AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
INSTYTUT ZARZĄDZANIA I DOWODZENIA

DOWODZENIE W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO

pk. „STREFA"

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej
57820
09-057820-000-0

BIBLIOTEKA GŁÓWNA – ARCHIWUM
Akademii Obrony Narodowej

57820

WARSZAWA 2004

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

INSTYTUT ZARZĄDZANIA I DOWODZENIA

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 57820
Akademii Obrony Narodowej

Kierownik naukowy

Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK

DOWODZENIE W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO

Praca naukowo badawcza

pk.: „Strefa"

Warszawa **2004 r.**

Recenzent:

Płk prof. dr hab. Adam TOMASZEWSKI

Opracował zespół autorski:

1. ***Kierownik : płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK***

   - kierownictwo naukowe,

   - opracowanie: wstępu, rozdziału 1, 2, ½ 5, 7 i zakończenia;.

2. ***Członkowie:***

   - ***płk dr hab. Witold LIDWA***

     - opracowanie rozdziału 3,

   - ***ppłk dr inż. Stanisław SMYK***

     - opracowanie rozdziału 6,

   - ***ppłk dr inż. Krzysztof GĄSIOREK***

     - opracowanie rozdziału 4,

   - ***mjr dypl. Jerzy SŁOWIK***

     - opracowanie ½ rozdziału 5,

   - ***Barbara KUĆ***

     - sekretarz zespołu,

     - druk, korekta, redakcja techniczna i skład komputerowy.

Okładka i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel.681-40-55, tel./faks 681-37-52

SPIS TREŚCI

WSTĘP 6

Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK

1. TYŁOWY OBSZAR DZIAŁAŃ NA POZIOMIE TAKTYCZNYM I OPERACYJNYM 12

Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK

1.1. Strefy odpowiedzialności 12

1.2. Działania w obszarze odpowiedzialności 15

2. SYSTEM DOWODZENIA SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO 19

Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK

2.1. System dowodzenia 20

2.2. Zadania i struktura systemu dowodzenia 21

2.3. Architektura systemu dowodzenia 23

3. PODSTAWOWE ZADANIA ELEMENTÓW UGRUPOWANIA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO WYSTĘPUJĄCYCH W OBSZARZE TYŁOWYM DZIAŁAŃ 40

Płk dr hab. Witold LIDWA

3.1. Rola obszaru tyłowego w operacji i podstawowych rodzajach walki 40

3. 2. Skład i zadania elementów ugrupowania bojowego występujących w pasie (rejonie) tyłowym 42

3.3. Działania w obszarze tyłowym 55

4. PODSTAWOWE ZADANIA ELEMENTÓW UGRUPOWANIA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ I SIŁ POZAMILITARNYCH WYSTĘPUJĄCYCH W OBSZARZE TYŁOWYM SZCZEBLA TAKTYCZNEGOI OPERACYJNEGO 64

Ppłk dr inż. Krzysztof GĄSIOREK

4.1. Wojskowa organizacja przestrzeni obronnej 65

4.2. Środowisko cywilne i cywilny potencjał obrony dla wsparcia wojsk operacyjnych i współpracy cywilno-wojskowej 68

4.3. Ogólna charakterystyka sił OT i sił pozamilitarnych oraz ich struktura 72

4.4. Zadania sił OT i sił pozamiltarnych w obszarze tyłowym szczebla taktycznego i operacyjnego 76

4.4.1. Zabezpieczenie logistyczne 78

4.4.2. Ochrona obszarów tyłowych. Zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa baz i garnizonów 81

4.4.3. Kierowanie ruchem wojsk (KRW) 84
4.4.4. Utrzymywanie przepraw przez przeszkody wodne 85
4.4.5. Rozpoznanie terytorialne i informowanie operacyjne 88
4.4.6. Zarządzanie obszarem (przestrzenią) 90
4.5. Założenia organizacyjno-funkcjonalne stanowisk dowodzenia sił OT i stanowisk kierowania układu pozamilitarnego 92
4.5.1. Stanowiska dowodzenia sił obrony terytorialnej (OT) 92
4.5.2. Stanowiska kierowania sił pozamilitarnych 94
4.6. Relacje między organami dowodzenia wojsk operacyjnych a terytorialnymi organami dowodzenia i organami administracji publicznej w tyłowych obszarach szczebla taktycznego i operacyjnego 97

5. KONCEPCJA ORGANIZACYJNO-FUNKCJONALNA STANOWISK DOWODZENIA ELEMENTÓW OBRONY TERYTORIALNEJ MOGĄCYCH DZIAŁAĆ W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO 102

Mjr dypl. Jerzy SŁOWIK
Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK
5.1. Brygada Obrony Terytorialnej 103
5.2. Batalion (dywizjon) obrony terytorialnej 115
5.3. Wojewódzki sztab wojskowy 119

6. ELEMENTY ZABEZPIECZENIA LOGISTYCZNEGO I ICH ORGANY KIEROWANIA WYSTĘPUJĄCE W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO 126

Ppłk dr inż. Stanisław SMYK
6.1. Elementy zabezpieczenia logistycznego obszaru tyłowego wojsk 127
6.1.1. Elementy zabezpieczenia logistycznego w tyłowym obszarze korpusu 127
6.1.2. Elementy zabezpieczenia logistycznego tyłowego pasa dywizji 128
6.1.3. Elementy zabezpieczenia logistycznego tyłowego rejonu brygady 129
6.2. Podstawowe zadania elementów logistycznych obszaru tyłowego wojsk 130
6.2.1. Właściwości użycia i podstawowe zadania BLog 131
6.2.2. Właściwości użycia i podstawowe zadania plog 137
6.2.3. Właściwości użycia i podstawowe zadania blog 139
6.2.4. Właściwości użycia i podstawowe zadania mobilnych elementów logistycznych 140
6.3. Dowodzenie i zarządzanie elementami zabezpieczenia logistycznego obszaru tyłowego wojsk 144
6.3.1. Rola centrum operacyjnego TSD 150

6.3.2. Organizacja stanowisk dowodzenia brygady logistycznej i pułku logistycznego 156
6.3.3. Organizacja stanowisk dowodzenia pododdziałów logistycznych 160

7. KONCEPCJA DZIAŁANIA I DOWODZENIA W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO WOJSK LĄDOWYCH 163

Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK

7.1. Działania w obszarze tyłowym w ujęciu amerykańskich wojsk lądowych 163

7.2. Koncepcja sprawowania dowodzenia w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego na przykładzie korpusu wojsk lądowych SZ RP 164

7.2.1. Zarządzanie terenem (podział terenu i kontrola rozmieszczenia sił i instalacji w obszarze tyłowym) 166
7.2.2. Ochrona i obrona 168
7.2.3. Podtrzymywanie działań bezpośrednich i głębokich 170
7.2.4. Przemieszczenia / przegrupowania 171

ZAKOŃCZENIE 173

BIBLIOGRAFIA 174

WSTĘP

Płk dr hab. inż. Józef MICHNIAK

Wieloletnie dążenia Polski do pełnej integracji ze strukturami NATO zostały uwieńczone pełnoprawnym członkostwem w tym Sojuszu. Jest to niewątpliwie jedno z najważniejszych wydarzeń w dziejach najnowszej historii naszego państwa i które wywiera istotny wpływ na zmiany w sztuce wojennej, która musi być obecnie postrzegana nie tylko w kategoriach narodowych, ale przede wszystkim w sojuszniczych. Zmiany te w stosownym zakresie dotyczą również dowodzenia w tyłowej strefie działań na poziomie strategicznym, operacyjnym i taktycznym na obszarze kraju.

Koncepcja metodologiczna niniejszej pracy ma charakter złożony. Zakres problemowy pracy obejmuje uwarunkowania dowodzenia w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego i ma stanowić pierwszą część szerszego opracowania w ramach zadania naukowego 8.56.0.0. We współczesnej dobie problem ten jest dosyć złożony, ze względu na dynamiczny charakter wszelkich działań z użyciem wojsk. Kierowanie (dowodzenie, zarządzanie), aby mogło być realizowane musi posiadać określoną bazę materialną, ogólne zasady działania i stałe procedury operacyjne. Dlatego w tym celu w wojskach organizuje się **system dowodzenia**. Przedmiotem badań musiał być zatem obecny stan teorii i praktyki dowodzenia w tyłowych strefach działań, uwarunkowania funkcjonowania tego systemu, nasze zobowiązania sojusznicze oraz zadania realizowane w tych strefach przez poszczególne elementy ugrupowania wojsk operacyjnych i innych elementów występujących na obszarach tych stref.

Dlatego w odniesieniu do będącego przedmiotem zainteresowania naukowego dowodzenia w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego zaistniała potrzeba porządkowania wiedzy o możliwościach organizacji systemu dowodzenia z wykorzystaniem potencjału sił i środków znajdującego się na tym obszarze.

Założono, że opracowanie pisarskie pracy ma stanowić sumę wniosków uzyskanych w wyniku zastosowania różnorodnych metod badawczych. Już początkowe prace wykazały istnienie szeregu luk w istniejącej wiedzy w zakresie stanowiącym obszar zainteresowania zespołu autorskiego. W konsekwencji ujawniła się sytuacja problemowa, dając początek pierwszemu dosyć ograniczonemu etapowi procesu badań naukowych ze względu na szczupłość zespołu i ograniczone środki finansowe oraz czas.

Bazując na wytycznych zawartych w treści zadania, dotychczasowej wiedzy oraz wynikach badań wstępnych za **cel główny pracy** przyjęto: **„Identyfikację problemów,**

struktur organizacyjnych, ich zadań i relacji dowodzenia występujących w tyłowej strefie działań oddziału, związku taktycznego, związku operacyjnego i określenie na tej podstawie struktury dowodzenia, roli oraz zadań i uprawnień tyłowych stanowisk dowodzenia".

Tak sformułowany cel główny determinował określenie szeregu celów cząstkowych, mających umożliwić jego osiągnięcie. Cele te sprecyzowane zostały następująco:

1. Zidentyfikować treść pojęcia „Tyłowy obszar działań na poziomie taktycznym i operacyjnym".

2. Określić strukturę i zadania stanowisk dowodzenia występujących w systemach dowodzenia szczebla taktycznego i operacyjnego.

3. Zidentyfikować elementy ugrupowania wojsk operacyjnych występujące w tyłowych strefach działań szczebla taktycznego i operacyjnego oraz ich zasadnicze zadania.

4. Dokonać identyfikacji elementów ugrupowania sił obrony terytorialnej i sił pozamilitarnych, a także elementów zabezpieczenia logistycznego wraz z ich strukturami dowodzenia i zarządzania występujących w strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego.

5. *Wypracować koncepcję organizacyjno-funkcjonalną ich stanowisk dowodzenia.*

6. *Dokonać analizy rozwiązania problemu w siłach lądowych armii USA*

7. *Wypracować koncepcję organizacji dowodzenia w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego na obszarze kraju.*

Już w trakcie badań wstępnych (zgodnie z przyjętą procedurą badawczą[1]) autorzy pracy określili tyłowy obszar działań i funkcjonowanie systemu dowodzenia w działaniach szczebla taktycznego i operacyjnego.

W toku dalszej pracy, dążąc do osiągnięcia zakreślonych wcześniej celów, autorzy sformułowali problem badawczy w postaci dwóch pytań:

1. Jakie elementy wojsk operacyjnych, sił obrony terytorialnej i sił pozamilitarnych oraz zabezpieczenia logistycznego mogą funkcjonować w tyłowych strefach działań szczebla taktycznego i operacyjnego, a także jak funkcjonują ich systemy dowodzenia?

2. Jak koncepcja działania sił przewidywanych do działania w tyłowej strefie szczebla taktycznego i operacyjnego warunkuje organizację dowodzenia w tych strefach?

---

[1] **Procedura** to „(...) unormowany przepisami, zwyczajami sposób prowadzenia, załatwienia jakiejś sprawy, tok, tryb, przebieg czegoś", Słownik języka polskiego, Warszawa, PWN 1993, s. 65.

Kolejny, drugi etap badań, będący w swej istocie etapem badań porównawczych, stanowił w głównej mierze ciąg analiz, porównań i analogii oraz dalsze, dogłębne studiowanie dostępnej literatury przedmiotu. W konsekwencji tych badań autorzy utwierdzili się w przekonaniu o konieczności podziału głównego problemu naukowego na kilka mniejszych, ograniczonych w zakresie rozpatrywanych zagadnień. W ten sposób zostały zidentyfikowane i wyodrębnione następujące problemy szczegółowe:

1. ***Jaką rolę odgrywa obszar (pas, rejon) tyłowy w podstawowych rodzajach walki?***
2. ***Jaki może być cel i sposoby oddziaływania przeciwnika na obiekty tam się znajdujące?***
3. ***Jakie elementy ugrupowania bojowego wojsk operacyjnych, sił obrony terytorialnej i sił pozamilitarnych rozmieszczane są w tyłowym obszarze (pasie, rejonie) i jakie jest ich przeznaczenie oraz jakie są ich typowe zadania?***
4. ***Z jakich stanowisk dowodzenia powinno odbywać się dowodzenie tymi elementami rozmieszczonymi i działającymi w pasie (rejonie) tyłowym?***

Rezultaty dalszych studiów literatury przedmiotu oraz wnioski z doświadczeń będących konsekwencją udziału w ćwiczeniach ze strukturami sił obrony terytorialnej i sił pozamilitarnych stanowiły podstawę sformułowania **hipotezy**.

Bazując na posiadanej wiedzy oraz wynikach poprzedniego etapu badań, autorzy założyli, że: ***„Do organizacji dowodzenia w tyłowej strefie działań, oprócz etatowych organów i środków dowodzenia wojskowych zgrupowań, można i należy wykorzystywać potencjał organów i środków dowodzenia wszystkich elementów funkcjonujących na tym obszarze podporządkowując je decyzją dowódcy na zasadzie uprawnień Kontroli Operacyjnej dowódcy tyłowego stanowiska dowodzenia (TSD) lub w sytuacji obrony przed zagrożeniem II i III stopnia sił przeciwnika, dowódcy Zgrupowania Broni Połączonych (ogólnowojskowego)”.***

W trzecim etapie badań autorzy zastosowali szereg metod badawczych prowadzących do rozwiązania określonych uprzednio problemów szczegółowych.

Specyfika zidentyfikowanych problemów badawczych rzutowała bezpośrednio na fakt, iż wśród użytych metod znalazły się zarówno metody teoretyczne, jak i empiryczne.

Zastosowane metody teoretyczne to: analiza, synteza, wnioskowanie, porównanie, analogia oraz uogólnienie.

Analiza zastosowana została w głównej mierze do badań literatury dotyczącej problematyki identyfikacji tyłowej strefy działań, jak i organizacji systemu dowodzenia szczebla tak-

tycznego i operacyjnego, w celu identyfikacji obecnych ustaleń i możliwych kierunków zmian w rozpatrywanym obszarze.

Syntezie poddane zostały wnioski z badań teoretycznych i empirycznych, porównywane następnie z przyjętymi założeniami.

W wydobywaniu podobieństw i różnic w rozwiązaniach z zakresu organizacji łączności w różnych państwach członkowskich NATO szczególnie pomocne było **porównanie**.

Poszukiwanie podobieństw badanych uwarunkowań organizacji dowodzenia w tyłowej strefie działań ułatwione zostało przez zastosowanie metody **wnioskowania**. Specyfika materiału badawczego jednoznacznie wskazywała na konieczność stosowania takiego schematu wnioskowania, w którym prawdziwość przesłanek nie przesądzała o prawdziwości wniosku. Stąd też, uwzględniając takie kryterium, zastosowanie znalazło przede wszystkim **wnioskowanie zawodne**.

Z kolei, biorąc pod uwagę kryteria rodzaju zdań stanowiących przesłanki oraz zdań będących konkluzjami, wnioskowanie (zawodne) realizowane było głównie przez **analogię**.

Uogólnienie wykorzystane zostało w trakcie badań do ujawnienia cech i zjawisk powtarzalnych, a przez to do formułowania zasad uniwersalnych dotyczących organizacji dowodzenia w strefie tyłowej szczebla taktycznego i operacyjnego.

W zakresie metod empirycznych szczególne znaczenie miała **obserwacja** ćwiczeń dowódczo – sztabowych w których uczestniczyły elementy sił obrony terytorialnej i sił pozamilitarnych. Uwzględniając pozycję podmiotu obserwacji wobec przedmiotu obserwowanego zastosowanie znalazła zarówno obserwacja bierna, jak i uczestnicząca. Biorąc natomiast pod uwagę kryterium sposobu zaangażowania podmiotu obserwacji w proces badawczy, wykorzystana została obserwacja bezpośrednia i pośrednia. Przedmiotem obserwacji były:

- ćwiczenie dowódczo - sztabowe CZERWIEC 2002, mające miejsce w Akademii Obrony Narodowej,
- ćwiczenia dowódczo - sztabowe AKADEMICKI PIRŚCIEŃ 2003 i 2004, prowadzone przez Akademię Obrony Narodowej na bazie 9 pdow w Białobrzegach.

Wyniki obserwacji wymienionych ćwiczeń pozwoliły autorom dokonać weryfikacji zasadności przyjętych założeń w zakresie występujących relacji i więzi informacyjnych. Rozwiązywanie problemów szczegółowych powodowało uzyskiwanie kolejnych faktów naukowych. Te zaś z kolei dawały możliwość zweryfikowania hipotezy i przedstawienia potencjalnego rozwiązania problemu głównego.

Kolejny, czwarty etap badań polegał na weryfikacji hipotezy w celu jej ostatecznego uzasadnienia i sprawdzenia.

Piąty, ostatni etap prac obejmował podsumowanie wyników badań, ich uogólnienie i syntezę. Przyjęto określoną, wiarygodną interpretację rozwiązania problemu badawczego, która zawarta została w pisarskim opracowaniu wyników badań.

Przedstawiona w niniejszym opracowaniu koncepcja organizacji dowodzenia w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego stanowi w swej istocie logiczny ciąg twórczej pracy skromnego ilościowo zespołu badawczego w krótkim okresie czasu.

Struktura niniejszej pracy obejmuje wstęp, siedem rozdziałów oraz zakończenie.

We **wstępie** zawarto wprowadzenie w problematykę pracy i uzasadnienie wyboru tematu oraz metodologiczne aspekty badań wraz z konstrukcją opracowania pisarskiego pracy i przyjętą procedurę badawczą.

Rozdział pierwszy zawiera prezentację wyników badań dotyczących identyfikacji obszaru działań na poziomie taktycznym i operacyjnym.

W rozdziale drugi zawarto wyniki badań dotyczących identyfikacji elementów systemu dowodzenia szczebla taktycznego i operacyjnego oraz ich zasadniczych zadań.

Rozdział trzeci zawiera prezentację elementów ugrupowania taktycznego i operacyjnego występujących w strefie tyłowej szczebla taktycznego i operacyjnego oraz ich zadań..

W **rozdziale czwartym** ujęto wyniki badań dotyczące identyfikacji sił obrony terytorialnej i pozamilitarnej wraz z ich zadaniami a występujących w strefie tyłowej szczebla taktycznego i operacyjnego.

W **rozdziale piątym** przedstawiono koncepcję organizacyjno-funkcjonalną stanowisk dowodzenia elementów sił obrony terytorialnej mogących działać w strefach tyłowych szczebla taktycznego i operacyjnego.

W **rozdziale szóstym** przedstawiono elementy zabezpieczenia logistycznego szczebla taktycznego i operacyjnego występujące w strefie tyłowej tych szczebli i ich zasadnicze zadania oraz stanowiska dowodzenia wraz z występującymi więziami informacyjnymi mającymi wpływ na organizację dowodzenia.

W rozdziale siódmym przedstawiono rozwiązania stosowane w korpusie sił lądowych armii USA i koncepcję rozwiązania tytułowego niniejszej pracy tj.: „Dowodzenia w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego".

W **zakończeniu** ujęto wnioski z przeprowadzonych badań.

1. TYŁOWY OBSZAR DZIAŁAŃ NA POZIOMIE TAKTYCZNYM I OPERACYJNYM

płk dr hab. inż. Józef Władysław MICHNIAK

1.1. Strefy odpowiedzialności

Prowadzenie współczesnych działań z użyciem wojsk może być rozpatrywane w kontekście trzech poziomów: strategicznego, operacyjnego i taktycznego. Nie istnieją wyraźne rozgraniczenia między tymi trzema poziomami działań i nie są one związane z żadnym konkretnym szczeblem dowodzenia, wielkością jednostki wojskowej, elementem wyposażenia czy rodzajem wojsk lub ich składem. Działania są definiowane jako strategiczne, operacyjne lub taktyczne w oparciu o ich skutek lub udział w osiągnięciu celów strategicznych, operacyjnych lub taktycznych. Koncepcja ta odnosi się nie tylko do konfliktów, ale i do działań innych niż konflikt zbrojny.

Działania te prowadzone są zazwyczaj na określonym obszarze (strefie)[2] odpowiedzialności. Mnogość i szeroka różnorodność jednostek, uzbrojenia, systemów wsparcia i zabezpieczenia bojowego i urządzeń zabezpieczenia logistycznego, a także ich indywidualne potrzeby mogą zmuszać dowódcę do podziału odpowiedzialności za zarządzanie obszarem terenu (nieruchomościami) między podległych sobie dowódców, którzy będą ponosić odpowiedzialność za ich bezpieczeństwo i za stworzenie najbardziej celowego ich wykorzystania. Jednakże ktokolwiek będzie odpowiedzialny, musi być przygotowany do dostosowania procedur zarządzania, aby wyjść naprzeciw potrzebom wszelkich prowadzonych lub mających się właśnie zacząć działań.

Celem zarządzania strefami odpowiedzialności jest:

- najlepsze wykorzystanie terenu zgodnie z zamiarem działań bojowych dowódcy,
- przydział każdemu oddziałowi i związkowi taktycznemu rejony, który spełni ich różnorodne wymagania,
- unikanie tarć pomiędzy związkami taktycznymi mającymi wykorzystywać ten sam rejon,
- zapewnienie, by cały rejon działań bojowych chroniony był przez odpowiedniego dowódcę.

Odpowiedzialność za zarządzanie tymi strefami leży w odpowiedzialności organu operacyjnego S/G/J3. rejony przydzielane są podległym dowódcom i innym jednostkom działającym w rejonie odpowiedzialności danego dowódcy. Są oni wówczas odpowiedzialni

---

[2] Strefa odpowiedzialności jest to rejon przydzielony oddziałowi lub związkowi taktycznemu w celach taktycznych lub logistycznych, chociaż nie zawsze do jego wyłącznego użytku. Przydział ten jest często dokonywany w wielokrotności kilometrów kwadratowych i kontrolowany przez odpowiednie stanowisko dowodzenia. Przed przydziałem przeprowadzona musi być dokładna analiza każdego kilometra kwadratowego, tak by sprostać wymaganiom, potrzebom i możliwościom związku taktycznego, oddziału lub pododdziału.

za koordynację z wszystkimi jednostkami nie będącymi pod ich dowództwem, a które działają w przydzielonym im rejonie oraz za podział rejonów podległym sobie dowódcom.

Przykładowy podział obszaru działań na strefy odpowiedzialności przedstawiono na rysunku 1.1.1.

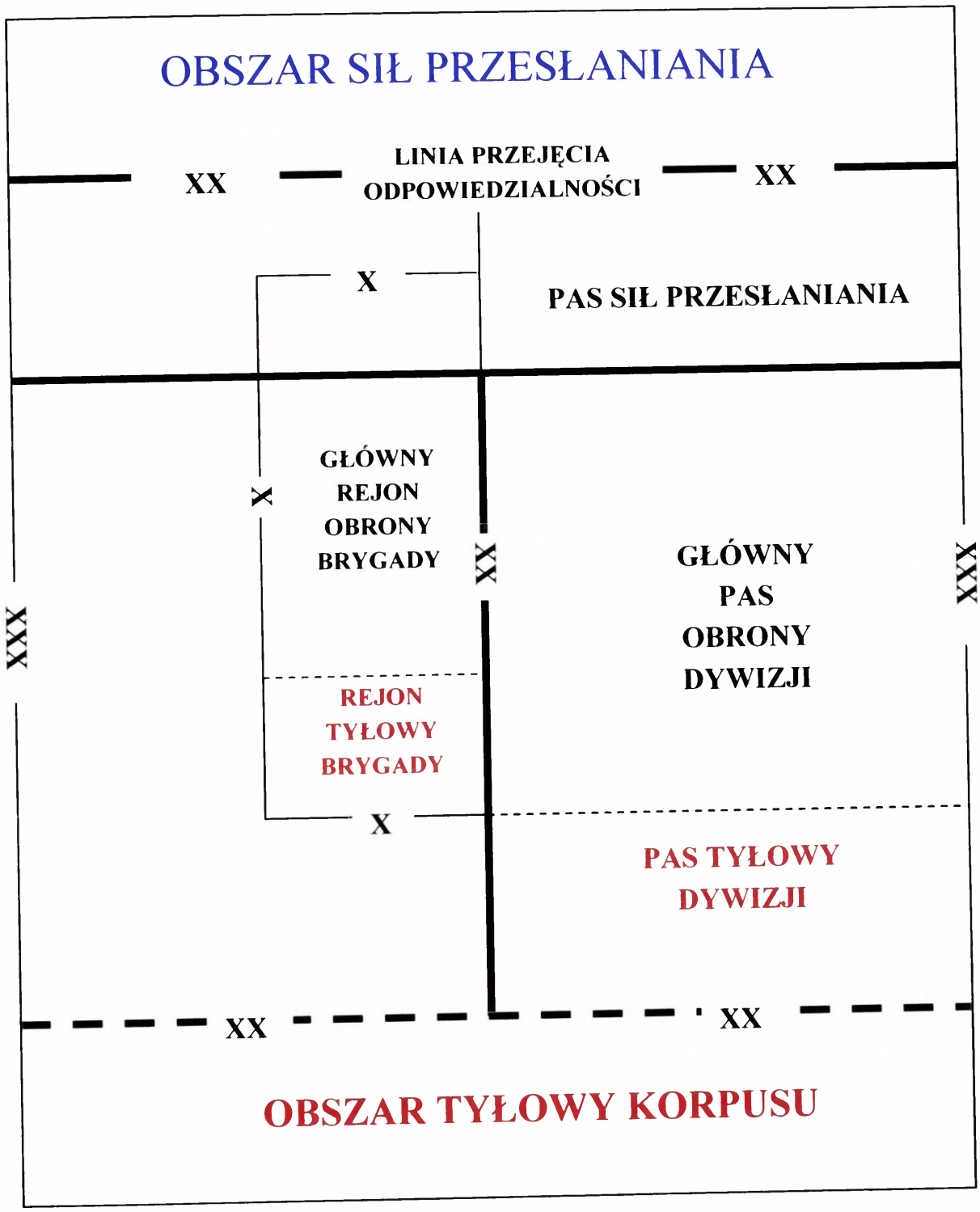

Rys. 1.1.1. Strefy (obszary) odpowiedzialności

Przydział rejony odpowiedzialności nie pociąga za sobą faktu, że istnieć musi tylko jeden użytkownik. Inne jednostki koordynować będą swoje potrzeby z odpowiedzialnym użytkownikiem, aby zapewnić, że wykorzystują one tylko część tego rejonu, która nie jest mu

potrzebna. Sąsiadujące jednostki muszą także ściśle koordynować swoją działalność, aby zapobiec ewentualności wzajemnego porażenia i aby uniknąć innych niepożądanych incydentów.

W przypadku sprzeczności interesów oraz w celu rozwiązywania ewentualnych problemów, odpowiednio do sytuacji, przez zespół operacyjny S/G/J3, przygotowany musi być wykaz priorytetów.

Wykaz priorytetów obejmuje:

1. Rozwinięcie oddziałów/ związków taktycznych (obejmując związane z tym przeszkody)
2. Odwody
3. Rejony zapór i przeszkód komunikacyjnych
4. Pierwszą linię (czołówki) zabezpieczenia logistycznego oddziałów i związków taktycznych
5. Siły specjalnego przeznaczenia
6. Wywiad, wojska rozpoznania i walki elektronicznej
7. Stanowiska dowodzenia i urządzenia oraz środki łączności i informatyki
8. Jednostki artylerii
9. Środki obrony przeciwlotniczej
10. Jednostki lotnicze
11. Jednostki wojsk inżynieryjnych
12. Drugą linię zabezpieczenia logistycznego oddziałów i urządzeń
13. Trzecią linię zabezpieczenia logistycznego oddziałów i urządzeń
14. Jednostki i urządzenia medyczne

Wewnętrzny przydział rejonów odpowiedzialności zatwierdzony musi być przez odpowiedni wyższy sztab.

Sposób przydziału zależeć będzie od sytuacji i wydane muszą być wytyczne, co do następujących czynników:

- przyszłych działań,
- możliwości oddziałów w zakresie samodzielnej obrony,
- ochrony rejonów tyłowych,
- korzyści ze wzajemnego rozmieszczenia,
- korzyści z rozśrodkowania,
- dowodzenia i łączności,
- sąsiedztwa głównych dróg dowozu i ewakuacji, szlaków kolejowych, kanałów, portów i lotnisk:
- silnych i słabych stron oddziałów,
- elastyczności w celu radzenia sobie ze zmianami w sytuacji.

Szkic planu zarządzania obszarem odpowiedzialności wypracowany powinien być jako część planu działań bojowych. Po rozpoznaniu i koordynacji z sąsiednimi jednostkami,

główni użytkownicy zameldować powinni do komórki S/G/J3 nadrzędnego sztabu, która wydaje wówczas ostateczny plan zarządzania obszarem odpowiedzialności, rozsądzając sprzeczności interesów zgodnie z wykazem priorytetów, zatwierdzonym przez dowódcę.

Interesujący nas obszar tyłowy rozciąga się od tylnej granicy jednostki do tylnej granicy obszaru tyłowego jednostki podległej. Zwykle tam rozmieszcza się odwody, jednostki wsparcia ogniowego dalekiego zasięgu, organiczne i przydzielone jednostki wsparcia bojowego i zabezpieczenia logistycznego. Określając rejony rozmieszczenia należy rozważyć, które obszary są niezbędne dla realizacji zamiaru walki, jak również obszary niezbędne dla jednostek zabezpieczenia logistycznego oraz urządzeń logistycznych.

Ostateczny plan musi być ciągle przeglądany w celu zapewnienia, że spełnia wymagania aktualnej sytuacji

1.2. Działania w obszarze odpowiedzialności

W tej części pracy zasadniczy wysiłek badawczy skupiony zostaje na poziomie operacyjnym (ang. Operational Level) i taktycznym (ang. Tactical Level).

Na poziomie operacyjnym zamierzonym efektem jest zagwarantowanie, że taktyczne użycie wojsk jest zharmonizowane na tyle, by osiągnąć cele strategiczne. Na tym poziomie działań wojska osiągają cele strategiczne przez zaplanowanie, zorganizowanie i przeprowadzenie kampanii i operacji. Pojęcie „sztuka operacyjna" używane jest, by opisać procesy myślowe oraz środki, które są używane przez dowódcę na tym poziomie działań. Zasadniczymi operacjami lądowymi na tym poziomie są operacje zaczepne i obronne

Na poziomie taktycznym zamierzony efekt jest związany z planowaniem, walką i osiąganiem zwycięstwa w bitwach i potyczkach przez synchronizację manewru i ognia. Sukcesy i porażki tworzą warunki działań na szczeblu taktycznym. Wyszczególnia się tutaj działania zaczepne, obronne i opóźniające.

Na poziomach operacyjnym i taktycznym działania prowadzone są w celu wykrycia przeciwnika, związania go walką i w ten sposób pozbawienia go swobody działania oraz wykonania uderzenia, aby doprowadzić go do klęski. Aby to osiągnąć muszą być prowadzone jednocześnie działania głębokie, bezpośrednie i w strefie tyłowej (rys.1.2.1. i rys. 1.2.2.), które powinny być ściśle ze sobą skoordynowane na obszarze operacji obronnej, zaczepnej czy też działań zaczepnych, obronnych lub opóźniających.

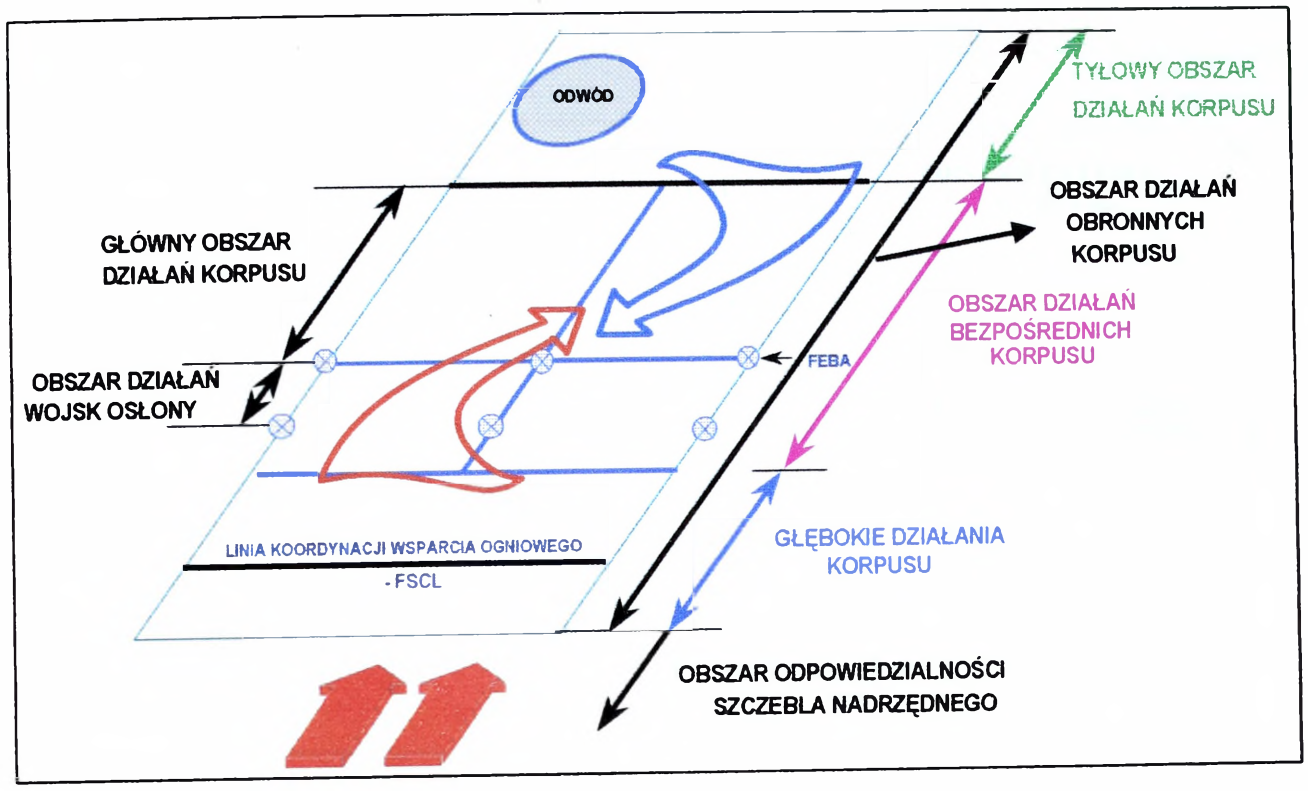

Rys. 1.2.1. Schemat obszaru działań obronnych przykładzie korpusu

Działania te muszą być rozpatrywane łącznie i rozumiane jako całość na każdym szczeblu dowodzenia zależnie od przyjętego scenariusza walki i sytuacji. Wymagają one ciągłej i dokładnej synchronizacji, ponieważ mają bezpośredni wpływ na siebie i całość operacji. Działania głębokie, bezpośrednie i w strefie tyłowej muszą także być zintegrowane pomiędzy szczeblami dowodzenia z powodu różnic w skali i natężeniu pomiędzy poszczególnymi elementami ugrupowania często o różnym składzie i możliwościach. Podczas gdy wykrycie przeciwnika jest funkcją wspólną dla wszystkich działań, wiązanie walką i atakowanie go może być osiągnięte albo poprzez działania głębokie, albo bezpośrednie, zgodnie z przyjętą koncepcją walki. Działania w strefie tyłowej będą niezmiennie wspierać i zabezpieczać wojska, przez co zapewni się swobodę działania dla kolejnych operacji.

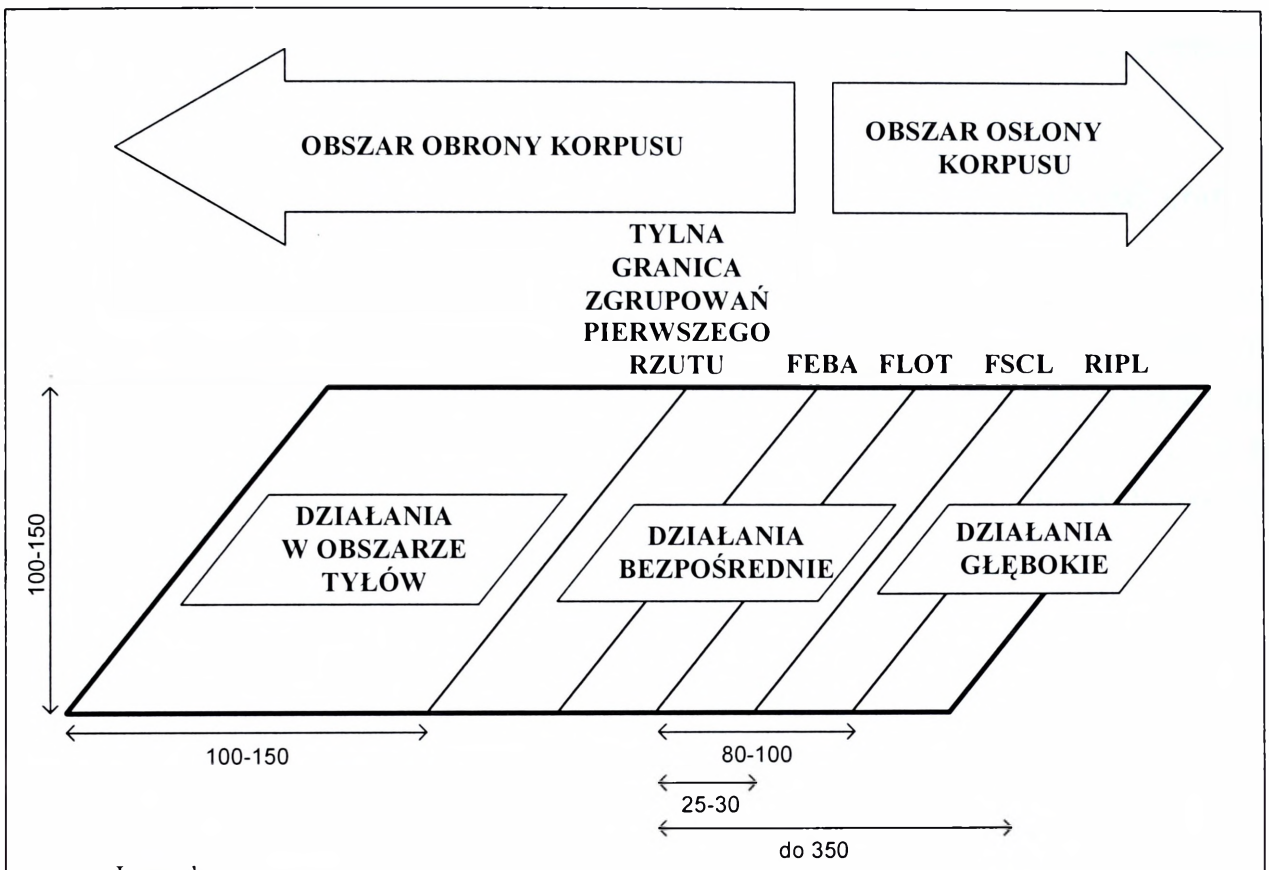

Legenda:

FEBA-przedni skraj obrony

FLOT - rubież najdalej wysuniętych wojsk własnych

FSCL - linia koordynacji wsparcia ogniowego (25-30 km od FLOT), rozdziela zadania realizowane w ramach bezpośredniego wsparcia lotniczego (CAS), od zadań w ramach izolacji pola walki (BAI)

RIPL - linia planowania rozpoznania i izolacji obszaru operacji (80-100 km od FLOT)

Rys. 1.2.2. Strefy prowadzenia działań obronnych

Celem działań w strefie tyłowej jest zapewnienie swobody działania wojsk własnych poprzez ochronę i obronę wojsk, zachowanie ich zdolności bojowej oraz zapewnienie swobody manewru wojsk w strefie tyłowej. Operacje w strefie tyłowej zwiększają zarówno ogólną głębokość działań, jak i dostarczają sił i środków do zmiany tempa działań. Pomimo, że wsparcie logistyczne wojsk jest ważnym czynnikiem, to działania w strefie tyłowej są znacznie szersze, jeśli chodzi o zakres i obejmują m.in. następujące przedsięwzięcia:

- ześrodkowanie, przemieszczanie i ochronę odwodów lub kolejnego rzutu sił,
- wycofywanie wojsk poza strefę działań bojowych,
- wsparcie przez Państwo-Gospodarza (HNS),
- organizację bezpieczeństwa i ochrony baz,

- organizację dróg zaopatrywania i ewakuacji, wsparcie działań w zakresie ochrony ludności i obiektów cywilnych,
- współpraca Cywilno-Wojskowa (CIMIC), włączając w to współpracę z władzami narodowymi.

Ponadto, celem działań w strefie tyłowej jest kierowanie uzupełnianiem wojsk oraz odtwarzaniem ich zdolności bojowej.

Działania w strefie tyłowej (ang. Rear Operations) umożliwiają swobodę manewru i zapewniają ciągłość działań. Muszą być skupione na wsparciu zamiaru dowódcy. Odpowiedzialność za decyzje dotyczące działań bieżących w strefie tyłowej pozostaje w rękach dowódcy, ponieważ efekt osiągnięty w czasie działań w strefie tyłowej może mieć wpływ na działania bezpośrednie i głębokie. Wojska w strefie tyłowej mogą prowadzić walkę w celu wyeliminowania zagrożenia ze strony przeciwnika.

2. SYSTEM DOWODZENIA SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO

płk dr hab. inż. Józef Władysław MICHNIAK

W Wojsku Polskim dowodzenie pojmowane jest jako proces informacyjno-decyzyjny, który jest ciągiem operacji na zbiorach informacji o wojskach własnych, przeciwnika i warunkach działania, a istotą tego procesu jest podejmowanie decyzji do działań (antykryzysowych, operacji, walki itp.)[3], lub jak to określa regulamin[4] jako proces, w którym dowódca narzuca swoją wolę i zamiary podwładnym. Stąd wynika wniosek, że rozwiązania i sytuacje określone w decyzji muszą być oparte na rezultatach twórczego myślenia.

Dowodzenie obejmuje przygotowanie dowództw i wojsk do każdego rodzaju działań, utrzymanie ich w stałej zdolności do tych działań, pozyskiwanie, zdobywanie, opracowywanie i przekazywanie danych o sytuacji w rejonie działań, przygotowywanie (planowanie i organizowanie) działań oraz kierowanie wojskami w czasie ich prowadzenia, kierowanie pracą podwładnych, zapewnienie im swobody działania, zorganizowanie systemu dowodzenia, współdziałania, zabezpieczenia bojowego i logistycznego, stałe kontrolowanie działań podległych wojsk i wpływanie na rozwój sytuacji zgodny z celem tych działań.

Dowodzenie obejmuje też kontrolę, poprzez którą dowódca wspomagany przez swój sztab, organizuje, kontroluje i koordynuje działania podległych mu sił poprzez użycie standardowych procedur działania i wszelkich dostępnych środków przekazywania informacji.

Tak więc można przyjąć, że proces informacyjno-decyzyjny związany z kierowaniem wojskami, w wyniku którego działalność jednostek wojskowych jest celowa, koordynowana i kontrolowana oraz zmierza do wykonania określonych zadań, nazywany jest dowodzeniem. Aby ten proces mógł być realizowany wymagana jest określona baza w postaci: stanowisk dowodzenia, środków dowodzenia, organów dowodzenia, informacji i procedur działania. Bazę tą ujmuje się organizacyjnie w strukturę zwaną systemem dowodzenia.

---

[3] J. Michniak, System dowodzenia WL SZ RP – struktura organizacyjno-funkcjonalna, AON 1998r., str. 10.
[4] Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999r., str. 49.

2.1. System dowodzenia

Na bazie posiadanej wiedzy i treści definicji występujących we wcześniejszych publikacjach autora do dalszych badań przyjęto następujące definicje:

*„**System** jest to wyodrębniony zbiór elementów (materialnych lub abstrakcyjnych), wzajemnie powiązanych, rozważany jako całość z określonego punktu widzenia, mający przy tym takie właściwości, których nie posiadają jego elementy".*

Natomiast *„System dowodzenia jest to zespół elementów zorganizowanych w postaci organów dowodzenia, stanowisk dowodzenia, sieci telekomunikacyjnych, sieci teleinformatycznych, stacji i samodzielnych urządzeń telekomunikacyjnych, teleinformatycznych i pocztowych sprzężonych relacjami dowodzenia wraz z całą infrastrukturą zabezpieczenia logistycznego i operacyjnego systemu, współpracujący z sobą według przyjętych i uzgodnionych wcześniej zasad i wymagań"*[5].

Problematyka systemu dowodzenia (ang. Command and Control System) poruszana jest w szeregu dokumentach normatywnych zarówno Wojska Polskiego, armii państw Sojuszu, jak i samego Sojuszu. W praktyce wojsk i dydaktyce wojskowej przyjęto, że w celu sprawnego dowodzenia w czasie działań z użyciem wojsk organizuje się system dowodzenia stanowiący integralną część systemu tych działań, tak w okresie pokoju, kryzysu czy wojny. Tworzą go funkcjonalne i wewnętrznie skoordynowane elementy organizacyjne, ludzkie i materiałowe, wzajemnie z sobą powiązane i uzależnione od siebie. Umownie elementy systemu dowodzenia grupuje się zazwyczaj w zestaw obejmujący trzy komponenty, tj.:

- organizację dowodzenia,
- środki dowodzenia,
- proces dowodzenia.

Mówiąc o ***organizacji dowodzenia***, uwzględniamy w tym pojęciu następujące treści:

- ogólne zasady działania poszczególnych elementów organizacyjnych systemu dowodzenia (postępowania lub – jak wolą niektórzy – doktrynę);
- sposób zorganizowania dowództw i stanowisk dowodzenia;
- relacje pomiędzy dowództwami i w samych dowództwach oraz pomiędzy stanowiskami dowodzenia tego samego szczebla dowodzenia, jak i między szczeblowe;
- uprawnienia i odpowiedzialność dowództw;

---

5 Definicja autora.

- podział dowództw na stanowiska dowodzenia i strukturę funkcjonalną tych stanowisk dowodzenia.

Natomiast ***środki dowodzenia*** to zasoby techniczne i materiałowe wydzielone do wykorzystania w systemie dowodzenia zorganizowane jako stanowiska dowodzenia, sieci telekomunikacyjne, informatyczne, pocztowe, sygnalizacyjne, wspomagania dowodzenia itp. Zalicza się do nich m.in. środki i urządzenia telekomunikacyjne, środki automatyzacji dowodzenia, biurowe, transportu, techniczno-organizacyjne itp.

Zaś ***proces dowodzenia*** przyjmowany jest jako proces informacyjno-decyzyjny realizowany w cyklach decyzyjnych przez dowództwa rozmieszczone w sieci stanowisk dowodzenia swojego szczebla organizacyjnego, polegający na cyklicznym zbieraniu i opracowywaniu informacji, a następnie ich przetwarzanie w informacje decyzyjne, które w formie zadania doprowadza się do wykonawców.

Tak pojmowany system dowodzenia powinien zapewniać w wojskach: żywotność obiektów i środków dowodzenia; zdolność współdziałania, koordynację i synchronizację działań z innymi rodzajami sił zbrojnych, komponentami sił zbrojnych państw sojuszniczych, administracją w kraju oraz kraju ewentualnego obszaru działań; zdolność reagowania i dostosowania się do potrzeb dowodzenia w zależności od prowadzonego rodzaju działań. System dowodzenia stanowi integralną część systemu działań w których uczestniczą siły zbrojne.

2.2. Zadania i struktura systemu dowodzenia

Pod względem organizacyjnym system dowodzenia wojsk, tak jak każdy system kierowania, stanowi zbiór określonych elementów podsystemu informacyjnego i decyzyjnego połączonych relacjami (więziami) informacyjnymi na bazie sprzężonej ze sobą infrastruktury technicznej (telekomunikacyjnej i informatycznej) i pocztowej, niezależnie od hierarchicznego poziomu (szczebla) dowodzenia. Jest więc zbiorem określonych środków dowodzenia oraz zabezpieczających (obsługujących) ich ludzi powiązanych z sobą, odpowiednio do struktury organizacyjnej wojsk oraz decyzji dowódcy podejmowanych w ramach wykonywania funkcji dowodzenia. W systemie wyróżnia się następujące podsystemy:

- organów i stanowisk dowodzenia;
- łączności i informatyki oraz wspomagania procesu dowodzenia (środki i urządzenia automatyzacji);

- informacyjny, na który składają się: elementy zintegrowanego rozpoznania i kontroli sytuacji .

Ze względu na swoje specjalistyczne przeznaczenie, każdy z powyższych podsystemów stanowi integralną funkcjonalno-informacyjną całość.

Każda struktura organizacyjna, w tym dowództwa i stanowiska dowodzenia, powinna zgodnie z teorią organizacji i zarządzania, spełniać trzy podstawowe wymogi, tj.:

- zapewnić realizację celów;
- być wystarczająco trwałą strukturą aby umożliwić jej nieprzerwane funkcjonowanie;
- ułatwiać przystosowanie dowództwa do zmieniających się warunków zewnętrznych.

Pierwszy z tych wymogów jest szczególnie ważny, ponieważ nie ma działania, które by nie zmierzało do realizacji ustalonego celu lub celów. To właśnie cele wyznaczają kierunek i struktury działań w każdej sytuacji. Toteż realizacja celów jest *„...racją istnienia wszelkich instytucji, a stopień tej realizacji miarą ich powodzenia i tym samym ostatecznym kryterium stopnia ich zorganizowania..."*[6].

Istnieje wiele kryteriów, w oparciu o które różni autorzy dokonują charakterystyki celów. W tej sytuacji przyjmujemy, że w zależności od podejścia, można dokonać typologii celów ze względu na:

1) przydatność działania: *cele główne, cele uboczne*;

2) rodzaj podmiotu określającego cele: *cele immanentne, cele transcendentne, cele własne, cele zadane;*

3) hierarchię działania: *cele końcowe, cele pośrednie*;

4) zakres i sposób realizacji: *cele indywidualne (jednopodmiotowe), cele partykularne (wielopodmiotowe), cele ilościowe, cele wartościowe (jakościowe;*

5) stopień złożoności w działaniu: *cele współrzędne (zgodne, kumulatywne), cele konkurencyjne (sprzeczne, alternatywne);*

6) stopień realizacji działania: *cele stopniowalne, cele nie stopniowalne*;

7) okres realizacji działań: *cele długookresowe (strategiczne), cele krótkookresowe (operacyjne);*

---

6 T. Kotarbiński, Traktat o dobrej robocie, Wrocław, Ossolineum, 1958; zob. także: Sprawność i błąd, Warszawa 1970, s.120-122.

8) możliwość realizacji działań: *cele realne, cele nierealne*;

9) sposób planowania działań: *cele główne, cele pośrednie, misja*;

10) ukierunkowanie realizacji działań: *przetrwanie, rozwój*.

Dla zapewnienia sprawnej organizacji działań dokonano zhierarchizowania celów przez wyodrębnienie celu głównego, tj. takiego, który jest lub był istotnym impulsem do podjęcia danego rodzaju działania, a w odniesieniu do całości zorganizowanej – powołał ją do istnienia. Cele uboczne stanowić mogą dodatkową motywację do działania, ale nie są uważne za takie, które mogłyby nie być podjęte jako cele samoistne.

Realność celów określamy poprzez porównanie warunków sił i środków niezbędnych do ich realizacji z tymi zasobami jakimi dysponujemy. Jeśli zasobów mamy mniej aniżeli wynika z analizy, to cel jest nierealny (niemożliwy do osiągnięcia, uzyskania powodzenia).

2.3. Architektura systemu dowodzenia

Zobowiązania wynikające z funkcjonowania w Sojuszu Północnoatlantyckim dotyczą zarówno państw członkowskich jako całości, jak i sił zbrojnych stanowiących militarną podstawę systemów obronnych tych państw. Da analityków wojskowych i teoretyków sztuki wojennej zobowiązania takie objawiają się w głównej mierze w postaci nowych obszarów problemowych. Jednym z takich obszarów jawi się kierowanie obronnością państwa i dowodzenie siłami zbrojnymi.

Tendencje i kierunki zmian strukturalno–organizacyjnych i charakter funkcjonowania systemu dowodzenia NATO, wskazują na przyjęcie takiego rozwiązania, którego istotą byłoby pełne i zintegrowane dowodzenie wszystkimi Rodzajami Sił Zbrojnych przez jeden organ dowodzenia na szczeblu strategicznym oraz rozgraniczenie funkcji dowodzenia operacyjnego od funkcji kierowania wszechstronnym zabezpieczeniem działań sił zbrojnych.

Takie podejście do problemu wynika z szeregu uwarunkowań, które należało uwzględnić przy tworzeniu nowej konfiguracji strukturalno-funkcjonalnej systemu dowodzenia SZ RP:

Pierwsza grupa uwarunkowań to tzw. potrzeby narodowe, głównie w zakresie bezpieczeństwa państwa, obligujące do uwzględnienia:

- postanowień konstytucyjnych;
- strategii bezpieczeństwa państwa i strategii obronnej RP;
- aktualnej sytuacji polityczno-militarnej tj. skali i stopnia zagrożeń różnego rodzaju;
- struktury (składu) organizacyjnej sił zbrojnych oraz całego resortu ON;

- planów użycia sił zbrojnych, zgodnie z planami operacyjnymi (ang. Contingency Plannig for Poland);
- innych obowiązujących dokumentów dyrektywnych, zwłaszcza Ustawy o MON w czasie „P".

Druga grupa uwarunkowań to tzw. wymagania NATO, które obligują do uwzględnienia:

- gotowości do wykonania pełnego spektrum zadań i misji (zgodnie z celem „Inicjatywy Zdolności Obronnych";
- celów dla SZ RP, zapewniających spójność organów dowodzenia oraz ciągłe i bezkolizyjne współdziałanie;
- zadań w zakresie integracji, standaryzacji zasad i procedur działania;
- zasad sprawnego przekazania dowodzenia siłami operacyjnymi (Transfer of Authority) dowództwom sojuszniczym;
- obowiązku zapewnienia ciągłego i wszechstronnego zabezpieczenia wojsk operacyjnych będących w podporządkowaniu sojuszniczym i realizujących zadania w ramach zgrupowań wielonarodowych;
- możliwości realizacji pełnego spektrum zadań i zobowiązań wynikających z roli państwa gospodarza (HNS).

Trzecia grupa uwarunkowań to tzw. ogólne zasady i wymagania dowodzenia wojskami polegające m.in. na:

- przestrzeganiu zasady jednoosobowego dowodzenia i jednoznacznej odpowiedzialności za realizację zadań;
- przejrzystych relacjach podporządkowania dowództw i wojsk oraz zakresach kompetencyjnych dowódców i sztabów na wszystkich szczeblach organizacyjnych dowodzenia;
- integracji dowodzenia wszystkimi rodzajami sił zbrojnych przez jeden połączony organ dowodzenia;
- spełnieniu głównych wymagań dowodzenia tj.: efektywności, ciągłości i żywotności.

Ważnym elementem w systemie dowodzenia są organa sztabowe i stanowiska dowodzenia, które stanowią centra kierowania działaniami. Umożliwiają one dowódcy dowodzenie we

wszystkich rodzajach działań w okresie pokoju, kryzysu i wojny. W związku z tym organizacja systemu dowodzenia, który z założenia jest wieloszczeblowy i wielofunkcyjny z elementami sprzężeń zwrotnych, powinna zapewniać ciągłą wymianę informacji pomiędzy jego poszczególnymi elementami.

Infrastrukturę systemu dowodzenia stanowią: stacjonarne i mobilno-stacjonarne stanowiska dowodzenia organizowane na szczeblu dowództwa operacyjnego; mobilno-stacjonarne i mobilne stanowiska dowodzenia, organizowane na poziomie operacyjno – taktycznym; mobilne (lądowe, okrętowe, śmigłowcowe i samolotowe) stanowiska dowodzenia organizowane na poziomie taktycznym; sieci telekomunikacyjne organizowane przy użyciu środków łączności radiowej, radioliniowej , przewodowej, satelitarnej; sieci informatyczne organizowane przy użyciu urządzeń informatycznych; źródła informacji o sytuacji powietrznej , lądowej, nawodnej, podwodnej i elektromagnetycznej (w eterze) oraz chemicznej (punkty obserwacji wzrokowo - technicznej i elementy zintegrowanego rozpoznania). W zależności od sytuacji mogą być wykorzystywane również powietrzne punkty dowodzenia (PPD) .

O jakości i sposobie przepływu informacji w systemie dowodzenia decyduje struktura informacyjno- decyzyjna pod pojęciem której rozumieć należy określony jakościowo i organizacyjnie stały porządek przestrzenno - czasowych relacji, w których następuje wymiana rożnych informacji, zwłaszcza dyrektyw, rozkazów, zarządzeń i decyzji oraz meldunków, sprawozdań, danych o przeciwniku, jego możliwościach bojowych oraz parametrach taktyczno-technicznych wykorzystywanych środków walki. Obieg tego rodzaju informacji dokonywany jest za pomocą środków łączności pomiędzy zhierarchizowanymi organami dowodzenia i elementami tworzącymi zgrupowania zadaniowe, funkcjonującymi na określonych poziomach dowodzenia. Każdy element tej struktury przedstawia sobą mniej lub bardziej rozbudowany węzeł sieci informacyjnej, w którym zbiegają się zbiory informacyjne (informacja sytuacyjna i informacja decyzyjna) pochodzące z różnych źródeł, w postaci ustalonych sygnałów, najczęściej w postaci depesz (telegramów) oraz maszynowych nośników informacji. Środki i relacje łączności oraz dokonywane w nich procesy informacyjne jednoczą poszczególne elementy składowe systemu w jednolitą, zintegrowaną informacyjno-decyzyjną całość, z nałożonymi obwodami informacyjno-decyzyjnymi podsystemów organów i stanowisk dowodzenia, łączności, rozpoznania i kontroli sytuacji.

Pierwszy z obwodów, który można wyróżnić stanowi zbiór różnorodnych stanowisk i punktów dowodzenia. Realizowana jest w nim najważniejsza część procesu dowodzenia wojskami, to jest zbieranie i przetwarzanie informacji sytuacyjnej oraz dyrektyw, rozkazów i

zarządzeń wyższego szczebla dowodzenia. Większość informacji jest zobrazowana i dokumentowana w formie obliczeń i kalkulacji operacyjno-taktycznych.

Nie mniej ważne znaczenie w dowodzeniu spełnia podsystem rozpoznania i kontroli sytuacji taktyczno-operacyjnej na lądzie, na morzu, w powietrzu, w eterze, a czasami i pod wodą oraz w przestrzeni kosmicznej. Działają w nim siły przeznaczone do zdobywania, zbierania, opracowywania oraz wydawania informacji o przeciwniku, siłach własnych , stanie środowiska, sytuacji na lądzie, morzu i w powietrzu oraz w eterze, a działających w interesie zabezpieczenia dowodzenia wojskami.

W celu przekazywania informacji sytuacyjnej garnizony, rejony rozśrodkowania i dyslokacji wojsk powinny być objęte siecią powiadamiania, alarmowania i ostrzegania, w której nieprzerwanie działają pozostając w stanie stałej gotowości bojowej siły i środki Dyżurnej Służby Operacyjnej (DSO) oraz elementy systemów dowodzenia.

W dowodzeniu wojskami ważną rolę spełniają więzi funkcjonalne (zależności) istniejące pomiędzy poszczególnymi dowództwami i elementami składowymi systemu dowodzenia. Obejmują one trwałe hierarchicznie uporządkowane relacje nadrzędności i podporządkowania. Ich istota wyraża się w wykonywanych funkcjach podstawowych, regulujących i pomocniczych . Za zasadnicze uznaje się:

- *utrzymywanie podległych elementów systemu dowodzenia w gotowości do wykonywania zadań;*
- *wykrywanie wszelkiego rodzaju celów (zagrożeń) w czasie zapewniającym skuteczne powiadamianie oraz jednoczesne naprowadzanie własnych sił i środków na zidentyfikowane cele;*
- *dokonywanie oceny sytuacji i wypracowanie decyzji na użycie określonego rodzaju sił do odparcia ataku przeciwnika lub likwidacji innego rodzaju zagrożeń ;*
- *dowodzenie siłami połączonymi w toku działań poprzez nieprzerwane przesyłanie odpowiednich rozkazów, zarządzeń, komend i meldunków.*

Więzi informacyjno - funkcjonalne, zapewniane poprzez przekazywanie różnych zbiorów informacji muszą być w pełni realizowane w obszarze operacyjnego i taktycznego działania wojsk oraz w strefach ich odpowiedzialności, jak również w podstawowym i rozszerzonym obszarze rozpoznania i kontroli sytuacji (rys.2.3.1.)

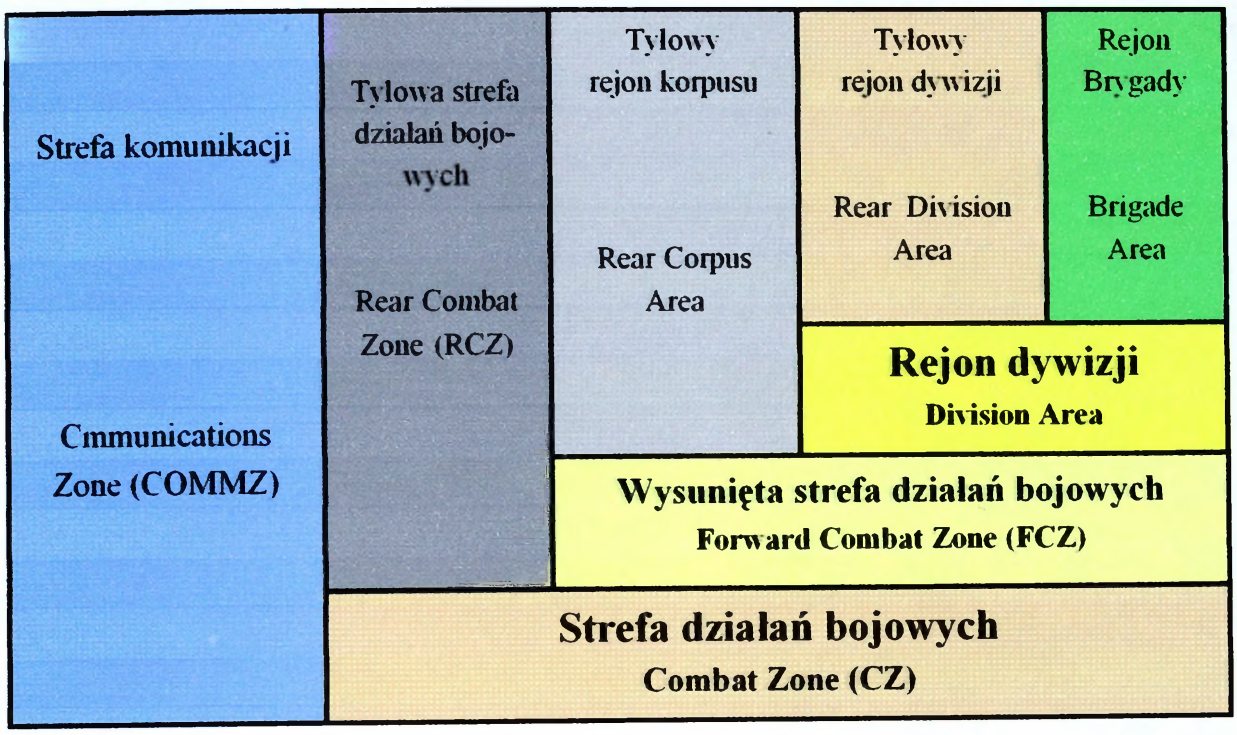

Rys. 2.3.1. Obszary odpowiedzialności operacyjnej

Objęcie więzami funkcjonalnymi wszystkich jednostek w całym obszarze działalności operacyjno - taktycznej wojsk zwiększa wskaźniki czasowo - przestrzenne funkcjonalności i jednocześnie dyspozycyjności bojowej oraz stawia wysokie wymagania w zakresie zapewnienia trwałości, ciągłości, operatywności i skrytości dowodzenia. W tym oczywiście przede wszystkim łączności i rozpoznania elektronicznego od których zależna jest zdolność informacyjna i skuteczność dowodzenia wojskami i sterowania[7] środkami walki.

Przechodząc do omówienia struktury systemu dowodzenia należy stwierdzić, że przede wszystkim powinna ona odzwierciedlać jego organizacyjny kształt, to jest wzajemne położenie i formę połączeń między jego oddzielnymi elementami i podsystemami. Struktura systemu dowodzenia w stosunku do funkcji przez niego wykonywanych występuje jak wewnętrzna baza, tzn. przy zadanej strukturze system może zmieniać swoje funkcje tylko w niewielkich określonych przedziałach. Jednocześnie z drugiej strony w celu zwiększenia efektywności działania tego systemu należy dążyć do zmiany jego funkcjonowania, a w tym celu często należy zmieniać częściowo lub w pełni strukturę systemu.

Jak już wcześniej wykazaliśmy, ważnym elementem w systemie dowodzenia są stanowiska dowodzenia, które stanowią centra kierowania działaniami. Umożliwiają one dowódcy dowodzenie wojskami w każdym rodzaju działań. Szczegółową strukturę organizacyjną sta-

---

[7] (zwyczajowo – kierowania)

nowisk dowodzenia określają dowódcy w odniesieniu do podległych dowództw, uwzględniając specyfikę działań, sytuację operacyjno-taktyczną i możliwości współdziałania w systemie sojuszniczym. Podstawowe wymagania, jakim muszą sprostać stanowiska dowodzenia, przedstawiono w treści rys. 2.3.2.

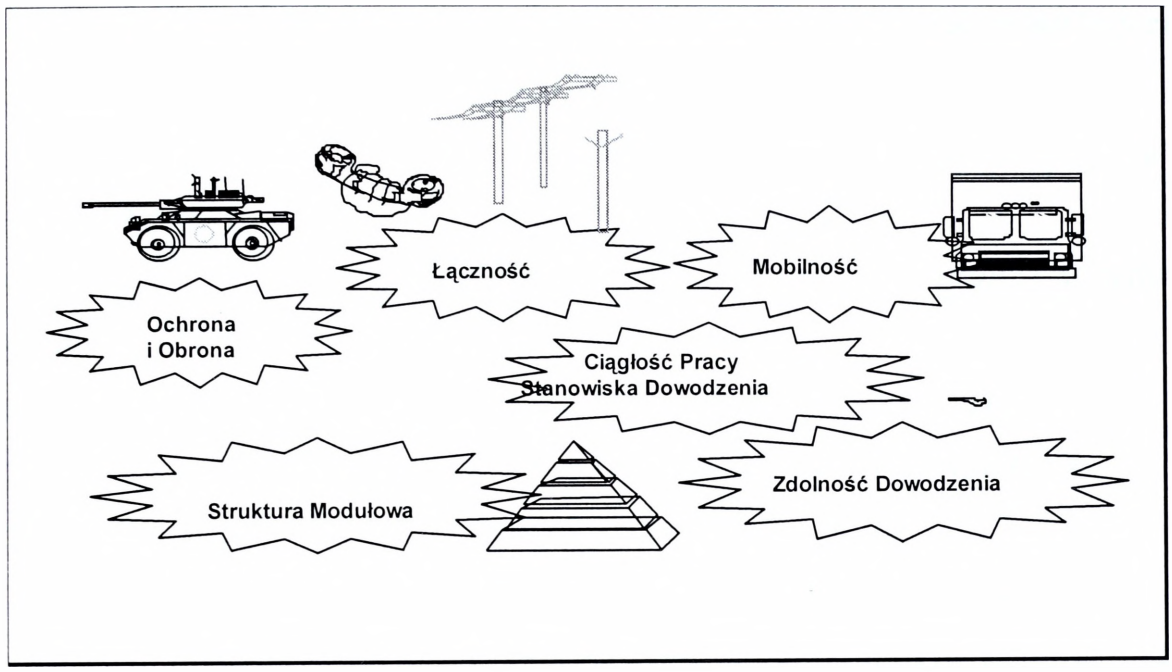

Rys. 2.3.2. Wymagania wobec struktur organizacyjnych stanowisk dowodzenia

Stanowiska dowodzenia, powiązane ze sobą funkcjonalnie i informacyjnie w określonym układzie poziomym i pionowym, są ważnymi elementami całego systemu dowodzenia.

W czasie działań taktycznych, operacyjnych czy innych, dowódcy i sztaby pracują na stanowiskach dowodzenia, odpowiedniego przeznaczenia tj.: głównych stanowiskach dowodzenia (GSD), zapasowych stanowiskach dowodzenia (ZSD), tyłowych stanowiskach dowodzenia (TSD) i doraźnie organizowanych z ich składu na wysuniętych stanowiskach dowodzenia (WSD) oraz ewentualnie na punktach dowódczo-obserwacyjnych (PDO) i powietrznym punkcie dowodzenia (PPD) swojego szczebla dowodzenia.

Zgodnie z przyjmowanymi tradycyjnie zasadami, stanowiska dowodzenia organizowane są w oparciu o trzy części, to znaczy:

- część operacyjną,
- węzeł łączności (węzeł telekomunikacyjny oraz siły i środki poczty polowej),
- część zabezpieczającą (logistyczno-ochronną).

Część operacyjna z organami dowodzenia – zorganizowana w zespoły funkcjonalne odpowiadające obszarom problemowym dowodzenia. Jest głównym elementem stanowisk

dowodzenia przeznaczonym bezpośrednio do pracy operacyjnej (sztabowej), wspierającym dowódcę w cyklu decyzyjnym procesu dowodzenia.

Węzeł telekomunikacyjny oraz siły i środki poczty polowej – zapewnia przepływ informacji poprzez techniczne i pocztowe środki łączności wewnątrz stanowiska dowodzenia i pomiędzy stanowiskami dowodzenia zgodnie z zasadami organizacji łączności dowodzenia, współdziałania i powiadamiania.

Część zabezpieczająca – organizuje wszechstronne zabezpieczenie bojowe i logistyczne stanowiska dowodzenia.

Ponadto w pobliżu rejonu stanowiska dowodzenia, w zależności od szczebla, organizuje się lądowisko dla śmigłowców łącznikowych i PPD.

Ilość poszczególnych komórek organizacyjnych stanowisk dowodzenia oraz wielkość obsady personalnej uzależniona jest od wielu czynników. Można do nich zaliczyć:

- *zadania, jakie ma realizować dany zespół osób funkcyjnych;*
- *stopień przygotowania personelu i wyposażenia w techniczne środki dowodzenia;*
- *wymogi określane przez zasady organizacji rozmieszczenia i pracy stanowisk dowodzenia;*
- *potrzebę zapewnienia ciągłości pracy podczas 24 godzin z uwzględnieniem systemu dwuzmianowego;*
- *wytyczne dowódcy i szefa sztabu.*

W zależności od szczebla i przeznaczenia stanowiska dowodzenia, jego strukturę wewnętrzną tworzą elementy funkcjonalne wydzielane z jednej lub kilku komórek organizacyjnych dowództwa, połączone w odpowiednie sektory, centra, zespoły, grupy, itp. jako zasadnicze komponenty części operacyjnej stanowisk dowodzenia. Wyróżniamy zawsze element części *planistycznej* i części odpowiadającej za *bieżące działania* , a w nich między innymi zespoły funkcjonalne:

- *planowania,*
- *bieżących działań,*
- *rozpoznania,*
- *wsparcia bojowego,*
- *wsparcia i zabezpieczenia logistycznego,*
- *wsparcia dowodzenia.*

Planowania – spełniający funkcję planistyczną. Koordynuje on działania pozostałych komponentów GSD, określa potrzeby na informacje lub dane potrzebne do powzięcia decyzji przez dowódcę.

Bieżących działań – spełniający funkcję koordynującą, kontrolną i kierującą w zakresie prowadzonych działań.

Rozpoznania – spełniający funkcję planistyczną, koordynującą i inicjującą w zakresie organizacji operacji informacyjnych.

Wsparcia bojowego – spełniający funkcję koordynatora wsparcia lotniczego i ogniowego wojsk zmechanizowanych i pancernych. Planuje użycie sił lotnictwa wojsk lądowych i innych specjalistycznych zgrupowań w wymiarze lądowo-powietrznym i morskim. Koordynuje wysiłek działania innych rodzajów wojsk na rzecz sił głównych.

Wsparcia i zabezpieczenia logistycznego – realizujący funkcje planistyczno-koordynujące zabezpieczenia logistycznego działań wojsk lądowych oraz administratora zasobów działalności personalnej i wsparcia dowodzenia wewnętrznego.

Wsparcia dowodzenia – realizujący funkcje planistyczno-koordynujące w zakresie sieci telekomunikacyjnej i spełniający funkcje wsparcia cyklu decyzyjnego procesu dowodzenia w różnych relacjach i obszarach. Organizuje, zabezpiecza i nadzoruje przepływ i bezpieczeństwo informacji pomiędzy poszczególnymi komponentami GSD i na zewnątrz.

W siłach zbrojnych na przykładzie podstawowych struktur organizacyjnych wojsk autor prognozuje organizowanie następujących rodzajów stanowisk dowodzenia (rys. 2.3.3):

- *główne stanowisko dowodzenia (GSD),*
- *tyłowe stanowisko dowodzenia (TSD),*
- *punkt dowódczo-obserwacyjny (PDO),*
- *okrętowe stanowisko dowodzenia (OSD) – tylko w MW,*
- *powietrzny punkt dowodzenia (PPD) występujący w strukturze GSD.*

Główne stanowiska dowodzenia (GSD) powinny zapewniać:

– łączność dowodzenia ze wszystkimi elementami ugrupowania taktycznego (operacyjnego) oraz z wysuniętym stanowiskiem dowodzenia i powietrznym punktem dowodzenia;

– łączność z przełożonym i sąsiadami;

– ciągłe przygotowywanie informacji potrzebnych dowódcy do oceny sytuacji i podejmowania decyzji;

– przygotowywanie planów i rozkazów;

– koordynację prowadzenia rozpoznania i analizę informacji rozpoznawczych ze wszelkich dostępnych źródeł;

– organizację i koordynację wsparcia ogniowego;

– koordynację potrzeb zabezpieczenia logistycznego;

– przygotowywanie i przesyłanie meldunków do przełożonego;

– dowodzenie wojskami i sterowanie środkami rażenia w toku działań (walki, operacji);

– nadzór nad realizacją zadań;

– planowanie kolejnych (przyszłych) działań taktycznych,

– dowodzenia wojskami w toku działań;

– synchronizacji i koordynacji działań wsparcia bojowego, personalnego i logistycznego na rzecz operacji;

– planowanie przyszłych działań;

– planowanie i dowodzenie wojskami przemieszczającymi się w przewidywaniu wejścia do działań.

Są one przeznaczone do: synchronizacji całokształtu działań; dowodzenia wojskami w toku działań; synchronizacji działań, wsparcia bojowego i logistycznego na rzecz prowadzonych działań; planowania przyszłych działań; planowania i dowodzenia wojskami przemieszczającymi się w przewidywaniu wejścia do działań. Stanowią zasadnicze miejsca pracy dowódcy i jego sztabu. Praca na nich prowadzona jest w systemie dwuzmianowym. Przykładową strukturę organizacyjną części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia przedstawiono na rys.2.3.4.

Stanowiska dowodzenia organizuje się odpowiednio do potrzeb w komórki funkcjonalne tj. sektory, centra, ośrodki lub grupy: *dowodzenia, operacyjne, wsparcia dowodzenia, wsparcia działań, zabezpieczenia działań itp.* W zależności od szczebla organizacyjnego i przeznaczenia określonego stanowiska dowodzenia w systemie dowodzenia, jego strukturę wewnętrzną tworzą elementy funkcjonalne powstałe na bazie specjalistów wydzielonych ze składu jednej a często nawet kilku komórek organizacyjnych danego dowództwa wzmacniane specjalistami lotnictwa, grupami łącznikowymi itp. w zależności od problematyki jaką się zajmują. Ilość elementów funkcjonalnych stanowisk dowodzenia oraz wielkość ich obsady personalnej uzależniona jest od wielu czynników.

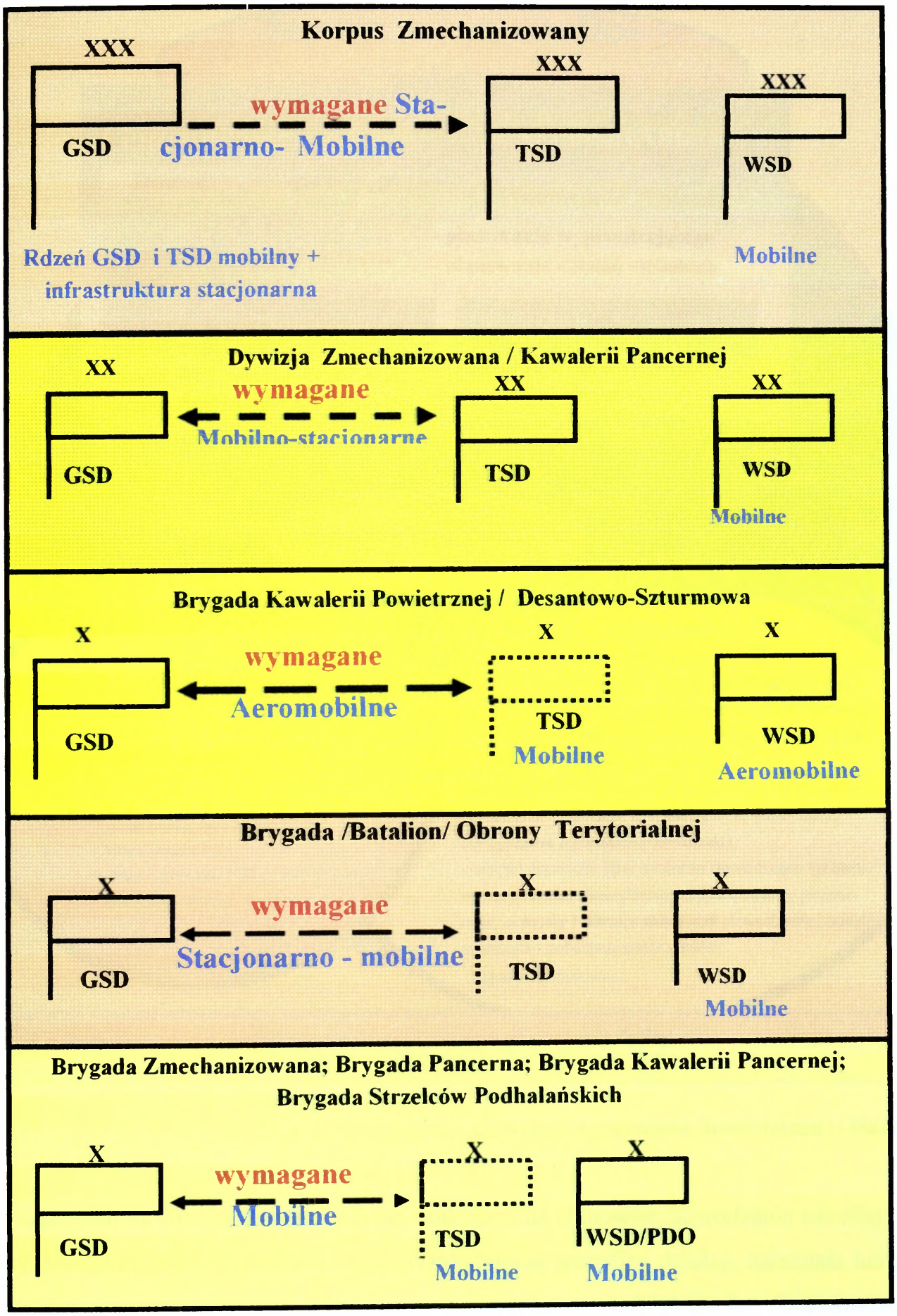

Rys. 2.3.3. Przyjęte rodzaje stanowisk dowodzenia na szczeblu: korpusu, dywizji i brygady wojsk lądowych

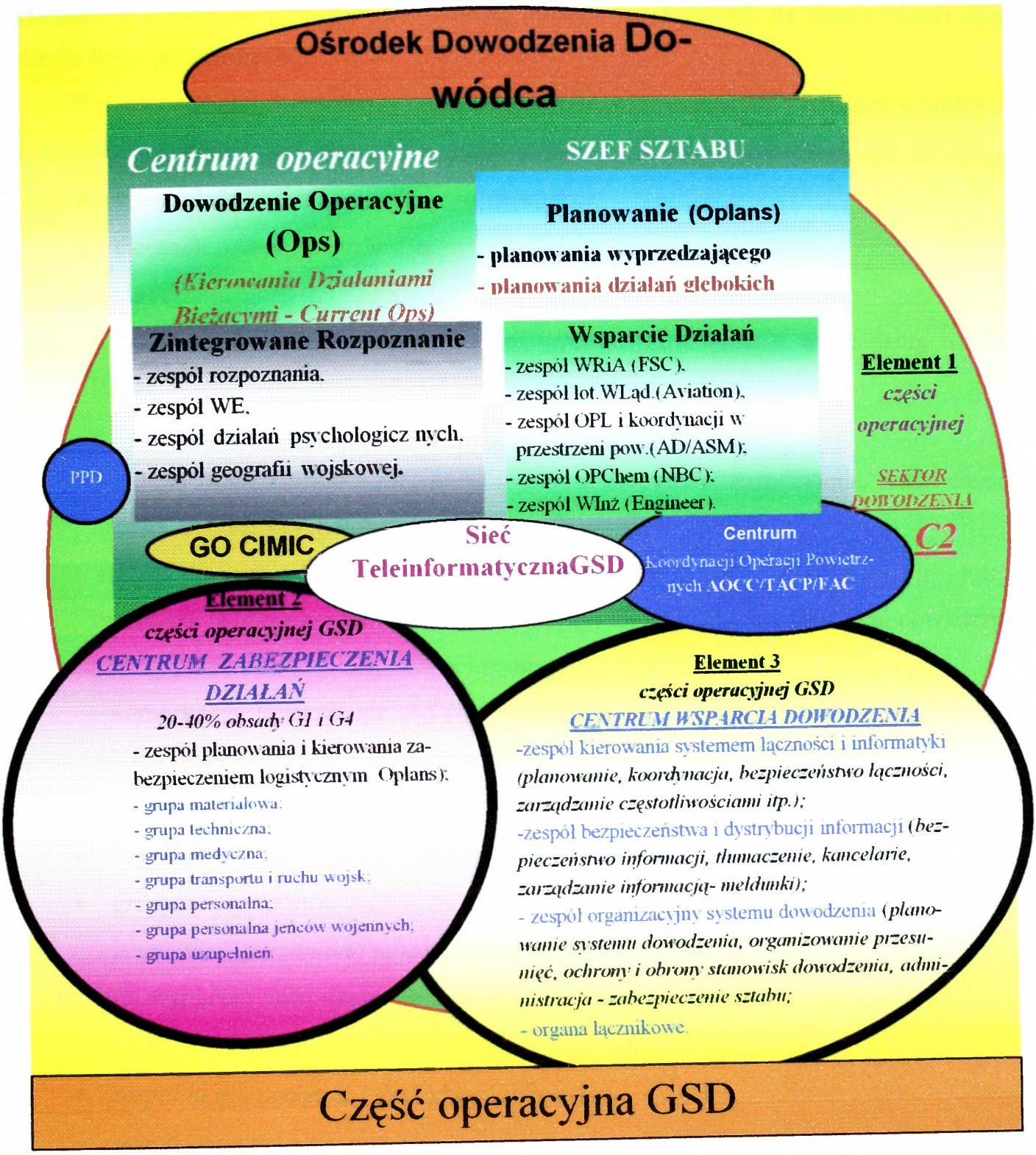

Rys. 2.3.4. Ogólna struktura organizacyjna głównego stanowiska dowodzenia (GSD)

Szczegółową strukturę organizacyjno-funkcjonalną stanowisk dowodzenia określają dowódcy danego szczebla organizacyjnego uwzględniając specyfikę działań, zaistniałą lub prognozowaną sytuację operacyjno-taktyczną oraz potrzebę współdziałania lub funkcjonowania w sojuszniczym systemie dowodzenia.

Uwzględniając dotychczasowe doświadczenia autora, różne wnioski z przeprowadzonych wcześniej badań oraz ograniczenia organizacyjno-finansowe w naszych siłach zbroj-

nych, a także rolę poszczególnych specjalistów w cyklu decyzyjnym procesu dowodzenia przyjęto za niezbędne występowanie poniżej pokazanych komórek na stanowiskach dowodzenia broni połączonych.

W części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia zazwyczaj możemy wyróżnić:

1. **Sektor dowodzenia**, a w nim:
   - *Ośrodek dowodzenia (w nim m.in. dowódca),*
   - *Centrum operacyjne, a w nim:*

   – szef sztabu,

   – komórka dowodzenia operacyjnego – bez 10-20% obsady wydzielanej na TSD (Ops),

   – komórka planowania (Oplans),

   – zintegrowana komórka rozpoznania m.in. z zespołami: rozpoznania, walki elektronicznej, działań psychologicznych, geografii wojskowej;

   – komórka wsparcia działań m.in. z zespołami: wojsk rakietowych i artylerii, lotnictwa wojsk lądowych, obrony przeciwlotniczej i koordynacji w przestrzeni powietrznej, obrony przeciwchemicznej, wojsk inżynieryjnych, itd.;

   – komórka koordynacji operacji powietrznych,

   – komórka CIMIC (20-30% stanu etatowego obsady personalnej S/G/J5).

2. **Centrum zabezpieczenia działań** (20-40% S/G/J1 i S/G/J4), a w nim:
   - *zespół planowania i kierowania zabezpieczeniem logistycznym,*
   - *grupy: materiałowa, techniczna, medyczna, transportu i ruchu wojsk, personalna, uzupełnień, personalna jeńców wojennych;*

3. **Centrum wsparcia dowodzenia**, a w nim:
   - *zespół kierowania systemem łączności i informatyki,*
   - *zespół bezpieczeństwa i dystrybucji informacji,*
   - *zespół organizacyjny systemu dowodzenia,*
   - *organa łącznikowe.*

Przykład rekonwersji dowództwa (na przykładzie grupy głównej sztabu) na strukturę organizacyjną głównego stanowiska dowodzenia przedstawiam na rys. 2.3.5.

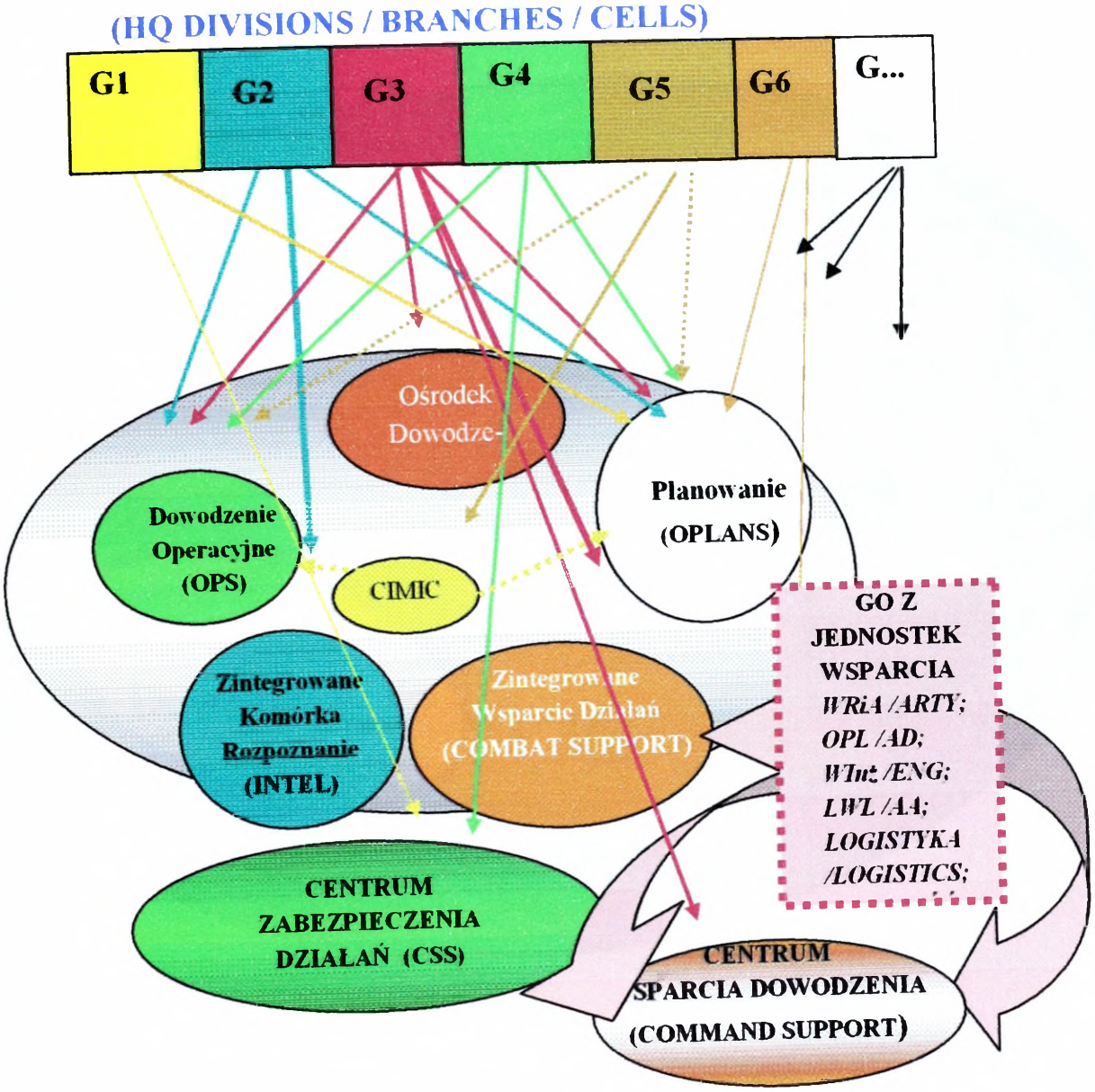

Rys.2.3.5. Ogólny idea przejścia komórek sztabowych na główne stanowisko dowodzenia

Powietrzne punkty dowodzenia (PPD) - stanowią element składowy głównego stanowiska dowodzenia i wykorzystywane są do zapewnienia dowodzenia w czasie przemieszczania się dowódcy, przegrupowania (przemieszczania) wojsk, wyprowadzania wojsk z rejonów zmasowanych uderzeń przeciwnika itp.

Wysunięte stanowisko dowodzenia (WSD) rozumiane jest jako niewielkie, bardzo mobilne miejsce pracy, umożliwiające dowódcy sprawowanie dowodzenia w bezpośredniej bliskości rejonu działań. Jego skład ograniczany jest zwykle do wozu dowodzenia dowódcy oraz wozów dowódczo-sztabowych osób funkcyjnych, które wraz z nim pracować będą na tym sta-

nowisku (rys.2.3.6). Obsada operacyjna tych stanowisk wydzielana jest z głównego stanowiska dowodzenia (GSD).

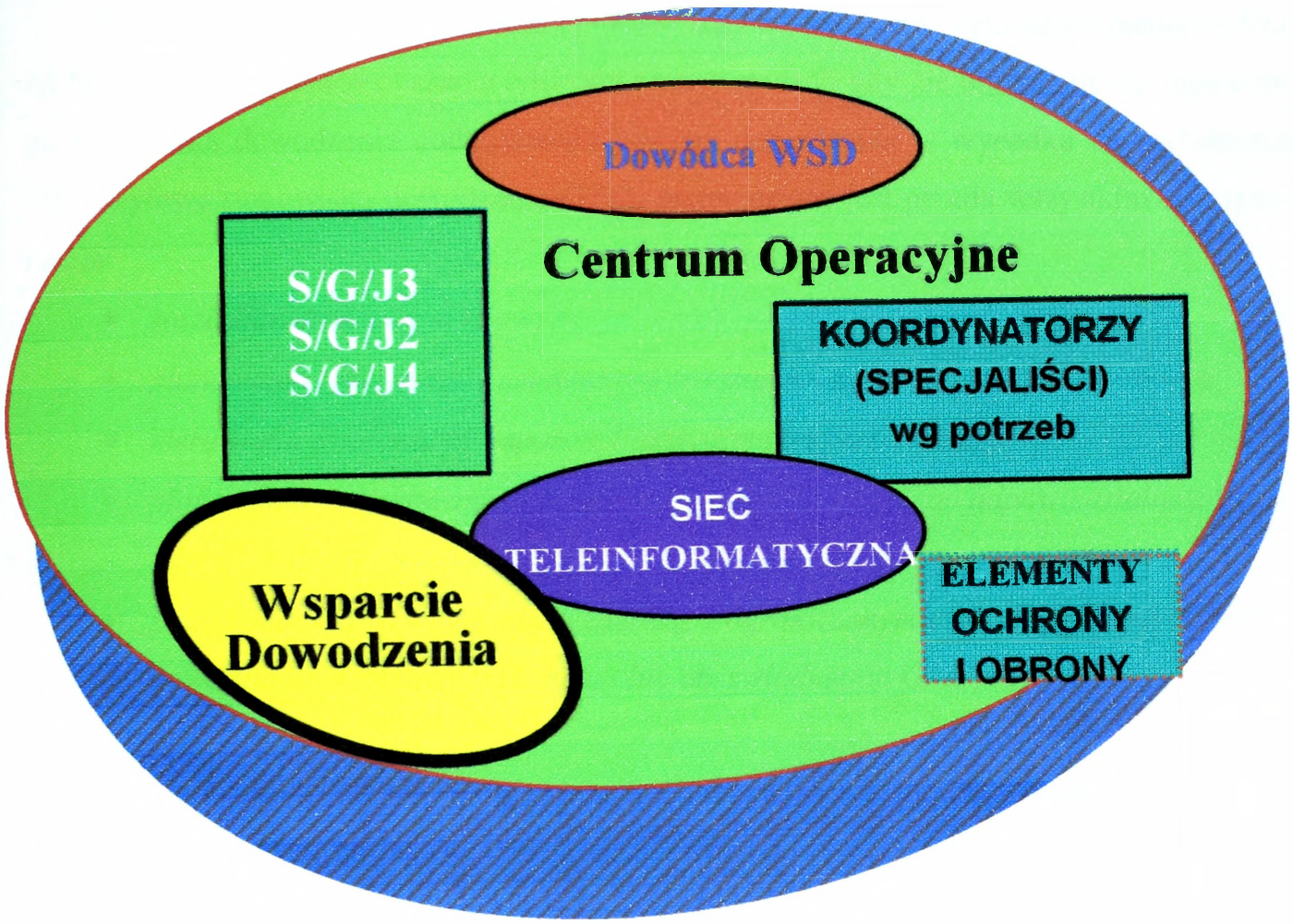

Rys.2.3.6. Struktura wysuniętego stanowiska dowodzenia (WSD)

Powinny one zapewniać:

- *nadzór nad prowadzonymi działaniami bojowymi,*
- *nadzór i koordynację manewru i wsparcia ogniowego,*
- *koordynację wsparcia powietrznego i obrony przeciwlotniczej,*
- *przekazywanie potrzeb zabezpieczenia logistycznego do głównego stanowiska dowodzenia (GSD),*
- *możliwość szybkiej zmiany rejonu rozmieszczenia stanowiska,*
- *ciągłą łączność z podległymi wojskami, głównym, zapasowym i tyłowym stanowiskiem dowodzenia (GSD, ZSD, TSD) oraz z przełożonym i sąsiadami.*

Wysunięte stanowisko dowodzenia (WSD) rozwija się zgodnie z decyzją dowódcy danego szczebla dowodzenia.

Punkty dowódczo-obserwacyjne (PDO) organizuje się, w zależności od potrzeb, na szczeblu brygady, pułku, batalionu w celu zapewnienia dowódcy bezpośredniego wglądu w sytuację i skrócenia relacji dowodzenia podległymi pododdziałami.

Tyłowe stanowiska dowodzenia (TSD) – organizowane są w celu zapewnienia realizacji funkcji dowodzenia w obszarze tyłowym oraz w sytuacji gdy nie organizuje się zapasowego stanowiska dowodzenia podtrzymania procesu dowodzenia w wypadku obezwładnienia GSD. Tyłowe stanowisko dowodzenia (TSD) przewidziane jest przede wszystkim do zapewnienia:

- *zarządzania obszarem tyłowym;*
- *planowania i kierowania działaniami związanymi z ochroną obszaru tyłowego;*
- *kierowania działaniami wsparcia logistycznego i personalnego;*
- *planowania i kierowania przemieszczeniami w obszarze odpowiedzialności (tzw. administrative movement);*
- *podtrzymania w ograniczonym zakresie i ograniczonym czasie zasadniczych funkcji dowodzenia w sytuacji zniszczenia lub obezwładnienia GSD przy braku ZSD.*

Struktura organizacyjna TSD powinna być taka, aby umożliwiała realizację powyższych zadań. O wielkości obsady operacyjnej TSD decyduje dowódca danego szczebla dowodzenia.

Strukturę organizacyjną części operacyjnej tyłowego stanowiska dowodzenia (TSD) przedstawiono na rys. 2.3.7.

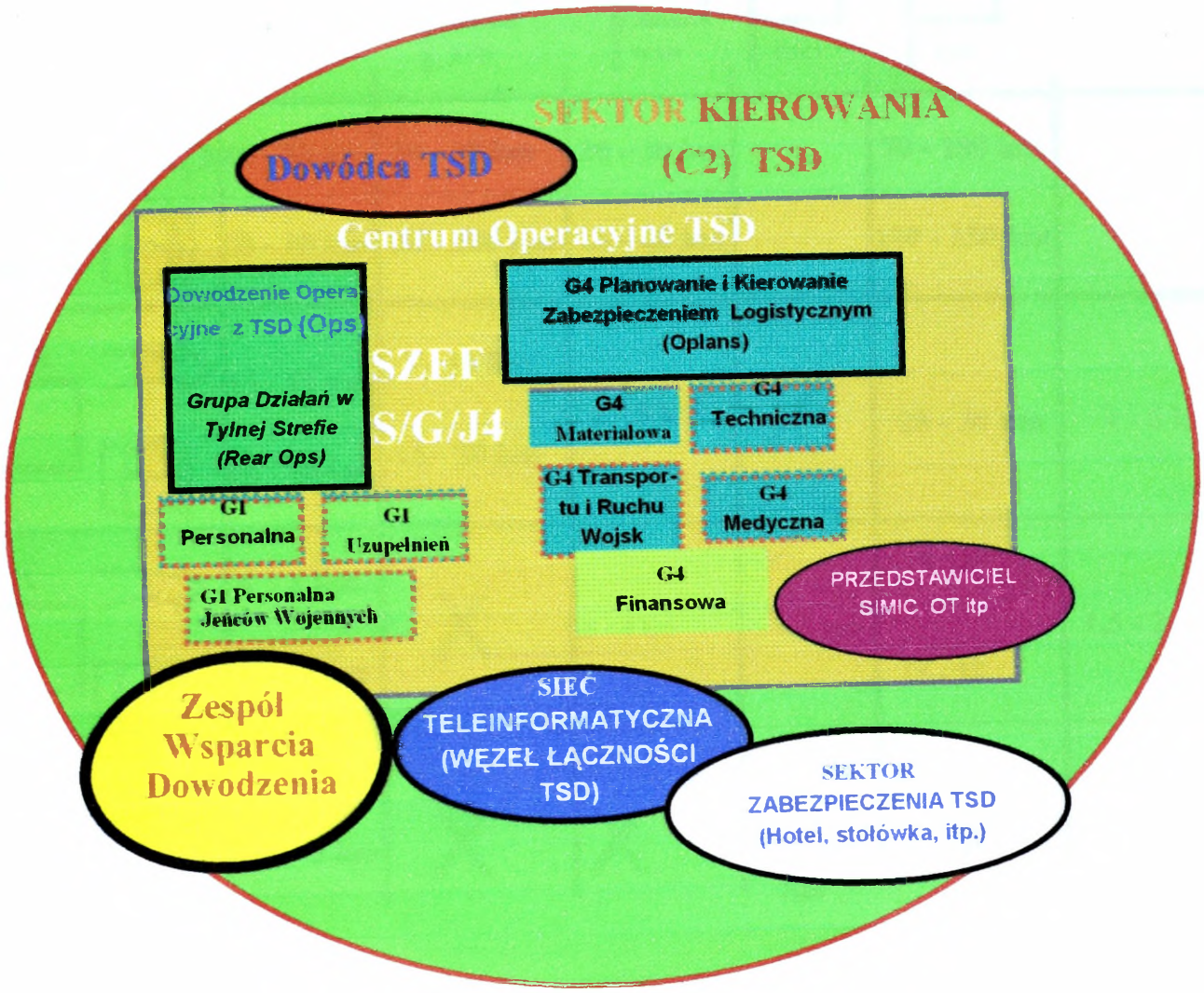

Rys.2.3.7. Struktura organizacyjna części operacyjnej TSD

Dla każdego stanowiska dowodzenia zawsze przewiduje się 1-2 zapasowe rejony rozwinięcia.

	GSD	ZSD	WSD	PDO	TSD	Powierzchnia
XXX	40 - 50 km 50 - 80 km	20 - 30 km 80 - 100 km	20 - 30 km 25 - 40 km		70 - 100 km 100 - 150 km	
XX	10 - 12 km 15 - 20 km	7 - 10 km 15 - 20 km	2 - 5 km	X	20 - 30 km	4 - 6 km^2
X	4 - 6 km 6 - 12 km	X	1,5 - 4 km	1 - 3 km	8 - 15 15 - 18	1,5 - 2 km^2
	1 - 3 km	X	X	1 - 1,5 km	X	- 500 m^2

Rys, 2.3.8. Wariant operacyjno-taktycznych parametrów rozmieszczania stanowisk dowodzenia (w km)

3. PODSTAWOWE ZADANIA ELEMENTÓW UGRUPOWANIA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO WYSTĘPUJĄCYCH W OBSZARZE TYŁOWYM DZIAŁAŃ

płk dr hab. Witold LIDWA

3.1. Rola obszaru tyłowego w operacji i podstawowych rodzajach walki

Obszar, (pas, rejon) tyłowy to istotna część obszaru odpowiedzialności poszczególnych szczebli dowodzenia, która w zależności od rodzaju prowadzonych działań spełnia swoistą rolę.

W natarciu działania w obszarze (pasie, rejonie) tyłowym zmierzać powinny do zapewnienia swobody manewru zarówno siłom bezpośrednio zaangażowanym w walce jak i tym, które walkę tę wspierają i zabezpieczają. Mają zatem na celu umożliwienie manewru odwodów na kierunki gdzie przewiduje się ich użycie, zapewnienie sprawnego zajmowania stanowisk i rejonów przez odwody specjalne, środki wsparcia i osłony oraz elementy wsparcia logistycznego, sprawne, płynne i nie zakłócone zaopatrywanie walczących wojsk, a także ewakuację rannych i uszkodzonego sprzętu. Zapewnienie osłony oraz ochrony i obrony elementom ugrupowania bojowego nie biorącym bezpośredniego udziału w walce oraz sprawnego i nieprzerwanego dowodzenia wojskami.

W obronie działania w tyłowej strefie (pasie, rejonie) obrony winny zapewnić osłonę elementom ugrupowania bojowego tam rozmieszczonym, sprawny, niezakłócony manewr odwodów ogólnych i specjalnych na zagrożone kierunki, przenoszenie punktu ciężkości obrony, niezakłócone zaopatrywanie walczących wojsk, utrzymanie przejezdności dróg zaopatrywania i ewakuacji, ochronę i obronę obiektów i urządzeń logistycznych oraz rejonów ześrodkowania wojsk wycofanych z walki (z pasa sił przesłaniania oraz głównego pasa obrony), zapewnienie ciągłości dowodzenia.

Zadania powyższe wskazują, że działania prowadzone w tym obszarze tworzą jedność z działaniami prowadzonymi w głębi (działaniami głębokimi) oraz działaniami bezpośrednimi. Osiągnięcie celu walki w równym stopniu zależy od skuteczności działań w każdej z wymienionych części obszaru (pasa, rejonu) walki. Sukces działań bezpośrednich, które w walce spełniają najistotniejszą rolę, możliwy jest tylko wówczas, gdy działania w obszarze tyłowym

zakończą się sukcesem. Zachodzi zatem zależność między działaniami, w obydwu tych obszarach.

Niezaprzeczalny wpływ na przebieg działań bezpośrednich wywierają działania głębokie. Powodzenie tych działań ułatwia wykonanie zadań przez wojska prowadzące działania bezpośrednie.

Zapewnienie swobody manewru (działania) to jeden z podstawowych warunków skuteczności prowadzonych działań nie tylko zaczepnych, ale także obronnych. Swoboda działania, traktowania przez niektórych teoretyków jako jedna z zasad sztuki wojennej, wyraża się w dążeniu do swobodnego, zgodnego z zamiarem lub bieżącymi potrzebami użycia dysponowanych sił i środków we wszystkich okresach prowadzenia walki zbrojnej. Zapewnieniu wymaganej swobody poświęca się więc wiele zabiegów organizacyjnych oraz organizuje się szereg przedsięwzięć z zakresu zabezpieczenia bojowego. Przedsięwzięcia te i zabiegi mają doprowadzić do narzucenia woli przeciwnikowi oraz wywalczenia lub utrzymania inicjatywy podczas prowadzonych działań. W starciu zbrojnym przeciwstawnych stron, gdzie „strony wzajemnie sobie przeszkadzają"[8] zadanie zapewnienia swobody działania wydaje się być trudne do wykonania. Paraliżowanie bowiem działań strony przeciwnej to jeden ze sposobów stosowanych we wszystkich fazach zmagań militarnych. Tak więc ta strona, której uda się ograniczyć możliwości użycia pozostających w dyspozycji przeciwnika sił i środków oczekiwać może zwiększenia możliwości dysponowania swoimi siłami w sposób zgodny z planem walki. Tak więc sukces w walce zbrojnej mieć będzie ta strona, która dłużej zachowa swobodę działania. Utrzymanie tej swobody, to nie tylko destrukcyjne oddziaływanie na przeciwnika ograniczające jego swobodę działania, ale także zapewnienie osłony własnym elementom ugrupowania i ochrony obiektom oraz urządzeniom decydującym o możliwościach wsparcia i zabezpieczenia sił wykonujących zadania w ramach działań bezpośrednich. Wspomniane elementy to siły i środki, które w danym czasie nie koniecznie biorą udział w walce, lecz od możliwości swobodnego nimi dysponowania zależy sukces prowadzonych działań. Te siły i środki to elementy ugrupowania bojowego i operacyjnego rozmieszczone w zasadzie poza I rzutem wykonującym zadanie podstawowe lecz w istotny sposób wpływające na sukces walki i operacji. Należą do nich odwody ogólne i specjalne, oddziały zabezpieczające (OZR, OZap, ORE) stanowiska dowodzenia, elementy i urządzenia logistyczne oraz drogi i obiekty terenowe umożliwiające sprawne przemieszczanie wspomnianych elementów w celu potęgowania działań lub manewru sił w ramach przyjętego ugrupowania.

---

[8] KotarbińskiT,, Dzieła wszystkie ,Prakseologia, Warszawa 1993,s.153

Wszystkie te elementy rozmieszczone będą w zasadzie w strefie (pasie, rejonie) tyłowej, dlatego działania prowadzone w tej strefie w sposób istotny wpływać będą na przebieg działań (walki i operacji) danego szczebla dowodzenia.

Znając rolę jaką spełniać będą siły dyslokowane w tyłowej strefie (pasie, rejonie), przeciwnik dążył będzie do uniemożliwienia użycia ich w walce w czasie i przestrzeni zagrażającej wykonaniu przez niego zadań. Należy zatem oczekiwać, że oddziaływanie w ten obszar rozpocznie się równocześnie lub nawet wcześniej niż uderzenie na przednią linię obrony, lub w natarciu – z chwilą jego rozpoczęcia przez nasze wojska. Celem tego oddziaływania będzie izolacja rejonu działań bojowych oraz uniemożliwienie przenoszenia lub potęgowania wysiłku. Założyć zatem można, że cel taki osiągany będzie różnymi sposobami - od uderzeń lotniczo-rakietowych począwszy, poprzez działanie desantów taktycznych (operacyjnych) i grup desantowo-szturmowych do działań sabotażowych i dywersyjnych włącznie. Obiektami zaś uderzeń będą wrażliwe elementy systemu dowodzenia i zaopatrywania, obiekty infrastruktury o znaczeniu militarnym, wojska w rejonach ześrodkowania, bazy mobilizacyjne oraz urządzenia na drogach, od których zależą możliwości przemieszczania wojsk. Działania w strefie tyłowej polegać więc będą na osłonie przeciwlotniczej elementów systemu dowodzenia i zaopatrywania i innych obiektów, które mogą być opłacalnym obiektem do niszczenia przez środki napadu powietrznego oraz rakietowe i artyleryjskie środki rażenia, na ochronie i obronie obiektów i urządzeń umożliwiających manewr wojsk przed dywersją i sabotażem oraz osłonie przeciwdesantowej rejonów i obiektów, których opanowanie przez przeciwnika opóźniłoby lub uniemożliwiło realizację założonego planu walki w odniesieniu do elementów znajdujących się w strefie (pasie, rejonie) tyłowej (tyłowym). Wszystko to po to aby dowódca kierujący walką poszczególnych szczebli dowodzenia posiadał swobodę w korzystaniu ze wszystkich dysponowanych sił przy niezakłóconym materiałowo-technicznym i medycznym zabezpieczeniu.

3. 2. Skład i zadania elementów ugrupowania bojowego występujących w pasie (rejonie) tyłowym

W związku z tym, że ugrupowanie operacyjne nie ma stałej struktury (struktura zależy od zadania) analizie zostaną poddane elementy ugrupowania bojowego szczebli taktycznych, których struktura jest względnie stała, zaś zadania rodzajowo zbliżone do tych które mogą wykonywać elementy ugrupowania operacyjnego.

Przyjmuje się zatem, że ugrupowanie bojowe związku taktycznego składa się z następujących elementów w obronie[9] (rys. 3.2.1.):

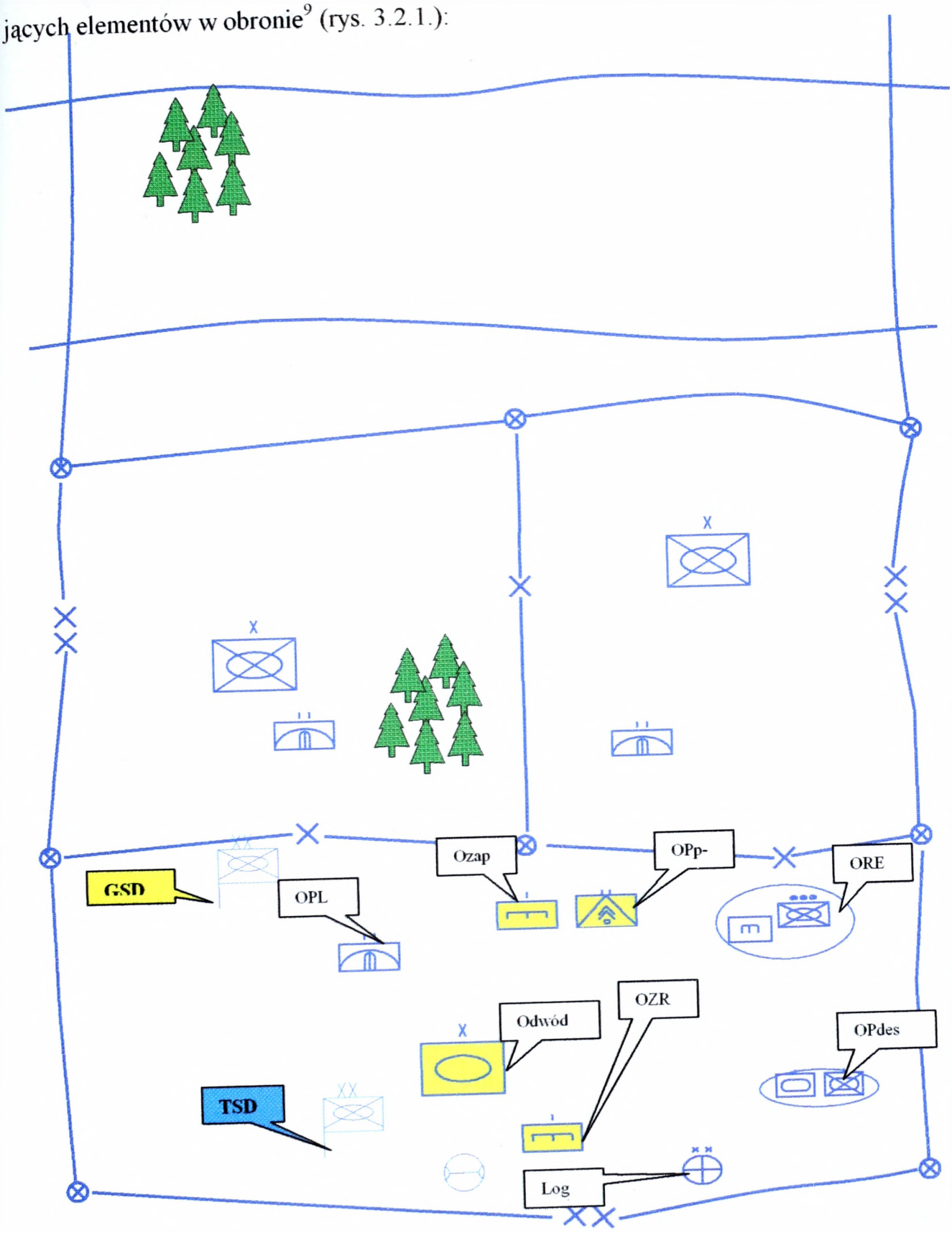

Rys. 3.2.1. Elementy ugrupowania w obszarze tyłowym w obronie ZT

- I rzut;
- odwód;

[9] Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999,s.92.

- elementy rozpoznania i walki elektronicznej;
- zgrupowania artylerii;
- oddział OPL;
- odwód przeciwpancerny;
- oddział zaporowy;
- odwód inż.;
- odwód PChem;
- stanowiska dowodzenia ZT (GSD i TSD);
- oddziały, pododdziały i elementy logistyczne.

Dodatkowo mogą być organizowane:

- oddział(y) zabezpieczenia ruchu;
- oddział ratunkowo-ewakuacyjny;
- odwód przeciwdesantowy; [10]
- oddział wydzielony;
- grupa desantowo-szturmowa;
- taktyczny desant powietrzny.

Odwody

Odwód operacyjny jest przeznaczony do wykonania przeciwuderzenia, rozbicia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika włamujących się w obronę, pozbawienia przeciwnika swobody działania lub do utrzymania ostatecznej rubieży obrony. Jest on zwykle mniejszy od pierwszego rzutu; rozmieszcza się go zazwyczaj w rejonach ześrodkowania, w strefie tyłowej. Odwód operacyjny może w określonych sytuacjach częściowo obsadzać również kolejną rubież obrony. Otrzymuje 1-2 kierunki przeciwuderzenia, a na każdym z nich główną oraz zapasową rubież rozwinięcia. Określa się mu ponadto rejon odpowiedzialności za zwalczanie desantów powietrznych (w obronie wybrzeża – również morskich). Przeznaczony jest także do wykonywania nieprzewidzianych zadań, wynikłych w trakcie prowadzenia działań.

Zasadniczym zadaniem jest jednak przeciwuderzenie. Jest ono elementem obrony operacyjnej lub strategicznej i nie wychodzi z reguły poza uprzednio zorganizowaną strukturę obrony. Uczestniczy w nim jedynie część sił, a większość prowadzi nadal operację obronną (strategiczną operację obronną). Głębokość włamania przeciwnika w głąb ugrupowania obronnego rzutuje w istotny sposób na decyzję o jego wykonaniu bądź też rezygnacji. Prze-

[10] W pasie (rejonie) tyłowym rozmieszcza się zwykle podkreślone elementy ugrupowania bojowego.

ciwuderzenie może zakończyć się przejściem do obrony na wyznaczonej rubieży, a w korzystnych warunkach przekształcić się w przeciwnatarcie.

Przeciwnatarcie – jako rodzaj operacji zaczepnej – może mieć miejsce wówczas, gdy większość sił dotychczas prowadzących operację obronną przejdzie do zwrotu zaczepnego, którego celem będzie rozbicie przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru. Przeciwnatarcie może wykraczać poza ramy systemu prowadzonej do tej pory operacji obronnej. Osiągnięcie celów w przeciwnatarciu tworzy warunki do kolejnej operacji zaczepnej (rozwinięcia powodzenia).

Wykonanie przeciwuderzenia

Związek taktyczny (oddział) może otrzymać zadanie do obrony w obszarze tyłowym korpusu. W takim przypadku związek taktyczny (oddział) pogłębiał będzie obronę na kierunku najbardziej zagrożonym, organizując ją w warunkach bez styczności z przeciwnikiem. W sytuacji włamania się zgrupowań uderzeniowych przeciwnika w głąb pierwszego rzutu i zagrożenia trwałości jego struktury obrony, może być użyty do wzmocnienia sił broniących się w pierwszym rzucie, blokowania włamania się przeciwnika lub do wykonania przeciwuderzenia. Jego rola w tej sytuacji będzie pierwszoplanowa w utrzymaniu spoistości obszaru tyłowego bądź w odtworzeniu struktury obrony w głównym obszarze .

Ten element struktury obrony obszaru korpusu obejmuje działania w obszarze tyłowym.

Związek taktyczny (oddział) może realizować cele operacji obronnej, znajdując się w obszarze sił przesłaniania, lub realizując zadania pierwszego rzutu w głównym obszarze obrony, lub wykonując zadania odwodu (odwodów) w jego obszarze tyłowym. W tych miejscach po wzmocnieniu, mogą być realizowane zadania w ramach następujących elementów struktury obronnej korpusu: działań głębokich, działań w bezpośredniej styczności i działań w obszarze tyłowym. W ramach tych działań związek taktyczny (oddział) może odpowiednio prowadzić działania opóźniające, obronę pozycyjną oraz wykonywać działania wzmacniające, blokujące oraz wykonywać przeciwuderzenie (kontratakować). Należy przyjąć, w świetle badań, że destrukcyjne oddziaływanie na przeciwnika prowadzone w ramach działań głębokich, w odniesieniu do szczebla taktycznego, z zasady dotyczy szczebla nadrzędnego. Znaczy to, że związek taktyczny i oddział w stosunku do swojego pasa (rejonu) odpowiedzialności obronnej jest w stanie realizować tylko cele działań w bezpośredniej styczności oraz działań w pasie (rejonie) tyłowym.

W działaniach zaczepnych odwód jest przeznaczony do potęgowania wysiłku wojsk i rozwijania powodzenia pierwszego rzutu, z zasady na kierunku głównego uderzenia, lub jego przeniesienia na inny kierunek; ponadto do zmiany związków taktycznych pierwszego rzutu, jeśli poniosły one znaczne straty, odparcia lub rozbicia odwodów przeciwnika. W skład odwodu mogą wchodzić jeden-dwa związki taktyczne, które wzmacnia się odpowiednio w momencie wejścia do bitwy. Przeznaczone są one także do walki z desantami przeciwnika i jego siłami, które pozostały na tyłach nacierających wojsk oraz do wykonania innych, doraźnych zadań wynikłych z nieoczekiwanego rozwoju sytuacji.

Wprowadzenie odwodu do bitwy jest odznaką uzyskania powodzenia w operacji. Siły będące w odwodzie to związek taktyczny, któremu przypadnie rola potęgowania natarcia, jak też uniemożliwienia przeciwnikowi zorganizowania obrony. Wykonanie zadania przez odwód może stworzyć warunki do przeciwnatarcia lub uniemożliwić przeciwnikowi dalsze skuteczne prowadzenie operacji obronnej. Odwód będzie wprowadzany do bitwy w celu zapewnienia ciągłości operacji.

Przeprowadzone badania wykazały, że odwodowe siły (związki taktyczne) przeznaczane były do uchwycenia celów w głębi operacyjnej gdyż tworzyły warunki do osiągnięcia celów operacji[11].

Z powyższego rozumowania wynika, że nacierający związek taktyczny powinien w większym stopniu zwrócić uwagę na działania w głębi niż w styczności. Podyktowane będzie to tym, że na nim spoczywa obowiązek:

- rozwijania powodzenia w głębi;
- utrzymania inicjatywy wywalczonej przez siły w styczności;
- nie dopuszczenia do uporządkowania przez przeciwnika ugrupowania operacyjnego;
- nie dopuszczenia odwodów do manewru na kierunek największego powodzenia.

Wspomniane zadania mogą być traktowane jako cele cząstkowe wprowadzanego do bitwy odwodu. Można by je mnożyć lecz wiadomym jest, że będą one w głównej mierze wypadkową oporu przeciwnika, właściwości terenu, jak i końcowych celów operacji.

Dlatego też nacierający związek taktyczny powinien przyjąć takie ugrupowanie, aby po wykonaniu zadania posiadał większość sił w pierwszym rzucie. Pozwoli mu to przygotować się do odparcia ewentualnego natarcia przeciwnika w opanowanym obiekcie lub zabezpieczyć wejście do bitwy kolejnego związku operacyjnego.

---

[11] Por. *Podręcznik polowy 100-5,* op. cit., s. 178.

Jak wyżej wspomniano odwodowy związek taktyczny powinien skupić się na walce w głębi. Dlatego też w odwodowym ZT oddziały przeznaczone do pierwszego rzutu powinny inaczej walczyć niż związki taktyczne dokonujące wyłomu w obronie przeciwnika. W celu osiągnięcia dużego tempa działania powinny one wejść do walki w ugrupowanie przeciwnika oddziałami wydzielonymi przy silnym wsparciu ogniowym oraz lotnictwa wojsk lądowych wykorzystując luki w jego obronie. Walka w ugrupowaniu przedbojowym zwiększy tempo działań i pozwoli dezorientować obronę i niszczyć obiekty przeciwnika. W głębi w tym czasie powinny zostać wysadzone desanty powietrzne, które opanować powinny ważne obiekty terenowe na kierunkach działania oddziałów pierwszego rzutu. Pozwoli to utrzymać wysokie tempo natarcia, a siły, które miałyby rozbijać przeciwnika na tych rubieżach wykorzystane zostaną w innym miejscu. Dużą wagę powinno skupić się na organizowanie innych elementów ugrupowania, takich jak np. grupy desantowo-szturmowe. To one wspólnie z siłami głównymi rozbijałyby usiłujące stawić opór pododdziały przeciwnika. Również dezorganizowałyby pracę ważnych elementów logistycznych i odwodów znajdujących się na kierunkach działania. Z tak przyjętego scenariusza walki wynika, że dowódca odwodowego związku taktycznego powinien mieć silny pierwszy rzut, natomiast w odwodzie posiadać stosunkowo małe siły (odwody), którymi zapewniłby bezpieczeństwo w pasie tyłowym swego ugrupowania.

Z chwilą opanowania obiektu końcowego, jeśli nie otrzymano innych zadań, wskazanym jest przejść całością sił do obrony okrężnej.

Odwód ogólny (związku taktycznego) jest przeznaczony do wykonywania kontrataków w celu odtworzenia przedniej linii obrony lub rubieży w głębi, która w sposób istotny warunkuje powodzenie obrony. Może wzmacniać obronę na zagrożonych kierunkach przez zajmowanie rubieży ogniowych całością sił lub częściami, a także organizować obronę w głębi ugrupowania (na trzeciej pozycji obrony) stwarzając w ten sposób warunki do wykonania przeciwuderzenia przez odwód korpusu.

Może być także odpowiedzialny za prowadzenie walki z elementami ugrupowania przeciwnika, które znalazły się w tyłowym pasie obrony.

Odwód oddziału przeznaczony jest w zasadzie do wzmocnienia obrony sił broniących się w I rzucie i stworzenia warunków do wykonania zwrotu zaczepnego przez odwód dowódcy związku taktycznego.

Zadanie takie może wykonywać poprzez obronę kolejnej pozycji (II) na kierunku rysującego się włamania bądź walką z rubieży ogniowych organizowanych na zagrożonych kie-

runkach całością sił lub częściami w głównym rejonie obrony. W niektórych sytuacja może być także użyty do wykonania kontrataku w celu rozbicia włamującego się przeciwnika i odtworzenia przedniej linii obrony. Takie użycie odwodu może mieć miejsce wówczas, gdy spełnione zostaną podstawowe warunki umożliwiające wykonanie kontrataku, a głównie, gdy natarcie przeciwnika zostanie zatrzymane w ramach bronionej pierwszej pozycji obrony, a siły, które znalazły się w rejonie włamania nie będą większe niż siły kontratakującego.

Odwód rozmieszczony w tyłowym rejonie obrony, aby wykonać zadania związane z kontratakiem lub wyjściem na rubież ogniową musi pokonać drogą 7-10 km. Zakłócenie tego manewru może spowodować niewykonanie zadania.

Rubież kontrataku oraz rubieże ogniowe powinny być wcześniej rozpoznane i przygotowane pod względem inżynieryjnym. Z uwagi na konieczność precyzyjnego reagowania na przebieg walki obronnej koniecznym wydaje się utrzymywanie tych sił w sieci łączności dowodzenia.

W natarciu odwód przeznaczony jest do potęgowania natarcia wojsk będących w pierwszym rzucie po opanowaniu przez nie obiektu pośredniego lub w wypadku gdy część sił I rzutu związana zostanie walką poza punktem ciężkości natarcia.

Wprowadzenie do walki odwodu jest przedsięwzięciem wymagającym doskonałej orientacji w przebiegu działań. Powinien być wprowadzony w rozstrzygającym momencie walki, dlatego po rozpoczęciu działań przez siły tworzące I rzut musi być w ciągłej gotowości do działania. Najkorzystniejszym momentem do jego wprowadzenia jest okres kiedy przeciwnik użyje już własny odwód i nie zdoła całkowicie powstrzymać nacierających. Użyty odwód powinien być szybko odtworzony. Odwód tworzy się z części sił pozostających w dyspozycji dowódcy, a jego wielkość zależy od koncepcji rozegrania walki oraz głębokości zadania i sił przeciwnika, które należy pobić. Przyjmuje się zwykle, że będzie to nie więcej niż 1/3 sił ZT lub oddziału.

Jednym z zadań odwodu może być także zwalczanie przeciwnika, który przeniknął przez pierwszą pozycję i znalazł się w tyłowym rejonie obrony.

Odwód przeciwpancerny[12]

Zadaniem odwodu przeciwpancernego dywizji i brygady jest walka ze środkami opancerzonymi przeciwnika, które włamują się w głąb ugrupowania broniących się wojsk lub w natarciu – niszczenie środków opancerzonych kontratakującego nieprzyjaciela.

---

[12] Por.Czajka K, Użycie artylerii w obronie dywizji, Warszawa 2001,s.37

Zgodnie z wprowadzanym modelem dowodzenia artylerią reprezentantem artylerii dywizji – organicznej i ewentualnie przydzielonej z korpusu – w bezpośrednich kontaktach z dowódcą dywizji i poszczególnymi komórkami sztabu jest dowódca organicznego pułku artylerii, zwany szefem lub koordynatorem wsparcia ogniowego. W określonych sytuacjach, zgodnie z wolą dowódcy dywizji, obowiązki te powierzone mogą być dowódcy przydzielonej BA lub szefowi dywizyjnej sekcji wsparcia ogniowego[13].

Pełnienie obowiązków szefa wsparcia ogniowego przez dowódcę pułku artylerii pociąga za sobą konieczność przebywania tegoż dowódcy wraz z grupą operacyjną na GSD dywizji i pełnienie funkcji aktywnego koordynatora wsparcia ogniowego. Jego rola sprowadza się głównie do uczestnictwa w przedsięwzięciach planistycznych sztabu, dokonywania uzgodnień i harmonizowania działania wszystkich komponentów wsparcia ogniowego ze sobą i ze wspieranymi wojskami. Jednak nie może się to odbywać kosztem obniżenia sprawności dowodzenia we własnym oddziale. Dowódcę pułku artylerii wraz z grupą operacyjną i oficerami ze składu dywizyjnej sekcji wsparcia ogniowego rozmieszcza się w rejonie grupy wsparcia działań centrum operacyjnego GSD dywizji. Jeśli dowódca dywizji dowodzi z WSD, to przebywa z nim szef wsparcia ogniowego, zachowując ciągłość dowodzenia artylerią.

Szef wsparcia ogniowego posiada również uprawnienia koordynacyjne w stosunku do zespołów różnych rodzajów wojsk funkcjonujących we wsparciu działań centrum operacyjnego głównego stanowiska dowodzenia (np.: zespołu LWL, OPL, WInż). Są one wyrazem delegowania części władzy dowódcy, ale tylko w zakresie uzgadniania sposobu użycia wszystkich oddziałów (pododdziałów) wsparcia ogniowego, jednakże bez uprawnień wymuszania zgody na określone rozwiązania czy dowodzenia nimi. Ilość delegowanych osób do zespołu artylerii z różnych komórek funkcjonalnych stanowiska dowodzenia jak i zasady ich pracy (stały lub doraźny pobyt) determinowany jest potrzebami i możliwościami wydzielenia oficerów określonych specjalności.

Odwodowi przeciwpancernemu dywizji w obronie wyznacza się 2-3 kierunki działania, które wynikają z kierunków zagrożenia pancernego. Liczba kierunków działania odwodu zależy od przewidywanego działania przeciwnika, szerokości pasa obrony dywizji oraz liczby tworzonych odwodów przeciwpancernych. W stosunku do kierunków działania, odwodowi przeciwpancernemu wyznacza się rejon rozmieszczenia, 1-2 zapasowe rejony rozmieszczenia, rubieże ogniowe oraz drogi przemieszczenia.

---

[13] Sekcja wsparcia ogniowego (w składzie 5 osób) występuje organizacyjnie w G3 sztabu dywizji.

Rejon rozmieszczenia wybiera się około 10-15 km od przedniego skraju obrony. Powinien on znajdować się na kierunku zagrożenia pancernego w pobliżu węzłów dróg zapewniających dogodny manewr pododdziałów na rubieże ogniowe. Zapasowe rejony rozmieszczenia wybiera się w tyłowym pasie obrony dywizji na spodziewanych kierunkach wprowadzenia do walki odwodów przeciwnika. Powierzchnia rejonu rozmieszczenia dla odwodu przeciwpancernego w składzie pułku wynosi do 40 km^2, zaś dywizjonu ok. 4 km^2.

Na każdym kierunku zagrożenia pancernego planuje się 1-3 rubieże ogniowe. Najbliższą rubież ogniową wybiera się nie bliżej niż 5 km od przedniego skraju obrony (rubież ta w odniesieniu do odwodu przeciwpancernego brygady nie powinna być mniejsza niż 2-3 km od przedniej linii obrony). Kolejne rubieże wyznacza się co 4-5 km (w BZ co 3-5km). Odległość najbardziej oddalonej rubieży od rejonu rozmieszczenia nie powinna przekraczać 15 km, co powinno zapewnić rozwinięcie się na niej odwodu przeciwpancernego w składzie pułku w czasie do 60 min.(dywizjonu-30 min.).

Szerokość planowanych rubieży ogniowych dla odwodu przeciwpancernego, w zależności od składu bojowego i przyjętego ugrupowania, może wynosić do 10 km. Doświadczenia z prowadzonych ćwiczeń wykazują, że odwód przeciwpancerny dywizji w składzie pułku najczęściej przyjmuje ugrupowanie w podkowę lub dwa rzuty. Odległość między dywizjonami determinowane są warunkami terenowymi; w terenie otwartym nie powinny przekraczać połowy donośności wyrzutni PPK.

Istotny wpływ na skuteczne użycie OPpanc w obronie ma wybór czasu (momentu) jego wyjścia z rejonu rozmieszczenia na rubież ogniową. Wcześniejsze wyjście odwodu może być niecelowe ze względu na brak przesłanek umożliwiających dokonanie trafnego wyboru kierunku (rejonu) przewidywanego włamania przeciwnika. Natomiast zbyt późne wyjście na rubież ogniową może spowodować konieczność rozwijania się w zasięgu ognia atakujących środków pancernych przeciwnika, co może doprowadzić do znacznych strat i w konsekwencji do nie wykonania zadania. Dlatego, w stosunku do każdej rubieży ogniowej, konieczne jest określenie rubieży gotowości i wywołania odwodu.

W przypadku, gdy z odwodem przeciwpancernym współdziała oddział zaporowy, który wykonuje pospieszne minowanie przed rubieżą ogniową odwodu, to wówczas rubież gotowości określa się uwzględniając położenie oddziału zaporowego.

W związku z tym, że planowanie zadań odwodu przeciwpancernego i oddziału odbywa się w zasadzie w zespole planowania centrum operacyjnego sektora dowodzenia, a bezpośrednie kierowanie przez dowódcę ogólnowojskowego z uwzględnieniem punktów decyzyjnych, to bezpośrednia relacja dowodzenia winna mieć miejsce między dowódcą DZ (BZ) a

dowódcą pułku (dywizjonu) ppanc. Istnieje także konieczność utrzymywania relacji współdziałania między dowódcą ppanc (dappanc) a dowódcą oddziału zaporowego w wypadku gdy oddział ten działał będzie wspólnie (minował przed OPpanc).

Oddział zabezpieczenia ruchu (OZR)[14]

To element ugrupowania bojowego tworzony głównie do zabezpieczenia przemieszczenia (manewru) głównych elementów ugrupowania tj. pierwszego rzutu, odwodu oraz do zapewnienia swobody zaopatrywania tych sił w środki materiałowe. Przesuwa się w marszu – w ugrupowaniu ubezpieczeń marszowych lub przed siłami głównymi. W natarciu realizuje swoje zadania za nacierającymi oddziałami (pododdziałami) pierwszego rzutu. Skład i miejsce OZR w kolumnie marszowej powinna zapewnić dostateczną ilość czasu na wykonanie prac oraz utrzymanie nakazanego tempa marszu (podejścia i rozwinięcia) wojsk.

W zależności od przewidywanego zakresu prac drogowych ze składu pododdziału drogowo-mostowego związku taktycznego (niekiedy w oddziale prowadzącym działania w specyficznym środowisku walki) można tworzyć dwa oddziały zabezpieczenia ruchu oraz przygotowywać dwie i więcej dróg jednocześnie.

Na drogach dofrontowych związku taktycznego (oddziału) dowódca OZR podejmuje decyzję i organizuje wykonanie poszerzenia przejść w zaporach do 10 m. We wszystkich wypadkach napotkane przeszkody, zapory oraz rejony zniszczeń OZR pokonują tylko w razie niemożliwości ich obejścia. Przy tym w maksymalnym stopniu wykorzystuje istniejące drogi, jak również przejścia w zaporach i przez przeszkody, przygotowane przez działające w przedzie oddziały (pododdziały).

Sposoby wykonania robót w czasie przygotowania drogi do ruchu mogą być różne w zależności od konkretnych warunków terenowych i sytuacji bojowej.

Przejścia przez przeszkody naturalne na kierunku przygotowywanej drogi na przełaj wykonuje się w sposób doraźny. Strumyki i wąskie kanały zasypuje się, urządzając najprostsze przepusty. Rowy strzeleckie, kanały, leje, wyrwy, urwiska, głębokie rowy pokonuje się przez zasypanie albo urządzenia zjazdów i wyjazdów za pomocą spycharki lub materiału wybuchowego. W czasie przekraczania przeszkód wodnych w pierwszej kolejności wykorzystuje się istniejące mosty. Mosty towarzyszące (typu BLG-67, SMT-1), ułożone na przeszkodzie wodnej, po przejściu przez nie wojsk zdejmuje się i dołącza do swojej grupy. Na trudno dostępnych odcinkach terenu (brody, teren podmokły i bagnisty) oraz w czasie roztopów należy

---

[14] Por. Cieślar P., Wykorzystanie wojsk inżynieryjnych w działaniach taktycznych, Warszawa.

układać nawierzchnie koleinowe i wyznaczać dyżurne pododdziały ze środkami holowniczymi. Tak przygotowane odcinki dróg utrzymuje się do czasu przejścia wszystkich kolumn związku taktycznego (oddziału).

Pododdziały ubezpieczające (grupa ubezpieczenia), jeżeli są wydzielane i organizowane, to podczas przygotowania i utrzymania drogi maszerują w ugrupowaniu OZR (zazwyczaj za maszerującą grupą rozpoznawczą-torującą), a w czasie wykonywania zadań w jednym miejscu, np. ustawienie mostu towarzyszącego, zasypywanie lejów na drodze, zajmują dogodne pozycje i ubezpieczają działanie pozostałych grup. Jeżeli sytuacja na to pozwala, udzielają również pomocy pozostałym elementom OZR w wykonaniu pomocniczych prac.

Dowódca OZR przeważnie znajduje się w tym pododdziale (grupie), którego działanie decyduje o powodzeniu utrzymania całości drogi. Dowodzenie OZR-em odbywa się z GSD za pomocą radiowych środków łączności lub komendami i sygnałami podawanymi poprzez łączników. O realizacji zadań dowódca OZR melduje oficerom wojsk inżynieryjnych w sztabie związku taktycznego (oddziału).

Oddział zaporowy (OZap)

Oddział zaporowy organizuje się we wszystkich rodzajach działań taktycznych. Przeznaczony jest do minowania manewrowego na kierunkach działania wojsk przeciwnika w celu utrudnienia manewru jego pododdziałom oraz zadania mu strat. Oddział zaporowy jest elementem ugrupowania bojowego i podlega bezpośrednio dowódcy oddziału lub związku taktycznego. Do kierowania oddziałem zaporowym w toku walki dowódca związku taktycznego (oddziału) może upoważnić szefa saperów (dowódcy wojsk inżynieryjnych).

Oddział zaporowy tworzy się z pododdziałów minowania lub pododdziałów saperów. Zadanie swoje realizuje poprzez minowanie i wykonywanie niszczeń na kierunkach natarcia przeciwnika oraz osłonę zagrożonych przez jego czołgi lub BWP kierunków, otwartych skrzydeł, luk, styków, wyłomów i rubieży rozwinięcia do kontrataków. W zależności od wyposażenia, OZap może zakładać zapory sposobem mechanicznym lub narzutowo. Wyposaża się go w transportery opancerzone (samochody) z oprzyrządowaniem zaporowym (ustawiacze min, pochylnie), w samobieżne ustawiacze min lub w inżynieryjne systemy minowania narzutowego.

Dowódca OZap do wykonania zadania ugrupowuje pojazdy równolegle w określonym kierunku występem w prawo lub lewo, utrzymując odstępy i odległości między pojazdami nie mniejsze niż 30 m. Zakładaniem pola minowego kieruje osobiście dowódca pododdziału wy-

znaczonego do minowania. Znajduje się on w kierunkowym pojeździe (ustawiaczu) i przez radiowe środki łączności lub inne podaje komendy do rozpoczęcia i zakończenia minowania oraz określa kierunek i szybkość jazdy.

Inżynieryjny system minowania „KROTON" umożliwia zakładanie narzutowych pól minowych z gęstością zapory z min ppanc – 0,4 miny/m (metr bieżący zapory) oraz z nim ppiech – 0,1 miny/m. Miotanie min odbywa się na odległość do 30 m.

Odwód inżynieryjny (OInż)

To ta część sił i środków pododdziałów inżynieryjnych, która nie została wykorzystana w tworzeniu wymienionych wyżej elementów ugrupowania bojowego. Przeznaczona jest do wsparcia inżynieryjnego sił tworzących OZR i Ozap, jak również do realizacji niektórych zadań zabezpieczenia inżynieryjnego w tyłowym pasie (rejonie) obrony. Dowodzenie tymi siłami odbywać się będzie z GSD poprzez oficera wojsk inżynieryjnych.

Oddział ratunkowo- ewakuacyjny(ORE)[15]

Do wykonania przedsięwzięć ratunkowo-ewakuacyjnych w związku taktycznym organizuje się: - oddział ratunkowo-ewakuacyjny (ORE), w brygadzie – grupę ratunkowo-ewakuacyjną (GRE). Oddział ratunkowo-ewakuacyjny jest elementem ugrupowania bojowego dywizji organizowanym zawczasu, ale formowanym na sygnał, przeznaczonym do prowadzenia kompleksowych działań ratowniczo-ewakuacyjnych na korzyść oddziałów (pododdziałów) porażonych bronią jądrową, chemiczną, środkami zapalającymi, bronią precyzyjną i innymi środkami rażenia, powodującymi masowe straty i zniszczenia.

W skład ORE wchodzi dowództwo oraz 2-3 grupy ratunkowo-ewakuacyjne wydzielane przez oddziały dywizji. Dowództwo ORE (w składzie adekwatnym do potrzeb) jest organem kierowania działaniami ratunkowo-ewakuacyjnymi oraz ograniczającymi emisję i rozprzestrzenianie się skażeń.

Grupa ratunkowo-ewakuacyjna (GRE) jest pododdziałem wchodzącym w struktury ORE o zmiennym składzie, dostosowanym do zadań ratunkowo-ewakuacyjnych oraz zadań ukierunkowanych na ograniczanie emisji i rozprzestrzenianie się skażeń. Jej strukturę określa dowódca ORE w zależności od charakteru porażenia i zakresu zadań w rejonie prowadzenia prac ratukowo-ewakuacyjnych. W skład GRE mogą wchodzić zespoły: pomocy medycznej,

---

[15] Por. Michailiuk B.,Obrona przeciwchemiczna w działaniach bojowych związku taktycznego, Warszawa 2002,s.32

pomocy technicznej, torowania, likwidacji skażeń oraz ochrony rejonu porażenia (rejonu działania GRE).

Pododdziały wydzielone do ORE do czasu powołania wykonują zadania w składzie macierzystych elementów ugrupowania bojowego.

Dowódcy oddziałów (pododdziałów) wydzielający pododdziały do ORE ponoszą odpowiedzialność za ich przygotowanie i sprawne przegrupowanie do rejonu wyjściowego.

Decyzję o użyciu oddziału ratunkowo-ewakuacyjnego podejmuje dowódca związku taktycznego. Na podstawie jego decyzji służba operacyjna GSD przekazuje sygnał o powołaniu oddziału do komórek organizacyjnych wydzielających oficerów dowództwa ORE, dowództwa GRE oraz do uprzednio wyznaczonych pododdziałów.

Dowódca ORE po zapoznaniu się z decyzją dowódcy dywizji oraz danymi o sytuacji, stawia zadanie dowódcy grupy ratunkowo-ewakuacyjnej do rozpoznania rejonu porażenia (emisji skażeń) i prowadzenia akcji ratowniczej; podejmuje decyzję o składzie poszczególnych zespołów grupy ratunkowo-ewakuacyjnej kierowanej w rejon porażenia; wyznacza rejon wyjściowy zespołów GRE oraz drogi przegrupowania; przekazuje zarządzenia dla pododdziałów wyznaczonych do GRE; organizuje współdziałanie sił biorących udział w akcji ratowniczej; organizuje zaopatrywanie oraz decyduje o użyciu pozostałych sił ORE w działaniach ratowniczych.

Dowódca GRE po rozpoznaniu rejonu porażenia (emisji skażeń) podejmuje decyzję o sposobie prowadzenia akcji ratowniczej, określa rejony rozmieszczenia elementów ugrupowania GRE i sposób działania poszczególnych zespołów, organizuje regulację ruchu na potrzeby akcji ratunkowej; składa meldunek dowódcy ORE. Po przybyciu do rejonu wyjściowego zespołów wydzielonych do GRE organizuje realizację przedsięwzięć ratowniczo-ewakuacyjnych.

Zorganizowanie systemu wykrywania uderzeń bronią jądrową, chemiczną i biologiczną oraz monitoringu skażeń polega na odpowiednim rozmieszczeniu w terenie posterunków i patroli rozpoznania skażeń, wydzielanych z kompanii chemicznej dywizji i plutonu chemicznego brygady. Z zasady rozmieszcza się je przy GSD lub przy innych ważnych elementach ugrupowania bojowego. W sposób ciągły monitoring skażeń prowadzą obserwatorzy w kompaniach (bateriach) oraz posterunki obserwacyjne rozmieszczone przy GSD dowódców batalionów (równorzędnych). Szef sekcji obrony przeciwchemicznej związku taktycznego planuje też zadania dla śmigłowca przystosowanego do prowadzenia rozpoznania skażeń.

Zarówno w czasie organizowania obrony, jak i w toku jej prowadzenia przeciwnik może wykonać uderzenia bronią jądrową, chemiczną i biologiczną lub spowodować uwolnienie

toksycznych środków przemysłowych w pasie obrony związku taktycznego. W takiej sytuacji realizowane będą wszystkie przedsięwzięcia obrony przeciwchemicznej. Sieć wykrywania skażeń powinna wtedy określić parametry uderzeń bronią jądrową, chemiczną i biologiczną. Ośrodek analizy skażeń związku taktycznego powinien zebrać, a następnie zweryfikować informacje o wykonanych uderzeniach po czym opracować na oleacie kierownika OAS prognozowaną sytuację skażeń. Dane z prognozy zostaną wykorzystanie do ostrzegania o zagrożeniu i alarmowania o skażeniach tych oddziałów, którym skażenia zagrażają bądź zagrożą. Prognoza stanowić będzie również bazę, na której szef sekcji obrony przeciwchemicznej i sztab organizują rozpoznanie rejonów porażenia i monitoring skażeń.

Zadania powyżej wymienionych elementów ugrupowania bojowego rozwijanych w tyłowym pasie (rejonie) obrony polegają w zasadzie na wsparciu i zabezpieczeniu wił wykonujących zadania w głównym pasie (rejonie) obrony. Zatem dowodzenie nimi winno być realizowane z głównego stanowiska dowodzenia.

3.3. Działania w obszarze tyłowym

Zapewnienie swobody korzystania z elementów ugrupowania bojowego rozmieszczonych w tyłowym pasie (rejonie) obrony zależy od tego czy przeciwnik zdoła zdezorganizować system obrony czy natarcia poprzez zerwanie więzi między działaniami bezpośrednimi prowadzonymi przez pierwszy rzut a elementami ugrupowania przeznaczonymi do wsparcia i zabezpieczenia działań bezpośrednich a rozmieszczonych w pasie(rejonie) tyłowym. Należy zatem przedsięwziąć szereg kroków aby ograniczyć skutki możliwego oddziaływania przeciwnika. Należą do nich następujące zadania (działania): przeciwdywersyjne, przeciwdesantowe, oraz ochronno-obronne.

Działania przeciwdywersyjne

Nim ostatecznie dojdzie do podjęcia działań przeciwdywersyjnych w pasie (rejonie) tyłowym, powinny być uruchomione wszystkie systemowe przedsięwzięcia będące w kompetencji terytorialnych organów dowodzenia, gdzie odpowiednie działania w tym względzie są prowadzone przez terytorialny system rozpoznania (sieć posterunków obserwacyjno-meldunkowych) i pion operacyjny OT (przetworzenie pozyskanych danych od policji, UOP itp. i skoordynowanie działań tychże instytucji z działaniem wojsk OT).

Wychodząc z ogólnej koncepcji prowadzenia działań bojowych przez wojska działania przeciwdywersyjne należy rozpatrywać głównie jako przedsięwzięcia w ramach rejonu pasa (rejonu) tyłowego.

Działania przeciwdywersyjne wojsk wynikają z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa elementom systemu dowodzenia i innym elementom ugrupowania rozmieszczonym i funkcjonującym w tyłowym pasie(rejonie) obrony Celem tej obrony jest niedopuszczenie do działalności dywersyjnej przeciwnika lub zminimalizowanie skutków takich działań. Dla osiągnięcia tego celu podejmowane są działania przeciwdywersyjne, które skupiają się na rozpoznawaniu i zapobieganiu dywersji oraz prowadzeniu walki zbrojnej z grupami prowadzącymi działalność dywersyjną, a także na bezpośredniej ochronie i obronie obiektów przed atakami dywersyjnymi.

Działania przeciwdywersyjne polegają na przeciwstawieniu się oraz zapobieganiu dywersyjnym działaniom przeciwnika, a następnie zniszczeniu jego sił. Przez przeciwstawienie się należy rozumieć ochronę i obronę obiektów, które mogą stać się przedmiotem dywersji, przez zapobieganie zaś – rozpoznanie sił dywersyjnych, ograniczenie im swobody manewru oraz odcięcie dróg odwrotu i zaopatrzenia. Są to więc przedsięwzięcia stwarzające warunki dla zniszczenia sił dywersyjnych.

Wojska operacyjne prowadzą działania przeciwdywersyjne głównie poprzez przeciwstawianie się dywersji czyli przez ochronę i obronę obiektów mogących stać się celem opłacalnym do działalności dywersyjnej. Podkreślić należy jednak, że pierwszoplanową rolę w wykryciu tego typu sił przeciwnika odgrywać będą elementy terytorialnego systemu rozpoznania (np.: sieć posterunków obserwacyjno-meldunkowych).

Do lokalizacji dywersantów i ich likwidowania poza wojskami OT może być użyta część sił odwodowych (odwodu ogólnego).Siły te nie mogą jednak przenosić wysiłku na obiekty nie będące elementami ugrupowania bojowego, lecz wspierać w tym zakresie działania wojsk OT, policji państwowej czy sił UOP.

Działania przeciwdywersyjne są ostatnim etapem w zwalczaniu zagrożenia dywersyjnego. Zadanie to w znacznej mierze spoczywa na terytorialnych organach dowodzenia (WSzW, RKOT) i polega na przeciwstawieniu się oraz zapobieganiu dywersyjnym działaniom przeciwnika, a następnie niszczeniu jego infrastruktury i sił. W ramach przeciwstawienia się prowadzone są działania mające na celu ochronę i obronę obiektów, zapobieganie zaś polega na rozpoznawaniu sił dywersyjnych, ograniczaniu im swobody manewru oraz odcinaniu dróg odwrotu i zaopatrzenia. W konsekwencji stwarza się warunki do fizycznego niszczenia sił dywersyjnych przeciwnika.

Zadania te realizują jednak wojska podległe WszW oraz ogniwa poza militarne. Wojska operacyjne znajdujące się w pasie (rejonie) tyłowym w zasadzie wykonują zadania związane z ochroną i obroną obiektów. I należy podkreślić, że w zasadzie obiektów będących częścią składową infrastruktury obronnej (rejonu) tyłowego. Nie oznacza to jednak biernego oczekiwania na atak lub inne działanie dywersyjne. Jakkolwiek główny ciężar działań przeciwdywersyjnych spoczywał będzie na terenowych organach dowodzenia WSzW i PKOT to w skład utworzonego systemu działań przeciwdywersyjnych włączone być muszą na zasadzie współdziałania wydzielone siły przeciwdywersyjne wojsk operacyjnych w tym także z odwodów ogólnych i specjalnych. Siły te powinny aktywnie przeciwdziałać dywersji chroniąc stanowiska dowodzenia (SD), węzły łączności, elementy i urządzenia logistyczne macierzystych jednostek.

Podstawowym celem bojowych działań przeciwdywersyjnych jest wykrycie, zlokalizowanie i zniszczenie dywersantów przez intensywne przeszukiwanie zagrożonych rejonów przy pomocy lekkich, dobrze uzbrojonych i właściwie wspieranych pododdziałów (nawet wyspecjalizowanych) – które po wykryciu przeciwnika (sił dywersyjnych) prowadzą za nimi pościg, okrążają go i zmuszając do bezpośredniej walki niszczą go lub biorą do niewoli.

Zwalczanie desantów powietrznych[16]

Jednym z podstawowych zadań w pasie (rejonie) tyłowym są działania przeciwdesantowe Działania te prowadzą zarówno siły wyspecjalizowane takie jak np.: środki OPL jak i doraźnie tworzone odwody przeciwdesantowe. Groźba użycia desantów na głębokości pasa (rejonu) tyłowego jest na tyle prawdopodobna, że powinna spowodować zaplanowanie kompleksowej walki z nimi.

Celem użycia desantów na wspominanej głębokości nie będzie wiązanie walką zwykle większych sił odwodowych lecz opanowanie obiektów (mosty, wiadukty, cieśniny, tereny, teren trudnodostępny o słabo rozwiniętej drożni), które z uwagi na swe położenie lub właściwości stanowić będą punkty newralgiczne decydujące o możliwościach manewrowych odwodów lub utrudniających zaopatrywanie wojsk. Nie należy także wykluczać, że celem ich będzie zniszczenie jakiegoś konkretnego obiektu decydującego o możliwościach dowodzenia lub zaopatrywania wojsk. Mogą to być np.: węzły łączności lub składy (magazyny logistyczne).

---

[16] Krauze M., Zeszyty naukowe Nr 1(30)A, Warszawa 1998, s. 193.

Aby wysadzić desant powietrzny, przeciwnik musi posiadać panowanie w powietrzu. Może to być panowanie całkowite lub tylko lokalne (ograniczone do rejonu, regionu itp.). Zaskoczenie jego wysadzeniem jest niezbędnym wymogiem powodzenia tego typu przedsięwzięcia, gdyż sprzyja to nie tylko zmniejszeniu strat w trakcie przerzutu wojsk i ich lądowania, ale daje korzystne rezultaty w ich działaniu bojowym po wysadzeniu.

Przygotowane zatem zawczasu siły do walki z desantami mogą w znacznym stopniu zmniejszyć efekt zaskoczenia i w miarę planowo podjąć z nim walkę we wszystkich fazach jego działania (przelotu lądowania i działań po wyładowaniu.

Desant powietrzny rozpoczyna działania bojowe z chwilą wylądowania pododdziałów rozpoznawczo-ubezpieczających. Następnie wchodzą do walki siły rzutu szturmowego i kolejnych, które dążą do wyparcia (wyeliminowania) z rejonów desantowania znajdujących się tam sił przeciwnika i zajęcia wyznaczonych rejonów i obiektów oraz stworzenia warunków do ich obrony. Kolejnym przedsięwzięciem wysadzanego desantu może być wykonanie szturmu na obiekty położone z dala od rejonu desantowania lub opanowanie kolejnego rejonu.

Za walkę z desantami taktycznymi odpowiadać będą zatem dowódcy jednostek wojsk operacyjnych. Wojska OT znajdujące się w strefach, pasach itp. działania wojsk operacyjnych będą podporządkowane – w zakresie zwalczania desantów – dowódcom zgrupowań taktycznych wojsk operacyjnych.

Poza pasami (rejonami) działań wojsk operacyjnych zwalczaniem desantów powietrznych przeciwnika zajmować się będą dowództwa okręgów wojskowych i podległe im WSzW. W tego typu działaniach dowódca okręgu wykorzystuje głównie wojska OT, które są wspierane działaniem policji, załogami stałych obiektów wojskowych wojsk operacyjnych, sił samoobrony. W tej sytuacji w uzasadnionych wypadkach wojska OT będą wspierane w zwalczaniu desantów wydzielonymi siłami wojsk operacyjnych.

Zwalczanie desantów powietrznych przeciwnika prowadzi się :

- w rejonach wyjściowych i podczas załadowywania desantu;
- w trakcie przelotu do rejonu desantowania;
- w czasie lądowania i walki na lądzie.

Spośród wymienionych zadań na szczeblach taktycznych możliwa jest walka z desantem podczas przelotu, a także w trakcie i po desantowaniu. Do walki podczas przelotu używane będą środki obrony plot ZT i oddziału oraz pododdziałów w tym również zasadzki plot. W trakcie lądowania i po wylądowaniu walkę z desantem podejmować będą wszystkie siły, które znajdą się w rejonie lądowania. Szczególne zadania w tym względzie wykonywać będą odwody przeciwdesantowe. Tylko stały element ugrupowania bojowego broniących się lub

nacierających wojsk tworzony i wydzielony będzie tylko wówczas, gdy istnieć będą przesłanki wskazujące na duże prawdopodobieństwo użycia desantów. W przeciwnym razie odwód taki podobnie jak ORE tworzony będzie poprzez wyznaczanie doń sił, zaś powoływany, gdy pojawi się zagrożenie użyciem desantu przez przeciwnika.

Ze względu na charakter działań wojsk OT zasadniczą i najbardziej prawdopodobną sytuacją zwalczania desantu będzie trzecia z wyżej wymienionych.

Przyjmuje się, że w wypadku organizowania przez przeciwnika desantu powietrznego na terenie przez niego zajętym, siły (wojska) OT mogą go zwalczać także w pierwszej i drugiej sytuacji – tj. w rejonach wyjściowych i podczas załadowywania desantu, a także w trakcie przelotu do rejonu desantowania.

Działania prowadzone przez wojska OT wobec desantu bezpośrednio po jego wylądowaniu mają na celu zadanie mu jak największych strat poprzez związanie go walką, izolowanie od dogodnych do uchwycenia obiektów terenowych, utrudnianie utworzenia zaplanowanego ugrupowania bojowego i podjęcie zorganizowanego działania. Ma to spowodować odebranie inicjatywy siłom desantu i stworzyć dogodne warunki do ich rozbicia (z udziałem lub dla wojsk operacyjnych).

Po wylądowaniu desantu odwód p. desantowy – wykorzystując dane z terytorialnego systemu rozpoznania – powinien dążyć do jego rozpoznania, blokowania i niszczenia. Niezależnie od skuteczności prowadzonej walki z desantem należy dążyć do otoczenia („okrążenia") go systemem ruchomych posterunków obserwacyjnych lub podążać za nim tymi elementami, aby przez to uzyskać aktualną informację o jego prawdopodobnym zamiarze działań, stanie i położeniu, które to dane – na bieżąco – należy przekazywać przełożonym.

Odwód, podejmując walkę z desantem po jego wylądowaniu w sytuacji desantu działającego zwarcie, powinny uderzać nań z marszu. Jeśli przeciwnik przejdzie do obrony, to atak na jego pozycje (odwodem przeciwdesantowym) możliwy jest po krótkim przygotowaniu ogniowym, zaś pododdziały wojsk OT będą wtedy ubezpieczać i wspierać działanie wojsk operacyjnych.

Najbardziej typowym ugrupowaniem sił zwalczających desant będzie jeden rzut z odwodem. Siły odwodu przeciwdesantowego stanowić będą manewrową część sił pierwszego rzutu składającego się w całości z wojsk operacyjnych. To pozwala na użycie większości środków do bezpośredniej walki z desantem, w tym – na pełne wykorzystanie możliwości ogniowych wojsk, i aktywne oddziaływanie na szerokim froncie.

Wojska OT mogą podejmować walkę na miejscu – tworząc w całości pierwszy rzut ugrupowania do walki z desantem – w sytuacji, gdy przedtem odpowiednio wcześnie zajęły dogodne do jej prowadzenia rubieże. Odwodem powinny być wtedy wojska operacyjne.

Po rozbiciu desantu przeciwnika i jego przejściu w rozproszenie należy przystąpić do działań likwidacyjnych. Trzeba jednak zdawać sobie sprawę z tego, że rozproszone pododdziały desantu mogą podjąć działania o charakterze dywersyjnym, które będą prowadzić z zasady w sposób wymuszony – rzadziej planowy. Działania nieplanowe mogą być łatwiej zwalczane, ponieważ są one wynikiem niepomyślnego przebiegu działań desantu i przez to przeciwnik bardzo nieudolnie przystępuje do działań obronnych.

Ochrona i obrona obiektów

Ochrona i obrona obiektów może być traktowana jako część ochrony zaplecza. Istnieje zatem potrzeba wydzielenia zadań ochronno-obronnych przewidzianych do wykonania przez wojska operacyjne, które muszą być traktowane jako integralny element obrony okręgu wojskowego, regionu, miasta lub miejscowości.

Pobieżna analiza zagrożenia wskazuje na konieczność odstąpienia od jednostronnego traktowania ochrony i obrony obiektów jako funkcji działań przeciwdywersyjnych. Należy liczyć się bowiem nie tylko z dywersyjnym oddziaływaniem przeciwnika, ale także z dążeniem do uchwycenia obiektów w stanie nienaruszonym przez jego siły desantowe, rajdowe, powietrznoszturmowe, a także oddziały wydzielone wojsk lądowych.

Przestrzenny charakter walki zbrojnej, stwarzający zagrożenie wtargnięciem przeciwnika w głąb kraju z powietrza i uchwyceniem rejonów i obiektów kluczowych dla obronności państwa, podnosi rangę ich ochrony. Wobec tak pojmowanego zagrożenia ochrona i obrona obiektów, obok funkcji przeciwdywersyjnej, musi spełniać funkcję szerzej rozumianej obrony: OW, województwa, miasta. Oznacza to również, że ochraniane obiekty to nie tylko obiekty struktury obrony wojsk operacyjnych lecz także obiekty użyteczności publicznej istotne dla bezpieczeństwa państwa i wojsk walczących.

Obronę i ochronę obiektów organizuje się systemowo – jako zorganizowany, wzajemnie uzupełniający się zespół przedsięwzięć, fortyfikacji itp. Przewaga poszczególnych elementów tego systemu zależy przede wszystkim od charakteru obiektu, stopnia zagrożenia oraz wielkości sił wyznaczonych do jego ochrony lub obrony.

Działania ochronne mają charakter bezpośredniego przeciwdziałania skrytemu wtargnięciu na obiekt osób nieupoważnionych. Wymuszają one przepustowy system wchodzenia na obiekt ochraniany wartą, posterunkami ochronnymi, obserwatorami, podsłuchami, patrolami,

ubezpieczeniami, środkami zabezpieczenia inżynieryjnego i instalacjami sygnalizacji alarmowej.

Działania obronne obejmują przedsięwzięcia uniemożliwiające zbrojne opanowanie obiektów lub spowodowanie w nich znaczących szkód. Obejmują one zorganizowany system ognia, rozbudowę inżynieryjną oraz prowadzenie rozpoznania na podejściach do ochranianego obiektu.

Ochrona obiektów powierzchniowych obejmuje:

- działania na przedpolu obiektu;
- ochronę najważniejszych elementów infrastruktury obiektu, decydujących o jego właściwym funkcjonowaniu;
- patrole doraźnie wysyłane na odległość utrudniającą prowadzenie ognia obserwowanego na obiekt.

Obronę obiektów liniowych prowadzi się przy pomocy:

- załóg wystawianych przy najważniejszych elementach obiektu;
- patroli i posterunków dozorujących oraz rozpoznających pas przyległy do obiektu;
- działań prowadzonych na przedpolu obiektu.

Na rzecz ochranianych i bronionych obiektów organizuje się także dozorowanie.

Działania manewrowe na przedpolu ochranianego obiektu prowadzą jedynie te siły, które mogą czynić to bez nadmiernego angażowania własnych sił.

Pododdziałom wyznacza się rejony ochrony, w których znajdują się obiekty pozostające w zasięgu działania pododdziału oraz teren przyległe do tych obiektów. Granica rejonu ochrony powinna przebiegać wzdłuż wyraźnych, charakterystycznych (najlepiej liniowych) przedmiotów terenowych – no. rzek, kanałów, skarp, dróg, linii przesyłowych itp.

Skuteczność działań ochronno-obronnych w znacznym stopniu zależy od umiejętnego połączenia ich z działaniami zaczepnymi – aktywnie prowadzonymi na podejściach do obiektów a także skuteczności rozpoznania prowadzonego na rzecz ochranianego obiektu oraz właściwej współpracy w wymianie informacji z ludnością, organami administracji, policji, Straży Granicznej, załóg ochrony sąsiadów itp.

Działania w obszarze tyłowym mające na celu zapewnienie swobody działania elementom ugrupowania bojowego rozmieszczonym w tyłowym pasie (rejonie) obrony powinny być organizowane i kierowane z tyłowego stanowiska dowodzenia (TSD). Takie rozwiązanie od-

ciąża obsadę głównego stanowiska dowodzenia z ciągłego monitorowania i reagowania na przebieg działań w strefie (pasie, rejonie) tyłowej (rys. 3.3.1.).

Odpowiedzialność za działania zmierzające do zapewnienia swobodnego korzystania z elementów ugrupowania bojowego oraz urządzeń znajdujących się w pasie (rejonie) tyłowym spoczywałaby wówczas na tyłowym stanowisku dowodzenia (TSD), które ze względu na swe położenie oraz obszar zainteresowania i odpowiedzialności powinno w sposób naturalny odpowiadać za działania zmierzające do zapewnienia swobody korzystania przez dowódcę ze wszystkich elementów ugrupowania bojowego rozmieszczonych w pasie (rejonie) tyłowym.

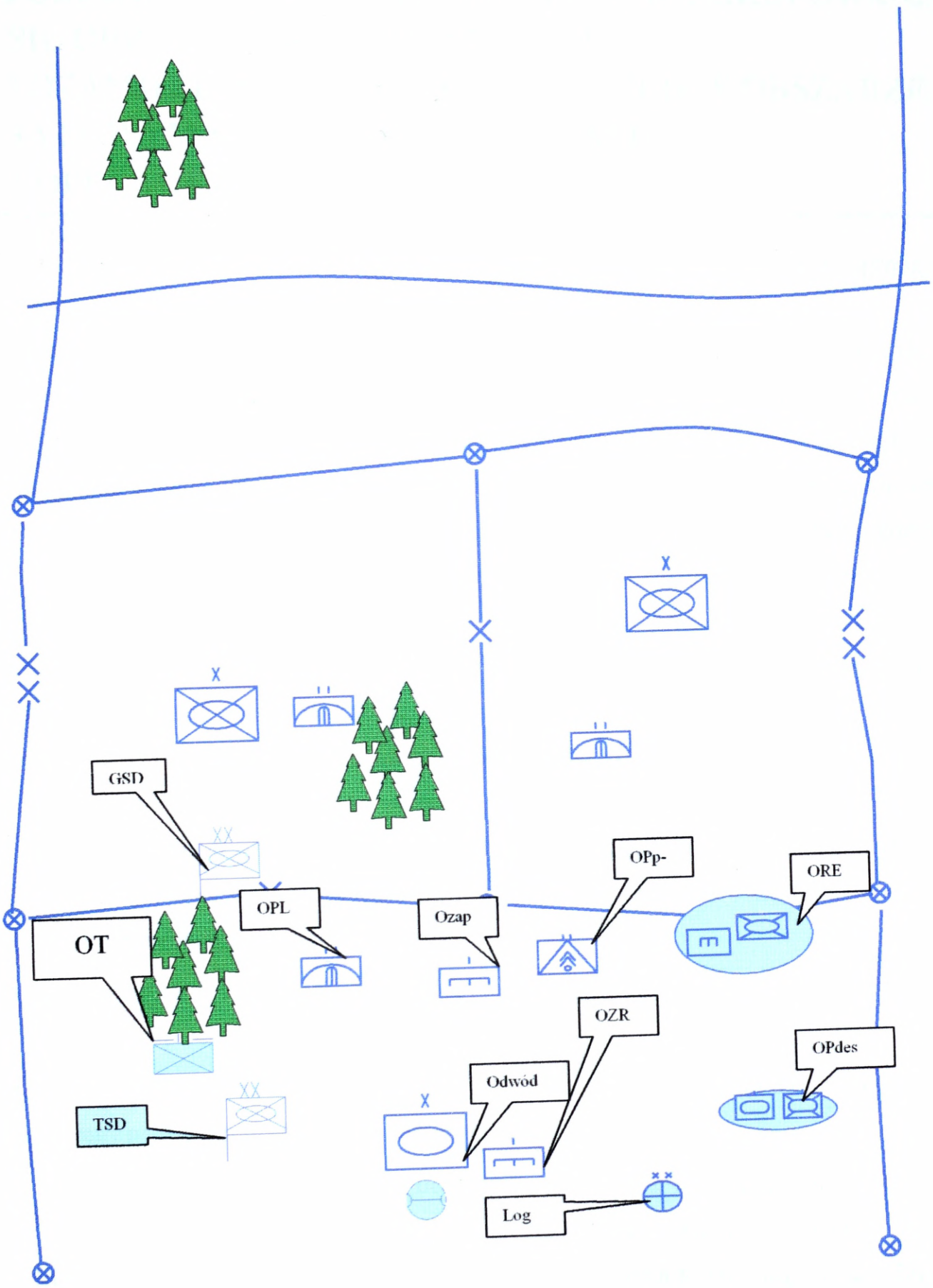

Rys. 3.3.1. Elementy ugrupowania bojowego rozmieszczone w tyłowym pasie obrony dowodzone z tyłowego stanowiska dowodzenia (TSD)

4. PODSTAWOWE ZADANIA ELEMENTÓW UGRUPOWANIA SIŁ OBRONY TERYTORIALNEJ I SIŁ POZAMILITARNYCH WYSTĘPUJĄCYCH W OBSZARZE TYŁOWYM SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO

ppłk dr inż. Krzysztof GĄSIOREK

Prowadzenie współczesnych operacji wymaga nie tylko uwzględnienia przez dowódców względnie stałych elementów środowiska walki jakimi są: ukształtowanie terenu, jego rzeźba i pokrycie oraz stopień urbanizacji ale również złożonej, wielopodmiotowej struktury poszczególnych dziedzin funkcjonowania państwa, regionu czy społeczności lokalnych. Owa złożoność wynika przede wszystkim z wielości i charakteru podmiotów cywilnych – administracji; służb, inspekcji i straży; podmiotów gospodarczych o różnym statusie, profilu produkcji itp., a także zorganizowanej i niezorganizowanej ludności. Oznacza to, że w obszarach działań wojsk operacyjnych będą występowały różne ośrodki decyzyjne – cywilne (administracja ogólna) i wojskowe (OT), których skoordynowanie w czasie i przestrzeni i zorientowanie na wspólny cel ma pierwszoplanowe znaczenie dla skutecznego prowadzenia działań zbrojnych.

Celem rozważań w niniejszym rozdziale jest określenie takich relacji między organami dowodzenia wojsk operacyjnych, Obrony Terytorialnej i organami kierowania siłami pozamilitarnymi, aby zapewniały:

- po pierwsze – wyzyskanie zasobów cywilnych na rzecz wszechstronnego zabezpieczenia i wsparcia wojsk operacyjnych;
- po drugie – wkomponowanie sił OT i sił pozamilitarnych w skoordynowany system obrony na szczeblu taktycznym i operacyjnym;
- po trzecie – „panowanie" przez dowództwa operacyjne nad obszarami tyłowymi i tworzenie warunków swobody działania elementom ugrupowania bojowego.

Osiągnięcie tego celu będzie stanowiło podstawę określenia terytorialnych i cywilnych potrzeb dowodzenia i kierowania oraz zintegrowania wojskowych i cywilnych przedsięwzięć dla zapewnienia wymaganej sprawności i skuteczności realizacji zadań w obszarach tyłowych.

4.1. Wojskowa organizacja przestrzeni obronnej

Przestrzeń jest kategorią strategiczną, którą marszałek Piłsudski określił następująco: *„jest jeden Pan – władza myśli wojennej i działań – to przestrzeń, którą rozważyć musi każdy wódz"*[17]. Również gen. W. Sikorki przypisywał przestrzeni ogromne znaczenie w ... obronie przed geniuszami wojennymi twierdził, że *„wszyscy ci wodzowie (Aleksander Wielki, Hannibal, Dżingis-Chan i Napoleon) nie uniknęli losu, który im zgotowała wchłaniająca ich siły i osłabiająca stopniowo ich energię działania, niezwyciężona ostatecznie, gdyż nie zorganizowana należycie, a więc nie podbita przez nich przestrzeń"* [18].

Przestrzeń obronna Polski jest podstawą[19], miejscem na Ziemi narodu i państwa polskiego. Równocześnie terytorium Polski z wojskowego punktu widzenia stanowi pole operacji wojskowych, na którym i nad którym zakłada się prowadzenie walki zbrojnej, przemieszczania, bazowania, itd. Pole to poprzez swoją konfigurację i infrastrukturę oraz postawę społeczeństwa ma zasadniczy wpływ na działanie wojsk – ułatwiając lub uniemożliwiając wyzyskanie ich zdolności bojowych dla osiągnięcia celów operacji.

Oczywistym jest, że ten kto kontroluje i militarnie włada – czyli ma zorganizowane i urządzone obronnie terytorium, ma olbrzymią korzyść i przewagę nad tym, który dopiero zamierza je opanować czy kontrolować[20].

Przestrzeń obronna Polski wyrażająca się rozpiętością równoleżnikową około 700 km i południkową około 650 km oraz powierzchnią lądową blisko 312 tys. km^2, a także morską około 32 tys. km^2 – jest sama w sobie wielkością i wartością obronną, która potencjalnego przeciwnika zmusza do ostrożności ponieważ:[21]

- wtargnięcie wojsk w przestrzeń Polski oznacza rozciągnięcie linii komunikacyjnych i logistycznych na kilkaset kilometrów, co czyni je narażonymi na masowy atak (działania nieregularne) obrońcy;
- zdobycie i zajęcie kilkudziesięciu ważnych obiektów i rejonów (miast, lotnisk, przepraw, itd.) wymaga zaangażowania potężnych sił wojsk lądowych i powietrznych, liczących w stekach tysięcy żołnierzy;

---

[17] [w:] B. Szulc, *O wojnie, wojsku i żołnierzach – dla żołnierzy*, Toruń 1995, s.138.
[18] W. Sikorki, *Przyszła wojna*, Warszawa 1984 r., s.255.
[19] „Terytorium jest podstawą istnienia państwa, jak można go odstąpić?, [w:] Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Warszawa 1994, s.19.
[20] J. Marczak (kier.), *Obrona Terytorialna w realizacji zadań państwa gospodarza*, pk. „GOSPODARZ". Studium analityczne, cz. II, Warszawa 2002, s.16.
[21] ponieważ. Marczak, *Strategia Obrony Terytorialnej III RP*, Warszawa 2001, s.15.

- utrzymanie (okupacja) bądź kontrolowanie ważniejszych szlaków czy obiektów wymagałoby prowadzenia kosztownej i długotrwałej wojny przeciwpartyzanckiej z użyciem licznej armii oraz masy broni lądowej i lotniczej (por. Afganistan, Irak).

Te niewątpliwie korzystne walory obronne terenu tworzą głownie: gęsta sieć miast (840 – 1 miasto/375 km2) i innych miejscowości (ok. 60 tys. – 1 miejscowość/5,5 km^2) o niepalnej i „bunkrowej" zabudowie (solidne konstrukcje żelbetonowe lub murowane), gęstość zalesienia (ok. 27%) dochodząca w obszarach nadgranicznych do 40% powierzchni terenu, gęsta sieć wodna (50 km/100 km^2) oraz słabo rozwinięta sieć dróg (70 km/100 km^2). Jeżeli „nałożymy" na wymienione walory obronne terenu zaludnienie (120 osób/km^2) charakteryzujące się 96 % polskim składem narodowym, to otrzymamy olbrzymi potencjał obronny do ujęcia w systemie powszechnej Obrony Terytorialnej. Wszystko to powoduje, że rzeczywisty obraz przyszłego pola walki zdecydowanie odbiega od warunków poligonowych, w których szkolą się zazwyczaj wojska.

Konkretyzując powyższe dane w odniesieniu do obszarów tyłowych szczebla taktycznego i operacyjnego można otrzymać uśrednione ich wielkości, dające ogólne wyobrażenie o nasyceniu przestrzeni elementami pokrycia terenu (tabela 4.1.1).

Tabela 4.1.1.

Nasycenie obszarów tyłowych szczebla taktycznego i operacyjnego elementami pokrycia terenu

ELEMENTY POKRYCIA TERENU	OBSZAR TYŁOWY KORPUSU	OBSZAR TYŁOWY DYWIZJI	OBSZAR TYŁOWY BRYGADY
Miasta	28-30	2-3	1
Miejscowości	1500-1700	150	30
Zalesienie [km2]	2600	220	50
Drogi [km]	7000	630	140
Sieć wodna [km]	5000	450	100
Ludność [tys.]	1200	110	24

Źródło: opracowanie własne

Podstawowym i najważniejszym tradycyjnym wskaźnikiem zorganizowania obronnego przestrzeni jest proporcja żołnierzy do bronionej przestrzeni bądź też wielkość wojskowego

zorganizowania społeczeństwa w powszechnej Obronie Terytorialnej. Właśnie powszechna Obrona Terytorialna – jak wskazuje już sama nazwa – winna być w Polsce, jak jest we wszystkich suwerennych demokratycznych państwach, na czele z Gwardią Narodową USA[22]- organizatorem i główną siłą wojskową urządzonej przestrzeni obronnej Polski. Powszechna Obrona Terytorialna ma możliwości pełnego wyzyskania głównego środka obrony jakim jest czynnik ludzki do skutecznego panowania nad przestrzenią obronną zapewniając swobodę działania wojskom operacyjnym oraz wszechstronne zabezpieczenie cywilno-wojskowe. Innymi słowy chodzi o taką przestrzenną organizację jednostek OT i terytorialnych organów dowodzenia, która zapewni „panowanie" i „kontrolę" nad całym terytorium, ściśle powiązaną z cywilną organizacją państwa na wszystkich poziomach kierowania – rządowych i samorządowych.

Przyjmując zatem ogólnie stosowane normatywy przestrzeni działań wojsk OT[23] i hierarchiczną strukturę systemu terytorialnych organów dowodzenia można określić następujące uśrednione wartości ilości tych wojsk w obszarach tyłowych szczebla taktycznego i operacyjnego – tabela 4.1.2.

Tabela 4.1.2.

Ilość terytorialnych organów dowodzenia i wojsk OT w tyłowych obszarach szczebla taktycznego i operacyjnego

TERYTORIALNE ORGANY DOWODZENIA I WOJSKA OT	OBSZAR TYŁOWY KORPUSU	OBSZAR TYŁOWY DYWIZJI	OBSZAR TYŁOWY BRYGADY
WSzW	1 lub 2[1)]		
RKOT	10 - 12	1	
KG „W"	10 - 12	2	1
bataliony OT/kompanie OT	do 15 boT lub 3 BOT	1,5 bOT	1-3 kOT
pododdziały ochrony obiektów pluton – kompania, batalion[2)]	ok. 60[3)]	6	1 - 2

Źródło: opracowanie własne

---

[22] Podstawowy poziom organizacyjny jednostek GN USA stanowią hrabstwa (odpowiedniki polskich powiatów).w czasie pokoju GN liczy ponad 3700 jednostek rozmieszczonych w ponad 2700 miejscowościach. Każda z tych jednostek – od plutonu do kompanii – posiada od jednej do kilku „zbrojowni" w których zdeponowana jest broń, amunicja i wyposażenie. Zob. R. Jakubczak, *Wojska Obrony Terytorialnej. Militarne bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej u progu trzeciego tysiąclecia,* Warszawa 2002, s.568.

[23] Tamże, s. 557.

[1)] *Ilość WSzW w obronie tyłowym korpusu będzie wynikała w praktyce z położenia obszaru działań korpusu względem podziału administracyjnego państwa. Nie można wykluczyć, że w określonych sytuacjach obszar obrony korpusu będzie „nakładał" się na dwa, niekiedy trzy sąsiadujące z sobą województwa.*

[2)] *Przyjęto, że potrzeby w zakresie ochrony infrastruktury krytycznej mogą wynosić do 2000 obiektów w skali kraju. Skład OT uzależniony będzie od lokalnych warunków ochrony i obrony poszczególnych obiektów i będzie możliwy do oszacowania po zakończeniu szczegółowego planowania.*

[3)] *Liczba pododdziałów obrony obiektów w obszarach o szczególnym zagęszczeniu infrastruktury krytycznej może być radykalnie większa*

4.2. Środowisko cywilne i cywilny potencjał obrony dla wsparcia wojsk operacyjnych i współpracy cywilno-wojskowej

Przestrzeń obronna Polski jest zaludniona w znacznej części oraz fizycznie zajęta przez środowisko cywilne skupione w blisko 60 tys. miejscowościach ujęte w rządowe, samorządowe i stowarzyszeniowe struktury władzy i działalności. Równocześnie środowisko cywilne swoim potencjałem ludzkim, materiałowym, usługowym i wytwórczym jest zarazem gigantycznym potencjałem obronnym i aktywnym uczestnikiem obrony. W ujęciu C.V.Clausewitza: *„kraj wraz ze swym obszarem i zaludnieniem, jest nie tylko źródłem właściwych sił zbrojnych, ale również i sam przez się stanowi nieodłączną część sił działających wojnie, a mianowicie tę jego część, która tworzy teatr wojny, albo wywiera nań znaczny wpływ"*[24].

Znaczenie jakie przywiązuje się w NATO do współuczestnictwa środowiska cywilnego w operacjach wojskowych wyraża aktualna „Koncepcja strategiczna Sojuszu" w p. 60: *„Dla powodzenia operacji realizowanych przez NATO ogromne znaczenie mają również związki między siłami Sojuszu i lokalnymi władzami cywilnymi (zarówno rządowymi, jak i pozarządowymi). Współpraca cywilno-wojskowa jest wzajemnie zależna: władze cywilne coraz częściej potrzebują środków wojskowych, z drugiej strony dla operacji militarnych ogromne znaczenie ma wsparcie cywilne, jak np. logistyka, komunikacja, wsparcie medyczne lub poparcie społeczne. Jednocześnie duże znaczenie będzie mieć w dalszym ciągu współpraca między wojskowymi i cywilnymi strukturami Sojuszu".*

---

[24] C. V. Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995, s10

Zatem powszechne przygotowanie i zorganizowanie cywilnego potencjału obronnego na rzecz wsparcia sił zbrojnych jest koniecznym zadaniem dla zapewnienia warunków prowadzenia pomyślnych działań w obronie państwa. O olbrzymiej skali tego zadania świadczą następujące wskaźniki: 39 mln ludności Polski, 16 województw, 373 powiaty, 2489 gmin, 30 tys. stowarzyszeń, 2 mln wolontariuszy, blisko 3 mln podmiotów gospodarczych. Dla uzyskania możliwie pełnego obrazu cywilnego środowiska działań wojsk operacyjnych należy również uwzględnić rozmieszczenie pozamilitarnych ogniw obronnych, które w ramach systemu obronnego państwa przygotowywane są do współuczestniczenia w zapewnieniu bezpieczeństwa i wszechstronnego wsparcia sił zbrojnych. np. w Policji funkcjonuje 16 komend wojewódzkich i stołeczna, ponad 260 komend powiatowych, 65 miejskich, blisko 1800 komisariatów, 22 oddziały prewencji i 14 pododdziałów antyterrorystycznych[25]. Z kolei potencjał ratowniczy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego tworzy oprócz organów kierowania 507 jednostek ratowniczo-gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej oraz ponad 3260 jednostek ochotniczych straży pożarnych[26].

Specyficzne jest rozmieszczenie jednostek Straży Granicznej (SG). W 2001 r. stanowiło je 11 oddziałów SG posiadających 155 strażnic i 75 granicznych placówek kontrolnych (GPK), które ugrupowane są raczej liniowo do ochrony granicy. Straż Graniczna rozmieszcza również swoje elementy w głębi przestrzeni kraju, np.: GPK na lotniskach oraz wydziały zamiejscowe KG SG w województwach w centrum Polski[27].

Dla zobrazowania ilości zasadniczych podmiotów pozamiitarnych w obszarach tyłowych szczebla taktycznego i operacyjnego uśrednione wielkości podano w tabeli 4.2.1.

---

[25] W. Boczkowski, *Policja jako ogniwo systemu obronnego państwa. Wykonywanie ustawowych zadań przez Policję w warunkach zagrożenia i wojny we współdziałaniu z Siłami Zbrojnymi RP, Biuro Służby Prewencji KGP,* Warszawa 2003, materiał w zbiorach ZOTiOC.

[26] R. Wierciak, *Państwowa Straż Pożarna w działaniach ratowniczych w przypadku zagrożeń niemilitarnych i militarnych RP,* Komenda Główna PSP, Warszawa 2003, materiał w zbiorach ZOTiOC.

[27] *Monitoring zagrożeń niemiltarnych RP*, część druga (opracowanie końcowe) pod red. J. Marczaka, Warszawa 2002, s.19-20.

Tabela 4.2.1.

Zestawienie ilości wybranych podmiotów pozamilitanych w obszarach tyłowych szczebla taktycznego i operacyjnego

WYSZCZEGÓL-NIENIE	OBSZAR TYŁOWY KORPUSU	OBSZAR TYŁOWY DYWIZJI	OBSZAR TYŁOWY BRYGADY
Urzędy wojewódzkie (marszałkowskie)	1 lub 2		
Starostwa powiatowe	10 – 12	1	
Urzędy gminne (miejskie)	80	7	2
Komendy wojewódz-kie Policji	1 lub 2		
Komendy powiatowe Policji	10 – 12	1	
Komisariaty Policji	60	5	1
Pododdziały prewen-cji Policji	1		
Jednostki antyterro-rystyczne	1		
Komendy Wojewódz-kie PSP	1 lub 2		
Komendy Powiatowe PSP	10 -12	1	
Jednostki ratowniczo-gaśnicze PSP	17	1 - 2	
jednostki OSP	100	9	2
organizacje pozarzą-dowe	1000	90	20
szpitale	20 – 30	1 -2	1
zakłady przemysłowe wykorzystujące TSP	do 30	1 -2	1
stacje benzynowe	80	8	2

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując należy podkreślić, że środowisko cywilne żyje i funkcjonuje, jest w ciągłym ruchu i nawet w okresie pokoju i spokoju ma wiele trudności z zaspokojeniem swych potrzeb wegetatywnych oraz potrzeb w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego, a także bezpieczeństwa powszechnego ludności w obliczu klęsk żywiołowych, katastrof i innych nadzwyczajnych zagrożeń niemilitarnych. Nie ulega wątpliwości, że w okresie zagrożenia i wojny skala trudności zwiększy się i zapewnienie w miarę normalnych warunków funkcjonowania środowiska cywilnego będzie wyzwaniem dla władz rządowych i samorządowych oraz podległych im służb. Stąd też pogodzenie interesów sił zbrojnych z potrzebami środowiska cywilnego, zapewnienie koordynacji działań cywilnych wojskowych w obronie państwa nabiera szczególnego znaczenia, tak ze względu na zapewnienie wojskom warunków bezkolizyjnego przemieszczania i swobody działań, jak i z drugiej strony – ze względu na zapewnienie warunków przetrwania i ochrony ludności oraz utrzymania funkcjonowania podstawowych dziedzin życia publicznego skomplikowanych warunkach prowadzenia działań zbrojnych.

Prowadzenie działań zbrojnych w środowisku cywilnym stwarza nie tylko możliwości korzystania z potencjału rynku ale powoduje przejęcie przez dowódców szczególnych obowiązków wynikających z przepisów międzynarodowego prawa wojennego. Dla ograniczenia strat, na jakie może być narażona ludność i obiekty cywilne w związku z działaniami zbrojnymi lub obecnością sił zbrojnych, dowódcy powinni dążyć do ścisłego współdziałania z władzami cywilnymi w zakresie odpowiadającym sytuacji taktycznej i operacyjnej. Współdziałanie to powinno umożliwiać władzom cywilnym zastosowanie wszelkich środków praktycznych i zapobiegawczych dla ochrony osób i obiektów cywilnych znajdujących się na podległym im obszarze[28]:

- osoby i obiekty cywilne w ogólności (np.: przygotowania do usunięcia i/lub ewakuacji, schrony, służba ostrzegawcza);
- osoby i obiekty podlegające szczególnej ochronie (np.: znaki rozpoznawcze odpowiedniej wielkości i widzialności, oznaczenie parametrów ważnych obiektów, należyta odległość od obiektów wojskowych, zapewnienie nie używania do wrogich działań.

---

[28] F. Mulinen, *Podręcznik prawa wojennego dla sił zbrojnych,* Warszawa 1994, s.102-103.

4.3. Ogólna charakterystyka sił OT i sił pozamilitarnych oraz ich struktura

W uogólnionym ujęciu[29] przez Obronę Terytorialną rozumie się powszechną część systemu wojskowego przeznaczoną do prowadzenia, samodzielnie lub we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi ale zawsze w ścisłym powiązaniu z układem pozamilitarnym obrony obszarów, rejonów i ważnych obiektów na całym terytorium, a w wypadku wtargnięcia agresora i okupacji – prowadzenia działań nieregularnych oraz do niezwłocznego wsparcia wojskowego władz cywilnych i społeczeństwa w sytuacjach szczególnych zagrożeń lub potrzeb. Za podmioty OT należy uznać: terytorialne organy dowodzenia, jednostki wojskowe OT, terenowe instytucje i służby wyspecjalizowane MON (Tab..4.3.1).

Tabela 4.3.1.

Struktura Obrony Terytorialnej i sił pozamilitarnych w III RP / 2004

OBRONA TERYTORIALNA	PODSYSTEM POZAMILITARNY
Okręg Wojskowy (działalność operacyjno – planistyczna) brinż bchem BOT ŻW WSI WOPpoż Woj.ISan. i lek. weterynarii Inne jednostki OT Zarządy infrastruktury MON (WAM, AMW i inne - ponadregionalne) Przedsiębiorstwa MON	**Administracja rządowa województw** Administracja niezespolona – struktura ponadwojewódzka (Okręgowe Dyrekcje Lasów Państwowych, Straż Graniczna, Dyrekcje Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej, Oddziały Agencji Rynku Rolnego, Oddziały Agencji Rezerw Materiałowych, Okręgowe Dyrekcje PKP, Okręgowe Urzędy Górnicze, Delegatury Inspekcji Jakości Artykułów Rolnych i Spożywczych, Okręgowe Dyrekcje Dróg i Autostrad) Struktury regionalne instytucji naukowo – badawczych IMGW, PIGeologicznego Resortowe struktury ratownictwa i jednostki zmilitaryzowane Środki masowego przekazu o zasięgu ponadregionalnym
Wojewódzki Sztab Wojskowy (działalność operacyjno – planistyczna użycie sił i środków OT na terenie województwa)	**Urząd Wojewódzki i Urząd Marszałkowski** KWPolicji i inne policje (skarbowa, celna) oraz SUFO i agencje ochrony (Państwowa Straż - Łowiecka, Rybacka) Nadleśnictwa (Straż Leśna) KWPSP (WSR-G) i inne formacje ratownictwa w województwie (OC, SRChem)

[29] Jedno z najbardziej zwięzłych i uogólnionych określeń OT – *„komponent nowoczesnej struktury militarnej, którego powiązanie z systemem niemilitarnym w decydujący sposób wpływa na skuteczność obrony narodowej"*, por. International military and defence encyklopedia, Washington 1993.

ŻW Woj. Sł. Zdrowia – jednostki organizacyjne w woj. (Stacje San. Higien, Lekarze Weterynarii, Szpitale, Ośrodki sanatoryjne i wypoczynkowe)	Jednostki zmilitaryzowane Jednostki organizacyjne służby zdrowia Inne organy wojewódzkiej administracji zespolonej i niezespolonej – WIS, IOŚ ... Zarządy wojewódzkie organizacji pozarządowych Przedsiębiorstwa państwowe i inne podmioty gospodarcze Oddziały instytucji naukowo – badawczych (IMGW, PIG, PAN) Środki masowego przekazu o zasięgu regionalnym Samorządy zawodowe i gospodarcze
Wojskowa Komenda Uzupełnień (RKOT) - mobilizowane jedn. OT - KGar. i Bazy - jednostki org. MON na terenie administrowanym (Przychodnie, lek. weterynarii, WAM, AMW, WOPpoż)	**Urzędy powiatowe z podległymi jedn. org. i infrastrukturą** Administracja zespolona - Lek. Weterynarii, Nadzór Budowlany i niezespolona w powiecie - Strażnice SG, PI-San. i inne Jednostki organizacyjne organów administracji niezespolonej (o podległości centralnej i wojewódzkiej) KPPSP (SR- G) i inne formacje ratownicze (komunalne, komercyjne, OC, społeczne Organizacje pozarządowe - samoobrona obywateli Podmioty gospodarcze KPPolicji, Straże Miejskie, SUFO, agencje ochrony Służba zdrowia – podległe ZOZ
Komendy Garnizonów D-cy JW (OT) Placówki ŻW WOPpoż Przychodnie lekarskie	**Urzędy gminne z podległymi jedn. org. i infrastrukturą** Organizacje pozarządowe - Samoobrona obywateli i działalność społeczna (Straż Leśna, Straż Ochrony Przyrody) Jednostki org. Policji (agencje ochrony, SUFO na terenie gminy), JRG PSP i inne formacje ratownictwa (komunalne, OC) Podmioty gospodarcze ZOZ

Do terytorialnych organów dowodzenia zalicza się: dowódców okręgów wojskowych, szefów wojewódzkich sztabów wojskowych, komendantów wojskowych komend uzupełnień, którzy na podstawie ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP[30] są organami wykonaw-

[30] Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2002 r., nr 21, poz. 205, z późniejszymi zmianami), art. 14.

czymi Ministra Obrony Narodowej w sprawach operacyjno-obronnych jako organy rządowej administracji nie zespolonej – oraz rejonowi komendanci OT (RKOT)[31] i dowódcy (komendanci) garnizonów.

Do jednostek wojskowych OT zalicza się brygady OT, bataliony OT, bataliony ratownictwa inżynieryjnego, batalion chemiczny (skadrowany) oraz pododdziały ochrony obiektów.

Warto dodać, że wojska OT są wysoce skadrowane w czasie pokoju, łącznie z całkowicie skadrowanymi. Pożądane byłoby, aby większość jednostek OT w czasie pokoju była ukompletowana w stanie osobowym w 25%, tak jak Gwardia Narodowa USA.

Ważną cechą wojsk OT jest to, że ich potencjał żołnierski – to rezerwiści „miejscowi", czyli z obszaru rejonu odpowiedzialności już w czasie pokoju przydzielonego jednostce OT do obrony.

Terytorialność szkolenia wojskowego poborowych, przydziałów mobilizacyjnych oraz wykorzystania obronnego są podstawowymi cechami odróżniającymi wojska OT od wojsk operacyjnych. Równocześnie terytorialność jest źródłem silnych motywacji patriotyczno-obronnych żołnierzy OT, a zarazem źródłem wysokiej sprawności mobilizacyjnej[32].

Natomiast do terenowych instytucji i służb wyspecjalizowanych MON należy zaliczyć: Żandarmerię Wojskową, Wojskowe Służby Informacyjne, wojskowe stacje sanitarno-higieniczne, wojskowych lekarzy weterynarii, rejonowe zarządy infrastruktury, terenową Wojskową Ochronę Przeciwpożarową, terenowe oddziały Wojskowej Administracji Mieszkaniowej i Agencji Mienia Wojskowego, ośrodki wypoczynkowe, szpitale i sanatoria MON. Ponadto należy wyszczególnić stacjonarną bazę logistyczną będącą w dyspozycji dowódców OW, a także infrastrukturę wojsk operacyjnych podległą dowódcom RSZ (bazy, warsztaty, obiekty koszarowe, itd.).

Układ pozamilitarny można rozumieć szeroko, jako cywilną, niemilitarną część organizacji państwa. Inne zbieżne określenie układu pozamilitarnego to – cywilna część obrony narodowej, albo cywilna organizacja obrony narodowej. Za takim szerokim określeniem i rozumieniem pojęcia układu pozamilitarnego przemawiają cztery następujące argumenty. Po pierwsze, to oczywisty fakt, że organizacja państwowa, to nic innego jak organizacja właśnie obronna, gdyż obrona interesów narodowych stanowi główny powód tworzenia państwa, dla którego obrona narodowa stanowi główny cel w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego. Dru-

---

[31] Organ projektowany, testowany m.in. w czasie ćwiczeń pk. „AKADEMICKI PIERŚCIEŃ".
[32] Por. bataliony Obrony Narodowej (1937-39) odpowiedników dzisiejszych wojsk OT osiągały gotowość bojową po 2 godzinach od alarmu, [w:] K. Pindel, *Obrona Narodowa 1937-1939*, Warszawa 1979, s.126.

gi, to konstytucyjne (art.85) i ustawowe (ustawa o powszechnym obowiązku obrony) przypisanie obowiązków obrony ojczyzny każdemu obywatelowi oraz przygotowanie do obrony wszystkich instytucji, organizacji i podmiotów gospodarczych. Trzeci, to własna tysiącletnia tradycja oraz organizacja obrony w innych państwach NATO i UE. Czwarta, to doktryna NATO (m.in. Koncepcja strategiczna Sojuszu, HNS, CIMIC), która posługuje się jasnym systemem pojęć państwowych.

W kontekście działań w warunkach zagrożenia i wojny z całości struktury układu pozamiltarnego można wyróżnić następujące elementy – partnerów sił OT:

- organy rządowej i samorządowej administracji ogólnej;
- służby ochrony państwa, granicy oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego (ABW, SG, policja, Straże Miejskie, itd.);
- służby ratownicze (PSP – system ratowniczo-gaśniczy), służby medyczne, itd.);
- służby utrzymania infrastruktury (drogowe, kolejowe, energetyczne, komunalne, itd.);
- służba leśna – wyodrębniona z uwagi na znaczenie gospodarcze, ale także znaczenie ochronne tak znacznej i ważnej części Polski jakim są obszary leśne;
- organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje), w tym szczególnie o charakterze patriotyczno-obronnym;
- podmioty gospodarcze;
- środki masowego przekazu (media);
- infrastruktura;
- ludność niezorganizowana.

W takim ujęciu ogólnej struktury układu pozamilitarnego oprócz jej złożoności i różnorodności warto zwrócić uwagę na służby, które są w większości umundurowane, niektóre mają charakter paramilitarny, a więc zbliżony do organizacji wojskowej, wszystkie mają własne – autonomiczne systemy monitoringu (rozpoznania) oraz kierowania. Stanowią więc szczególnie „kompatybilne" siły do wspólnego działania z wojskami OT.

Ludność niezrzeszona – tzn. największy i najmniej zorganizowany element układy pozamilitarnego - jest najtrudniejszym podmiotem uczestniczącym w obronie militarnej, a zarazem stanowi przedmiot ochrony i obrony w warunkach działań zbrojnych.

W warunkach kryzysu i wojny układ pozamilitarny wspiera OT i wojska operacyjne swoimi możliwościami monitorowania i rozpoznania obszaru działań zbrojnych, zarządzania

ruchem drogowym, realizacji prac inżynieryjnej rozbudowy terenu, zabezpieczenia logistycznego, zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego, itd., które są niezbędne dla skutecznego prowadzenia obrony militarnej przez OT, a także przez wojska operacyjne.

Przedstawiona identyfikacja pojęć OT i układu pozamilitarnego oraz ich przeznaczenie i właściwości pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Obydwa podmioty – OT i układ pozamilitarny dysponują zróżnicowanym, ale wzajemnie są uzupełniającym potencjałem organizacyjnym i wykonawczym, którego skoordynowane wyzyskanie pozwoli na skuteczne reagowanie w warunkach zagrożeń militarnych i niemilitarnych.
2. Wobec wielkiej różnorodności i złożoności elementów obydwóch podmiotów, a zwłaszcza układu pozamilitarnego, warunkiem koniecznym spójności ich działań w obszarach rozmieszczenia wojsk i prowadzenia działań zbrojnych jest doskonała znajomość przez organy dowodzenia wojsk operacyjnych prawnych, organizacyjnych wykonawczych możliwości poszczególnych elementów cywilnych i OT oraz ich systematyczne zgrywanie podczas wspólnych ćwiczeń.
3. Sprawne włączenie i efektywne wykorzystanie OT i układu pozamilitarnego w systemie obrony wojsk operacyjnych jest jednym z najważniejszych wyzwań organizacyjnych.

4.4. Zadania sił OT i sił pozamiltarnych w obszarze tyłowym szczebla taktycznego i operacyjnego[33]

Przyjmując za punkt wyjścia ogólny cel prowadzenia działań w obszarach tyłowych (działań tyłowych) – „zabezpieczenie manewru i ciągłości działań"[34] można sformułować następujące funkcje OT i sił pozamilitarnych – bezpieczeństwo obszaru tyłowego i baz (garnizonów), kontrola ruchu i zarządzanie przestrzenią. Wszystkie te funkcje są powiązane ze sobą. W czasie planowania lub realizacji jednej z nich dowódcy i sztaby muszą rozważać tak-

---

[33] W niniejszym podrozdziale pominięto zadania związane z prowadzeniem działań przeciwdesantowych, przeciwdywersyjnych oraz ochronę i obronę obiektów ze względu na ich szerokie omówienie przez płk. dr. hab. Witolda Lidwę w rozdziale 3. Ilość, rodzaj i podstawowe zadania elementów ugrupowania taktycznego i operacyjnego wojsk lądowych oraz ich elementy dowodzenia (typ i rodzaj stanowiska dowodzenia oraz więzi informacyjne).

[34] J. Marczak, H. Szafran, K.Gąsiorek, *Obrona terytorialna w realizacji zadań państwa gospodarza*, pk. „GOSPODARZ", studium analityczne, cz. II, Warszawa 2002, s.63.

że pozostałe, aby zsynchronizować wspólne działania. Ta synchronizacja jest podstawowym obowiązkiem dowódcy obszaru tyłowego i jego podwładnych[35].

Dla porównania warto przytoczyć zakres pojmowania działań tyłowych w innych armiach. Według źródeł amerykańskich obejmują one:[36]

- bezpieczeństwo,
- łączność,
- rozpoznanie,
- podtrzymywanie zdolności do działań,
- zarządzanie terenem,
- kontrolę ruchu,
- rozwój infrastruktury,
- HNS.

Bliższa nam doktryna NATO w dokumencie ATP-3.2. podaje, że „działania tyłowe" związane są ze wsparciem, zachowaniem zdolności bojowej oraz bezpieczeństwem i ochroną wojsk i obejmują następujące przedsięwzięcia:

- kierowanie zaopatrywaniem, wzmocnieniem wojsk oraz odtwarzaniem zdolności bojowej wojsk i ich przemieszczaniem;
- ześrodkowanie, przemieszczaniem i ochronę odwodów lub kolejnego rzutu sił;
- przemieszczaniem się wojsk poza strefę działań bojowych;
- HNS;
- organizację bezpieczeństwa i ochrony baz;
- organizację dróg zaopatrywania i ewakuacji;
- wsparcie i ochronę ludności i obiektów cywilnych;
- współpracę cywilno-wojskową.

Uogólniając można stwierdzić, że przedstawione poglądy amerykańskie i NATO w rzeczywistości różnią się ujęciem ‚formą, a nie treścią opisywanych zadań,. Ponieważ brak jest jednolitej wykładni zasad i procedur działań sił OT i sił układu pozamilitarnego w działaniach tyłowych, występuje konieczność wypracowania własnych narodowych rozwiązań.

---

[35] FM 100-16: Army Operational Suport, Washington 1995, s. 15-0.
[36] JP 3-10: Jonit Doctrine for Rera Area Operations, Washington 1996, s.VII.

4.4.1. Zabezpieczenie logistyczne

Zadania sił OT i układu pozamilitarnego w zabezpieczeniu logistycznym wojsk operacyjnych mają charakter pomocniczy z uwagi na organiczny potencjał logistyczny tych wojsk, przede wszystkim w zakresie środków walki, których nie można pozyskać z sektora cywilnego. Chodzi zatem o możliwości wykorzystania cywilnej infrastruktury technicznej i społecznej oraz usług podmiotów cywilnych, które możliwe są do pozyskania w obszarach działań wojsk operacyjnych nie naruszając ich własnego potencjału.

Należy jednak pamiętać, że pomoc cywilna ma określone ograniczenia wynikające m.in. ze zróżnicowanego poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych obszarów kraju. Np. na terenach rolniczych łatwiej będzie pozyskać żywność, a w obszarach zurbanizowanych - obiekty infrastruktury technicznej. Wiąże się z tym kwestia zorganizowania wojskowej przestrzeni kraju – gęstości baz i garnizonów wojskowych . „*Im sieć garnizonów gęściejsza tym łatwiej o miejscowe, wyspecjalizowane wsparcie dla wojsk przebywających w polu. Liczne poligony ułatwiają z kolei (...) rozmieszczenie wojsk (...) bez konieczności zawierania umów najmu z ich prawnymi, cywilnymi właścicielami*”[37]. Ponadto możliwości korzystania przez wojska z zasobów cywilnych muszą uwzględniać potrzeby zapewnienia funkcjonowania poszczególnych dziedzin gospodarki, służ cywilnych oraz potrzeb egzystencjalnych ludności.

Zasadniczym, a zarazem najwyższym szczeblem terytorialnym w systemie kierowania logistyki wojskowej, integrującym wysiłki wojskowe i cywilne jest OW, który posiada mobilne jednostki logistyczne i sieć przestrzeni o rozmieszczeniu baz[38]. Poziom OW nie posiada odpowiednika w administracji publicznej, jego rola w zakresie logistyki cywilnej będzie ograniczała się do utrzymania współpracy i koordynowania działań instytucji cywilnych o zasięgu ponadwojewódzkim (np.: Okręgowe Dyrekcje Gospodarki Wodnej, Urzędy Żeglugi Śródlądowej, Administracja Portów Lotniczych, Inspektoraty Lotnictwa Cywilnego) na rzecz walczących wojsk. Nie można również wykluczyć, że w przypadku, gdy obszar obrony korpusu będzie obejmował część 2-3 województw, dowództwo OW będzie pełniło rolę głównego koordynatora działań OT i administracji wojewódzkiej oraz podległych im sił pozamilitarnych na korzyść korpusu.

Na niższych poziomach dowodzenia terytorialnego nie występują jednostki wykonawcze logistyki wojskowej. Rola zatem terytorialnych organów dowodzenia – szczególnie WSzW i RKOT będzie polegała przede wszystkim na utrzymaniu współpracy z organami

---

[37] Obrona terytorialna..., cz. II, op. cit. s. 63
[38] Szerzej na ten temat w rozdziale czwartym opracowanym przez ppłk. dr. Stanisława Smyka.

administracji rządowej i samorządowej w zakresie wykorzystania infrastruktury cywilnej na potrzeby wojsk operacyjnych oraz planowania świadczeń gospodarki i świadczeń rzeczowych[39] na potrzeby zabezpieczenia logistycznego. Do głównych zadań wydziałów (sekcji) logistycznych tych organów należy m.in.[40]:

- zbieranie danych o dyslokacji i potencjale stacjonarnej wojskowej i cywilnej infrastruktury logistycznej, opracowywanie „banków" informacji;
- planowanie wykorzystania infrastruktury logistycznej dla potrzeb wojsk operacyjnych i OT;
- nadzór nad procesem utrzymania i eksploatacji sieci transportowej dla potrzeb Sił Zbrojnych;
- współdziałanie z pozamilitarnymi ogniwami obronnymi w zakresie zabezpieczenia logistycznego wojsk własnych i sojuszniczych.

W celu odciążenie jednostek operacyjnych od realizacji zadań o charakterze gospodarczo-zabezpieczającym w 1999 r. przeprowadzono eksperyment mający na celu opracowanie założeń organizacyjno-funkcjonalnych dowództw (komend) garnizonów[41] jako terytorialnych organów dowodzenia. Eksperyment zakładał podporządkowanie dowództwom garnizonów jednostek wojskowych odpowiedzialnych za funkcjonowanie garnizonu i zabezpieczenie pod względem logistycznym jednostek operacyjnych stacjonujących (rozmieszczonych) na obszarze garnizonu oraz realizujących zadania mobilizacyjne na rzecz jednostek nowo formowanych (np. GOM). Jednocześnie jednostki zabezpieczająco-usługowe stanowiłyby oddział gospodarczy dla wszystkich jednostek garnizonu.

Struktura organizacyjna dowództwa (komendy) garnizonu obejmowałaby następujące komórki: operacyjną, logistyczną, administracyjno-gospodarczą (finansową) i zabezpieczenia. Proponowane zadania obejmowałyby:

---

[39] Wg powszechnej (w istocie błędnej) opinii przyjmuje się , że świadczenia rzeczowe obejmują udostępnianie jednostkom wojskowym przez właścicieli środków transportowych i maszyn. Tymczasem w świetle obowiązujących przepisów prawa zakres świadczeń rzeczowych jest znacznie szerszy i obejmuje niezbędne siłom zbrojnym nieruchomości, rzecz ruchome, w tym w szczególności materiały budowlane, paliwa, smary, oleje, materiały energetyczne, a także produkty spożywcze i pasze. Por. Rozporządzenie RM z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony, ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (Dz. U. nr 2003, poz. 2081). Ponadto należy podkreślić, że przepisy prawa, poza systemem świadczeń, przewidują możliwość zajmowania i rekwirowania środków transportowych na potrzeby obronne. Por. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 sierpnia 2004 r. w sprawie zajmowania lub rekwirowania środków transportu na potrzeby obronne państwa w czasie stanu wojennego (Dz. U. na 2000, poz. 2055).

[40] *Wybrane elementy organizacji i funkcjonowania RSzW (WKU)*. Dowództwo Pomorskiego Okręgu Wojskowego, Bydgoszcz 1994, s.5.

[41] *Koncepcja eksperymentu „GARNIZON"*, Sztab Generalny WP, Warszawa 1998 r.

a) w zakresie działalności operacyjnej:

- planowanie i organizację służby garnizonowej i ochrony obiektów;
- współpracę z władzami samorządowymi;
- koordynację spraw związanych z utrzymaniem łączności międzygarnizonowej;
- planowanie i organizację przedsięwzięć mobilizacyjnych jednostek garnizonu (GOM);
- planowanie i organizację obrony terytorialnej garnizonu;
- organizację regulacji ruchu wojsk w garnizonie;

b) w zakresie działalności logistycznej:

- organizacją zakwaterowania żołnierzy i kadry;
- organizacją zbiorowego żywienia;
- organizacją gospodarki magazynowej;
- usługi medyczne;
- zabezpieczenie techniczne;
- organizacją ochrony przeciwpożarowej;
- zabezpieczenie potrzeb socjalno-bytowych i kulturalnych;

c) w zakresie działalności administracyjno-gospodarczej:

- planowanie i realizacją budżetu;
- obsługę kasową jednostek;
- księgowość i operacje bankowe;
- ewidencję majątku trwałego i zapasów;
- rachubę płac i rozliczenia finansowe;
- zamówienia na usługi i zakupy;

d) w zakresie działalności zabezpieczającej:

- obsługę bazy szkoleniowej;
- zapewnienie łączności wewnętrznej w garnizonie;
- kontrolę dyscypliny i przestrzegania prawa w garnizonie.

Proponowana koncepcja garnizonów wojskowych jest zbieżna i odpowiada wymogom budowy terytorialnego systemu dowodzenia. Dowództwa (komendy) garnizonów stanowić będą w istocie najniższe, a zarazem podstawowe terytorialne organy dowodzenia odpowiedzialne za przygotowanie i prowadzenie OT, mobilizację jednostek wojskowych i zabezpieczenie logistyczne w czasie pokoju, kryzysu (zagrożenia) i wojny.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy sądzić, że przekształcenia w logistyce wojskowej są zbieżne z rozwiązaniami państw NATO i mogą stanowić dobrą podstawę do rozwiązania problemu kompleksowego zabezpieczenia logistycznego wojsk, zapewnienie pełnej integracji potencjału logistyki wojskowej z możliwościami wyzyskania zasobów cywilnych na potrzeby obrony państwa. Sprzyjają temu działania reorganizacyjne prowadzone w siłach zbrojnych jak i system przepisów prawa krajowego, uwzględniających priorytetowe znaczenie potrzeb wojsk.

4.4.2. Ochrona obszarów tyłowych. Zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa baz i garnizonów

Bezpieczeństwo obszarów tyłowych ma życiowe znaczenie dla prowadzenia misji wojsk operacyjnych. Celem podejmowanych działań przez siły OT i siły pozamilitarne jest zapewnienie ciągłości działań wojsk operacyjnych; niedopuszczenie do ingerencji przeciwnika w systemy dowodzenia, łączności, informatyczne i rozpoznanie lub ograniczenie ich skutków; ochrona personelu i urządzeń; ochrona linii komunikacyjnych; rozpoznanie, związanie i pokonanie przeciwnika atakującego obiekty (elementy) rozmieszczone w obszarach tyłowych, planowanie, monitorowanie i usuwanie zniszczeń; ocena zagrożenia i określanie priorytetów ochrony obszarów, baz i garnizonów.

Środki bezpieczeństwa[42] obejmują również działania zapewniające kontrolę i środki zaradcze wobec zachowań ludności, postępowanie z jeńcami wojennymi i ewakuację niekombatantów z rejonu walk.

Każda jednostka wojskowa i obsługa obiektu infrastruktury ma obowiązek włączenia się w przedsięwzięcia ochronne realizowane w jej otoczeniu i zapewnienie bezpieczeństwa własnego. Dowódcy (komendanci) garnizonów i baz są odpowiedzialni za koordynowanie i ochronę przez obecne na miejscu jednostki różnego podporządkowania i aktualizowanie planów rozmieszczenia (przeznaczania) wojsk. Ten sam obowiązek dotyczy terytorialnych

---

[42] Bezpieczeństwo - stan osiągany gdy określona informacja, sprzęt, personel, działania i urządzenia są zabezpieczone przed szpiegostwem, sabotażem, dywersją i terroryzmem, jak również przed utratą lub ujawnieniem tajemnicy (AAP-6).,

organów dowodzenia w podległych im obszarach odpowiedzialności o zasięgu lokalnym, regionalnym i okręgowym.

Ochrona obejmuje także obronę przed bronią masowego rażenia (jądrową, biologiczną i chemiczną) oraz przed terroryzmem; maskowanie, działania psychologiczne (w tym współpracę ze środkami masowej informacji) i lokalną współpracę cywilno-wojskową. Niezbędne jest również włączenie się w istniejące lokalne sieci rozpoznania, ostrzegania i alarmowania.

Kluczowe znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa przez siły OT i pozamilitarne ma:

- koordynowanie wspólnych planów i działań;
- rozpoznanie zagrożeń (przeciwnika) i wymiana informacji;
- aktywna kontrola (patrolowanie) przestrzeni;
- odpowiednie rozmieszczenie sił ochrony i szybkie reagowanie na zagrożenia.

Niezbędne jest podejmowanie wszelkich możliwych i potrzebnych dla bezpieczeństwa przedsięwzięć dodatkowych (uzupełniających), w tym i odpowiedniego – do możliwego działania przeciwnika – rozmieszczenia sił i środków, maskowania, ukrycia, mylenia, rozpraszania i manewru sił i środków, a także wprowadzanie rygorów administracyjnych ujętych w przepisach prawa o stanie wojennym (np. godziny policyjnej, ograniczenie działalności partii politycznych, stowarzyszeń, imprez masowych itd.) i ograniczanie ruchu osób cywilnych.

Podstawowym warunkiem skutecznej ochrony obszarów tyłowych jest zintegrowanie działań Policji i innych cywilnych służb bezpieczeństwa i porządku publicznego, ABW, Żandarmerii Wojskowej i jednostek OT wydzielonych do zadań ochronnych. Z uwagi na różne podporządkowanie wymienionych sił celowe jest powierzenie roli koordynatora terytorialnym organom dowodzenia w stosunku do sił wojskowych i cywilnych rozmieszczonych w ich obszarach odpowiedzialności. Dla usprawnienia procesów decyzyjnych i bezpośredniego kierowania należałoby powoływać cywilno-wojskowe zespoły (grupy) bezpośrednio rozmieszczone na stanowiskach dowodzenia odpowiedzialnych za obszary tyłowe.

Z punktu widzenia potrzeb prowadzenia wspólnych cywilno-wojskowych działań przeciwdesantowych i przeciwdywersyjnych konieczne jest określenie prawnego statusu policji i innych cywilnych uzbrojonych formacji w warunkach wojny. Jest to tym bardziej ważne, że przepisy prawa krajowego nie dają podstaw do jednoznacznego rozumienia zadań formacji policyjnych podczas działań zbrojnych. W rozumieniu prawa międzynarodowego określenie

„policja cywilna" obejmuje wszystkie osoby i służby sprawujące funkcje policyjne, wiążące się ze stosowaniem prawa, ściganiem przestępstw a także utrzymaniem porządku publicznego i bezpieczeństwa państwa. Poza policją organami tymi są: cywilne służby specjalne, policja wojskowa oraz siły zbrojne i milicja pod warunkiem, że pełnią funkcje policyjne[43]. Przyjęta przez Zgromadzenie Parlamentarne Europy „Deklaracja o Policji" postanawia, że funkcjonariusze policji w czasie wojny lub okupacji nadal sprawują w interesie ludności cywilnej zadania polegające na ochronie osób i mienia. Wykonywanie przez policjantów „normalnych" (ustawowych) zadań powoduje, że nie przysługuje im status kombatantów, co za tym idzie – status jeńców. Należy podkreślić, że funkcjonariusze nie tracą ochrony prawnej, ponieważ w dalszym ciągu znajdują się pod opieką prawa międzynarodowego, gdyż mają do nich zastosowane przepisy IV Konwencji Genewskiej z 12.08.1940 r. o ochronie ludności cywilnej.

Deklaracja nie ma jednak charakteru umowy międzynarodowej, czyli nie stanowi tzw. „prawa twardego"[44], ponieważ do jej przestrzegania zobowiązali się jedynie członkowie Rady Europy. Ponadto jej wadą jest pominięcie umów zawartych później niż III i IV Konwencja Genewska. Chodzi przede wszystkim o Konwencję Haską z 1954 r. i I Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich obowiązujący od 1978 r., a dotyczący ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych.

Konwencja Haska jest uznawana za pierwszą umowę wyraźnie opowiadającą się za cywilnym statusem formacji policyjnych ze względu na cywilny charakter zadań. Konwencja bowiem stwierdza, że "*„nie jest uważane za użytkowanie do celów wojskowych strzeżenie dóbr kultury przez uzbrojonych strażników specjalnie powołanych do tego zadania, ani obecność w pobliżu dóbr kultury sił policyjnych, do których stałego zakresu działania należy zapewnienie porządku publicznego (art. 8.4).*

Ewolucja prawa międzynarodowego jest szczególnie widoczna przy porównaniu prawa haskiego i genewskiego z Protokołem I. Jej kierunek jest następujący – od jednoznacznego określenia statusu policjantów jako kombatantów do traktowania ich jako niekombatantów. Kryterium podstawowym nie jest przynależność organizacyjna ale wypełniane misje. Protokół również zastrzega w art. 502, że „*w razie wątpliwości dana osoba będzie uważana za cywilną".*

Trafnie zauważa T. Węgrzyn, ze „*długo utrzymywany automatyzm w zakresie inkorporowania sił policyjnych do sił zbrojnych ustąpił miejsca zasadzie swobodnego wyboru połą-*

---

[43] Por. Rezolucja nr 690 z 1979 r. Zgromadzenia Parlamentarnego Europy oraz aneks do niej: „Deklaracja o Policji".

[44] J. Węgrzyn, *Pozycja prawna policji oraz funkcjonariuszy policji w czasie wojny i okupacji ze stanowiska Deklaracji o Policji* [w:} Międzynarodowe prawo humanitarne. Pod red. T. Jasudowicza. Toruń 1997,s. 91.

czonej z obowiązkiem notyfikacji stronom konfliktu faktu takiego wcielenia w razie gdy ono następuje"[45].

Z powyższego wynika, że udział Policji i innych cywilnych formacji uzbrojonych, a przede wszystkim jednak zwartych – prewencji i AT (antyterrorystycznych), wspierających siły zbrojne, powinien być rozstrzygnięty w przepisach prawa krajowego. Wymóg ten może być spełniony poprzez wprowadzenie takiego zapisu do ustawy o Policji lub sformułowanie odpowiedniego przepisu w rozporządzeniu Prezydenta RP o wprowadzeniu stanu wojennego.

4.4.3. Kierowanie ruchem wojsk (KRW)

Ruch w obszarach tyłowych obejmuje przegrupowanie wojsk i lokalne ruch (przemieszczenia) jednostek wsparcia bojowego i zabezpieczenia logistycznego. Istotą jest połączenie poziomów operacyjnego i taktycznego manewru wojsk i transportu. Należy je skoordynować ponadto z transportem personelu i materiałów, przemieszczaniem sił OT i sił pozamilitarnych, ewakuację jeńców i osób internowanych, migracjami ludności i ewentualnym wycofaniem wojsk. Każdy opisany ruch musi być zaplanowany i uwzględniać priorytety działań, by nie przeszkadzać w nich i nie przeciążać dróg.

W układzie wykonawczym elementy systemu KRW znajdują się w podległości funkcjonalnej oddziałów transportu logistyki OW. W skład tego systemu wchodzą: Okręgowe Grupy KRW, Komendy Regionalne KRW, Posterunki Kontroli Ruchu Wojsk oraz bataliony regulacji ruchu. Komendy KRW rozwijane są przez WSzW, jednak nie są one powiązane funkcjonalnie i informacyjnie z nimi. Oznacza to, że w praktyce rola WSzW sprowadza się do udziału - jako jednego z wielu elementów, w planowaniu ruchu wojsk. Pełna integracja systemu KRW z systemem dowodzenia terytorialnego następuje dopiero na szczeblu OW.

System KRW dowiązany jest do sieci transportowej znaczenia obronnego (zasadniczy układ transportowy kraju)[46], na której rozwija się sieci posterunków kontroli (regulacji) ruchu. Ponadto do regulacji ruchu wykorzystuje się:

- w rejonach przepraw i przejść mostowych – pododdziały regulacji ruchu pułków pontonowych;
- w tymczasowych rejonach przeładunkowych (TRP) – ich organiczne kompanie drogowo-eksploatacyjne;

---

[45] Tamże, s. 92.

[46] Za osłonę techniczną sieci transportowej znaczenia obronnego odpowiedzialność ponoszą organy resortu i gospodarki morskiej. Plan osłony technicznej jest zatwierdzony – po uzgodnieniach – przez ministra transportu i gospodarki morskiej i Szefa Sztabu Generalnego WP.

- na drogach przegrupowania nie pokrywających się z zasadniczą siecią transportową kraju oraz w rejonach ześrodkowania (rozmieszczenia) wojsk – pododdziały ochrony i regulacji ruchu we współdziałaniu z jednostkami policji i Żandarmerii Wojskowej.

Należy podkreślić, że w świetle przepisów prawa uprawnienia wojskowych organów porządkowych do zarządzania ruchem na drogach publicznych są tożsame z uprawnieniami funkcjonariuszy Policji. Można zatem stwierdzić, że personel KRW posiada kompetencje do sprawnego działania na obsługiwanych ciągach drogowych. Natomiast współdziałanie organów KRW z terytorialnymi organami dowodzenia i służbami bezpieczeństwa i porządku publicznego będzie obejmowało przede wszystkim:

- zwolnienia dróg marszu wojsk i kierowanie ludności transportów cywilnych na inne drogi;
- organizacji ochrony elementów KRW;
- planowania i realizacji ewakuacji ludności z przewidywanych rejonów prowadzenia działań zbrojnych;
- organizacji punktów pomocy medycznej i technicznej wzdłuż dróg obsługiwanych przez siły systemu KRW;
- pilotowania kolumn wojskowych przez miasta lub kierowanie ich na wyznaczone obejścia.

4.4.4. Utrzymywanie przepraw przez przeszkody wodne

Utrzymywanie przepraw przez przeszkody wodne jest warunkiem zachowania ciągłości ruchu wojsk i zaopatrzenia. Należ bowiem spodziewać się, że z uwagi na strategiczne znaczenie mostów stałych na szerokich przeszkodach wodnych, będą one obiektami (celami) pierwszych uderzeń rakietowo-lotniczych, mających na celu paraliżowanie ruchu i manewru wojsk lądowych na zagrożone kierunki.

Przeprawami zapasowymi, które najlepiej spełniają warunki w zakresie zabezpieczenia pokonania przeszkód wodnych, są przeprawy pontonowe. Parki pontonowe, ze względu na ich uniwersalność, umożliwiają szybką wymianę przepraw promowych na mostowe i odwrotnie, a także manewru lądem i wodą na inne osie przepraw. Przeprawy tymczasowe można również urządzać z wykorzystaniem rzecznego taboru pływającego. Nie mniej jednak, z uwagi na szczupłe zasoby barak transportowych, a przede wszystkim niewystarczają-

cy stopień regulacji rzek zasadniczym sposobem ich pokonywania pozostaną przeprawy pontonowe urządzane siłami wojsk inżynieryjnych podporządkowania okręgowego. Chodzi tu głównie o pułki pontonowe OT. Pułki te wyposażone są w parki pontonowe PP-64 i stanowią zasadnicze siły przeznaczone do budowy i utrzymania przepraw zapasowych (dublujących), zwłaszcza na Wiśle. Ich struktura organizacyjna i dyslokacja są przystosowane do wykonania stojących przed nimi zadań. Działają one wg następujących zasad:

- rejon odpowiedzialności ppont OT składa się z batalionowych odcinków odpowiedzialności (przeprawa główna i dwie, trzy zapasowe);
- podstawowymi pododdziałami ppont są bpont, które posiadają środki do budowy mostów oraz przepraw promowych; bpont mogą działać samodzielnie;
- bpont urządza przeprawy przy wykorzystaniu sprzętu pontonowego składowanego w pobliżu planowanych osi przepraw;
- skład organizacyjny i wyposażenie bpont są ściśle dostosowane do zadań, zapewniają mu samodzielność przy wykorzystaniu istniejącej w pobliżu przeszkody wodnej infrastruktury technicznej.

W ramach osłony technicznej sieci transportowej planuje się, oprócz sił OT, wykorzystanie jednostek organizacyjnych resortów cywilnych. Chodzi głównie o siły podporządkowane ministrom: infrastruktury oraz środowiska.

Ministerstwo Infrastruktury w ramach zadań obronnych resortu przygotowuje i utrzymuje drogi i obiekty komunikacyjne na potrzeby obronne. Gromadzi materiały i konstrukcje do budowy mostów. W ramach militaryzacji formuje następujące jednostki:

- pociągi odbudowy mostów (POM);
- pociągi odbudowy nawierzchni (PON);
- oddziały budowy mostów (OBM);
- oddziały budowy dróg (OBD);
- tymczasowe rejony przeładunkowe (TRP).

Ponadto w ramach operacyjnego przygotowania obszaru kraju, ministerstwo to realizuje wiele przedsięwzięć mających na celu zabezpieczenie przemieszczania wojsk już w czasie pokoju. Obejmują one:

- przygotowanie podejść do wielkich przeszkód wodnych w miejscach, gdzie mają być rozwinięte przeprawy zapasowe;
- budowę przyczółków mostowych na dużych przeszkodach wodnych;

- przygotowanie, składowanie i konserwację zapasowych mostów typu MS-54 lub DMS-65;
- przygotowanie wiaduktów składanych WD-69, z których można budować mosty oraz wykorzystywać jako mosty towarzyszące.

Ministerstwo Środowiska w ramach przygotowań obronnych formuje na bazie przedsiębiorstw budownictwa wodnego i hydrotechnicznego:

- oddziały przepraw promowych (OPP), wyposażone w tabor wodny (promy przewozowe) o nośności od 110 do 150 t;
- oddziały przepraw mostowych (OPM) z zadaniem budowy i utrzymania mostów kolejowo-drogowych (z barek segmentowych BP-150 M).

Okręgowe Dyrekcje Lasów Państwowych zapewniają utrzymanie i pozyskanie surowca drzewnego do budowy (odbudowy) przepraw. Natomiast Okręgowe Dyrekcje Gospodarki Wodnej (ODGW) przygotowują i organizują osłonę techniczną dróg wodnych, która obejmuje przeprawy, budowle hydrotechniczne i szlaki wodne. Ponadto przygotowują i utrzymują nabrzeża przeładunkowe dla przystani portowych (w ramach TRP).

Minister Środowiska jest odpowiedzialny również za obniżanie piętrzenia wody w zbiornikach wodnych do poziomu bezpiecznego, wprowadzanie wzmocnionej ochrony i zabezpieczenia technicznego zbiorników wodnych. Wykorzystanie do celów obrony zrzutów wody ze zbiorników wodnych może nastąpić tylko w przypadku ścisłego uzgodnienia między ministerstwem a Siłami Zbrojnymi.

Ze względu na różne podporządkowanie sił cywilnych uczestniczących w utrzymaniu przepraw oraz okręgowe podporządkowanie jednostek pontonowych OT celowe jest powierzenie roli głównego koordynatora w tym zakresie - dowódcy OW. Dowódca OW powinien pełnić funkcje „łącznika" między dowódcą korpusu a kierownictwami instytucji cywilnych odpowiedzialnych za osłonę techniczną przepraw przez szerokie przeszkody wodne o znaczeniu strategicznym i operacyjnym. Natomiast niższe terytorialne organy dowodzenia powinny utrzymywać bieżącą współpracę z właściwymi terytorialnymi instytucjami, które odpowiadają z utrzymanie przepraw o znaczeniu regionalnym i lokalnym i pośredniczyć pomiędzy nimi z dowództwami dywizji i brygad.

Niezależnie od powyższego podziału kompetencji terytorialne organy dowodzenia wszystkich szczebli powinny reprezentować interesy wojsk i określać instytucjom cywilnym priorytety ich działań wynikające z potrzeb prowadzenia walki zbrojnej.

4.4.5. Rozpoznanie terytorialne i informowanie operacyjne

Nie ulega wątpliwości, że działania rozpoznawcze są podstawą pozyskania danych do wypracowania decyzji i efektywnego użycia posiadanych sił. Organizacyjnie dane rozpoznawcze pozyskiwać należy z wielu źródeł, w tym także poza wojskowych. Należy zaznaczyć, że budowa terytorialnego systemu rozpoznania (TSR) spoczywa na terytorialnych organach dowodzenia wszystkich szczebli. Muszą one już w czasie pokoju posiadać wydajny terytorialny system rozpoznania. Wynika to z realizacji zadań organizacyjnych i mobilizacyjnych na potrzeby sił zbrojnych oraz podejmowania szeregu przedsięwzięć o charakterze operacyjnym na potrzeby własne i wojsk operacyjnych, a także wymogu (konieczności) prewencyjnego oraz uprzedzającego zwalczania zagrożeń militarnych.

Terytorialny system rozpoznania jest elementem terytorialnego systemu dowodzenia i jako autonomiczny (obok innych występujących w wojsku i sferze cywilnej, np. kolejnictwie, energetyce, leśnictwie, służbach ochrony środowiska itp.) podsystem rozeznania w sytuacji militarnej i pozamilitarnej – zbiera, gromadzi i przetwarza informacje służące aktualnemu zobrazowaniu stanu obronności w ramach systemu bezpieczeństwa państwa[47].

Zadania terytorialnego systemu rozpoznania obejmują:

- zbieranie, gromadzenie, analizowanie i uaktualnianie danych dotyczących zasobów wykorzystywanych w systemie mobilizacyjnym na potrzeby budowania i zwiększania potencjału obronnego państwa;
- zbieranie, analizowanie, aktualizowanie danych opisujących stan aktualnych zagrożeń wewnętrznych i w pobliżu granicy państwowej, mających bezpośredni wpływ na właściwe rozwinięcie sił zbrojnych w czasie zagrożenia i wojny;
- dostarczanie aktualnych danych wojskom operacyjnym i OT o terenie i jego infrastrukturze oraz zagrożeniach dywersją i desantami powietrznymi przeciwnika w czasie działań wojennych;
- opracowanie pozyskanych danych na potrzeby niesienia pomocy obywatelom w sytuacji zagrożenia ich życia, jak np. podczas przeciwdziałania skutkom katastrof, klęsk żywiołowych i w warunkach prowadzenia działań zbrojnych.

Strukturalnie system ten składa się z:

---

[47] System Obrony Terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej, Zeszyty Naukowe AON, Numer specjalny 1998, s. 133.

- komórek analityczno-koncepcyjnych terytorialnych organów dowodzenia funkcjonujących zarówno w czasie pokoju, jak również podczas zagrożenia i wojny – tworzących *banki informacji* o terenie, infrastrukturze, zasobach osobowych i materiałowych – przez uzyskanie danych od różnych instytucji, administracji rządowej i samorządowej, a także organizacji pozarządowych oraz komórek rozpoznawczych wojsk operacyjnych;
- sieci posterunków obserwacyjno-meldunkowych – rozwijanej na obszarze całego państwa w sytuacji zagrożenia lub wojny oraz doraźnie – w wybranych obszarach (województwach, powiatach, gminach) na potrzeby działań humanitarnych wojsk OT - w oparciu o „gminny system" pozyskiwania danych i umiejscowionych w terenie (wsiach, dzielnicach, osiedlach, zakładach pracy, odosobnionych obiektach itp.) obserwatorów terytorialnego systemu rozpoznania;
- system rozpoznania jednostek wojskowych OT – tworzony po rozwinięciu (przynajmniej częściowym) jednostek OT. Z reguły rozwinięcie takie będzie następowało w czasie zagrożenia lub wojny, ale w uzasadnionych przypadkach – częściami lub w ograniczonym zakresie – także na potrzeby działań humanitarnych w czasie pokoju;
- pozamilitarnych obiektów – źródeł informacji – tj. komórek analitycznych lub „rozpoznawczych" dyrekcji okręgowych PKP, Lasów Państwowych[48], energetyki, Komend Policji, straży pożarnych i Straży Granicznej, urzędów wojewódzkich, powiatowych i gminnych, a także innych organów administracji samorządowej.

Sieć posterunków obserwacyjno-meldunkowych rozwija się w okresie zagrożenia i wojny na szczeblu gminy i niżej, zaś na szczeblu jednostek OT - elementy rozpoznawcze, które tworzą system rozpoznania tych jednostek. Sieć ta umożliwia prowadzenie obserwacji terenu, działań wojsk własnych i przeciwnika oraz zdarzeń wpływających na bezpieczeństwo obywateli.

Główny problem tworzenia TSR sprowadza się do integracji wojskowych i licznych cywilnych źródeł informacji na poszczególnych poziomach dowodzenia OT i kierowania obronnością państwa w układzie terytorialnym. Okolicznością sprzyjającą rozwiązaniu tego problemu jest zakończenie budowy wojewódzkich i powiatowych centrów operacyjnych,

---

[48] Służby leśnie dysponują 19 samolotami, 50 śmigłowcami gaśniczymi i 14 innymi śmigłowcami, które powinny być wkomponowane w terytorialny system rozpoznania.

tworzonych na potrzeby zarządzania kryzysowego. Ośrodki te pozyskują, gromadzą i przetwarzają dane pochodzące z wszystkich podmiotów na obszarze województwa i powiatu, których działalność ma zasadnicze znaczenie dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa[49]. W ich sieciach łączności „pracują" w systemie ciągłym służby operacyjne Policji, pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, Straży Granicznej itp. Oznacza to, że na poziomie województwa funkcjonują dwa ośrodki rozpoznania: wojskowy WSzW i cywilny umiejscowiony w urzędzie wojewódzkim.

Z punktu widzenia potrzeb pozyskiwania informacji o zasobach cywilnych (środki materiałowe, infrastruktura, usługi) i tworzenia banków danych przez WSzW dużą wagą ma bieżąca i systematyczna współpraca z wydziałami zarządzania kryzysowego urzędów wojewódzkich. Wydziały te integrują wszystkie działania administracji wojewódzkiej w sferze bezpieczeństwa powszechnego i obronności. Stanowią nie tylko organ sztabowy wojewody w zakresie ochrony ludności i zarządzania kryzysowego, ale również opracowują wspólnie z innymi wydziałami – wojewódzkie plany mobilizacji gospodarki. Są zatem najlepiej zorientowane na możliwościach wykorzystania zasobów cywilnych na potrzeby wojsk OT i operacyjnych.

Dla zapewnienia dopływu informacji pozyskiwanych przez cywilno-wojskowy TSR, niezbędnych dla organów dowodzenia wojsk operacyjnych należałoby zebrane informacje (po opracowaniu wg wymagań dowódców operacyjnych) przesyłać w formie codziennych (w razie potrzeby – dwa razy na dobę) komunikatów informacyjnych. Ich rozdzielnik i sposób dystrybucji powinien ustalać dowódca OT i kierownik właściwego organu administracji publicznej.

Wymianę informacji należałoby organizować na poziomach:

- dowódca korpusu – dowódca OW;
- dowódca dywizji – szef WSzW – wojewoda;
- dowódca brygady – szef RKOT (KG) starosta;
- dowódca oddziału – KG – wójt, burmistrz (prezydent).

4.4.6. Zarządzanie obszarem (przestrzenią)

Zarządzanie obszarem (przestrzenią) jest procesem ciągłym, obejmującym zarówno czas pokoju, jak i okres zagrożenia (kryzysu) i wojny. Podczas pokoju jest on realizowany w ra-

---

[49] Szerzej na ten temat: J. Marczak (kier.), *Monitoring zagrożeń niemilitarnych RP*, pk. „MONTOR", cz. II, Warszawa 2002

mach planowania operacyjnego użycia sił zbrojnych w państwie. Głównym koordynatorem planowania strategiczno-operacyjnego jest Sztab Generalny WP i w jego gestii leży określenie rejonów rozmieszczenia wojsk własnych i sojuszniczych zgodnie z myślą przewodnią operacji obronnej. Organami wykonawczymi – bezpośrednio zarządzającymi przestrzenią są dowództwa OW i WSzW w odniesieniu do podległych im obszarów odpowiedzialności. Organy te jako woskowi gospodarze terenu uczestniczą w procesie planowania rozmieszczenia wojsk, albo także – w razie potrzeby – mogą doraźnie określać rejony stacjonowania wojsk i przeprowadzać na ich korzyść (wspólnie z przedstawicielami władz lokalnych) rekonesanse rejonów. Zarządzanie przestrzenią, zarówno w etapie planowania jak i w etapie wykonawczym, wymaga ścisłej współpracy z instytucjami administrującymi określonymi obszarami i obiektami (np. :dyrekcja Lasów Państwowych, kierownicy placówek wypoczynkowo-wczasowych itp.) i akceptacji planów przez ich organy decyzyjne lub upoważnionych przedstawicieli (pełnomocników). Dokumenty te również muszą uwzględniać opracowane przez administrację samorządową założenia planów zagospodarowania przestrzennego oraz plany ewakuacji ludności.

Oprócz wyznaczania rejonów rozmieszczenia wojsk i dróg przemieszczania oraz obiektów infrastruktury ważnym elementem zarządzania przestrzenią jest wymiana informacji między dowódcami operacyjnymi a terytorialnymi organami dowodzenia o planowanych zaporach i niszczeniach.

Jako zasadę należy przyjąć, że dowódcy operacyjni przedstawiają terytorialnym organom dowodzenia:

- rejony i plany zapór minowych i niszczeń;
- kopię każdego meldunku o polach minowych przeciwnika lub nie zidentyfikowanych.

W usuwaniu zniszczeń biorą udział zarówno jednostki wojskowe, jak i siły pozamilitarne. Natomiast na terenach skażonych, pobojowiskach i obiektach szczególnie zagrożonych oddziaływaniem przeciwnika do prac angażuje się wyłącznie siły wojskowe[50].

Zarządzanie przestrzenią stanowi zatem kompleks przedsięwzięć regulujących w terenie swobodę manewru i warunki bezpiecznej realizacji zadań. Określa miejsce i status każdej jednostki wojskowej – operacyjnej i OT oraz sił pozamilitarnych rozmieszczonych w obszarach tyłowych. Stanowi jednocześnie podstawę współpracy cywilno-wojskowej oraz wyznacza możliwości wykorzystania obiektów infrastruktury cywilnej przez wojska.

---

[50] AJP-3, op.cit.p.229.

4.5. Założenia organizacyjno-funkcjonalne stanowisk dowodzenia sił OT i stanowisk kierowania układu pozamilitarnego

4.5.1. Stanowiska dowodzenia sił obrony terytorialnej (OT)

Punktem wyjścia do określenia typów i rodzajów stanowisk dowodzenia (SD) sił OT jest założenie, że *„projektując strukturę organizacyjno-funkcjonalną SD wojsk OT należy w maksymalnym stopniu zachować standardy dominujące w tym względzie w wojskach operacyjnych (...). Jest to bowiem jednym z podstawowych warunków współdziałania tych wojsk w operacjach. Ponadto takie rozwiązanie ułatwia organizację procesu szkolenia sztabów oraz obieg informacji w całym systemie dowodzenia w operacji"*[51]. Stąd też należy stwierdzić, że stanowiska dowodzenia sił OT powinny być zdolne do sprawnego funkcjonowania w następujących obszarach:

- rozpoznania i dowodzenia operacyjnego;
- wsparcia działań;
- organizacji zabezpieczenia działań;
- utrzymania stałej współpracy z organami dowodzenia wojsk operacyjnych i organami kierowania administracji publicznej.

Uwzględniając powyższe założenia celowe jest organizowanie w składzie stanowisk dowodzenia następujących elementów:

1. **Sektor dowodzenia**, a w nim:
   - *Ośrodek dowodzenia (w nim m.in. dowódca),*
   - *Centrum operacyjne, a w nim:*
     – szef sztabu,
     – komórka dowodzenia operacyjnego,
     – komórka planowania (Oplans),
     – zintegrowana komórka rozpoznania;
     – komórka wsparcia działań;
     – komórka CIMIC.
2. **Centrum zabezpieczenia działań**, a w nim:
   - *zespół planowania i kierowania zabezpieczeniem logistycznym,*

---

[51] A. Tomaszewski, *System dowodzenia wojsk obrony terytorialnej*. Warszawa 2001, s. 114.

- *grupy: materiałowa, techniczna, medyczna, transportu i ruchu wojsk, personalna, uzupełnień, personalna jeńców wojennych;*

3. **Centrum wsparcia dowodzenia**, a w nim:

- *zespół kierowania systemem łączności i informatyki,*
- *zespół bezpieczeństwa i dystrybucji informacji,*
- *zespół organizacyjny systemu dowodzenia,*
- *organa łącznikowe.*

oraz w terytorialnych organach dowodzenia – OW, WSzW i RKOT -

- grupy oficerów łącznikowych wydzielanych w razie potrzeby (doraźnie lub na stałe) na stanowiska dowodzenia wojsk operacyjnych i stanowiska kierowania administracji publicznej.

Przy określaniu projektowanych typów i rodzajów stanowisk dowodzenia sił OT należ również uwzględnić wymagania wojennego systemu dowodzenia wojskami lądowymi oraz ograniczenia wynikające z możliwości organizacyjnych i technicznych pododdziałów dowodzenia organów i jednostek OT.

W świetle dotychczasowych badań oraz prac koncepcyjnych[52] można przyjąć, że terytorialne organy dowodzenia będą rozwijały stacjonarne stanowiska dowodzenia w dotychczasowym miejscu pracy (DMP) i w zapasowych miejscach pracy (ZMP). Natomiast jednostki OT – w zależności od charakteru ich zadań – stacjonarne lub mobilno-stacjonarne stanowiska dowodzenia.

Rozwijanie stanowisk dowodzenia w obiektach stałych stwarza możliwość efektywnego wykorzystania stacjonarnych systemów łączności umożliwiających utrzymanie więzi informacyjnych poszczególnych elementów dowodzenia z przełożonymi i podwładnymi oraz sąsiadami, wojskami operacyjnymi i siłami pozamilitarnymi, a także między stanowiskami dowodzenia danego szczebla i wewnątrz nich.

Nie należy również wykluczyć potrzeby doraźnego wydzielania ze składu stanowiska dowodzenia elementu mobilnego – WSD do bezpośredniego kierowania walką z desantami lub siłami specjalnymi przeciwnika.

Stanowiska dowodzenia będące głównymi miejscami pracy terytorialnych organów dowodzenia należy rozwijać w DMP. W razie bezpośredniego zagrożenia stanowiska dowodzenia powinny przemieszczać się do ZMP-1 lub ZMP-2.

---

[52] Zob. min. Koncepcja podsystemu kierowania obroną terytorialną i dowodzenia wojskami Obrony Terytorialnej (projekt), SG WP Warszawa 2000 – materiały w zbiorach ZOTiOC.

Dowódca danego terytorialnego organu dowodzenia może również wprowadzić zmianowość dowodzenia pomiędzy stanowiskiem w DMP a ZMP pod warunkiem wcześniejszego wydzielenia sił i środków do ZMP.

4.5.2. Stanowiska kierowania sił pozamilitarnych

O ile stanowiska dowodzenia organizowane w ramach wojennego systemu dowodzenia są wyłączną domeną organów dowodzenia sił zbrojnych, a ich struktura i zasady funkcjonowania ujęte są w wewnętrznych źródłach prawa – instrukcjach, regulaminach i rozkazach, to w odniesieniu do stanowisk kierowania (SK) układu pozamilitarnego ich podstawę organizacyjno-funkcjonalną muszą stanowi przepisy prawa powszechnie obowiązującego w państwie (ustawy, rozporządzenia)[53]regulują całokształt przygotowań systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym i ujmujące w jednolite ramy działalność różnorodnych instytucji, o różnym podporządkowaniu służbowym i różnorodnym charakterze zadań realizowanych w warunkach zagrożenia (kryzysu) i wojny.

Ze względu na zakres niniejszej pracy za przedmiot rozważań przyjęto SK szczebla regionalnego (województwo) i lokalnego (powiat, gmina).

W świetle obowiązujących przepisów prawa siły pozamilitarne przygotowują główne i zapasowe stanowiska kierowania (SK), przy czym główne stanowiska przygotowuje się dla wojewodów oraz kierowników zespolonych służb, inspekcji i straży działających pod zwierzchnictwem wojewody oraz organów administracji nie zespolonej, a także dla organów wykonawczych samorządu terytorialnego – starostów, wójtów (burmistrzów i prezydentów)[54]. Natomiast zapasowe stanowiska kierowania (ZSK) przygotowują wyłącznie wojewodowie.

Główne SK przygotowuje się w stałej siedzibie i w zapasowym miejscu pracy (ZMP), którego lokalizację uzgadnia się z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych (w przypadku stanowisk kierowania wojewody) lub z wojewodą – w przypadku pozostałych stanowisk kierowania organów szczebla regionalnego i lokalnego.

Na potrzeby stanowisk kierowania wykorzystuje się obiekty budowlane ogólnego przeznaczenia oraz obiekty będące w trwałym zarządzie tego organu lub przydzielone w ramach

---

[53] Obecnie organizacja i funkcjonowanie SK układu pozamilitarnego regulowane są przez Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r., w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym (Dz. U. nr 98, poz. 978).

[54] Wojewodowie, w ramach ZSK zapewniają miejsca pracy marszałkowi województwa i komisarzowi rządowemu – jeżeli był powołany na mocy przepisów ustawy o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 sierpnia 2002 r.(Dz. U. Nr 156, poz. 1301).

świadczeń na rzecz obrony, wyposażone w urządzenia i sprzęt, których działanie jest niezależne od ogólnodostępnej infrastruktury technicznej.

Przygotowanie stanowisk kierowania obejmuje przede wszystkim:

1. Opracowanie dokumentacji związanej z przemieszczaniem i zapewnieniem warunków funkcjonowania organu na SK;
2. Utrzymanie stanu technicznego oraz modernizację infrastruktury przez jej użytkowników w czasie pokoju;
3. Ustalanie zasad i trybu obiegu informacji dotyczącej gotowości organu do podjęcia zadań i ich realizacji oraz zorganizowanie specjalnych, w tym utajnionych, systemów teleinformatycznych;
4. Wyposażenie w urządzenia łączności zapewniające możliwość niezakłóconej pracy organu;
5. Wyposażenie w urządzenia filtrowentylacyjne, źródła energii elektrycznej i cieplnej oraz ujęcia wody;
6. Wyposażenie w urządzenia techniczne i sanitarne oraz sprzęt biurowy i kwaterunkowy niezbędny do pracy i odpoczynku;
7. Uodpornienie na oddziaływanie środków rozpoznania i rażenia przeciwnika, głównie przez maskowanie oraz budowę i modernizację ukryć i schronów;
8. Zorganizowanie: żywienia i zaopatrywania w artykuły codziennego użytku, zabezpieczania medycznego, transportu oraz obsługi pojazdów i urządzeń technicznych, zaopatrywania w paliwa i materiały eksploatacyjne, osłony kontrwywiadowczej, punktów zabiegów specjalnych;
9. Zorganizowanie systemu powiadamiania i alarmowania o zagrożeniu z powietrza oraz skażeniach i zakażeniach;
10. Przygotowanie środków do: rozwinięcia i odtwarzania systemu łączności oraz utrzymania bezpieczeństwa teleinformatycznego, ochrony i obrony stanowisk kierowania, w tym przez rozpoznaniem i obezwładnianiem radioelektronicznym, prowadzenia akcji ratowniczych, przemieszczenia na zapasowe miejsca pracy i zapasowe SK.

Problem wewnętrznej organizacji stanowisk kierowania administracji publicznej szczebla regionalnego i lokalnego w warunkach działań wojennych nie został rozstrzygnięty w sposób zadowalający. Brakuje bowiem podstawy prawnej regulującej skład i zadania poszczególnych elementów stanowisk kierowanie. Jednak w świetle doświadczeń uzyskanych podczas ćwiczeń i gier decyzyjnych prowadzonych w ramach Wyższych Kursów Obronnych w AON,

organizowanych dla kierowniczej kadry administracji publicznej, można stwierdzić, że szczegółowe rozwiązania organizacyjno-funkcjonalne stanowisk kierowania w czasie wojny będą zbieżne z ustaleniami zawartymi w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu tworzenia gminnego zespołu reagowania, powiatowego i wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej i ich funkcjonowania. Uogólniając te doświadczenia można przyjąć następujący uniwersalny skład stanowiska kierowania organów administracji na szczeblu województwa, powiatu i gminy:

- centrum operacyjne,
- grupa planowania cywilnego,
- grupa monitorowania, prognoz i analiz,
- grupa bezpieczeństwa i porządku publicznego – tylko w województwie,
- grupa operacji i organizacji działań,
- grupa zabezpieczenia logistycznego,
- grupa opieki zdrowotnej i pomocy socjalno-bytowej,
- grupa cywilnego wsparcia i zasilania sił zbrojnych,
- grupa zabezpieczenia stanowiska kierowania.

Kluczową rolę w systemie stanowisk kierowania spełniają całodobowe centra operacyjne, które – jako jedyne elementy stanowisk kierowania – funkcjonują już w czasie pokoju. Ich szczególna funkcja polega na koncentrowaniu wysiłków wszystkich komórek organizacyjnych urzędów wojewódzkich, powiatowych i gminnych związanych z szeroko rozumianym bezpieczeństwem na danym obszarze administrowania. Centra te utrzymują również stałą współpracę i zapewniają ciągłości wymiany informacji z jednostkami wojskowymi i wszystkimi służbami, strażami i inspekcjami cywilnymi. Odpowiadają również za koordynację działań wszystkich służb podległych wojewodzie, staroście lub wójtowi (prezydentowi, burmistrzowi).

4.6. Relacje między organami dowodzenia wojsk operacyjnych a terytorialnymi organami dowodzenia i organami administracji publicznej w tyłowych obszarach szczebla taktycznego i operacyjnego

Ilość i rodzaj różnych podmiotów wojskowych (operacyjnych i OT) i cywilnych rozmieszczonych w tyłowych obszarach powoduje, iż kwestią zasadniczą jest określenie odpowiedzialności za koordynację wszystkich przedsięwzięć - wojskowych i cywilnych realizowanych na korzyść walczących wojsk. Konieczne jest zatem ustalenie stanowisk dowodzenia odpowiedzialnych za koordynowanie działań tyłowych z działaniami wojsk danego szczebla organizacyjnego i wkomponowanie ich w jednolity (co do celu, zamiaru i zadań) system obrony[55].

Z punktu widzenia działań sił OT i sił pozamilitarnych ważne jest nie tyle określenie rodzaju, struktury i zadań poszczególnych elementów organizacyjnych tych stanowisk dowodzenia, co przede wszystkim zdefiniowanie ich roli, kompetencji i pozycji względem sił OT i układu pozamilitarnego, które będą w istocie decydowały o charakterze relacji dowodzenia.

Przyjmując wariant, w którym TSD będą odpowiadały za obszary tyłowe i koordynację cywilno-wojskowych działań tyłowych, można stwierdzić że stanowiska te będą odgrywały rolę zasadniczą (wiodącą) i do ich kompetencji będzie należało określanie priorytetów i zasadniczych kierunków działania sił OT i sił pozamilitarnych oraz utrzymywanie ciągłego współdziałania z terytorialnymi organami dowodzenia na poszczególnych poziomach organizacyjnych, a także dowodzenie podporządkowanymi czasowo jednostkami OT (rys.. 4.6.1.).

---

[55] Różnorodność rozwiązań w tym zakresie ilustrują poniższe przykłady: (1) „Dowodzenie w strefie tyłowej, spoczywa zwykle na szefach logistyki albo na dowódcach (lub zastępcach) bojowych jednostek odwodowych, a także na dowódcach innych jednostek wsparcia i zabezpieczenia, na dowódcach baz i garnizonów", (2) „Według poglądów amerykańskich w dowództwach komponentów, korpusach i dywizjach (równorzędnych) tworzy się centrum działań tyłowych (...) na SD lub TSD (jeżeli są wydzielane". Por.: J. Marczak (kier.), A. Szafran., K. Gąsiorek, *Obrona terytorialna w realizacji zadań państwa gospodarza.* Cz. II, Warszawa 2002, s. 54.

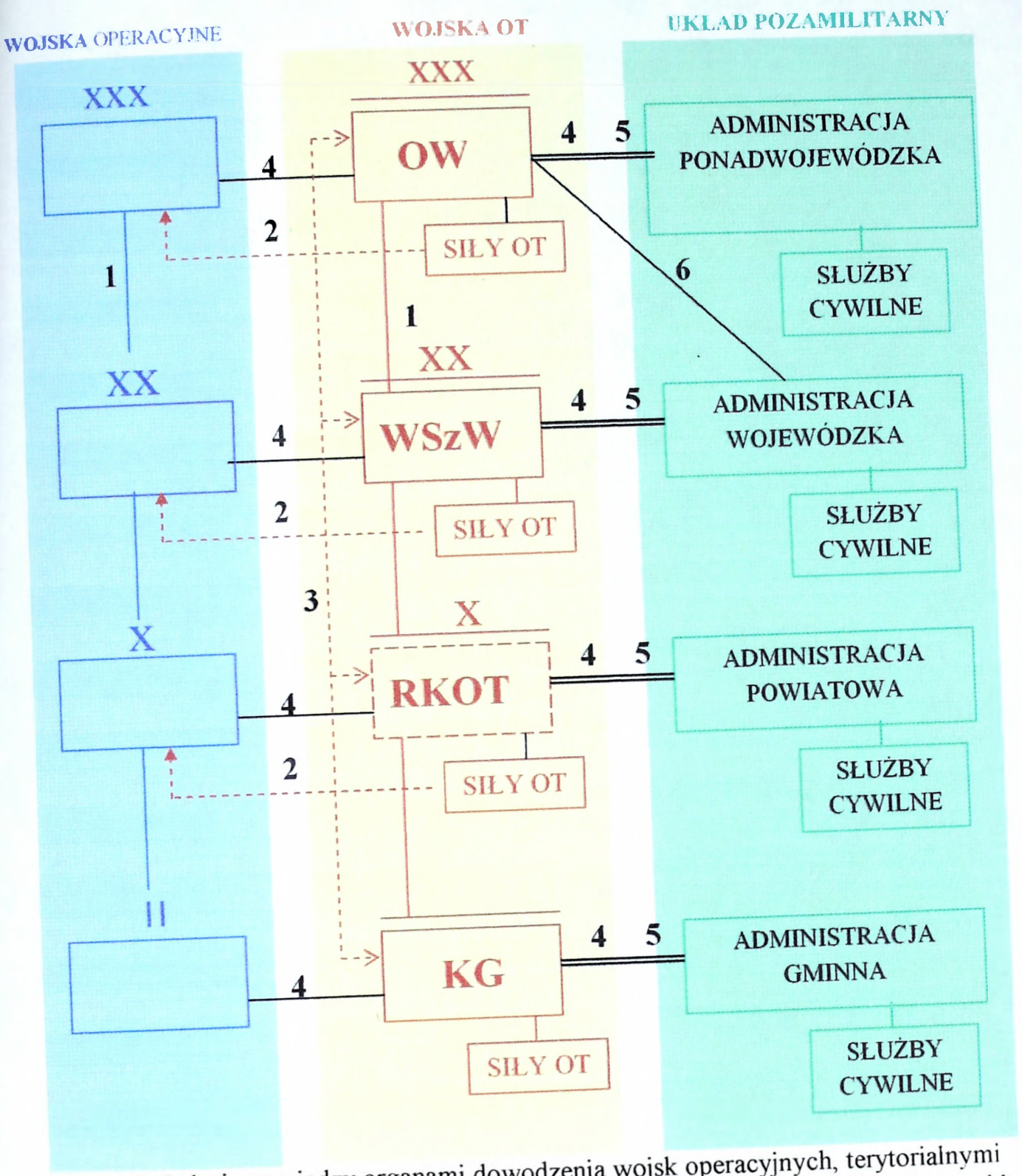

Rys.4.6.1. Relacje pomiędzy organami dowodzenia wojsk operacyjnych, terytorialnymi organami dowodzenia i administracją publiczną w tyłowych obszarach szczebla taktycznego i operacyjnego

LEGENDA:

1 – relacje służbowe (podporządkowanie); 2 – czasowe podporządkowanie; 3 – podporządkowanie KG. Ze względu na zróżnicowaną rangę poszczególnych KG w systemie obrony mogą być one podporządkowane zarówno RKOT, jak i WSzW lub OW 4 – relacje współdziałania; 5 – relacje koordynacji działań administracji publicznej przez terytorialne organy dowodzenia; 6 – relacja koordynacji działań administracji wojewódzkiej w przypadku gdy obszar korpusu „nakłada" się na część 2-3 województw.

UWAGA: We wszystkich relacjach będzie ponad to występowała wymiana informacji na poszczególnych poziomach organizacyjnych (relacje informacyjne).

Natomiast terytorialne organy dowodzenia mogą występować w różnych rolach:

- reprezentanta – interesów władz cywilnych w kontaktach z dowództwami operacyjnymi w ramach współpracy cywilno-wojskowej;
- organizatora – działań sił OT na rzecz wojsk operacyjnych;
- koordynatora – przygotowań obronnych sił pozamilitarnych w obronie obszaru odpowiedzialności;
- łącznika (pośrednika) – w kontaktach między dowództwami operacyjnymi a organami administracji publicznej w realizacji świadczeń osobistych i rzeczowych oraz wykorzystania infrastruktury cywilnej;
- informatora – który nieprzerwanie zbiera informacje o terenie i jego zasobach i przekazuje je zainteresowanym, współdziałającym organom dowodzenia wojsk operacyjnych.

Organy kierowania administracji publicznej zgodnie z obowiązującymi postanowieniami przepisów prawa są pełnoprawnymi decydentami w zakresie bezpieczeństwa, w tym obronności w stosunku do wszystkich podmiotów cywilnych działających w ich obszarach administrowania niezależnie od ich statusu prawnego. W warunkach stanu wojennego szczególne ważną pozycję posiada wojewoda, który koordynuje i kontroluje działalność organów władzy publicznej i przedsiębiorstw oraz innych jednostek organizacyjnych działających na obszarze województwa. Wojewoda może również nakładać zadania i nakazywać jednostkom samorządu terytorialnego dokonywanie określonych wydatków. W artykule 13.3 ustawy o stanie wojennym stwierdza się ponadto: „(...) wojewodzie są podporządkowane wszystkie jednostki organizacyjne administracji rządowej i samorządowej (...) oraz inne siły i środki wydzielone do jego dyspozycji i skierowane do zadań związanych z obroną państwa i województwa, a także związanych z obroną cywilną.

Wobec powyższego należy skonstatować, że „ współdziałanie" jest instytucją ustawową - prawną[56]. Oznacza to w praktyce, że aktywność podmiotu upoważnionego do współdziałania musi wyzwalać aktywność drugiego podmiotu w zakresie ustawowych zadań (dziedzin). Często problem inicjowania współdziałania jest rozwiązany w postaci zapisu uprawniającego do żądania pomocy lub wymiany informacji, a także nadzoru lub kontroli..

Uogólniając można stwierdzić, że „współdziałanie" jest stanem więzi łączącej podmioty niezależne, oznaczającej co najmniej dozwolenie wspólnej realizacji celów, zadań,

---

[56] A. Saulewicz, *Prawne problemy ludowej obronności i zadania rad narodowych w tej dziedzinie,* Warszawa 1968, s. 122

przedsięwzięć, określonych przez prawo lub współdziałające podmioty. Za najważniejsze należy jednak uznać, że współdziałające podmioty ponoszą prawną odpowiedzialność za treść działań i ich skutki.[57] Na marginesie warto zaznaczyć, że w wojsku źródłami prawa są nie tylko powszechnie obowiązujące ustawy i rozporządzenia ale również źródła prawa wewnętrznego – regulaminy, instrukcje, wytyczne czy plany. Szczególnym źródłem prawa o „szczególnej mocy" jest rozkaz, którego niewykonanie wiąże się z odpowiedzialnością karną określoną w art. 343 Kodeksu Karnego (Część wojskowa, Rozdział XL. Przestępstwa przeciwko dyscyplinie wojskowej).

Natomiast „koordynacja" w prawie administracyjnym jest stanem więzi podmiotów niezależnych, której istotę stanowi specyficzne zadanie, polegające zazwyczaj na obowiązku zbierania i uporządkowania przez organ koordynujący informacji określonej treści, zanalizowaniu i przetwarzaniu ich pod kątem oznaczonego celu i przekazanie ich pewnym podmiotom. Organ koordynujący zazwyczaj nie posiada uprawnień władczych w stosunku do innych podmiotów i nie może ponosić odpowiedzialności za efekt końcowy. Może pośrednio wpływać na aktywność i efektywność działań tych podmiotów poprzez przekonywującą argumentację lub interwencję u ich przełożonych[58].

Podsumowując, należy stwierdzić, że relacje między organami dowodzenia a organami administracji publicznej są złożone i różnorodne. Złożoność ta wynika ze skomplikowanej natury administracji publicznej i prawnych zasad jej funkcjonowania ujętych w licznych aktach normatywnych. Dominującą zatem relacją cywilno-wojskową jest i pozostanie relacja współdziałania oparta na świadomości kierowniczych osób funkcyjnych i wewnętrznym przekonaniu o zasadności priorytetów sił zbrojnych, których skuteczne funkcjonowanie w warunkach prowadzenia działań zbrojnych decyduje o zapewnieniu suwerenności i integralności terytorialnej państwa.

Nie można jednak wykluczyć, że w sytuacjach ekstremalnych organy wojskowe będą zmuszone (co przewiduje cytowana ustawa o stanie wojennym) do przejęcia zadań administracji publicznej. Wydaje się, że do realizacji tego zadania predysponowane są szczególnie terytorialne organy dowodzenia szczebla wojewódzkiego i lokalnego. Wynika to przede wszystkim z:

- podobnego usytuowania poziomów dowodzenia jak w administracji publicznej;

---

[57] Z. Cieślik, I. Lipowicz, Z. Niewiadomski,*Prawo administracyjne. Część ogólna,* Warszawa 2000, s.101
[58] Z. Cieślak, J. Lipowicz, Z. Niewiadomski, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Warszawa 2000, s.100.

- utrzymywania stałych kontaktów podmiotami sektora cywilnego;
- doskonałej znajomości instytucji cywilnych, ludzi środowiska, mechanizmów i stylów działania;
- współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze szeroko rozumianego bezpieczeństwa;
- udziału szefów (komendantów) terytorialnych organów dowodzenia w pracach zespołów doradczych wojewodów, starostów, burmistrzów (prezydentów, wójtów) w dziedzinie bezpieczeństwa.

Zaznaczyć również należy, że „relacje informacyjne" między terytorialnymi organami dowodzenia i organami administracji cywilnej oparte są na „dobrej woli" i nie mają one charakteru współpracy ustawowej. Należy zatem dążyć do ich sformalizowania w postaci przepisów prawa i szczegółowych instrukcji określających zakres, częstotliwość i sposoby przekazywania informacji.

5. KONCEPCJA ORGANIZACYJNO-FUNKCJONALNA STANOWISK DOWODZENIA ELEMENTÓW OBRONY TERYTORIALNEJ MOGĄCYCH DZIAŁAĆ W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO

mjr dypl. Jerzy SŁOWIK

płk dr hab. inż. Józef Władysław MICHNIAK

Aby sprawnie dowodzić brygadą obrony terytorialnej organizuje się system dowodzenia stanowiący integralną część systemu operacji (walki).

Tworzą go funkcjonalne i wewnętrznie skoordynowane elementy organizacyjne, ludzkie i materiałowe wzajemnie ze sobą powiązane i uzależnione od siebie[59].

Wymienione elementy systemu dowodzenia grupuje się w trzy zasadnicze komponenty: organizacja dowodzenia, środki dowodzenia, proces dowodzenia.

Organizowany system dowodzenia powinien zapewnić:

- żywotność obiektów i środków dowodzenia;
- zdolność współdziałania z różnymi rodzajami sił zbrojnych, siłami zbrojnymi innych państw, urzędami i organizacjami cywilnymi;
- zdolność reagowania i dostosowania dowodzenia do wymogów sytuacji.

Stanowiska dowodzenia, powiązane ze sobą funkcjonalnie i informacyjnie w określonym układzie poziomym i pionowym, są ważnymi elementami całego systemu dowodzenia.

W opracowaniu zostaną przestawione modele stanowisk dowodzenia występujące w obszarze tyłowym komponentu lądowego.

---

[59] Regulamin działań wojsk lądowych, DWLąd, warszawa, 1999, s. 49.

5.1. Brygada Obrony Terytorialnej

Ważnym elementem w systemie dowodzenia brygady obrony terytorialnej jest główne stanowisko dowodzenia, które stanowi główny ośrodek kierowania (dowodzenia) działaniami taktycznymi i punkt dowódczo - obserwacyjny[60].

Główne stanowisko dowodzenia brygady obrony terytorialnej (GSD BOT) – przeznaczone jest do planowania działań taktycznych oraz bezpośredniego dowodzenia brygadą i stanowi zasadnicze miejsce pracy jego dowództwa. Praca na nim prowadzona jest w systemie dwuzmianowym. Powinno one zapewnić:

- łączność dowodzenia ze wszystkimi elementami ugrupowania taktycznego brygady oraz z punktem dowódczo - obserwacyjnym, łączność z przełożonym i sąsiadami;
- ciągłe przygotowywanie informacji potrzebnych dowódcy do oceny sytuacji i podejmowania decyzji;
- przygotowywanie planów i rozkazów;
- koordynację prowadzenia rozpoznania i analizę informacji rozpoznawczych ze wszelkich dostępnych źródeł;
- organizację i koordynację wsparcia ogniowego;
- koordynację potrzeb zabezpieczenia logistycznego;
- przygotowywanie i przesyłanie meldunków do przełożonego;
- dowodzenie brygadą i sterowanie środkami rażenia w toku walki;
- nadzór nad realizacją zadań;
- planowanie kolejnych (przyszłych) działań taktycznych;
- ciągłą łączność z podległymi wojskami, głównym i zapasowym stanowisku dowodzenia oraz z przełożonym i sąsiadami.

Punkt dowódczo-obserwacyjny brygady obrony terytorialnej (PDO BOT) organizuje się w celu zapewnienia dowódcy bezpośredniego dowodzenia podległymi pododdziałami.

---

[60] W ramach wojennego systemu dowodzenia przewiduje się organizowanie na szczeblu brygady: stanowiska dowodzenia; tyłowego stanowiska dowodzenia oraz doraźnie punktu dowódczo – obserwacyjnego. Zob. *Instrukcja wojennego systemu dowodzenia (tymczasowa)*, Szt. Gen. 1523/2001, s. 9. Z uwagi na możliwości batalionu dowodzenia brygady obrony terytorialnej i obsadę operacyjną sztabu brygady tyłowe stanowisko dowodzenia nie jest organizowane. Problem ten został pominięty w niniejszym opracowaniu.

W brygadach obrony terytorialnej organizowane są dwa typy stanowisk dowodzenia mobilno-stacjonarne główne stanowisko dowodzenia i mobilny punkt dowódczo-obserwacyjny. Rodzaje stanowisk dowodzenia w oddziałach i pododdziałach obrony terytorialnej przedstawia tabela 5.1.1.

Tabela 5.1.1.

Rodzaje stanowisk dowodzenia OT

SZCZEBEL DOWODZENIA	GSD	PDO
Brygada obrony terytorialnej	X	X
Batalion/dywizjon	X	X
Kompania/ bateria		X

Główne stanowisko dowodzenia typu mobilno-stacjonarnego, może być rozmieszczane w obiektach, które nie pokrywają w pełni potrzeb w zakresie łączności, a mobilne środki łączności stanowią główną bazę w zakresie potrzeb łączności i informatyki.

Punkt dowódczo obserwacyjny typu mobilnego stanowią wydzielone siły i środki z głównego stanowiska dowodzenia przygotowane do rozmieszczenia w każdych warunkach i w każdym rejonie, korzystając z obiektów stacjonarnych lub bez ich wykorzystania, a praca bojowa jest prowadzona na mobilnych środkach dowódczo-sztabowych.

W organizowanych stanowiskach dowodzenia brygad obrony terytorialnej wyróżniamy następujące elementy stanowiska dowodzenia:

- **organa dowodzenia** - zorganizowane w zespoły[4] funkcjonalne odpowiadające obszarom problemowym dowodzenia. Są głównym elementem stanowiska dowodzenia przeznaczonym do bezpośredniego dowodzenia brygadą obrony terytorialnej;
- **węzeł telekomunikacyjny i siły poczty polowej** - zapewnia przepływ informacji poprzez techniczne i pocztowe środki łączności oraz informatyki wewnątrz stanowiska dowodzenia i pomiędzy stanowiskami dowodzenia, zgodnie z zasadami organizacji łączności dowodzenia, współdziałania i powiadamiania (ostrzegania i alarmowania);

[4] W ramach wojennego systemu dowodzenia przewiduje się organizowanie na szczeblu brygady zespołów a w składzie zespołu sekcje. Zob. *Instrukcja wojennego systemu dowodzenia (tymczasowa)*, Szt. Gen. 2001, s.12.

• **grupę zabezpieczenia** - przeznaczona jest do przygotowania miejsc pracy, należytego ich wyposażenia, zaspakajania potrzeb życiowych obsady operacyjnej oraz do ochrony i obrony stanowiska dowodzenia. Jej zasadniczym ogniwem są wydzielone siły i środki z batalionu dowodzenia (bdow) brygady obrony terytorialnej. Organizują wszechstronne zabezpieczenie bojowe i logistyczne stanowisk dowodzenia.

Kontynuując analizę rozpatrywanego problemu należy nadmienić, że organa dowodzenia stanowią kluczowy element stanowiska dowodzenia a w ich składzie występuje (rys. 5.1.1.) zazwyczaj:

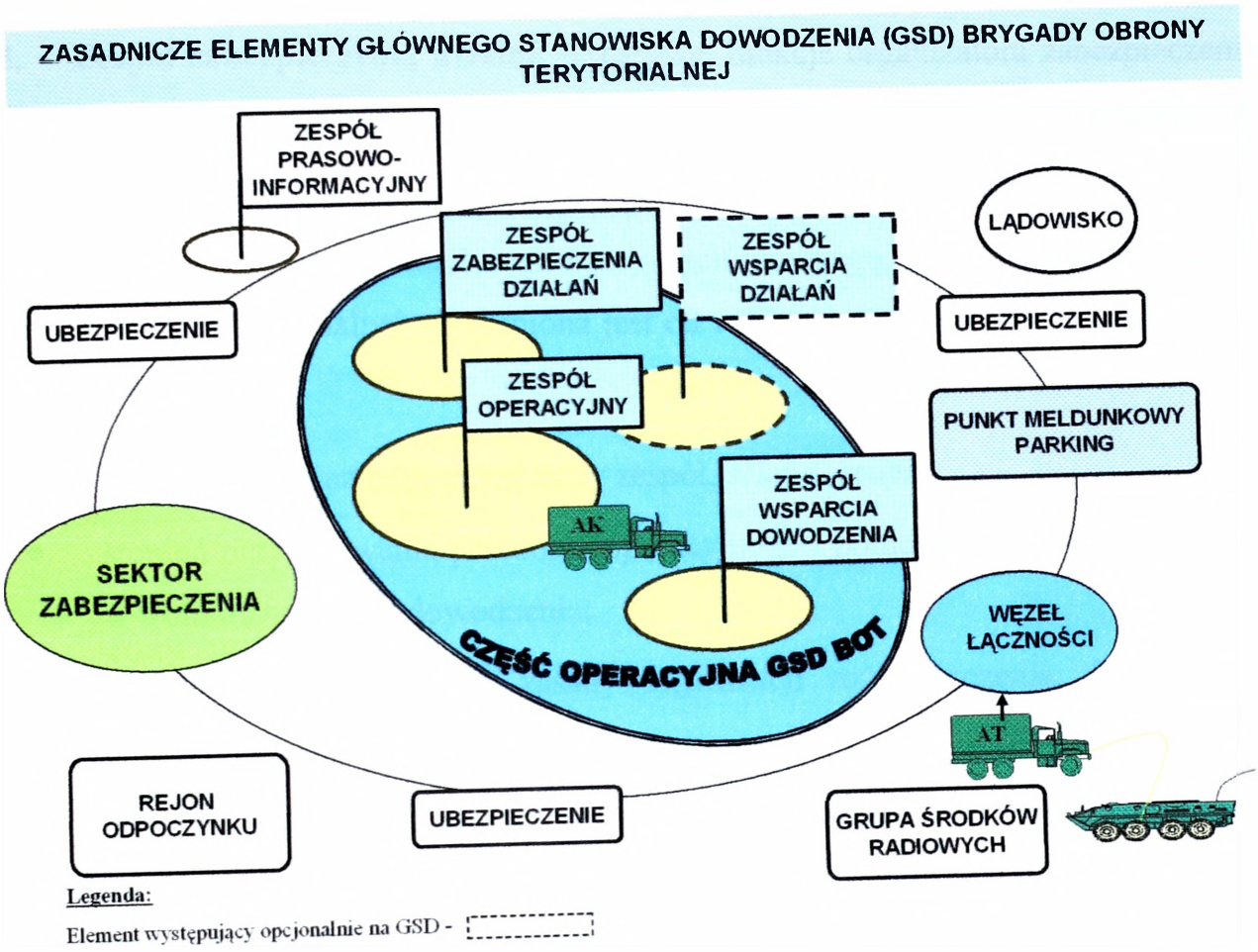

Rys. 5.1.1. Zasadnicze elementy głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Metody i treść pracy zespołów funkcjonalnych na stanowiskach dowodzenia wojsk lądowych (opracowanie zbiorowe) AON, Warszawa 2000 r.

1. **Dowódca** wraz z „grupą dowódcy" – grupę tą stanowią osoby bezpośrednio współpracujące z dowódcą;
2. **Zespół operacyjny** – spełnia funkcję planistyczną i organizacyjną w zakresie prowadzenia działań. Planuje i koordynuje użycie pododdziałów ogólnowojskowych oraz pododdziałów wsparcia. Koordynuje działania komponentów GSD, określa potrzeby na informacje lub dane potrzebne do podjęcia decyzji przez dowódcę;

3. **Zespół wsparcia dowodzenia** – spełnia funkcję wsparcia cyklu decyzyjnego procesu dowodzenia w różnych relacjach i obszarach. Organizuje, zabezpiecza i nadzoruje przepływ oraz bezpieczeństwo informacji pomiędzy poszczególnymi komponentami GSD i na zewnątrz GSD;
4. **Zespół wsparcia działań** – spełnia funkcję koordynującą wsparcia pododdziałów piechoty zmotoryzowanej. Planuje wsparcie ogniowe głównych zgrupowań. Koordynuje wysiłek działania innych rodzajów wojsk na rzecz sił głównych. *Uwaga!* Można spotkać rozwiązania gdzie zespół ten nie jest organizowany a jego rolę spełnia sekcja wsparcia działań w zespole operacyjnym[61].
5. **Zespół zabezpieczenia działań** – realizuje funkcje organizatora zabezpieczenia logistycznego działań oraz uzupełnienia stanów osobowych walczących pododdziałów.

Ilość poszczególnych komórek organizacyjnych głównego stanowiska dowodzenia oraz wielkość obsady personalnej uzależniona jest od wielu czynników. Do zasadniczych należy zaliczyć:

- zadania, jakie ma realizować dany zespół, sekcja, grupa;
- stopień przygotowania personelu operacyjnego i pomocniczego oraz wyposażenia w techniczne środki dowodzenia;
- wymogi określane przez zasady organizacji rozmieszczenia, funkcjonowania i przemieszczania stanowisk dowodzenia;
- potrzebę zapewnienia pracy przez całą dobę z uwzględnieniem systemu dwuzmianowego;
- bieżące wytyczne i ustalenia dowódcy (szefa sztabu).

Szczegółową strukturę organizacyjno funkcjonalną stanowisk dowodzenia określają dowódcy brygad obrony terytorialnej uwzględniając specyfikę działań, zaistniałą lub proponowaną sytuację operacyjno-taktyczną oraz potrzebę współdziałania z sąsiadami, układem pozamilitarnym lub funkcjonowania w systemie sojuszniczym.

Organizacja pracy na wszystkich stanowiskach dowodzenia powinna zapewnić ciągłość, skrytość i wysoką sprawność długotrwałego dowodzenia w szczególności poprzez: termino-

[61] Tymczasowa instrukcja wojennego systemu dowodzenia przewiduje zespół wsparcia działań na GSD brygady, jednakże praktyka dowodzenia wskazuje, iż w brygadach obrony terytorialnej nieposiadających dywizjonów artylerii przeciwpancernej nie organizuje się takiego zespołu. Oficerowie o specjalnościach: artyleria, wojska inżynieryjne, obrona przeciwlotnicza i obrony przeciwchemiczna wchodzą w skład zespołu operacyjnego tworząc sekcję wsparcia działań.

wość i należytą jakość wykonywanych zadań, maksymalne wykorzystanie czasu i równoległość pracy wewnątrz stanowiska dowodzenia oraz równomierne obciążenie w poszczególnych komórkach organizacyjnych.

Dla zapewnienia wysokiej sprawności funkcjonowania stanowiska dowodzenia, w dowództwie brygady obrony terytorialnej wcześniej dokonuje się podziału stanu osobowego na stanowiska dowodzenia (dwie obsady operacyjne), wydziela i przygotowuje się zespoły funkcjonalne oraz opracowuje dla nich stale procedury operacyjne. Zorganizowanie pracy poszczególnych komórek organizacyjnych należy do obowiązków szefów komórek organizacyjnych dowództwa.

Ponadto w celu właściwego funkcjonowania głównego stanowiska dowodzenia wyznacza się:

- **Komendanta GSD** - dowódca bdow lub oficer sztabu z sekcji operacyjnej;
- **Szefa WŁ** – d-ca kłącz z bdow.

Do czasu wyjścia brygady do wyznaczonego rejonu GSD funkcjonuje na bazie obiektów stacjonarnych przy wykorzystaniu stacjonarnej infrastruktury łączności uzupełnionej polowymi środkami łączności.

Dowódca brygady obrony terytorialnej dowodzi bezpośrednio elementami ugrupowania bojowego. Ważną rolę w organizacji dowodzenia odgrywa sztab. Jego zadaniem jest wspieranie dowódcy we wszystkich obszarach działalności dowódczej. Sztab informuje dowódcę, przygotowuje jego decyzje, opracowuje plany i rozkazy oraz nadzoruje ich wykonanie.

Oficerowie sztabu nie posiadają uprawnień do stawiania zadań dla dowódców pododdziałów.

Pracą na głównym stanowisku dowodzenia kieruje szef sztabu, który jest odpowiedzialny za sprawne funkcjonowanie GSD. Informuje on sztab o najważniejszych decyzjach dowódcy, a w razie nieobecności dowódcy podejmuje niezbędne decyzje. Jego zastępcą jest szef zespołu operacyjnego (S-3).

Główne stanowisko dowodzenia jest zasadniczym ogniwem dowodzenia brygadą obrony terytorialnej w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Przeznaczone jest do dowodzenia pododdziałami i stanowi zasadnicze miejsce pracy dowódcy, zastępcy dowódcy brygady (w przypadku gdy występuje w etacie) i szefa sztabu.

Zadania obsady stanowiska dowodzenia:

1. Planowanie i kierowanie operacyjnym rozwinięciem pododdziałów brygady;

2. Stała znajomość sytuacji taktycznej, systematyczne zdobywanie i zbieranie niezbędnych informacji oraz ich analizowanie i wykorzystanie;

3. Prowadzenie kalkulacji taktycznych oraz przygotowywanie danych niezbędnych do podjęcia decyzji przez dowódcę;

4. Realizacja zadań wynikających z rozkazów operacyjnych przełożonych;

5. Planowanie działań;

6. Przygotowywanie planów i rozkazów operacyjnych oraz terminowe ich przekazywanie do pododdziałów;

7. Planowanie, organizowanie i koordynację rozpoznania oraz analizę i ocenę informacji rozpoznawczych pozyskiwanych z różnych źródeł;

8. Planowanie, organizowanie, koordynowanie i kierowanie wsparciem ogniowym działań taktycznych;

9. Planowanie, organizowanie, koordynowanie i kierowanie zabezpieczeniem działań;

10. Planowanie potrzeb zabezpieczenia logistycznego pododdziałów;

11. Dowodzenie podległymi pododdziałami oraz kierowanie środkami walki w toku działań taktycznych;

12. Koordynowanie działań podległych pododdziałów w toku działań taktycznych;

13. Informowanie stanowisk dowodzenia sąsiadów i jednostek współdziałających o aktualnej sytuacji, położeniu i wykonywanych zadaniach przez pododdziały brygady;

14. Kontrola wykonania zadań przez podległe pododdziały i elementy ugrupowania bojowego brygady;

15. Przyjmowanie meldunków od podległych pododdziałów oraz przygotowanie i przesyłanie meldunków do przełożonego;

16. Systematyczna analiza i ocena gromadzonych informacji oraz przesyłanie ich do pododdziałów.

Wybrane modele struktur organizacyjno-funkcjonalnych części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej przedstawiono na rysunkach: 5.1.2., 5.1.3., 5.1.4.

W prezentowanej strukturze części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej w wariancie 1 przedstawiono strukturę części operacyjnej wzorowaną na zapisach *Instrukcji wojennego systemu dowodzenia*.

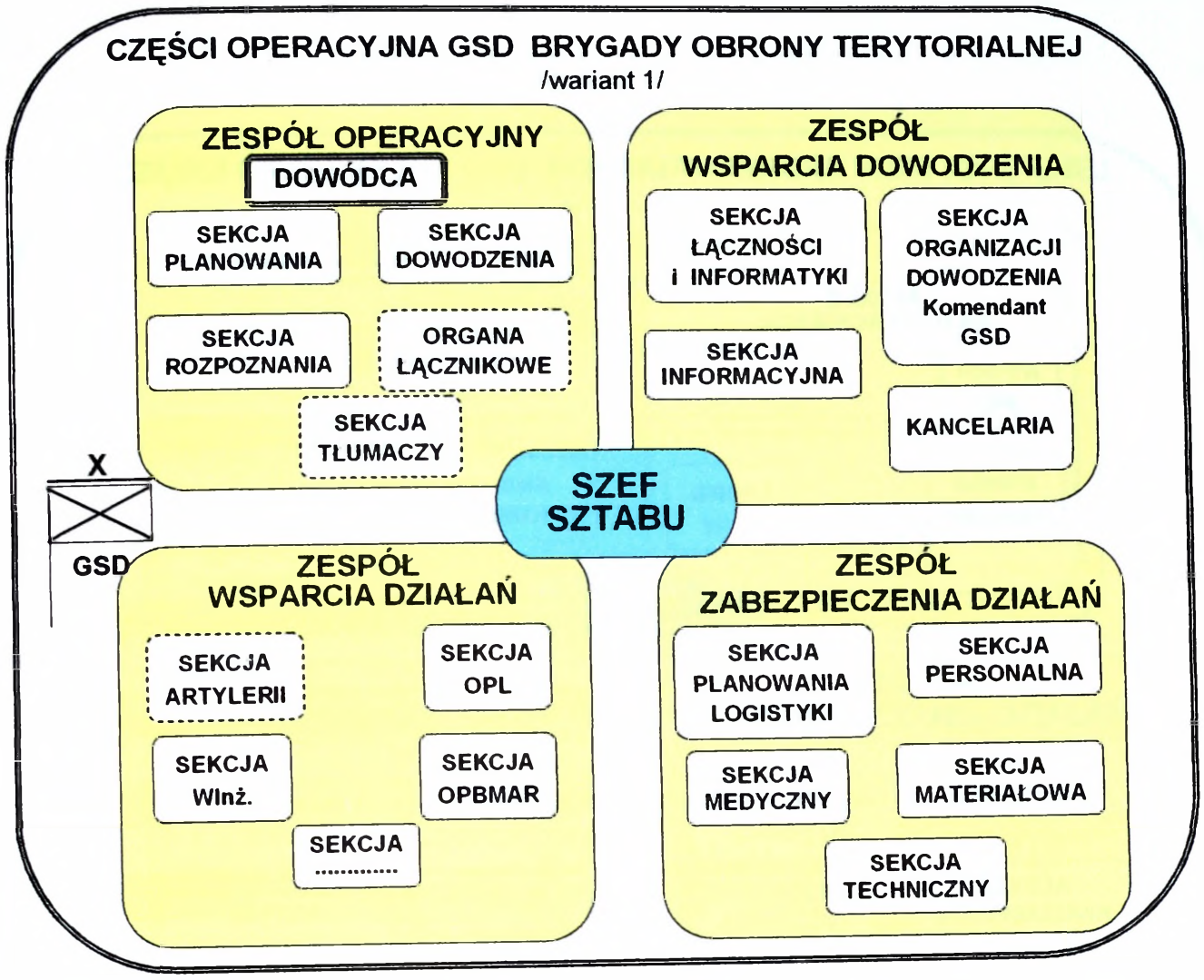

Rys. 5.1.2. Struktura organizacyjno funkcjonalna części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej /wariant 1/.

Źródło: Opracowanie własne.

Struktura ta składa się z czterech rozśrodkowanych zespołów i wchodzących w ich skład sekcji specjalistycznych. Taki wariant rozmieszczenia części operacyjnej GSD pozwala zachować dużą żywotność, GSD, ale ze względu na posiadane prze brygadę obrony terytorialnej środki dowodzenia utrudnia komunikację pomiędzy poszczególnymi zespołami części operacyjnej GSD. Niezmiernie trudne zadanie stoi w tym wariancie przed Szefem Sztabu, który musi zintegrować wysiłki czterech zespołów wzajemnie od siebie oddalonych. Nie jest to zadanie proste, gdy brak jest zautomatyzowanych środków dowodzenia.

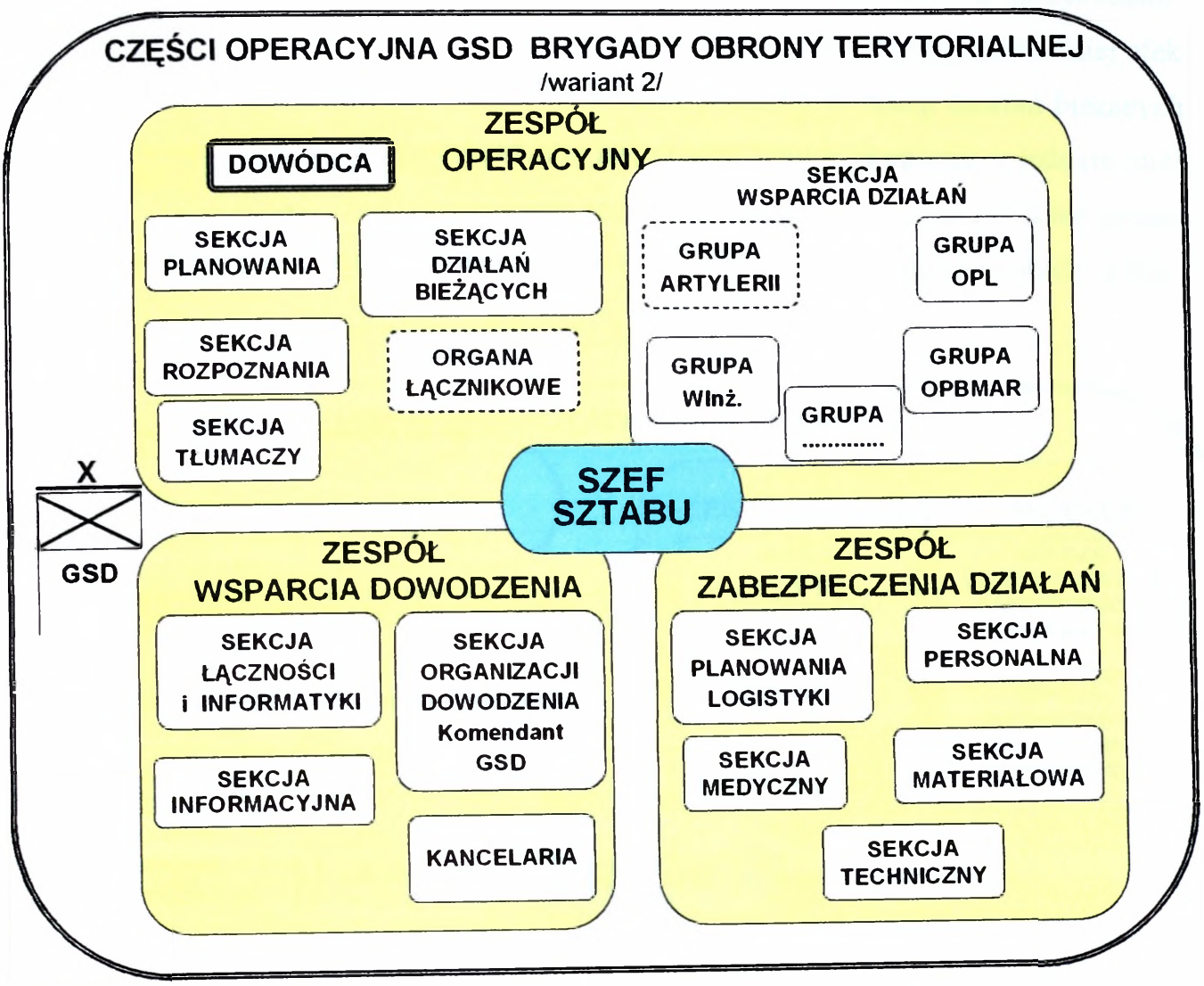

Rys. 5.1.3. Struktura organizacyjno funkcjonalna części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej /wariant 2/.

Źródło: Opracowanie własne.

W prezentowanej strukturze części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej w wariancie 2 przedstawiono strukturę części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia składającą się z trzech zespołów. W prezentowanym wariancie nie występuje samodzielnie zespół wsparcia działań, gdyż został on dołączony do zespołu operacyjnego. Tak jak w wariancie 1 w zespołach znajdują się sekcje specjalistyczne. Została również zmieniona nazwa sekcji dowodzenia na sekcje działań bieżących zajmująca się w dalszym ciągu dowodzeniem podległymi elementami ugrupowania (pododdziałami) brygady obrony terytorialnej. Sekcje zaznaczone linią przerywana występują jako element opcjonalne części operacyjnej GSD brygady obrony terytorialnej np., sekcja artylerii w przypadku istnienia w strukturze brygady obrony terytorialnej pododdziału artylerii przeciwpancernej w skła-

dzie dowództwa brygady występują specjaliści artylerii (Szef artylerii i oficer artylerii lub oficer artylerii). Takie zorganizowanie części operacyjnej GSD pozwala na „przybliżenie" szybszy bezpośredni kontakt ze specjalistami rodzajów wojsk, którzy mogą być bardziej efektywnie wykorzystani w sekcji planowania lub w razie potrzeby w sekcji działań bieżących. Nie ustrzeżono się w tym rozwiązaniu wad jaką jest między innymi skupienie w jednym miejscu znaczącej części obsady operacyjnej GSD. Jednak można to ocenić jako przykład pewnego kompromisu pomiędzy możliwościami a sprawnym wykonywaniem postawionych zadań.

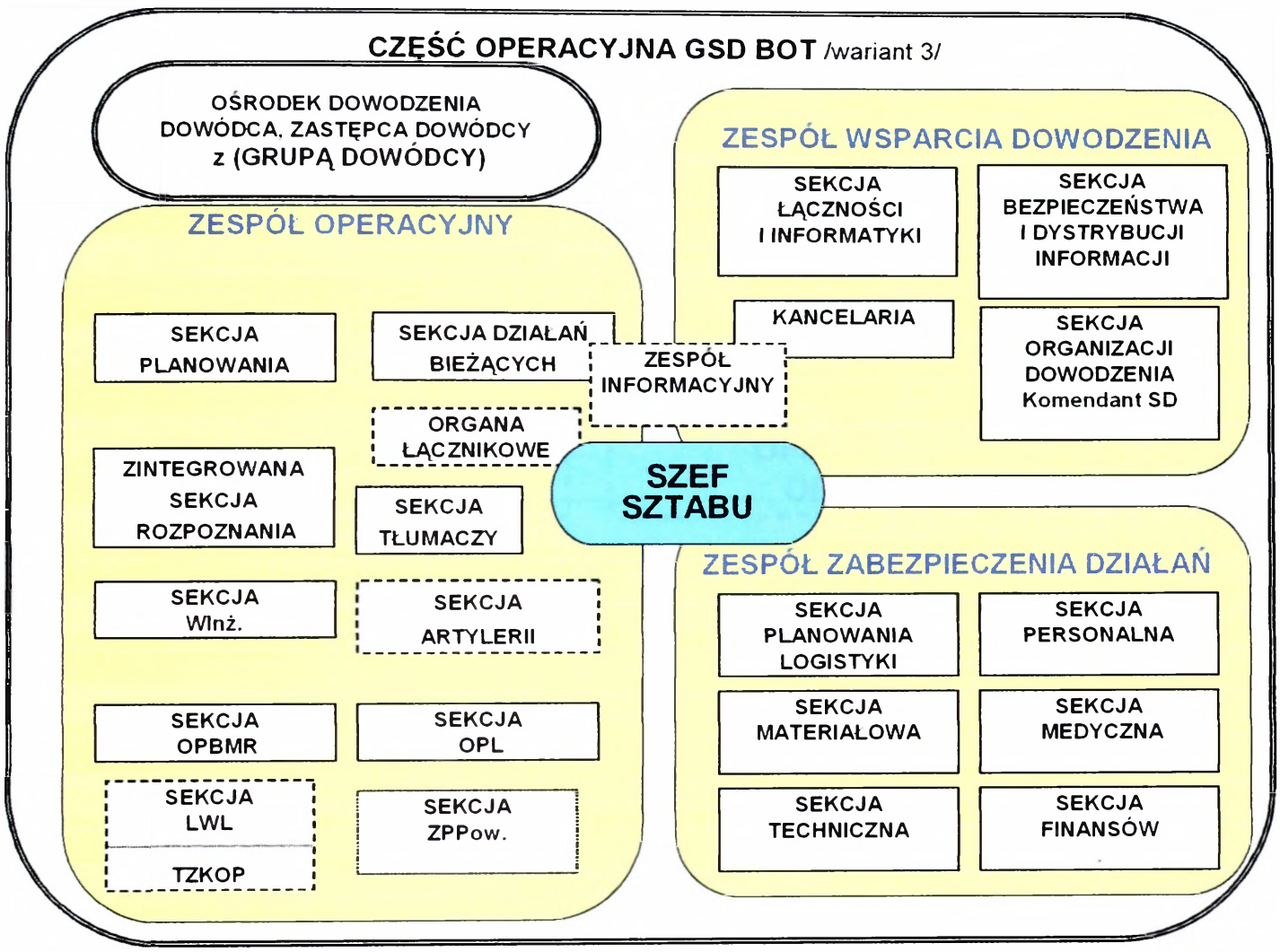

Rys. 5.1.4. Struktura organizacyjno funkcjonalna części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej /wariant 3/.

Źródło: Opracowanie własne.

W przedstawionej strukturze części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej w wariancie 3 istnieje duże podobieństwo do wariantu 2. Jednak należy zauważyć, że wariant ten uwzględnia zastępcę dowódcy brygady i grupę dowódcy

(doradcy asystenci bezpośrednio współpracujący z dowódcą). Przewidziano również współdziałanie z lotnictwem.

Dwódca brygady obrony terytorialnej posiada możliwość dowodzenia z punktu dowódczo obserwacyjnego PDO. Obsada operacyjna oraz środki przeznaczone do pracy na PDO wydzielane są z GSD brygady obrony terytorialnej. Wariant obsady operacyjnej PDO przedstawia rysunek 5.1.5.

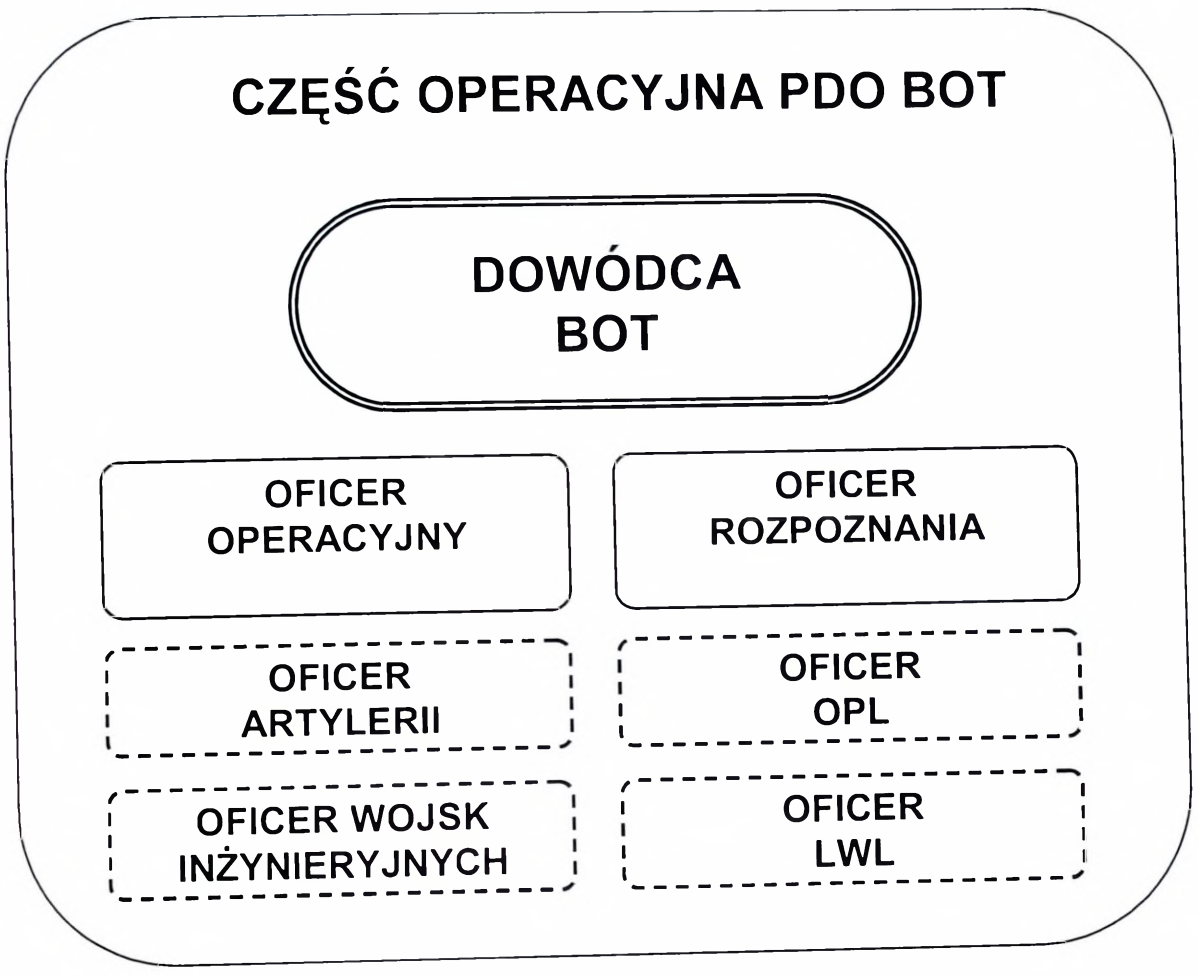

Rys. 5.1.5. Struktura organizacyjno funkcjonalna części operacyjnej punktu dowódczo-obserwacyjnego brygady obrony terytorialnej /wariant /

Źródło: Opracowanie własne.

Zauważyć należy, że obsada operacyjna PDO brygady obrony terytorialnej nie jest stała i uzależniona jest od sytuacji taktycznej oraz decyzji dowódcy.

Istotną rolę w funkcjonowaniu głównego stanowiska dowodzenia brygady obrony terytorialnej odgrywają powiązania informacyjne wewnątrz i na zewnątrz stanowiska.

Dowódca brygady zwykle realizuje swoje funkcje bezpośrednio w sekcji planowania w trakcie planowania działań taktycznych oraz sekcji działań bieżących w trakcie ich prowadzenia. W przypadku, gdy dowódca sprawuje swoje funkcje na PDO, powiązania informacyjne

powinny zapewnić mu więzi informacyjne takie same, jak w przypadku pracy w zespole dowodzenia rysunek 5.1.6.

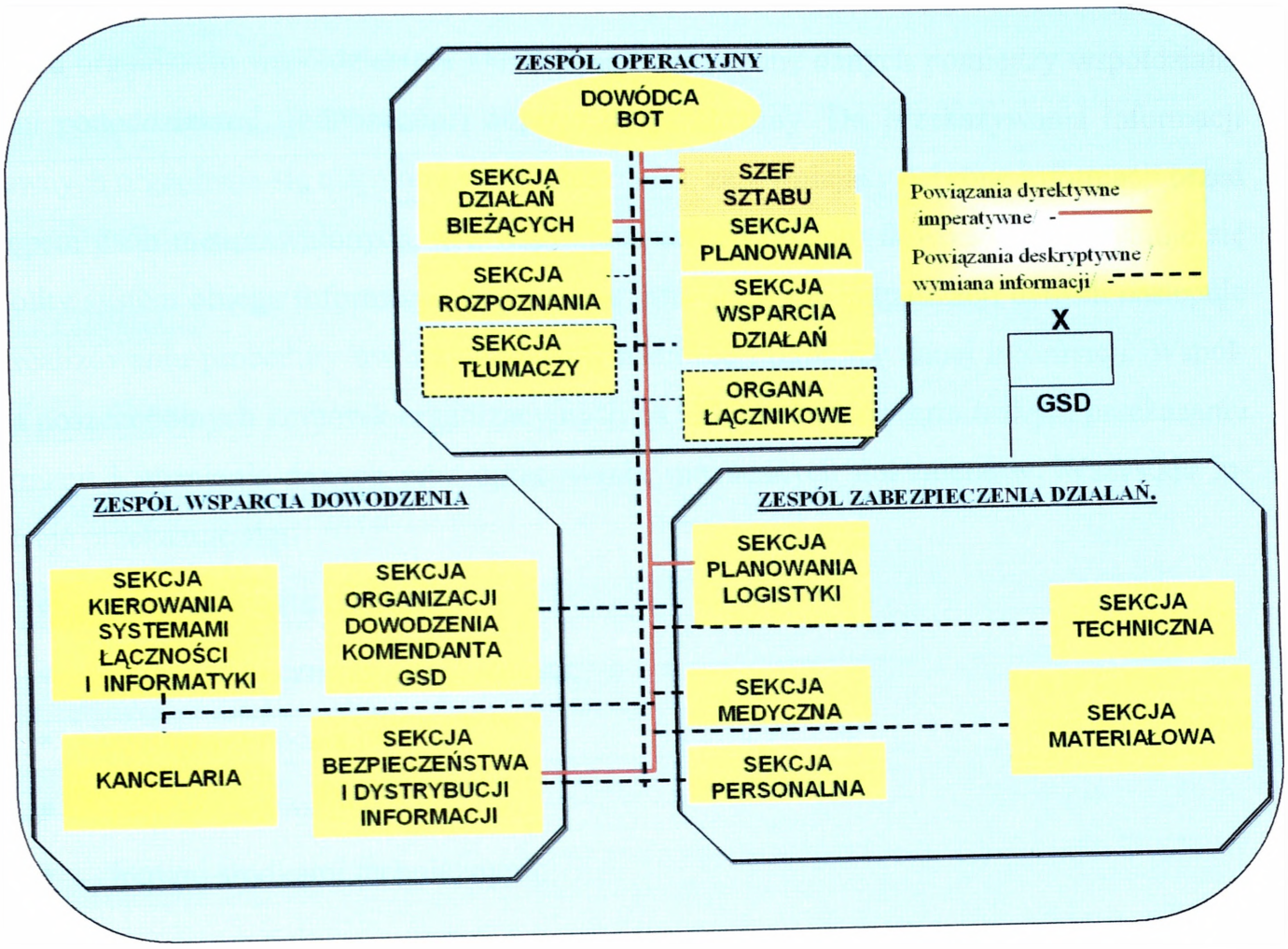

Rys. 5.1.6..Istota powiązań wewnątrz głównego stanowiska dowodzenia BOT

Źródło: Opracowanie własne na podstawie- Koncepcja automatyzacji procesu dowodzenia na szczeblu brygady (BZ, BKPanc) i dywizji (DZ, DKPanc) , J.Michniak PIT, 2000, s. 79.

System obiegu informacji zapewnia zbieranie przechowywanie, przetwarzanie, dystrybucję i zobrazowanie informacji dla potrzeb dowodzenia w czasie pokoju, kryzysu i wojny. W celu zwiększenia żywotności systemu dowodzenia organizuje się relacje dowodzenia ze wszystkimi stanowiskami dowodzenia przełożonego podwładnego oraz organami współdziałającymi, a także pomiędzy stanowiskami dowodzenia danego szczebla. System obiegu informacji powinien zapewnić wymianę informacji tekstowej i graficznej oraz fonicznej z wykorzystaniem jednolitych protokołów wymiany danych (formatu, sposobu kodowania i adresowania) oraz przestrzegania ustalonych kategorii pilności przesyłania informacji. System obiegu informacji powinien zapewnić natychmiastowe przekazywanie sygnałów dowodzenia, współdziałania, ostrzegania i alarmowania. Przepływ danych pomiędzy organami dowodzenia odbywa się według zasady:

- dane normatywne (decyzyjne) - „z góry do dołu „
- dane sytuacyjne (meldunki, sprawozdania) – „z dołu do góry/

Za organizację współdziałania identyfikację i wymianę danych pomiędzy współdziałającymi pododdziałami (jednostkami) odpowiada przełożony. Do przekazywania informacji niejawnych organizuje się utajniony system łączności, zapewniający ochronę informacji przed dostępem osób nieuprawnionych. We wszystkich fazach procesu dowodzenia utrzymuje się jednolity system obiegu informacji. Przekazanie informacji lub aktualizacji danych następuje po zrealizowaniu procedury uwierzytelniającej nadawcę i odbiorcę danej informacji. Współpraca poszczególnych komórek organizacyjnych na GSD polega na terminowym przekazaniu informacji i wymianie danych oraz opracowaniu niezbędnych dokumentów. Wszystkie informacje przekazuje się:

- drogą kontaktu osobistego,
- przez techniczne środki łączności,
- wojskową pocztą polową,
- poprzez łączników,
- innymi środkami technicznymi.

Powiązania informacyjne dowódcy i sekcji działań bieżących zespołu operacyjnego GSD brygady OT wychodzące „na zewnątrz" stanowiska obejmować muszą więzi informacyjne zarówno ze szczeblem nadrzędnym (okręg wojskowy) jak i podwładnymi (każdym elementem ugrupowania bojowego brygady OT) oraz sąsiadami i innymi siłami współdziałającymi z brygadą OT. Istotę zewnętrznych powiązań informacyjnych ilustruje rysunek 5.1.7.

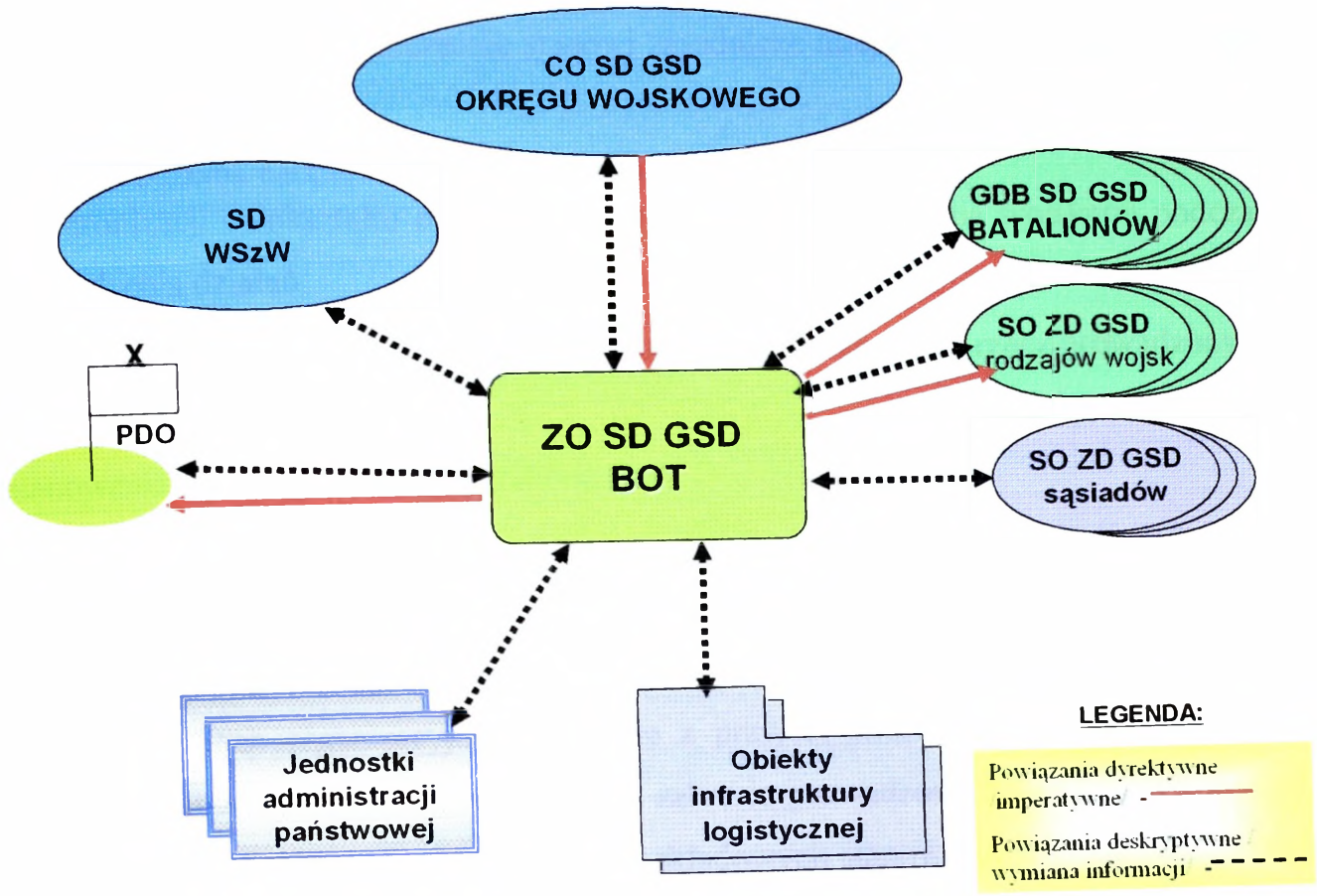

Rys. 5.1.7. Istota powiązań informacyjnych zewnętrznych GSD BOT.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Koncepcja automatyzacji procesu dowodzenia na szczeblu brygady (BZ, BKPanc) i dywizji (DZ, DKPanc) ,J. Michniak, PIT, 2000, s. 79.

5.2. Batalion (dywizjon) obrony terytorialnej

W celu zapewnienia wykonania zadań bojowych przez pododdziały batalionu (dywizjonu) brygady obrony terytorialnej organizuje się główne stanowisko dowodzenia i doraźnie punkt dowódczo obserwacyjny. Stanowisko dowodzenia batalionu (dywizjonu) brygady obrony terytorialnej ma charakter mobilno-stacjonarny. Praca na stanowisku dowodzenia prowadzona jest w systemie dwuzmianowym, ale poprzez podział jednej obsady operacyjnej. Podziału obsady operacyjnej stanowiska dowodzenia dokonuje szef sztabu i uwzględnia w niej dowódców pododdziałów specjalistycznych batalionu.

Stanowisko dowodzenia batalionu (dywizjonu) jest zasadniczym ogniwem dowodzenia siłami i środkami wymienionych pododdziałów. Przeznaczone jest do zabezpieczenia miejsc pracy dowództwu batalionu (dywizjonu) Spełnia funkcję planistyczną i organizacyjną w za-

kresie planowanych działań. Jednocześnie stanowi zasadnicze miejsce pracy dowódcy i szefa sztabu batalionu (dywizjonu).

Stanowisko dowodzenia batalionu przeznaczone jest głównie do:

- synchronizacji całokształtu działań sił batalionu oraz dowodzenia wojskami podczas prowadzenia działań;
- synchronizacji prowadzonych działań i wsparcia logistycznego na rzecz prowadzonych działań;
- planowania przyszłych działań batalionu;
- planowania i dowodzenia przemieszczeniem elementów stanowiska dowodzenia.

Organa dowodzenia składają się z sekcji planowania, sekcji dowodzenia. W skład organów dowodzenia wchodzą oficerowie poszczególnych sekcji funkcjonalnych. Rozmieszczeni są, w komórkach organizacyjnych zgodnie z przyjętą strukturą funkcjonalną GSD. Spełniają funkcję planistyczną i organizacyjną w zakresie prowadzonych i przewidywanych działań. Koordynują działania pozostałych części składowych stanowiska dowodzenia, określają zapotrzebowania na wiadomości lub dane potrzebne do wypracowania decyzji. Zasadnicze elementy struktury części operacyjnej stanowiska dowodzenia batalionu (dywizjonu) obrony terytorialnej przedstawia rysunek 5.2.1.

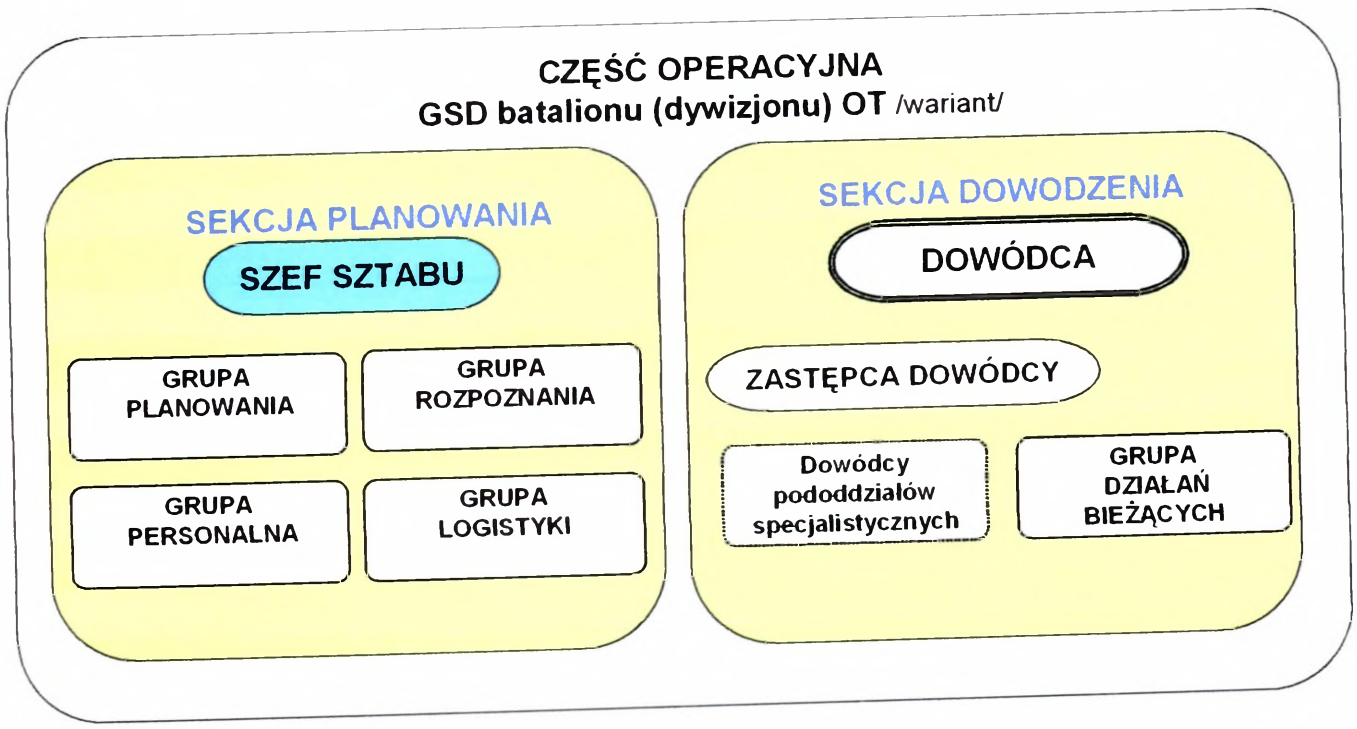

Rys. 5.2.1. Struktura organizacyjno funkcjonalna części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia batalionu (dywizjonu) obrony terytorialnej /wariant /

Źródło: Opracowanie własne.

Tak jak i w brygadzie obrony terytorialnej dowódca batalionu (dywizjonu) ma możliwość zorganizowania punktu dowódczo obserwacyjnego. Obsada operacyjna wyznaczana jest decyzją dowódcy batalionu (dywizjonu) z obsady operacyjnej GSD. Jeden z wariantów PDO batalionu przedstawia rysunek 5.2.2.

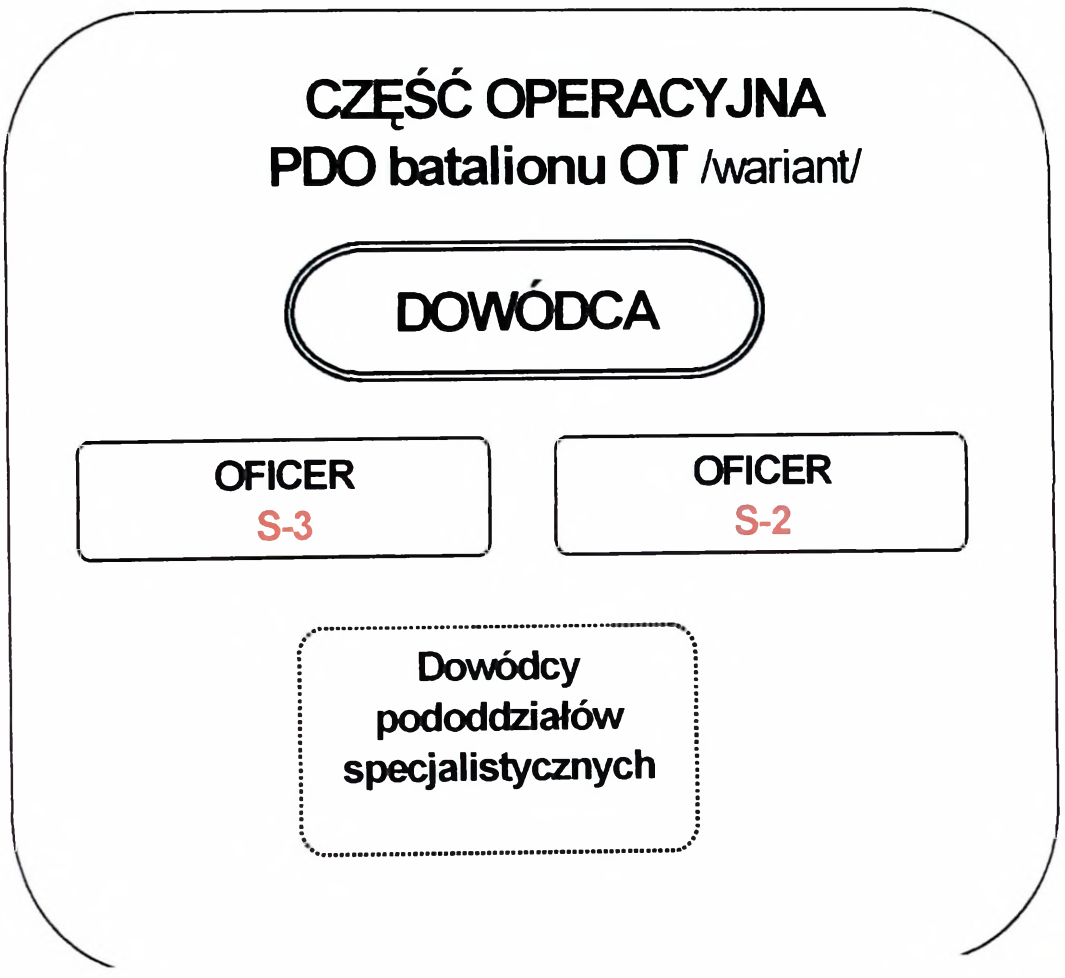

Rys. 5.2.2. Struktura organizacyjno funkcjonalna części operacyjnej punktu dowódczo-obserwacyjnego batalionu obrony terytorialnej /wariant /

Źródło: Opracowanie własne.

Istotę wewnętrznych i zewnętrznych powiązań informacyjnych głównego stanowiska dowodzenia batalionu (dywizjonu) obrony terytorialnej ilustruję na rysunku 5.2.3., 5.2.4.

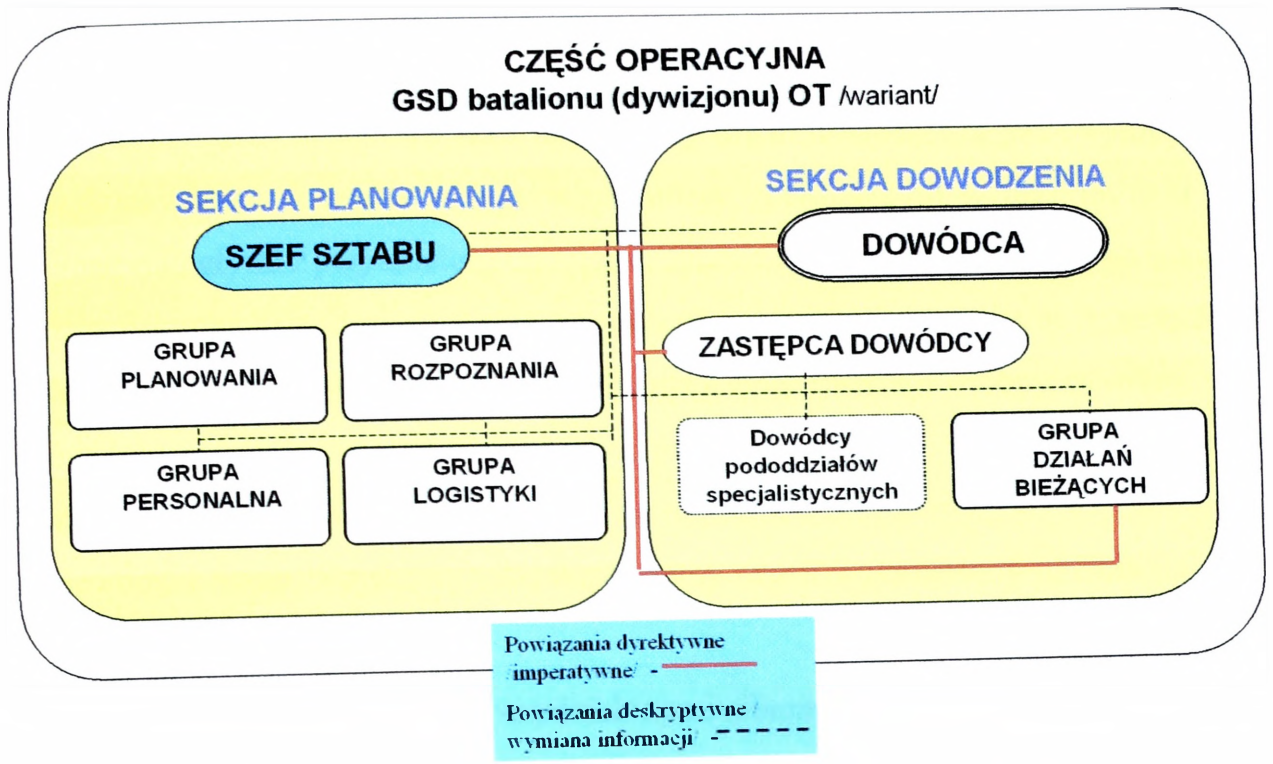

Rys. 5.2.3. Istota powiązań informacyjnych wewnętrznych GSD batalionu (dywizjonu) OT
Źródło: opracowanie własne

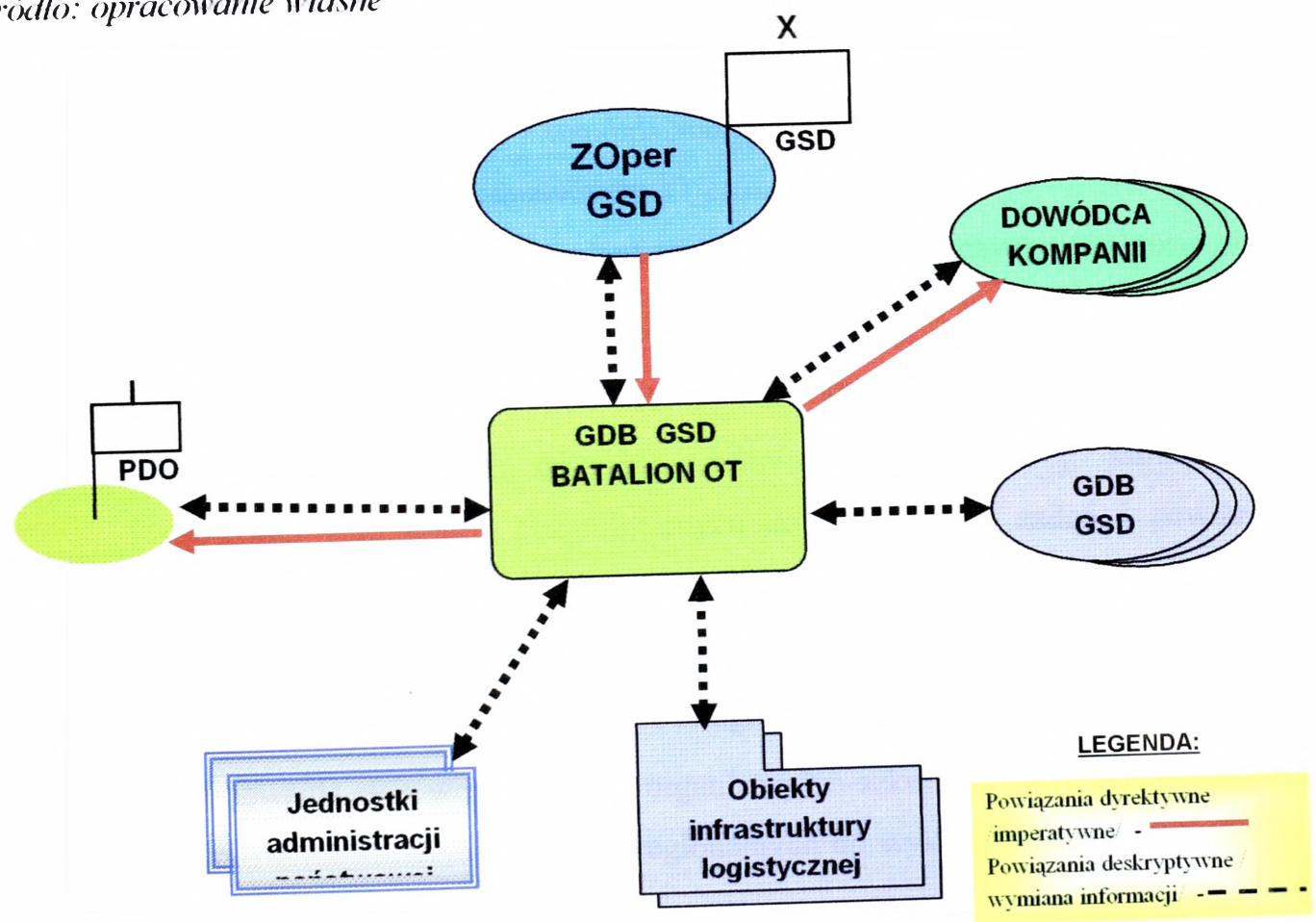

Rys. 5.2.4. Istota powiązań informacyjnych zewnętrznych GSD batalionu (dywizjonu) OT
Źródło: opracowanie własne

5.3. Wojewódzki sztab wojskowy

Wojewódzki sztab wojskowy jako terytorialny organ dowodzenia jest terytorialnym organem wykonawczym dowódcy okręgu wojskowego spełniającym w jego imieniu funkcje dowodzenia podległymi i przydzielonymi siłami: zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych; administrowania rezerwami osobowymi i środkami transportowymi; pokojowego i wojennego uzupełniania sił zbrojnych oraz formacji obrony cywilnej i jednostek przewidzianych do militaryzacji, a także do organizowania współpracy i współdziałania z obronnymi ogniwami układu pozamilitarnego na obszarze województwa[62].

Wojewódzki Sztab Wojskowy jako terytorialny organ wykonawczy spełnia następujące funkcje[63]:

- dowodzenia podległymi i przydzielonymi siłami;
- zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych;
- administrowania rezerwami osobowymi i środkami transportu;
- pokojowego i wojennego uzupełniania sił zbrojnych;
- organizowania współpracy i współdziałania z obronnymi ogniwami układu pozamilitarnego na obszarze województwa.

Funkcje te mają charakter przedsięwzięć planistycznych i wykonawczych w zakresie dowodzenia, działalności operacyjnej i logistycznej.

WSzW w okresie pokoju spełnia **funkcję administracyjną** w postaci:

- inspirowania terenowych organów administracji państwowej, samorządowej i specjalnej oraz ogniw pozamilitarnych do wypełniania zadań i powinności obronnych;
- określania zakresu i sposobu realizacji zadań na rzecz sił zbrojnych i militarnej obrony regionu (województwa) przez te ogniwa;
- podejmowania stosownych działań organizacyjno-szkoleniowych, zapewniających przygotowanie sił terytorialnych i regionalnych do wykonywania zadań operacyjno-taktycznych;

---

[62] Por. W. Skobel, K. Gąsiorek, *Obrona terytorialna okręgu wojskowego i województwa (regionu),* AON, Warszawa 1994 s. 25.

[63] K. Gąsiorek, W. Skobel, T. Berliński, *Współdziałanie terenowych organów administracji wojskowej...* op. cit., s.28.

- prowadzenia nadzoru nad jakościową realizacją priorytetowych zadań obronnych.

Wojewódzki Sztab Wojskowy jako terytorialny organ dowodzenia ma do spełnienia funkcje **operacyjne** oraz jako terenowy organ administracji wojskowej spełniałby funkcje: **administracyjną** w stosunku do organów, instytucji i podmiotów gospodarczych regionu w celu zapewnienia przez nich świadczeń rzeczowych i osobowych na rzecz pokojowego i mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych oraz zabezpieczenia podczas ich rozwijania do etatów wojennych i przemieszczenia do rejonów operacyjnego przeznaczenia[64].

5.3.1. Zadania WSzW

WSzW jako terytorialny organ dowodzenia stanowi podstawowy element dowodzenia pododdziałami OT (batalion obrony terytorialnej, batalion ochrony obiektu) oraz koordynacji z pozamilitarnymi ogniwami systemu obronnego państwa. Razem z organami administracji wojskowej (WKU) na obszarze województwa realizują przedsięwzięcia zawarte w pięciu podstawowych pakietach zadań[65]:

1. **Operacyjno-obronne:**
   - zbieranie, uaktualnianie i studiowanie materiałów o terenie i siłach i środkach układu militarnego i pozamilitarnego na obszarze województwa;
   - planowanie użycia podległych i przydzielonych sił OT na korzyść prowadzonych działań wojsk operacyjnych i wojsk OT oraz w terytorialnej obronie województwa;
   - planowanie wykorzystania sił i możliwości ogniw układu pozamilitarnego na potrzeby obronności;
   - realizowanie przedsięwzięć szkoleniowych na rzecz tworzenia spójnego systemu obronnego w województwie;
   - utrzymywanie stałego współdziałania z administracją rządową i samorządową[66].

---

[64] *System obrony terytorialnej*...op. cit., s. 54.

[65] Trudno na dzień dzisiejszy dokładniej określić pakiet zadań stojących przed WSzW, gdyż na chwile obecną brak jest unormowań prawnych narzucających lub określających zakres zadań. Przedstawiony pakiet zadań opracowany został na bazie konsultacji ze specjalistami z WSzW, katedry OT AON i przestudiowanej literatury.

[66] Zadania obronne realizowane są przy współudziale administracji rządowej i samorządowej tak **zespolone**j, jak i **niezespolonej**. Do administracji zespolonej zaliczamy te organy administracji, które działają w strukturach danego organu, natomiast do administracji niezespolonej zaliczamy organy, które działają na terytorium na korzyść organu statutowego np.: na szczeblu województwa - (wojewódzki komendant Policji, szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego, wojewódzki komendant Państwowej Straży Pożarnej). Por. K. Dorosz, *Administracja publiczna w realizacji powszechnego obowiązku obrony RP*,[w:] *Wiedza obronna nr 3/194*, Warszawa 2000, s. 89.

2. Wynikające z obowiązku „państwa gospodarza”[67]:

- planowanie wykorzystania cywilnej i wojskowej technicznej infrastruktury obszaru województwa;
- zaopatrzenie i usługi gospodarczo-bytowe i remontowe;
- realizacja świadczeń osobowych i rzeczowych na rzecz wojsk,
- pomoc medyczna;
- usługi na rzecz jeńców i osób internowanych;
- usługi prasowe;
- zapewnienie bezpieczeństwa na obszarach tyłowych;
- zapewnienie kierowania ruchem wojsk.

3. Wynikające z narodowej współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC)[68]:

- planowanie wykorzystania na rzecz wojsk zasobów: rolniczych, przemysłu, paliw, środków transportu, środków łączności, formacji OC;
- organizacja informacji publicznej;
- planowanie wykorzystania służb ostrzegawczych, ratownictwa, ochrony zdrowia;
- przygotowanie miast i gmin do militarnych działań zbrojnych.

4. Mobilizacyjno-uzupełnieniowe:

- planowanie zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych stacjonujących lub przewidzianych do formowania na obszarze województwa;
- nadzorowanie prac mobilizacyjnych w jednostkach administracji państwowej i GN;

---

[67] **Wsparcie przez państwo-gospodarza (Host Nation Support, HNS)** to uzupełnianie na miejscu potencjału i możliwości przybywających do Polski sił sojuszniczych. Obejmuje udostępnienie lokalnej infrastruktury, realizację zabezpieczenia logistycznego oraz ochronę wojsk i obiektów w celu skrócenia czasu i zwiększenia dostaw. **HNS** jest definiowane w NATO jako cywilna i wojskowa pomoc świadczona w czasie pokoju, w sytuacjach kryzysowych i podczas konfliktów przez państwo, na którego terytorium przemieszczają się (także w tranzycie) lub są rozmieszczone i działają siły i organizacje NATO. Zakres realizowanych przedsięwzięć (pomocy) regulują zobowiązania wynikające z porozumień w ramach Sojuszu lub dwustronnych bądź wielostronnych umów zawartych między „państwem gospodarzem” oraz organizacją NATO (dowódcami NATO) i państwem/państwami wysyłającymi wojska. H. Szafran, *Współdziałanie administracji cywilnej i administracji sił zbrojnych we wsparciu działań narodowych i sojuszniczych (HNS, CIMIC)*, [w:] *Współczesny wymiar obrony cywilnej w świetle integracji ze strukturami zachodnioeuropejskimi,* część I, AON, Warszawa 1999, s. 235. *Regulamin działań ...,* op. cit., s. 77 - 78.

[68] **CIMIC** (*Civil Military Cooperation*) – *współpraca* cywilno-wojskowa to współpraca w czasie pokoju lub wojny pomiędzy władzami cywilnymi a wojskami, zarówno NATO jak i narodowymi, mająca na celu zapewnienie efektywnej, kompleksowej obrony strefy działania NATO. Celem CIMIC jest nawiązanie oraz podtrzymanie współpracy wojsk z ludnością, aby stworzyć warunki cywilno-wojskowe, zapewniające wojskom jak najwyższe morale oraz przewagę militarną i techniczną. H. Szafran, j. w., s. 232.

- administrowanie rezerwami osobowymi, środkami transportowymi i sprzętem inżynieryjnym;

5. Ratownicze:

- prowadzenie stałego monitoringu zagrożeń na obszarze województwa;
- ścisłe współdziałanie z ogniwami zarządzania kryzysowego w województwie;
- koordynowanie działań wojskowych zgrupowań ratowniczych podczas usuwania skutków klęsk i katastrof.

Główne stanowisko dowodzenia – na szczeblu WSzW i przeznaczone jest do planowania działań taktycznych oraz bezpośredniego dowodzenia wojskami i stanowi zasadnicze miejsce pracy dowództwa. Praca na nim prowadzona powinna być w systemie dwuzmianowym. W momencie wprowadzenia zespołów funkcjonalnych GSD WSzW wzorem wojsk operacyjnych winno zapewniać obsadzie operacyjnej następujące warunki:

- łączność w zakresie dowodzenia wszystkimi elementami ugrupowania taktycznego sił OT województwa;
- łączność z przełożonym, sąsiadami i układem pozamilitarnym;
- ciągłe przygotowywanie informacji potrzebnych Szefowi WSzW do oceny sytuacji i podejmowania decyzji;
- przygotowywanie planów i rozkazów;
- koordynację prowadzenia rozpoznania i analizę informacji rozpoznawczych ze wszelkich dostępnych źródeł;
- organizację i koordynację wsparcia ogniowego;
- koordynację potrzeb zabezpieczenia logistycznego;
- przygotowywanie i przesyłanie meldunków do przełożonego;
- dowodzenie wojskami i sterowanie środkami rażenia w toku walki;
- nadzór nad realizacją zadań;
- planowanie kolejnych działań taktycznych.

Oprócz GSD WSzW organizowane jest zapasowy punkt dowodzenia (ZPD), które organizowane jest w celu zapewnienia ciągłości i trwałości dowodzenia siłami OT oraz przejęcia dowodzenia w wypadku obezwładnienia GSD WSzW. ZPD nie ujawnia swojej działalności, gdy dowodzenie odbywa się z GSD – rozpoczyna swoją działalność w momencie gdy GSD WSzW przestanie spełniać swoją rolę.

W toku działań bojowych, może być organizowane również zapasowe miejsce pracy (ZMP), które jest tworzone na wypadek nie przewidzianych sytuacji, zwłaszcza gdy GSD i ZPD WSzW z powodu zniszczenia nie będą mogły spełniać zasadniczej roli jaką jest dowodzenie podległymi siłami. Podstawę obsady operacyjnej ZMP stanowić powinien Zespół Dowodzenia Centrum Dowodzenia GSD uzupełniony elementami mobilnymi łączności.

W organizowanym stanowisku dowodzenia WSzW, według modelu przyjętego w wojskach operacyjnych wyróżnić należy:

- **organa dowodzenia**,
- **węzeł łączności**,
- **grupę zabezpieczenia**.

Ilość poszczególnych komórek organizacyjnych stanowisk dowodzenia oraz wielkość obsady personalnej uzależniona jest od wielu czynników Można do nich zaliczyć:

- zadania, jakie ma realizować dany zespół osób funkcyjnych;
- stopień przygotowania personelu i wyposażenia w techniczne środki dowodzenia;
- wymogi określane przez zasady organizacji rozmieszczenia i pracy stanowisk dowodzenia;
- potrzebę zapewnienia ciągłości pracy podczas 24 godzin z uwzględnieniem systemu dwuzmianowego;
- wytyczne Szefa WSzW i szefa sztabu.

Na głównym stanowisku dowodzenia WSzW, jego strukturę wewnętrzną tworzą elementy funkcjonalne wydzielane z jednej lub kilku komórek organizacyjnych sztabu tworząc zespoły, grupy połączone w odpowiednie centra jako zasadnicze komponenty stanowiska dowodzenia tj.:

- **centrum operacyjne** – spełniające funkcję planistyczną w zakresie prowadzonych działań. Koordynuje ono działania powstałych komponentów GSD, określa potrzeby na informacje lub dane potrzebne do powzięcia decyzji przez szefa WSzW;
- **centrum wsparcia dowodzenia** – spełniające funkcje wsparcia cyklu decyzyjnego procesu dowodzenia w różnych relacjach i obszarach. Organizuje, zabezpiecza, nadzoruje przepływ i bezpieczeństwo informacji pomiędzy poszczególnymi komponentami GSD i na zewnątrz;
- **centrum wsparcia działań** – spełniające funkcję koordynatora wsparcia dla wojsk operacyjnych i wojsk OT. Planuje użycie sił OT i współdziałających sił specjali-

stycznych układu pozamilitarnego. Koordynuje wysiłek działania rodzajów wojsk na rzecz sił głównych;

- **centrum zabezpieczenia działań** – realizujące funkcje planistyczno-koordynujące zabezpieczenia logistycznego działań wojsk OT, wojsk lądowych oraz administratora zasobów działalności personalnej i wsparcia dowodzenia wewnętrznego.

Stanowisko dowodzenia WSzW wzorem wojsk operacyjnych powinno składać się z tych samych komponentów, dlatego że ta organizacja wydaje się być najbardziej optymalnym rozwiązaniem sprawnego i efektywnego dowodzenia podległymi siłami OT. Szczegółową strukturę organizacyjną stanowisk dowodzenia określają szefowie WSzW w odniesieniu do podległych sztabów, uwzględniając specyfikę działań, sytuację operacyjno-taktyczną i możliwości współdziałania w systemie sojuszniczym i narodowym. Przykładową, strukturę centr głównego stanowiska dowodzenia na szczeblu WSzW przedstawia rysunek 5.3.1.1.

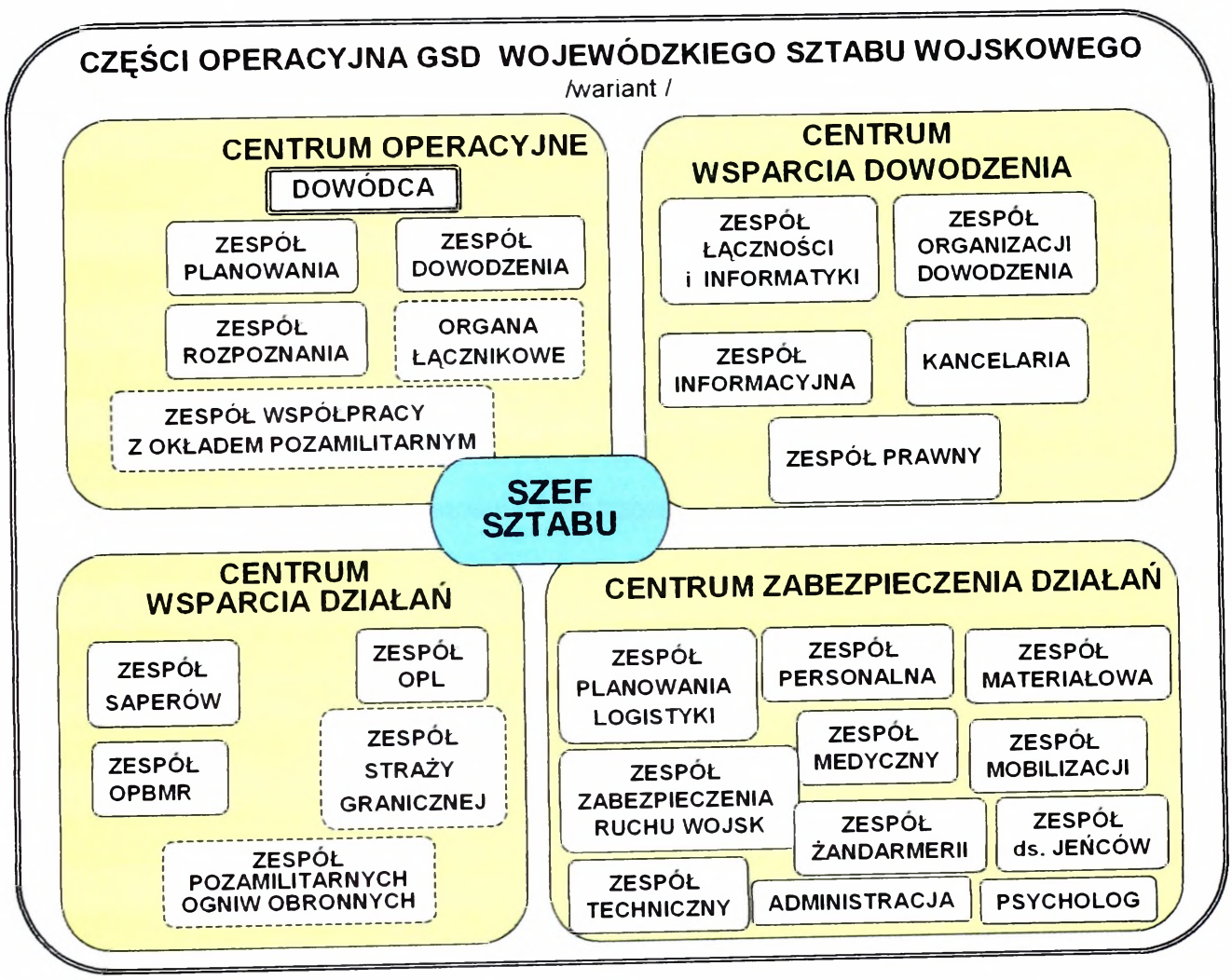

Rys. 5.3.1.1. Struktura centr głównego stanowiska dowodzenia wojewódzkiego sztabu wojskowego (wariant)

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując dotychczasowe rozważania można sformułować następujące tezy:

1. Struktura organizacyjno-funkcjonalna stanowisk dowodzenia brygady, batalionu, dywizjonu obrony terytorialnej, jaki i stanowisk dowodzenia WSzW w obecnym składzie pozwala w stopniu dostatecznym planować i kierować działaniami w rejonie odpowiedzialności.
2. Realizacja zadań w poszczególnych zespołach, sekcjach stanowiska dowodzenia brygady, batalionu odbywa się przy dużym obciążeniu obecnej obsady personalnej;
3. Obecna struktura oraz obsada personalna stanowiska dowodzenia brygady, batalionu obrony terytorialnej nie pozwala organizować pracy dwuzmianowej;
4. Przechodzenie struktury organizacyjnej dowództw okresu „P" na okres „W" uwarunkowane jest w znacznej mierze potrzebami dowodzenia wojskami w zmieniających się warunkach współczesnego pola walki;
5. Organizowany wojenny system dowodzenia oddziałów i pododdziałów obrony terytorialnej obejmuje określony podsystem stanowisk dowodzenia, które powiązane są określonymi relacjami informacyjnymi wewnętrznymi i zewnętrznymi jednak system ten nie przewiduje sił i środków do organizowania zapasowych punktów dowodzenia;
6. Aktualnie, można zidentyfikować konkretne, stałe zadania obronne województwa, które jednocześnie mogą zmieniać się w zależności od trwającego stanu (pokoju, kryzysu i wojny) oraz potencjalnych zagrożeń militarnych i niemilitarnych branych pod uwagę w czasie planowania obrony terytorialnej województwa.
7. WSzW odpowiada za przygotowanie oraz za kierowanie obroną terytorialną (militarną) w rejonie odpowiedzialności. Jednocześnie jest łącznikiem i koordynatorem pomiędzy siłami zbrojnymi a niemlitarnymi ogniwami obronnymi.
8. Praca WSzW w zakresie planowania, przygotowania i obrony województwa jest zorganizowana i prowadzona według aktualnie obowiązujących regulaminów i instrukcji z uwzględnieniem specyfiki zadań oraz jego struktury organizacyjnej, odmiennej od dowództw i sztabów wojsk operacyjnych.
9. Chcąc zachować ciągłość planowania i pracy w wypadku zniszczenia GSD WSzW należy mieć przygotowany zapasowy punkt dowodzenia (ZPD) i dodatkowo zapasowe miejsce pracy (ZMP).
10. Wątpliwości budzi funkcjonująca w praktyce obsada poszczególnych centr GSD WSzW zespołami funkcjonalnymi. Wynika to z nielicznej obecnie obsady etatowej WSzW, która nie jest w stanie wystawić wszystkich zespołów i zapewnić pracy w systemie dwuzmianowym na GSD.

6. ELEMENTY ZABEZPIECZENIA LOGISTYCZNEGO I ICH ORGANY KIEROWANIA WYSTĘPUJĄCE W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO

ppłk dr inż. Stanisław SMYK

Dowodzenie w strefie tyłowej szczebla taktycznego i operacyjnego nierozerwalnie związane jest z realizacją zadań logistycznych na rzecz walczących wojsk. Niezależnie od szczebla organizacyjnego charakter działań wojsk operacyjnych stanowi zasadniczą determinantę tworzenia struktury systemu logistycznego gwarantującej skuteczne wykonanie tych zadań.

Podejście systemowe do rozpatrywania istoty funkcjonowania systemu dowodzenia a w szczególności tyłowych stanowisk dowodzenia (TSD) wymaga – między innymi – określenia założeń i ograniczeń uwzględnianych przy wydzielaniu elementów systemu i badaniu relacji między nimi.

Podstawowe założenia i ograniczenia systemu logistycznego walczących wojsk funkcjonującego w ich tyłowym obszarze odpowiedzialności są następujące:

1. W ZT i oddziałach logistykę wykonawczą stanowią odpowiednio pułki logistyczne (plog) i bataliony logistyczne (blog), które w ramach ustaleń dotyczących WSyD rozwijają SD i ZSD;
2. Centrum Zabezpieczenia Działań GSD (CZDz GSD) tworzą zespoły funkcjonalne w skład których wchodzi część personelu S/G/J4 i sztabu logistyki (szef logistyki oraz wydziały/sekcje), a także S/G/J1, przy czym problematyka funkcjonowania części zespołu personalnego zCZDz GSD nie będzie rozpatrywana;
3. Rozwiązania w tyłowym obszarze korpusu rozpatrywane są w oparciu o wyniki badań dotyczących funkcjonowania brygady logistycznej w operacjach zrealizowanych przez zespół badawczy Instytutu Ekonomii i Logistyki AON;
4. Obsada logistyczna stanowisk dowodzenia GSD, TSD czy WSD wynika z podziału obsady etatowej komórek S/G/J1 i S/G/J4 na część pracującą na TSD (zasadnicza część personelu) i GSD.

Zespół autorski ma świadomość istnienia różnicy poglądów dotyczących niektórych rozwiązań organizacyjno-strukturalnych związanych z WSyD w części dotyczącej współczesnej logistyki WLąd. i kierowania nią Jednak charakter pracy badawczej pozwala na prezentację preferencji autorskich wynikających z badań danego problemu.

6.1. Elementy zabezpieczenia logistycznego obszaru tyłowego wojsk

6.1.1. Elementy zabezpieczenia logistycznego w tyłowym obszarze korpusu

Potencjał logistyczny korpusu jest zróżnicowany ze względu na udział w jego tworzeniu wojsk operacyjnych, okręgów wojskowych i gospodarki narodowej. Zatem można stwierdzić, że wojska operacyjne posiadają organiczny, mobilny potencjał logistyczny w postaci sił i środków oddziałów i pododdziałów logistycznych. Na szczeblu korpusu występuje BLog, a także siły i środki odwodowe przełożonego przydzielone na czas prowadzenia operacji lub jej określonych etapów[69]. Ze względu na istotę rozpatrywanego problemu należy podkreślić, że wielkość sił wzmocnienia logistycznego korpusu zależeć będzie głównie od jego roli w danej operacji i nie będzie stała.

Na obszarze tyłowym korpusu rozmieszczone są także zasoby logistyczne okręgów wojskowych w postaci:

- ŚBiM pozyskiwanych ze składów rejonowych baz materiałowych (RBM);
- usług technicznych realizowanych przez okręgowe warsztaty techniczne (OWT) i rejonowe warsztaty techniczne (RWT);
- usług medycznych realizowanych w ramach obwodów profilaktyczno-leczniczych;
- usług transportowych realizowanych przez organy kierowania transportem i ruchem wojsk oraz jednostki transportowe i zaopatrzenia działające na korzyść korpusu.

Zasoby gospodarki narodowej tworzą wydzielone dla wojsk siły i środki będące w dyspozycji administracji rządowej i samorządowej. Na tyłowym obszarze odpowiedzialności korpusu może występować wiele obiektów gospodarki narodowej posiadających zadanie wydzielenia sił i środków logistycznych na potrzeby walczących wojsk.

---

[69] W ramach dwuszczeblowego ćwiczenia nr 142 realizowanego w AON nt. „Planowanie i proces kierowania operacją obronną korpusu dla 2 K dowódca wojsk lądowych przydzielił btr, bzmps, brem, ktsc, kasan i bwmed, w: *Dyrektywa operacyjna nr 2 DWLąd,* s. 48.

6.1.2. Elementy zabezpieczenia logistycznego tyłowego pasa dywizji

Zasadniczą rolę w zabezpieczeniu logistycznym wojsk dywizji odgrywa pułk logistyczny (plog). Dywizje pierwszorzutowe zazwyczaj są wzmacniane siłami i środkami przełożonego, a mianowicie:

a) 1-2 kzaop;
b) 1-2 plutonami ciągników pancernych;
c) 1-2 kwmed;
d) plutonem samochodów sanitarnych.

Przydzielone pododdziały logistyczne podporządkowywane są zazwyczaj dowódcom batalionów odpowiednio zaopatrzenia, remontowego i medycznego lub dowódcy plog.

W pasie tyłowym dywizji rozmieszczone są także pierwszorzutowe, mobilne elementy logistyczne korpusu, takie jak:

- czołówka materiałowa,
- patrol lub grupa rozpoznania technicznego (PRTech/GRTech);
- grupy ewakuacji techniczne (GET);
- grupy odzysku (GOdz);
- dywizyjny punkt opatrunkowy (DPO) rozwijany i dowodzony przez BLog.

Istotne jest utrzymywanie więzi informacyjnych z tymi elementami w trakcie walki, w celu skoordynowania wysiłku własnych, organicznych elementów logistycznych z elementami logistycznymi przełożonego.

Podobnie jak w korpusie dywizja wykorzystuje zasoby logistyczne okręgów wojskowych w postaci:

- ŚBiM pozyskiwanych ze składów RBM;
- usług technicznych realizowanych przez OWT i RWT;
- usług medycznych realizowanych w ramach obwodów profilaktyczno-leczniczych;
- usług transportowych realizowanych przez organy kierowania transportem i ruchem wojsk oraz jednostki transportowe i zaopatrzenia działające na korzyść dywizji.

Zasoby gospodarki narodowej tworzą wydzielone dla wojsk siły i środki będące w dyspozycji administracji rządowej i samorządowej. W tyłowym pasie dywizji może wystę-

pować wiele obiektów gospodarki narodowej posiadających zadanie wydzielenia sił i środków logistycznych na potrzeby walczących wojsk.

6.1.3. Elementy zabezpieczenia logistycznego tyłowego rejonu brygady

Zasadniczą rolę w zabezpieczeniu logistycznym wojsk brygady odgrywa batalion logistyczny (blog). Brygady pierwszorzutowe zazwyczaj są wzmacniane siłami i środkami przełożonego, a mianowicie:

a) 1-2 plzaop;
b) 1-2 drużynami ciągników pancernych;
c) grupą ogólnochirurgiczną;
d) drużyną samochodów sanitarnych.

Przydzielone pododdziały logistyczne podporządkowywane są zazwyczaj dowódcom kompanii odpowiednio zaopatrzenia, remontowej i medycznej.

Za pierwszorzutowymi brygadami rozmieszczane są pierwszorzutowe, mobilne elementy logistyczne dywizji, takie jak:

- czołówka materiałowa;
- PRTech;
- grupa ewakuacyjno-remontowa (GER);
- grupa ewakuacji technicznej.

Istotne jest utrzymywanie więzi informacyjnych z tymi elementami w trakcie walki, w celu skoordynowania wysiłku własnych, organicznych elementów logistycznych z elementami logistycznymi przełożonego.

Zadania logistyczne wykonywane są głównie w oparciu o organiczne i przydzielone mobilne siły i środki logistyczne. W zależności od sytuacji (występowania terenowej infrastruktury logistycznej) wykorzystywane są także zasoby terenowe, szczególnie będące w dyspozycji administracji samorządowej[70]. Najczęściej będą to obiekty dysponujące środkami materiałowymi, takimi jak żywność, woda, paliwa, materiały medyczne i konstrukcyjne wykorzystywane do inżynieryjnej rozbudowy terenu.

---

[70] Zasoby będące w dyspozycji administracji rządowej i okręgów wojskowych w zasadzie podlegają ewakuacji z tej strefy działań bojowych. Jedynie zasoby medyczne obwodów profilaktyczno-leczniczych i społecznej służby zdrowia, a także sieci komunikacyjne i organy kierowania transportem i ruchem wojsk wykorzystywane są na dotychczas, powyżej opisanych zasadach.

6.2. Podstawowe zadania elementów logistycznych obszaru tyłowego wojsk

Na obszarach tyłowych wojsk[71] główne zadania logistyczne wykonywane są w ramach podsystemów materiałowego, technicznego, medycznego i transportowego. Do głównych zadań logistycznych należy zaliczyć odpowiednio:

1) w podsystemie materiałowym:

- gromadzenie, przechowywanie i dostarczanie zaopatrzenia;
- działalność gospodarczo-bytową;
- pozyskiwanie ŚBiM z zasobów miejscowych, zdobyczy wojennej i z ewakuacji zaopatrzenia;

2) w podsystemie technicznym:

- obsługiwania techniczne;
- rozpoznanie techniczne;
- ewakuację techniczną;
- remont UiSW;

3) w podsystemie medycznym:

- przedsięwzięcia leczniczo-ewakuacyjne;
- przedsięwzięcia sanitarnohigieniczne;
- przedsięwzięcia przeciwepidemiczne;
- nadzór weterynaryjny;
- zaopatrywanie w sprzęt i materiały medyczne;

4) w ramach podsystemu transportowego:

- przewozy wojskowe;
- przygotowanie i utrzymanie w stanie przejezdności sieci transportowych;
- kierowanie ruchem wojsk.

BLog, plog, i blog rozmieszczają swoje pododdziały zaopatrzenia, remontowe, medyczne i transportowe adekwatnie do postawionych zadań. Pododdziały zaopatrzenia rozwi-

---

[71] Ze względów praktycznych określenia tyłowy obszar korpusu, tyłowy pas dywizji i tyłowy rejon brygady ogólnie określony jest jako tyłowy obszar wojsk.

nięte w terenie (tworzą urządzenia logistyczne – punkty zaopatrywania) stanowią zasadnicze źródła zaopatrzenia dla podwładnych. Pododdziały remontowe po rozwinięciu w terenie tworzą punkty zbiórki uszkodzonego sprzętu i realizują remonty zróżnicowane ze względu na szczebel organizacyjny wojsk. Pododdziały medyczne po rozwinięciu świadczą usługi medyczne w ramach punktów medycznych, przy czym zróżnicowane są poziomy opieki medycznej ze względu na szczeble organizacyjne wojsk.

Ze względu na podporządkowanie urządzeń logistycznych odpowiednio dowódcom BLog, plog i blog istotne jest badanie więzi informacyjnych między pierwszorzutowymi elementami logistycznymi i TSD niższego szczebla ze względu na konieczność koordynacji działań w określonym obszarze funkcjonalnym logistyki. Zatem opis głównych zadań wykonywanych przez elementy logistyczne powinien dotyczyć:

- BLog,
- plog,
- blog,
- czołówki materiałowej,
- PRTech,
- GER,
- GET,
- DPO (rozwijanego na bazie sił i środków korpusu).

6.2.1. Właściwości użycia i podstawowe zadania BLog

Jednostki zaopatrzenia BLog realizują zadania związane z zasilaniem ZT i samodzielnych oddziałów w ŚBiM niezbędne im do skutecznego prowadzenia operacji, przy czym wraz z organizowanymi przez nie urządzeniami logistycznymi ugrupowuje się je z reguły w dwóch rzutach lub jednym rzucie z odwodem.

Do pierwszego rzutu logistycznego wydziela się 2-3 bzaop (ich liczba zazwyczaj jest równa liczbie ZT działających w pierwszym rzucie operacyjnym korpusu), które rozwijają korpuśne punkty zaopatrzenia (KPZ).

W drugim rzucie logistycznym lub odwodzie działają btr (etatowy i przydzielony) bzmps wraz z kmt. Ich głównym zadaniem jest udział w ewakuacji i rozśrodkowaniu ŚBiM

oraz dostarczanie zaopatrzenia na uzupełnienie składów stacjonarnych będących źródłami zaopatrzenia dla ZT, a także dostarczanie zaopatrzenia dla ZT i samodzielnych oddziałów.

Głównym zadaniem ***batalionu zaopatrzenia*** (bzaop) jest gromadzenie zaopatrzenia, dostarczanie ŚB do ZT walczących w rejonach (na kierunku) głównego wysiłku oraz wydawanie ŚB pozostałym jednostkom korpusu. Ponadto może być użyty do zastąpienia zniszczonych lub obezwładnionych bzaop w ZT pierwszego rzutu operacyjnego. Posiadane wyposażenie umożliwia batalionowi działalność w różnorodnych warunkach terenowych, atmosferycznych oraz różnych porach roku i doby.

Batalion transportowy przeznaczony jest przede wszystkim do ewakuacji i rozśrodkowania zapasów ŚBiM oraz ich dowozu na uzupełnienie składnic /składów/ stanowiących źródła zaopatrzenia dla korpusu. W czasie prowadzenia operacji obronnej wykorzystuje się jego transport do dowozu ŚBiM, w tym głównie amunicji artyleryjskiej i środków inżynieryjnych do ZT walczących w rejonach głównego wysiłku obrony oraz wykonujących przeciwuderzenie.

Batalion transportowy może realizować zadania całością sił lub poszczególnymi kompaniami transportowymi. Całością sił zadania transportowe btr realizował będzie z reguły w okresie poprzedzającym rozpoczęcie przygotowania do operacji w celu ewakuacji i rozśrodkowania zapasów ŚBiM ze składów RBM położonych na obszarach i kierunkach ocenianych jako zagrożone. W toku operacji btr będzie realizował zadania dowozowe podczas dostarczania do wojsk ŚBiM tzw. masowego zużycia tj. amunicji artyleryjskiej i rakietowej oraz środków minersko-zaporowych. Poszczególnymi pododdziałami btr dowoził będzie SBiM przeważnie w toku operacji w zależności od intensywności prowadzonych działań przez wojska, przede wszystkim do ZT walczącym w rejonach głównego wysiłku obrony oraz wykonujących przeciwuderzenie.

Batalion transportowy z reguły znajduje się w drugim rzucie lub odwodzie logistycznym korpusu. W przypadku masowego zużycia SBiM głównie amunicji artyleryjskiej i rakietowej przez ZT pierwszego rzutu operacyjnego korpusu btr może wydzielić 1-2 ktr do pierwszego rzutu logistycznego korpusu.

Po zrealizowaniu zadania w zakresie dostarczenie środków bojowych do wojsk batalion transportowy może być wykorzystany do ewakuacji uszkodzonego sprzętu, zdobyczy wojennej oraz do transportu rannych.

Dowodzenie batalionem transportowym odbywa się ze stanowiska dowodzenia (SD) rozwijanego w rejonie rozmieszczenia batalionu.

Batalion zaopatrzenia materiałów pędnych i smarów może realizować zadania całością sił lub poszczególnymi kompaniami, a w razie potrzeby nawet plutonami. Całością sił zadania dowozowe paliw bzmps realizował będzie z reguły w początkowym okresie przygotowania do operacji, kiedy ZT i samodzielne oddziały korpusu po przemieszczeniu na dużą odległość będą zajmowały rejony wyjściowe. Poszczególnymi pododdziałami bzmps dowoził będzie paliwa przeważnie w toku operacji w zależności od intensywności prowadzonych działań przez wojska, przede wszystkim do ZT walczących w rejonach głównego wysiłku obrony oraz wykonujących przeciwuderzenie.

Batalion zaopatrzenia materiałów pędnych i smarów z reguły znajduje się w drugim rzucie lub odwodzie logistycznym korpusu. W przypadku masowego zużycia paliw przez ZT pierwszego rzutu operacyjnego korpusu (co może mieć miejsce w czasie wykonywania przeciwuderzenia), bzmps może wydzielić 1-2 kzmps do pierwszego rzutu logistycznego korpusu.

Kompania masowego tankowania przeznaczona jest do uzupełniania zapasów paliw w ZT i samodzielnych oddziałach korpusu po wykonaniu marszu lub w czasie odtwarzania zdolności bojowej po ich wyjściu z walki.

Kompania masowego tankowania w czasie realizacji zadań związanych z grupowym tankowaniem pojazdów, współdziała z reguły z bzmps, który stanowi wówczas dla niej magazyn paliw. Może również działać samodzielnie, ale jej możliwości są wówczas ograniczone ilością posiadanych zapasów paliw. W czasie działań operacyjnych ugrupowuje się ją z reguły w drugim rzucie logistycznym lub odwodzie korpusu.

Jednostki techniczne BLog realizują zadania związane z rozpoznaniem i ewakuacją techniczną oraz remontem uszkodzonego UiSW.

Bataliony remontowe rozwijają korpuśne punkty zbiórki uszkodzonego sprzętu (PZUS), a kompanie ewakuacji sprzętu z bes dostarczają do nich fundusz remontowy ze ZT i samodzielnych oddziałów korpusu.

W operacjach jednostki i urządzenia logistyczne pionu technicznego korpusu ugrupowuje się z reguły w dwóch rzutach. Do pierwszego rzutu logistycznego wydziela się (na kierun W wypadku dużych strat ponoszonych przez pierwszorzutowe ZT, w tym również strat w środkach ewakuacyjnych, GET mogą być skierowane bezpośrednio do rejonów obrony ZT,

gdzie przejmują zadania ewakuacyjne dywizyjnych grup ewakuacyjno-remontowych (GER). Liczbę wydzielanych z batalionu PRTech, GET i GOdz ustala dowódca bes na podstawie otrzymanego zadania.

Ponadto do pierwszorzutowych ZT z bes mogą być przydzielone 1 - 2 plutony ewakuacyjne na ciągnikach pancernych, wtedy jednak o sposobie ich wykorzystania będą decydować dowódcy brem ZT.

Urządzenia logistyczne prowadzące rozpoznanie i ewakuację techniczną wydzielone do pierwszego rzutu logistycznego, rozmieszcza się w zasadzie na kierunkach działania lub w ugrupowaniu ZT pierwszego rzutu, natomiast PZUS w oddaleniu od przewidywanego kierunku głównego uderzenia przeciwnika oraz obiektów, które są opłacalne dla uderzeń jego środków napadu powietrznego.

W drugim rzucie logistycznym korpusu mogą działać brem (nie zaangażowane do pierwszego rzutu) i pozostałe siły i środki bes. Rozmieszcza się je z uwzględnieniem ewentualnego użycia na określonych kierunkach obrony lub zamiany jednostek wydzielonych do I rzutu, po wyczerpaniu ich możliwości wykonawczych.

Rejony rozmieszczenia PZUS powinny być położone w pobliżu dróg ewakuacji technicznej (wojskowych dróg samochodowych), posiadać dogodne dojazdy, korzystne warunki terenowe do rozwinięcia i pracy oraz organizacji obrony i ochrony.

W operacji obronnej, oprócz zasadniczych rejonów rozmieszczenia, wyznacza się i rozpoznaje rejony zapasowe, które są położone w odległości 3-5 km od rejonów zasadniczych.

Zabezpieczenie techniczne w ZT i samodzielnych oddziałach realizowane jest przez ich etatowe oddziały i pododdziały remontowe, wzmacniane w razie potrzeby siłami i środkami znajdującymi się w dyspozycji szczebla operacyjnego. Ewakuacja techniczna uszkodzonego UiSW z ogniwa taktycznego do PZUS korpusu prowadzona będzie przy wykorzystaniu bes.

Remonty R1 i R2 uszkodzonego UiSW prowadzone będą przez jednostki remontowe ZT i samodzielnych oddziałów, a także przez przydzielone warsztaty wojskowe i cywilne znajdujące się w ich rejonach rozmieszczenia. Natomiast remonty R3 wykonywać będą brem korpusu i okręgowe warsztaty techniczne (OWT), a także wydzielone i przygotowane do prowadzenia tych remontów zakłady remontowe gospodarki narodowej (GN). Uzbrojenie i sprzęt wojskowy wymagający remontów R4 i R5 jest ewakuowany w głąb kraju i remontowany w wyspecjalizowanych (przestawionych na produkcję wojenną) zakładach produkcyjnych GN.

W czasie przygotowania korpusu do operacji pion techniki z reguły realizuje następujące przedsięwzięcia :

a) przygotowanie jednostek ewakuacyjnych i remontowych do realizacji zadań ewakuacyjnych i remontowych ZT i samodzielnych oddziałów;
b) ewakuacja nadwyżkowego funduszu remontowego z PZUS związków taktycznych i samodzielnych oddziałów do PZUS korpusu lub wyznaczonych miejsc remontu;
c) wydzielanie sił i środków ewakuacyjnych do wzmocnienia ZT i samodzielnych oddziałów wyznaczonych do pierwszego rzutu operacyjnego;
d) wydzielanie sił i środków do wzmocnienia zgrupowań wojsk przewidzianych do prowadzenia działań w pasie przesłaniania;
e) rozpoznanie planowanych rejonów rozwinięcia PZUS przez brem korpusu;
f) rozpoznanie infrastruktury technicznej na obszarze odpowiedzialności korpusu.

W toku operacji zasadniczymi zadaniami zabezpieczenia technicznego będą: rozpoznanie techniczne rejonów masowych strat UiSW; ewakuacja ze ZT i samodzielnych oddziałów uszkodzonego UiSW wymagającego remontu R3 do PZUS korpusu, wydzielonych zakładów remontowych lub do stacji załadowania; realizacja remontów R3 uszkodzonego UiSW oraz zaopatrywanie jednostek remontowych korpusu, ZT i samodzielnych oddziałów w części zamienne i zestawy remontowe. W procesie remontu UiSW odtwarzana jest w pierwszej kolejności jego zdatność techniczna[72].

W przypadku włamania się przeciwnika w ugrupowanie obronne korpusu, na głębokość zagrażającą pracy PZUS, przerywa się wykonywanie remontów, zwija jednostki remontowe i przemieszcza się je w głąb ugrupowania obronnego.

Zgrupowanie wojsk korpusu wydzielone do wykonania przeciwuderzenia może być wzmocnione 1 - 2 plutonami ciągników ewakuacyjnych z bes, a na kierunku jego działania może zostać rozwinięty PZUS siłami etatowego brem lub przydzielonego z odwodu naczelnego dowódcy.

Jednostki medyczne BLog realizują przedsięwzięcia profilaktyki zdrowotnej, leczniczo-ewakuacyjne, sanitarnohigieniczne i przeciwepidemiczne, ochronę sanitarną żołnierzy

---

[72] W czasie wojny remont uszkodzonego UiSW prowadzi się zgodnie z wytycznymi przełożonych uwzględniającymi wykonywane zadanie bojowe, sytuację taktyczno - operacyjną i logistyczną. Często proces ten ogranicza się do usprawnienia takich zespołów i części UiSW, jakie gwarantują spełnianie zasadniczych funkcji przewidzianych dla danego typu UiSW w danym rodzaju walki.

przed skutkami użycia broni masowego rażenia oraz zaopatrywanie w sprzęt i materiały medyczne[1].

Najistotniejsze jednak znaczenie mają przedsięwzięcia ewakuacyjno-lecznicze. Na szczeblu korpusu organizowany jest trzeci poziom pomocy medycznej[73], który obejmuje:

- ewakuację z pierwszego i drugiego poziomu pomocy medycznej;
- segregację rannych, reanimację i stabilizację poważnie rannych;
- leczenie podtrzymujące rannych i chorych wymagających pomocy na czwartym poziomie pomocy medycznej;
- zaopatrywanie i wzmacnianie struktur drugiego poziomu;
- pełny zakres pomocy chirurgicznej ratującej życie i kończyny (poprzedzającej hospitalizację).

W operacjach najważniejszym zadaniem służby zdrowia korpusu jest zorganizowanie skutecznego i racjonalnego systemu leczniczo-ewakuacyjnego, który powinien – między innymi – umożliwić przestrzeganie tzw. reguły sześciu godzin[74] i zasady ciągłości opieki medycznej[75].

Bataliony wzmocnienia medycznego dysponujące samodzielnymi, w zakresie realizacji zadań leczniczo-ewakuacyjnych, kompaniami wzmocnienia medycznego (kwmed), będą rozwijać punkty opatrunkowe.

Kompanie szpitalne (kszp) przejmować będą opiekę nad rannymi i chorymi żołnierzami, których ze względu na stan zdrowia nie można ewakuować.

Kompanie samochodów sanitarnych przeznaczone są do ewakuowania rannych i chorych z punktów opatrunkowych ZT i samodzielnych oddziałów do szpitali stacjonarnych, a także do zwiększenia możliwości ewakuacyjnych ZT.

W operacjach, jednostki i urządzenia medyczne korpusu ugrupowuje się z zasady w jeden rzut z odwodem. Do pierwszego wyznacza się kwmed i kszpit z bwmed na kierunku każdego pierwszorzutowego ZT. Rozwijają się one do pracy w ich ugrupowaniu. Oprócz tego punktu opatrunkowe ZT i samodzielnych oddziałów korpusu mogą być wzmacniane grupami ogólnochirurgicznymi sekcji lekarzy specjalistów z bwmed.

---

[1] Regulamin Działań Wojsk Lądowych, DWLąd, Warszawa 1999, s. 73.

[73] Z. Kurasiński, Funkcjonowanie mobilnych jednostek logistycznych szczebla operacyjnego wojsk lądowych w operacjach. Cz III. Funkcjonowanie mobilnyvh jednostek medycznych wojsk ladowych w operacjach, AON, Warszawa 2003, s. 106.

[74] Zabiegi chirurgiczne ratujące życie i kończyny powinny być wykonywane tak szybko, jak to możliwe, jednak nie później niż w ciągu sześciu godzin od zranienia (determinuje to ugrupowanie punktów opatrunkowych).

[75] Leczenie na każdym poziomie musi być zgodne z potrzebami oraz ciągłe, opieka medyczna musi być realizowana także w czasie transportu na wyższy poziom.

Pozostałe siły i środki ewakuacyjne i lecznicze służby zdrowia korpusu stanowią jego odwód medyczny. Rozmieszcza się go z uwzględnieniem przewidywanego użycia na określonych kierunkach obrony lub zluzowania (zmiany) jednostek medycznych wydzielonych do pierwszego rzutu, po wyczerpaniu ich możliwości wykonawczych. W rejonie tym mogą się również znajdować elementy medyczne przydzielone dla korpusu przez przełożonego.

6.2.2. Właściwości użycia i podstawowe zadania plog

Koncepcja dowodzenia i kierowania logistyką w obszarze tyłowym i struktury organizacyjno-funkcjonalnej TSD wymaga określenia podstawowych właściwości użycia i głównych zadań plog. Zadania te determinują wydzielanie sił i środków do rozwinięcia urządzeń logistycznych oraz mobilnych elementów logistycznych przez pododdziały plog, a także ich ugrupowanie i rozmieszczenie adekwatne do ugrupowania wojsk walczącej dywizji.

Zadania zabezpieczenia materiałowego realizowane są przez bzaop, który odpowiedzialny jest za zgromadzenie, przygotowanie i dowóz ŚBiM do walczących wojsk, a także świadczenie usług gospodarczo-bytowych.

Do głównych zadań w okresie przygotowania do walki należy zaliczyć:

- odtworzenie w oddziałach i samodzielnych pododdziałach normatywnych zapasów zaopatrzenia,
- zgromadzenie i dostarczenie do wojsk środków inżynieryjno-saperskich na potrzeby fortyfikacyjnej rozbudowy terenu lub pokonywanie zapór minowych przeciwnika,
- dostarczenie do pododdziałów artylerii zapasów dodatkowych amunicji artyleryjskiej.

W trakcie prowadzenia walki do głównych zadań batalionu należy:

- dowóz ŚB do oddziałów prowadzących walkę w punkcie ciężkości dywizji,
- odtwarzanie zapasów w oddziałach i samodzielnych pododdziałach.

Batalion zaopatrzenia z reguły ugrupowuje się w dwóch rzutach, przy czym do pierwszego rzutu wydziela się czołówki materiałowe (na kierunkach pierwszorzutowych brygad). W drugim rzucie rozwija się dywizyjny punkt zaopatrzenia (DPZ) (bzaop bez sił i środków wydzielonych do pierwszego rzutu), który zazwyczaj rozmieszczany jest za odwodem dywizji. *Tym samym jest to miejsce rozwinięcia SD batalionu.* W obronie wyznacza się i rozpozna-

je 1-2 rejony zapasowe w odległości 3-5 km od rejonu zasadniczego do przemieszczania DPZ w zależności od rozwoju sytuacji na polu walki[76].

Zadania zabezpieczenia technicznego realizowane są przez brem, który odpowiedzialny jest za wydzielenie elementów rozpoznania i ewakuacji technicznej, prowadzenie rozpoznania i ewakuacji technicznej, rozwinięcie urządzeń wykonujących obsługiwania techniczne i remonty R2 UiSW.

Batalion remontowy z reguły ugrupowuje się w dwóch rzutach, przy czym do pierwszego rzutu wydziela się PRTech, 1-2 GER (na kierunkach pierwszorzutowych brygad), 1-2 GET. W drugim rzucie rozwija się dywizyjny punkt zbiórki uszkodzonego sprzętu (DPZUS) (brem bez sił i środków wydzielonych do pierwszego rzutu), który zazwyczaj rozmieszczany jest za odwodem dywizji. *Tym samym jest to miejsce rozwinięcia SD batalionu.* W obronie wyznacza się i rozpoznaje 1-2 rejony zapasowe w odległości 3-5 km od rejonu zasadniczego do przemieszczania DPZUS w zależności od rozwoju sytuacji na polu walki[77].

Zadania zabezpieczenia medycznego realizowane są przez bmed, który odpowiedzialny jest za rozwinięcie i zorganizowanie pracy dywizyjnego punktu opatrunkowego (DPO), ewakuację rannych i chorych od podwładnych, organizowanie profilaktyki w razie zagrożenia wojsk środkami biologicznymi, zaopatrywanie w sprzęt i materiały medyczne pododdziałów medycznych dywizji.

Batalion medyczny z reguły ugrupowuje się w jeden rzut z odwodem (o ile przełożony przydzielił dodatkowe siły i środki medyczne, które dowódca dywizji podporządkował dowódcy bmed). W pierwszym rzucie funkcjonuje DPO na bazie sił i środków bmed, przy czym część tych sił i środków może być wydzielona i przydzielona pierwszorzutowym brygadom. DPO rozmieszczany jest między pierwszym rzutem i odwodem dywizji. *Tym samym jest to miejsce rozwinięcia SD batalionu.* W obronie wyznacza się i rozpoznaje 1-2 rejony zapasowe w odległości 3-5 km od rejonu zasadniczego do przemieszczania DPO w zależności od rozwoju sytuacji na polu walki[78].

---

[76] E. Nowak, Z. Kurasiński, K. Szeląg, *Zabezpieczenie logistyczne dywizji zmechanizowanej w walce*, AON, Warszawa 1999, s. 20-21.
[77] Ibidem, s. 33-34.
[78] Ibidem, s. 48-49.

6.2.3. Właściwości użycia i podstawowe zadania blog

Koncepcja organizacyjno-funkcjonalna TSD i sposobu kierowania zabezpieczeniem logistycznym elementów znajdujących w tyłowej strefie działań wymaga określenia podstawowych właściwości użycia i głównych zadań blog. Zadania te determinują wydzielanie sił i środków do rozwinięcia urządzeń logistycznych oraz mobilnych elementów logistycznych przez pododdziały blog, a także ich ugrupowanie i rozmieszczenie adekwatne do ugrupowania wojsk walczącej brygady.

Zadania zabezpieczenia materiałowego realizowane są przez kzaop, która odpowiedzialna jest za zgromadzenie, przygotowanie i dowóz ŚBiM do walczących wojsk, a także świadczenie usług gospodarczo-bytowych.

Do głównych zadań w okresie przygotowania do walki należy zaliczyć:

- odtworzenie w pododdziałach normatywnych zapasów zaopatrzenia,
- zgromadzenie i dostarczenie do wojsk środków inżynieryjno-saperskich na potrzeby fortyfikacyjnej rozbudowy terenu lub pokonywanie zapór minowych przeciwnika,
- dostarczenie do pododdziałów artylerii zapasów dodatkowych amunicji artyleryjskiej.

W trakcie prowadzenia walki do głównych zadań kompanii należy:

- dowóz ŚB do pododdziałów prowadzących walkę w punkcie ciężkości brygady,
- odtwarzanie zapasów w pododdziałach.

Kompania zaopatrzenia z reguły ugrupowuje się w dwóch rzutach, przy czym do pierwszego rzutu wydziela się czołówki materiałowe (na kierunkach pierwszorzutowych batalionów). W drugim rzucie rozwija się brygadowy punkt zaopatrzenia (BPZ) (kzaop bez sił i środków wydzielonych do pierwszego rzutu), który zazwyczaj rozmieszczany jest za odwodem brygady. *Tym samym jest to miejsce rozwinięcia PDO kompanii.* W obronie wyznacza się i rozpoznaje 1-2 rejony zapasowe w odległości 3-5 km od rejonu zasadniczego do przemieszczania BPZ w zależności od rozwoju sytuacji na polu walki[79].

Zadania zabezpieczenia technicznego realizowane są przez krem, która odpowiedzialna jest za wydzielenie elementów rozpoznania i ewakuacji technicznej, prowadzenie rozpo-

---

[79] E. Nowak, K. Szeląg, *Zabezpieczenie logistyczne brygady zmechanizowanej w obronie i natarciu*, AON, Warszawa 1998, s. 19-20.

znania i ewakuacji technicznej, rozwinięcie urządzeń wykonujących obsługiwania techniczne i remonty R1 UiSW.

Kompania remontowa z reguły ugrupowuje się w dwóch rzutach, przy czym do pierwszego rzutu wydziela się PRTech, 1-2 GER (na kierunkach pierwszorzutowych batalionów), 1-2 GET. W drugim rzucie rozwija się brygadowy punkt zbiórki uszkodzonego sprzętu (BPZUS) (krem bez sił i środków wydzielonych do pierwszego rzutu), który zazwyczaj rozmieszczany jest za odwodem brygady. *Tym samym jest to miejsce rozwinięcia PDO kompanii.* W obronie wyznacza się i rozpoznaje 1-2 rejony zapasowe w odległości 3-5 km od rejonu zasadniczego do przemieszczania BPZUS w zależności od rozwoju sytuacji na polu walki[80].

Zadania zabezpieczenia medycznego realizowane są przez kmed, która odpowiedzialna jest za rozwinięcie i zorganizowanie pracy brygadowego punktu opatrunkowego (BPO), ewakuację rannych i chorych od podwładnych, organizowanie profilaktyki w razie zagrożenia wojsk środkami biologicznymi, zaopatrywanie w sprzęt i materiały medyczne pododdziałów medycznych brygady.

Kompania medyczna z reguły ugrupowuje się w jeden rzut, przy czym w pierwszym rzucie funkcjonuje BPO na bazie sił i środków kmed i przydzielonych ze szczebla dywizji (o ile przełożony przydzielił dodatkowe siły i środki medyczne), przy czym część tych sił i środków może być wydzielona i przydzielona pierwszorzutowym batalionom. BPO rozmieszczany jest między pierwszym rzutem i odwodem brygady. *Tym samym jest to miejsce rozwinięcia PDO kompanii.* W obronie wyznacza się i rozpoznaje 1-2 rejony zapasowe w odległości 3-5 km od rejonu zasadniczego do przemieszczania BPO w zależności od rozwoju sytuacji na polu walki[81].

6.2.4. Właściwości użycia i podstawowe zadania mobilnych elementów logistycznych

Czołówka materiałowa

Jednostki materiałowe (bzaop, kzaop) wydzielają środki transportu z zaopatrzeniem (najczęściej środkami bojowymi) z przeznaczeniem do odtwarzania zapasów w pierwszorzutowych ZT (oddziałach) pododdziałach po pierwszym etapie walki (np.: po opanowaniu obiektu pośredniego), szczególnie w okolicznościach istnienia zagrożenia zerwania łańcucha zaopatrywania walczących wojsk. Taka sytuacja najczęściej może mieć miejsce w czasie prowadzenia operacji zaczepnej/natarcia.

---

[80] Ibidem, s. 32-33.
[81] Ibidem, s. 49-51.

Czołówki materiałowe jako kolumny marszowe poruszają się po drogach wyznaczonych przez centrum operacyjne TSD (COper TSD) i rozmieszcza się je za pierwszorzutowymi ZT/oddziałami/pododdziałami. Podlegają dowódcy wydzielającemu je, przy czym ze względu na rolę w walce (wzmacnianie podwładnego w zakresie zaopatrywania w środki bojowe) istnieje konieczność koordynacji działań z COper TSD niższego szczebla organizacyjnego wojsk, w zakresie miejsca i czasu uzupełniania ŚB. Dowódca pododdziału wydzielający czołówkę materiałową jednocześnie wyznacza jej dowódcę, którym zazwyczaj jest dowódca kzaop/plzaop/drzaop lub jeden z dysponentów środków transportowych w zależności od wielkości sił i środków tworzących tę czołówkę.

Podstawowe zadania czołówki materiałowej są następujące:

- przemieszczanie się po wskazanych drogach przez COper TSD za pierwszorzutowymi ZT/oddziałami/pododdziałami z zachowaniem gotowości do uzupełniania zapasów ŚB;
- odtwarzanie zapasów ŚB na sygnał;
- ewakuacja materiałowa i medyczna (w zależności od potrzeb);
- powrót do rejonu/miejsca załadowania zaopatrzenia na opróżnione środki transportowe i przemieszczenie się do wskazanego rejonu.

Patrol rozpoznania technicznego organizowany jest odpowiednio przez:

- bes[82]: na szczeblu korpusu;
- brem: na szczeblu dywizji;
- krem: na szczeblu brygady.

Patrole rozpoznania technicznego tworzone są doraźnie, według potrzeb, a istotą ich działania jest zdobywanie, analizowanie i ocenianie informacji o sytuacji technicznej oraz obiektach infrastruktury logistycznej niezbędnych do organizowania zabezpieczenia logistycznego wojsk w walce. Do zasadniczych zadań realizowanych przez PRTech należy zaliczyć:

- lokalizowanie obiektów oraz rozpoznawanie ich otoczenia,
- zbieranie informacji o obiektach i ich wstępna ocena,
- przetwarzanie i przekazywanie informacji na SD BLog/plog/blog.

---

[82] Na szczeblu korpusu mogą być organizowane także grupy rozpoznania technicznego (GRTech) zamiast PR-Tech.

Działania te są integralnie związane z systemem ewakuacyjno-remontowym i mają bezpośredni wpływ na wykorzystanie jego sił i środków, co rzutuje na wielkość odzysku UiSW w toku walki[83].

Grupa ewakuacyjno-remontowa organizowana jest odpowiednio przez:

- brem: na szczeblu dywizji;
- krem: na szczeblu brygady.

W zależności od sytuacji organizowane są 1-2 GER, które działają za pierwszorzutowymi oddziałami/pododdziałami. Do podstawowych zadań GER należy zaliczyć:

a) prowadzenie rozpoznania uszkodzonego i unieruchomionego UiSW,
b) ratownictwo ugrzęźniętego lub uwięźniętego UiSW;
c) udzielanie pomocy medycznej rannym i porażonym członkom załóg,
d) udzielanie pomocy technicznej załogom według zgłoszeń PRTech;
e) remont UiSW na miejscu;
f) ewakuacja UiSW do dróg ewakuacji technicznej lub pośrednich rejonów gromadzenia funduszu remontowego, a także najbliższych PZUS;
g) zabezpieczenie pokonywania trudnoprzekraczalnych odcinków dróg lub terenu podczas przemieszczania się elementów ugrupowania bojowego;
h) przetwarzanie i przekazywanie informacji na SD BLog/plog/blog[84].

Charakter wykonywanych zadań stwarza potrzebę funkcjonowania dywizyjnych GER za pierwszorzutowymi brygadami, natomiast brygadowych GER za pierwszorzutowymi batalionami. Zatem oprócz utrzymywania więzi informacyjnych ze stanowiskami dowodzenia przełożonego (plog, blog) istnieje konieczność wymiany informacji z TSD pierwszorzutowych brygad i GSD pierwszorzutowych batalionów.

Grupa ewakuacji technicznej organizowana jest doraźnie odpowiednio na bazie sił i środków:

- bes i ktsc[85],
- brem dywizji,
- krem brygady.

---

[83] M. Brzeziński, *Zabezpieczenie logistyczne oddziałów i pododdziałów wojsk lądowych w działaniach taktycznych. Podręcznik*, SG WP, Zarząd Planowania Logistyki, Warszawa 1999, s. 84.
[84] Ramowa instrukcja o zabezpieczeniu technicznym związku taktycznego (oddziału) w działaniach taktycznych, MON, SG WP, Warszawa 1999, s. 32.
[85] O ile ktsc została przydzielona do korpusu w celu realizacji zadań w czasie operacji lub określonego jej etapu.

W zależności od sytuacji przełożony może przydzielić dodatkowe środki ewakuacyjne dla pierwszorzutowych dywizji/brygad, które zazwyczaj są podporządkowywane dowódcom brem/krem.

Grupy ewakuacji technicznej w pierwszej kolejności gromadzą fundusz remontowy dla PZUS danego szczebla organizacyjnego. Ponadto ewakuują uszkodzone UiSW do miejsc gromadzenia funduszu remontowego (pośrednie rejony gromadzenia funduszu remontowego, stacje załadowania, przedsiębiorstwa remontowe wojskowe i cywilne).

Charakter wykonywanych zadań implikuje miejsca przebywania grup w trakcie walki. Korpuśne GET będą podejmować uszkodzone UiSW nawet z tyłowych rejonów pierwszorzutowych brygad. Zatem oprócz utrzymywania więzi informacyjnych ze stanowiskiem dowodzenia przełożonego (BLog, plog, blog) istnieje konieczność wymiany informacji z TSD odpowiednio pierwszorzutowych dywizji/brygad.

Dywizyjny punkt opatrunkowy *(organizowany przez korpus w pasie odpowiedzialności pierwszorzutowej dywizji*) organizowany jest zazwyczaj w pierwszorzutowych dywizjach w oparciu o całość lub część sił i środków bwmed. Świadczy usługi medyczne z zakresu III poziomu opieki medycznej. Do podstawowych zadań w walce należy zaliczyć:

- udzielanie rannym i chorym kwalifikowanej pomocy medycznej o profilu chirurgicznym i internistycznym;
- ewakuacja rannych i chorych z punktów opatrunkowych oddziałów i samodzielnych pododdziałów[86];
- hospitalizacja rannych i chorych;
- opracowywanie i likwidacja ognisk chorób zakaźnych;
- wykonywanie szczepień ochronnych.

---

[86] Ewakuacja rannych i chorych ze wskazanych miejsc będzie odbywać się także w oparciu o siły i środki kssan. Podział zadań ewakuacji będzie miał miejsce w CZDz TSD korpusu w oparciu o meldunki ze SD dywizji. Należy podkreślić potrzebę utrzymywania więzi informacyjnych między SD bwmed i CZDz TSD dywizji w celu koordynacji przedsięwzięć medycznych wykonywanych na rzecz dywizji przez siły i środki korpuśne i dywizyjne.

6.3. Dowodzenie i zarządzanie elementami zabezpieczenia logistycznego obszaru tyłowego wojsk

Kierowanie zabezpieczeniem logistycznym wojsk (dowodzenie i zarządzanie) obejmuje działania logistycznych organów kierowania z CZDz GSD i COper TSD oraz dowództw jednostek logistycznych, zmierzające do zaspokojenia potrzeb wojsk na usługi logistyczne (zaopatrywanie i usługi gospodarczo-bytowe, usługi techniczne, usługi medyczne, usługi transportowe). Właściwości kierowania zabezpieczeniem logistycznym wojsk wynikają z obowiązującego modelu dowodzenia wojskami z którego wynika, że logistyczne organy kierowania zarządzają procesem zabezpieczenia logistycznego wojsk i koordynują działalność elementów logistycznych. Jednocześnie dowódca korpusu/dywizji/brygady dowodzi BLog/plog/blog.

Takie podejście do dowodzenia i zarządzania w systemie logistycznym walczących wojsk pozwala dostrzec podstawowe relacje dowodzenia i zarządzania, a tym samym rodzaje więzi informacyjnych niezbędnych do skutecznej realizacji zadań logistycznych na rzecz walczących wojsk (rys.6.3.1. - 6.3.6.).

Relacje zewnętrzne są niezbędne do prowadzenia uzgodnień związanych z wykorzystaniem określonych zasobów logistycznych będących w dyspozycji przełożonego, sąsiadów, okręgów wojskowych, administracji rządowej i samorządowej.

Relacje wewnętrzne dotyczą sprawowania funkcji dowodzenia i zarządzania wewnątrz systemu logistycznego walczących wojsk. Intensywność i rodzaje przekazywanych informacji zależą od sytuacji operacyjno/taktycznej i logistycznej, a także realizowanej fazy procesu dowodzenia. Największe ich natężenie będzie miało miejsce w fazie planowania, szczególnie w trakcie opracowywania wariantów zabezpieczenia logistycznego wojsk, a także w trakcie działań bojowych, gdzie zaistnieje konieczność koordynacji przedsięwzięć logistycznych wykonywanych przez elementy zabezpieczenia logistycznego.

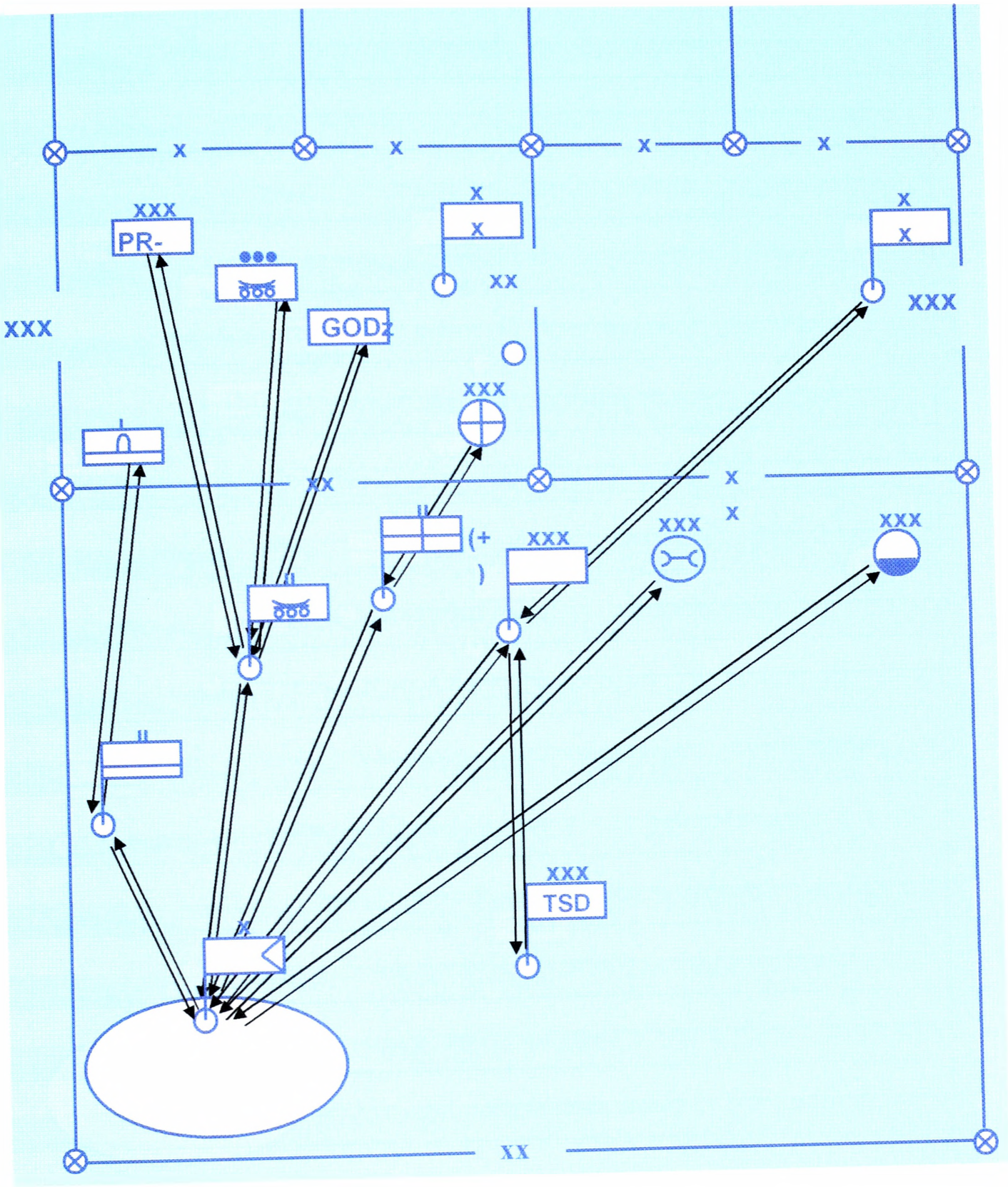

Rys. 6.3.1. Elementy logistyczne korpusu i ich relacje dowodzenia

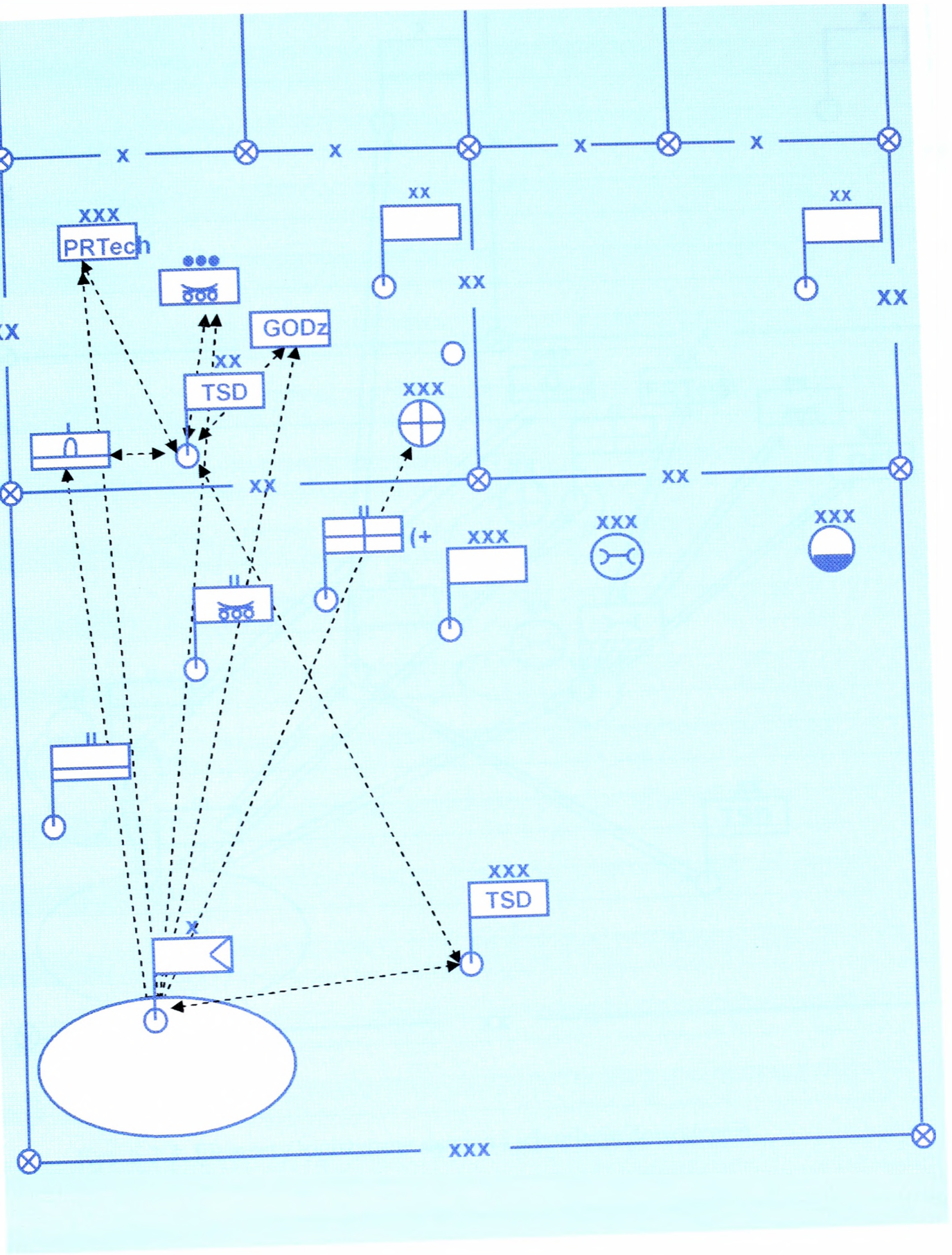

Rys. 6.3.2. Elementy logistyczne korpusu i ich relacje zarządzania

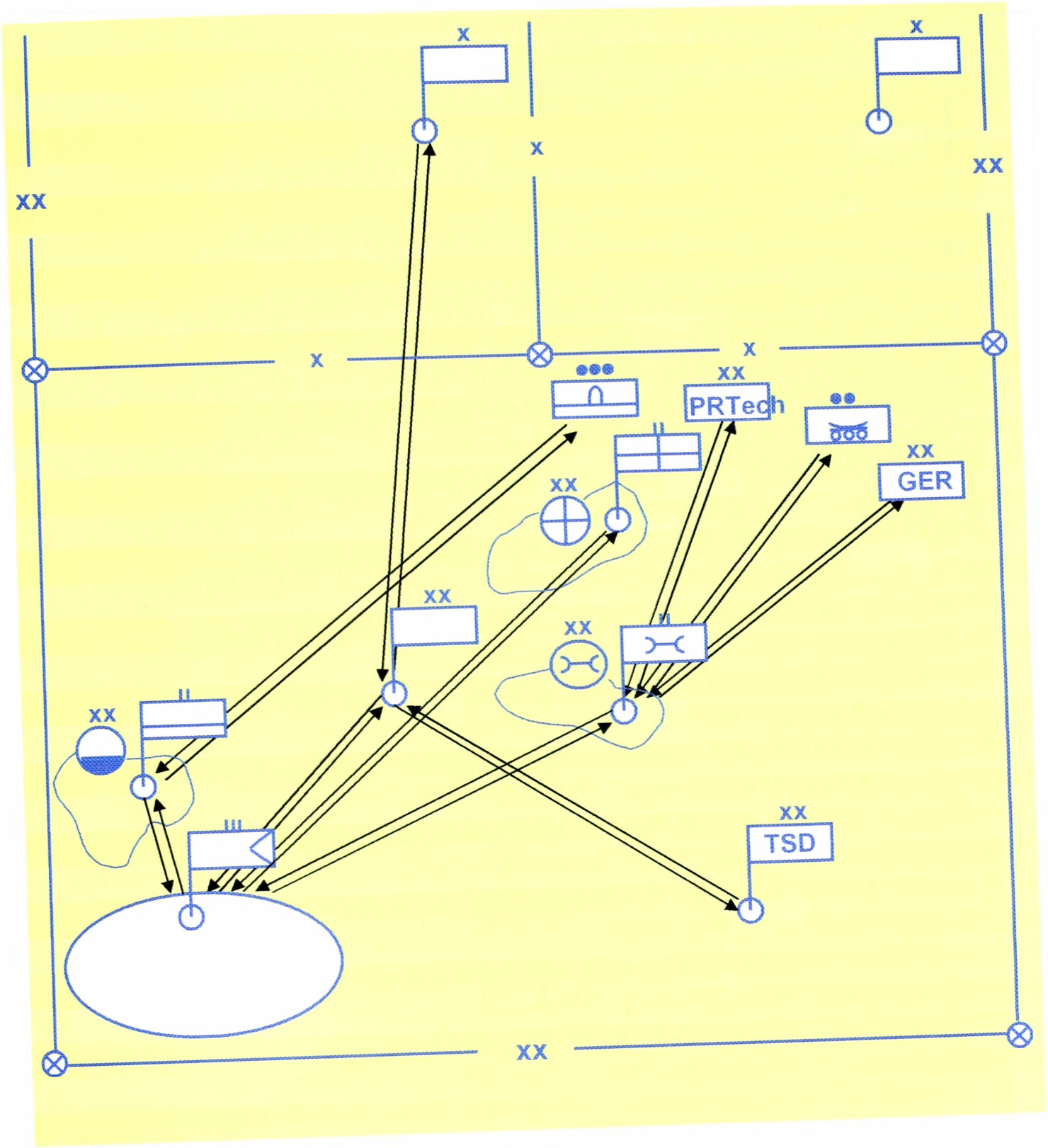

Rys. 6.3.3. Elementy logistyczne dywizji i ich relacje dowodzenia

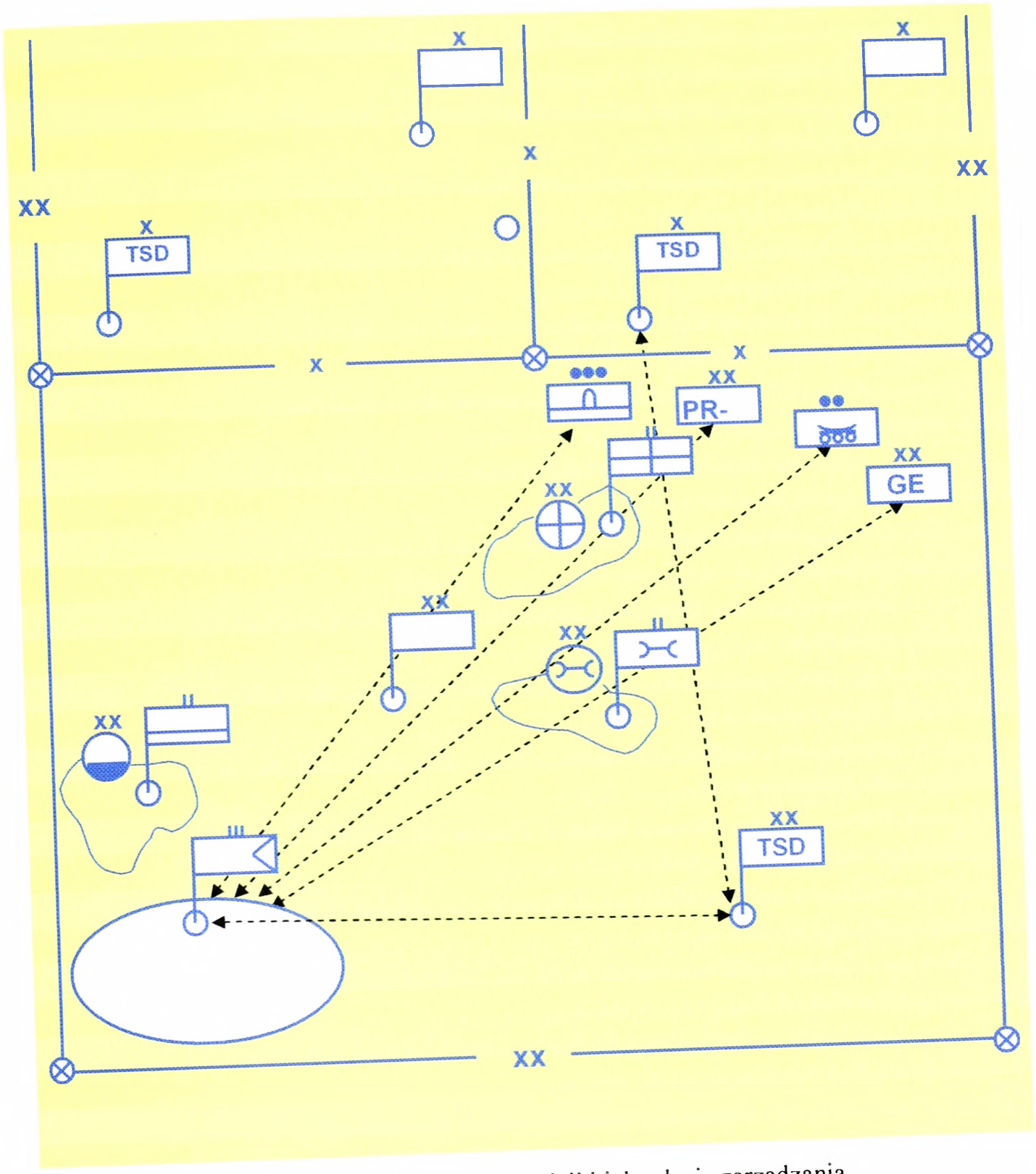

Rys. 6.3.4. Elementy logistyczne dywizji i ich relacje zarządzania

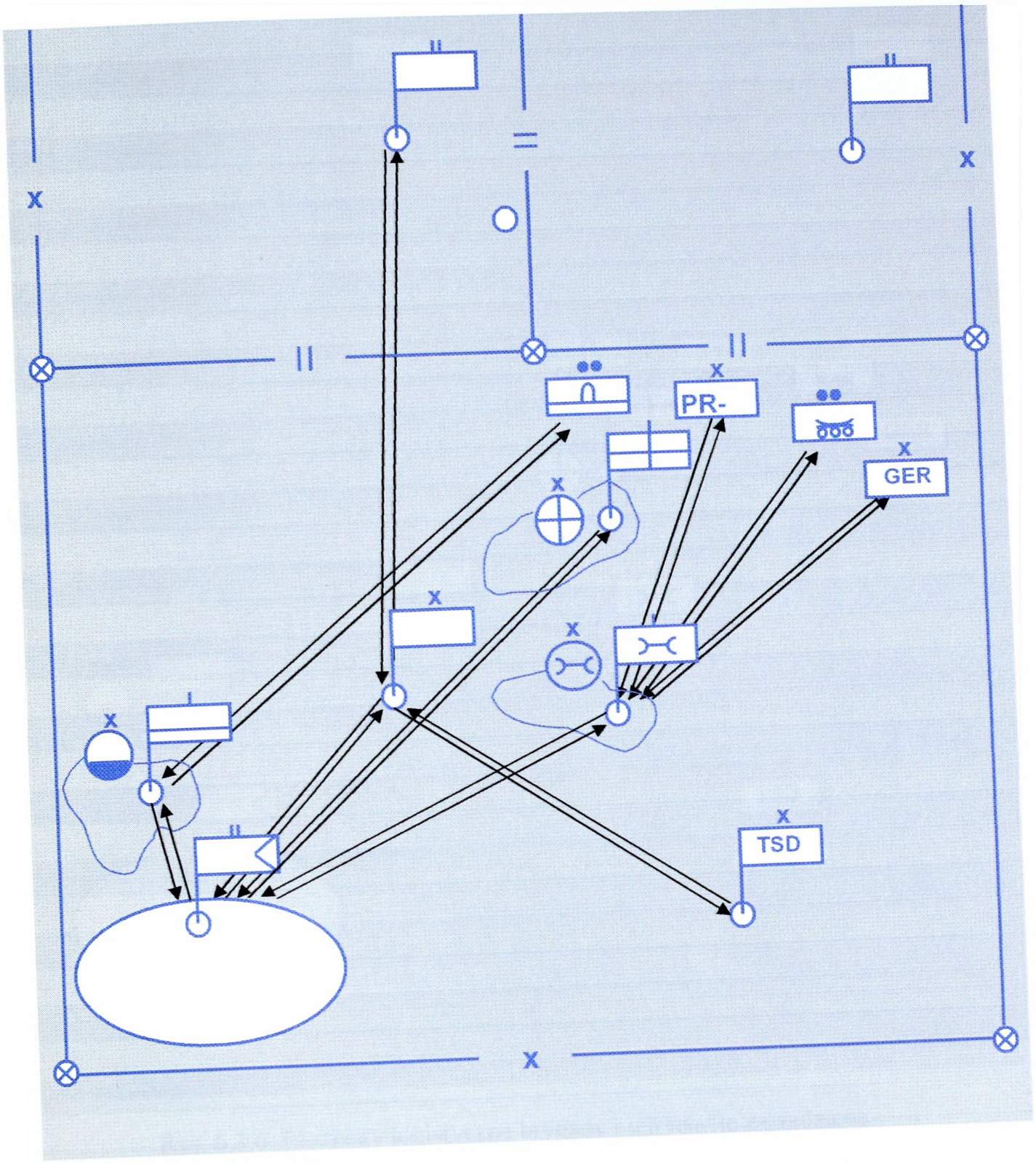

Rys. 6.3.5. Elementy logistyczne brygady i ich relacje dowodzenia

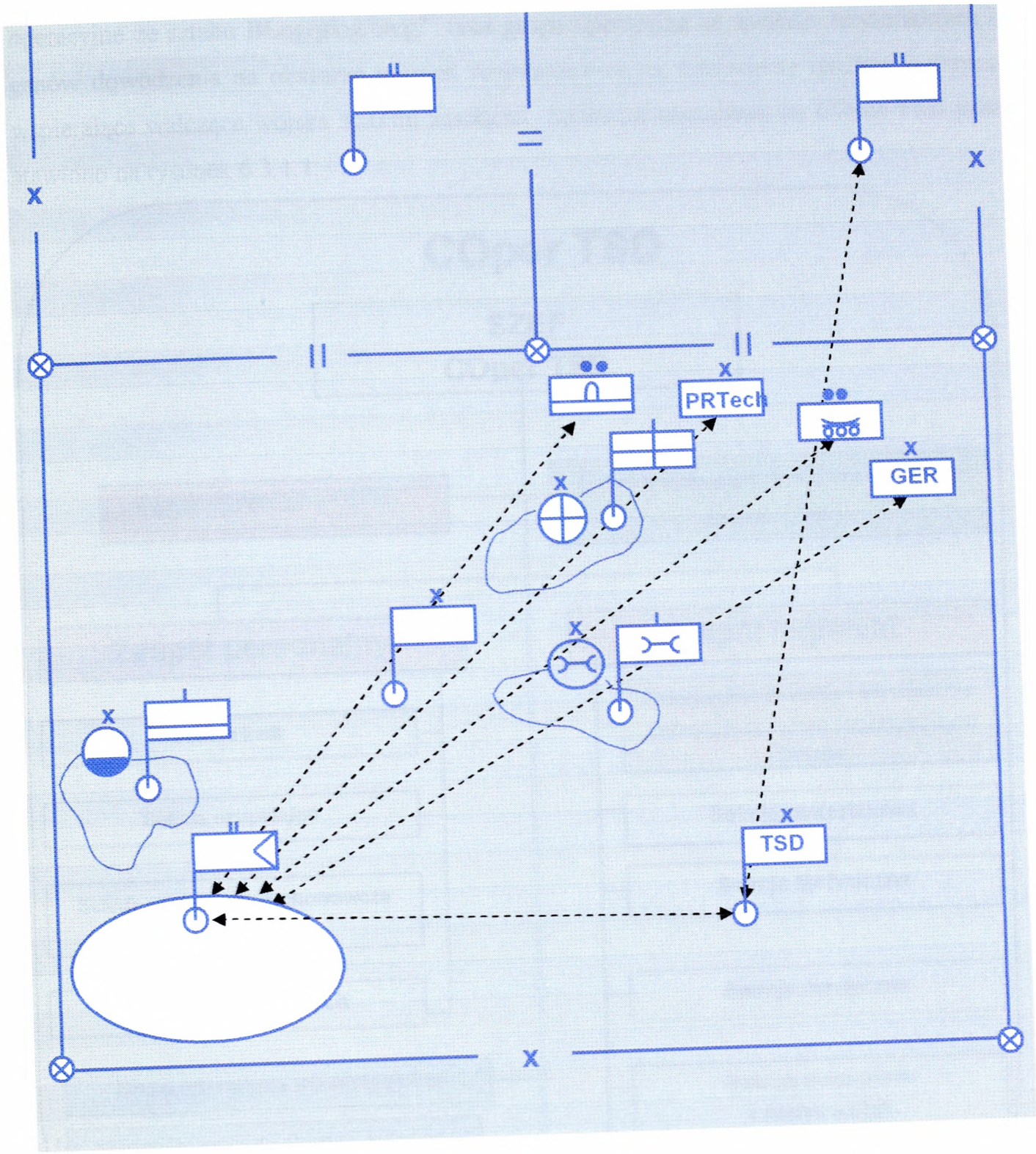

Rys. 6.3.6. Elementy logistyczne brygady i ich relacje zarządzania

6.3.1. Rola centrum operacyjnego TSD

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że w skład COper TSD wejdzie około 80-60% stanu etatowego kadry komórek S/G/J1 i S/G/J4 sztabu korpusu/dywizji/brygady, grupa

operacyjne ze sztabu BLog/plog/blog[87] oraz grupa operacyjna ze sztabów terytorialnych organów dowodzenia na obszarze których rozmieszczone są stacjonarne obiekty logistyczne wspierające walczące wojska swoimi zasobami. Strukturę organizacyjną COper TSD przedstawiono na rysunek 6.3.1.1.

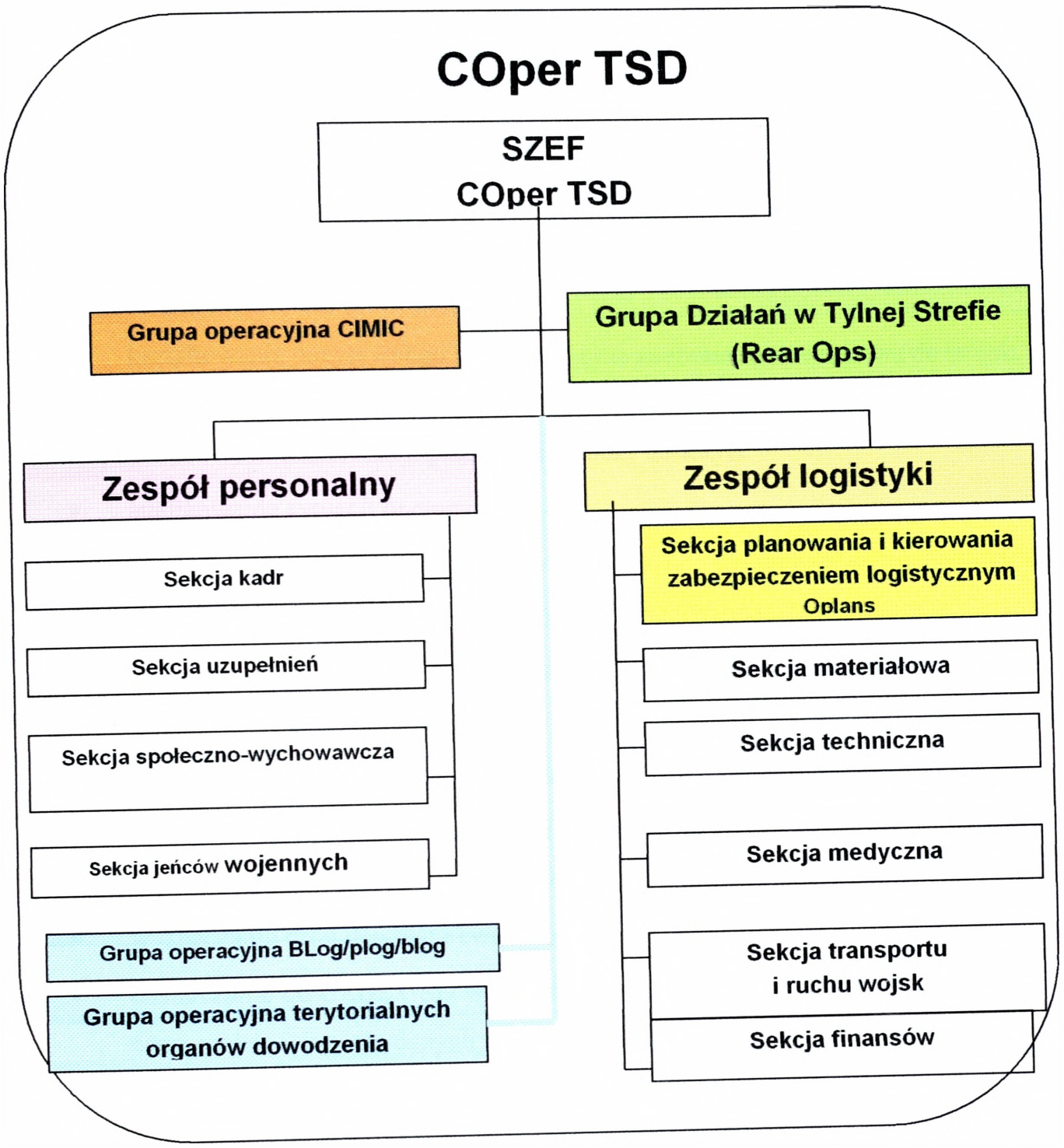

Rys. 6.3.1.1. Struktura organizacyjno-funkcjonalna COper TSD

Źródło: opracowanie własne na podstawie: materiały szkoleniowe 2 KZ do ćwiczenia dowódczo-sztabowego pk. „GRANICA".

[87] Na szczeblu korpusu występuje także grupa operacyjna okręgu wojskowego zaangażowanego do zabezpieczenia logistycznego walczących wojsk.

Do podstawowych zadań COper TSD należy zaliczyć:

- analizowanie sytuacji operacyjnej i logistycznej oraz rozkazów i zarządzeń wyższego szczebla dowodzenia;
- udział w procesie decyzyjnym i przygotowaniu dokumentów rozkazodawczych;
- opracowywanie i prowadzenie dokumentacji logistycznej (planistycznej i sprawozdawczej);
- zarządzanie zabezpieczeniem logistycznym walczących wojsk[88];
- zarządzanie zabezpieczeniem logistycznym jeńców wojennych;
- zarządzanie obsługą finansową walczących wojsk;
- świadczenie usług prawnych;
- kształtowanie pozytywnego wizerunku oraz zaufania społeczeństwa do wojsk.

Do podstawowych zadań sekcji planowania należy zaliczyć:

- analizowanie sytuacji operacyjnej;
- analizowanie aktualnego położenia i potencjału logistycznego podległych sił i środków logistycznych oraz ocena sytuacji logistycznej;
- bilansowanie potrzeb i możliwości zabezpieczenia logistycznego walczących wojsk;
- analizowanie i gromadzenie dokumentów wypracowanych przez CZDz GSD;
- ustalanie miejsc rozmieszczenia sił i środków logistycznych na tyłowym obszarze odpowiedzialności wojsk oraz sposobów i terminów ich przemieszczania;
- wyznaczanie dróg dowozu i ewakuacji[89];
- dostarczanie do CZDz GSD wypracowanych wariantów zabezpieczenia logistycznego wojsk i innych danych niezbędnych do opracowania dokumentacji planistycznej, rozkazodawczej i sprawozdawczej;
- opracowywanie zadań do realizacji przez BLog/plog/blog oraz sił i środków przydzielonych przez przełożonego;

---

[88] Zarządzanie zabezpieczeniem logistycznym walczących wojsk obejmuje planowanie, organizowanie, realizację i kontrolowanie (monitorowanie) procesów zabezpieczenia logistycznego realizowanych w oparciu o mobilny potencjał logistyczny wojsk, potencjał logistyczny okręgu wojskowego, oraz potencjał logistyczny będący w dyspozycji administracji rządowej i samorządowej przeznaczony do dyspozycji sił zbrojnych.

[89] Wyznaczanie dróg dowozu i ewakuacji, dróg rokadowych i dróg ewakuacji technicznej odbywa się wspólnie z przedstawicielem G3 i oficerem wojsk inżynieryjnych.

- organizowanie wykorzystania potencjału logistycznego okręgu wojskowego i gospodarki narodowej przez walczące wojska;
- prowadzenie mapy roboczej szefa COper TSD;
- koordynację pracy zespołów funkcjonalnych COper TSD;
- koordynację działania własnych elementów logistycznych z elementami logistycznymi niższego szczebla dowodzenia;
- monitorowanie zabezpieczenia logistycznego walczących wojsk.

Do podstawowych zadań sekcji materiałowej należy zaliczyć:

- analizowanie sytuacji operacyjnej;
- analizowanie aktualnego położenia i potencjału materiałowego podległych sił i środków logistycznych oraz ocena sytuacji materiałowej;
- bilansowanie potrzeb i możliwości zabezpieczenia materiałowego walczących wojsk;
- ustalanie miejsc rozmieszczenia sił i środków materiałowych na tyłowym obszarze odpowiedzialności wojsk oraz sposobów i terminów ich przemieszczania;
- opracowywanie propozycji dotyczących przebiegu dróg dowozu i ewakuacji oraz dróg rokadowych;
- opracowywanie i dostarczanie do zespołu planowania wariantów zabezpieczenia materiałowego wojsk i innych danych (dotyczących zabezpieczenia materiałowego) niezbędnych do opracowania dokumentacji planistycznej, rozkazodawczej i sprawozdawczej;
- opracowywanie propozycji zadań związanych z zaopatrywaniem wojsk i świadczeniem usług gospodarczo-bytowych dla BLog/plog/blog oraz sił i środków przydzielonych przez przełożonego;
- organizowanie wykorzystania potencjału materiałowego okręgu wojskowego i gospodarki narodowej przez walczące wojska;
- prowadzenie mapy roboczej i dziennika działań bojowych szefa zespołu materiałowego COper TSD;
- opracowywanie sposobów koordynacji działania własnych elementów materiałowych z elementami materiałowymi niższego szczebla dowodzenia;

- zarządzanie zaopatrywaniem walczących wojsk i świadczeniem usług gospodarczo-bytowych;
- monitorowanie zabezpieczenia materiałowego walczących wojsk.

Do podstawowych zadań sekcji technicznej należy zaliczyć:

- analizowanie sytuacji operacyjnej;
- analizowanie aktualnego położenia i potencjału technicznego podległych sił i środków logistycznych oraz ocena sytuacji technicznej;
- bilansowanie potrzeb i możliwości zabezpieczenia technicznego walczących wojsk;
- ustalanie miejsc rozmieszczenia sił i środków technicznych na tyłowym obszarze odpowiedzialności wojsk oraz sposobów i terminów ich przemieszczania;
- opracowywanie propozycji dotyczących przebiegu dróg ewakuacji technicznej;
- opracowywanie i dostarczanie do zespołu planowania wariantów zabezpieczenia technicznego wojsk i innych danych (dotyczących zabezpieczenia technicznego) niezbędnych do opracowania dokumentacji planistycznej, rozkazodawczej i sprawozdawczej;
- opracowywanie propozycji zadań związanych ze świadczeniem usług technicznych dla BLog/plog/blog oraz sił i środków przydzielonych przez przełożonego;
- organizowanie wykorzystania potencjału technicznego okręgu wojskowego i gospodarki narodowej przez walczące wojska;
- prowadzenie mapy roboczej i dziennika działań bojowych szefa zespołu technicznego COper TSD;
- opracowywanie sposobów koordynacji działania własnych elementów technicznych z elementami technicznymi niższego szczebla dowodzenia;
- zarządzanie zabezpieczeniem technicznym walczących wojsk;
- monitorowanie zabezpieczenia technicznego walczących wojsk.

Do podstawowych zadań sekcji medycznej należy zaliczyć:

- analizowanie sytuacji operacyjnej;

- analizowanie aktualnego położenia i potencjału medycznego podległych sił i środków logistycznych oraz ocena sytuacji medycznej;
- bilansowanie potrzeb i możliwości zabezpieczenia medycznego walczących wojsk;
- ustalanie miejsc rozmieszczenia sił i środków medycznych na tyłowym obszarze odpowiedzialności wojsk oraz sposobów i terminów ich przemieszczania;
- opracowywanie i dostarczanie do zespołu planowania wariantów zabezpieczenia medycznego wojsk i innych danych (dotyczących zabezpieczenia medycznego) niezbędnych do opracowania dokumentacji planistycznej, rozkazodawczej i sprawozdawczej;
- opracowywanie propozycji zadań związanych ze świadczeniem usług medycznych dla BLog/plog/blog oraz sił i środków przydzielonych przez przełożonego;
- organizowanie wykorzystania potencjału medycznego obwodów profilaktyczno-leczniczych na rzecz walczących wojsk;
- prowadzenie mapy roboczej, dziennika działań bojowych szefa zespołu medycznego COper TSD oraz wymaganej dokumentacji medycznej;
- opracowywanie sposobów koordynacji działania własnych elementów medycznych z elementami medycznymi niższego szczebla dowodzenia;
- zarządzanie zabezpieczeniem medycznym walczących wojsk;
- monitorowanie zabezpieczenia medycznego walczących wojsk.

Do podstawowych zadań sekcji transportowej należy zaliczyć:

- analizowanie sytuacji operacyjnej;
- analizowanie aktualnego położenia i potencjału transportowego podległych sił i środków logistycznych oraz ocena sytuacji transportowej;
- bilansowanie potrzeb i możliwości zabezpieczenia transportowego walczących wojsk;
- ustalanie miejsc rozmieszczenia sił i środków transportowych na tyłowym obszarze odpowiedzialności wojsk oraz sposobów i terminów ich przemieszczania;
- opracowywanie i dostarczanie do zespołu planowania wariantów zabezpieczenia transportowego wojsk i innych danych (dotyczących zabezpieczenia transporto-

wego) niezbędnych do opracowania dokumentacji planistycznej, rozkazodawczej i sprawozdawczej;

- opracowywanie propozycji zadań związanych ze świadczeniem usług transportowych dla BLog/plog/blog oraz sił i środków przydzielonych przez przełożonego;
- organizowanie wykorzystania potencjału transportowego okręgu wojskowego i gospodarki narodowej na rzecz walczących wojsk;
- prowadzenie mapy roboczej i dziennika działań bojowych szefa zespołu transportowego COper TSD;
- opracowywanie sposobów koordynacji działania własnych elementów transportowych z elementami transportowymi niższego szczebla dowodzenia;
- zarządzanie zabezpieczeniem transportowym walczących wojsk;
- monitorowanie zabezpieczenia transportowego walczących wojsk.

Do podstawowych zadań sekcji finansowej należy zaliczyć:

- wykonywanie zadań z zakresu gospodarki finansowej określonych przez dowódcę, a wynikających ze zmiennej sytuacji operacyjno-taktycznej;
- nadzorowanie i zapewnienie płynności wypłat należności finansowych;
- gromadzenie, analiza i weryfikacja informacji o sytuacji finansowej walczących wojsk;
- organizowanie i realizacja procesu sprawozdawczo-ewidencyjnego;
- sprawowanie wewnętrznej i zewnętrznej kontroli finansowej.

6.3.2. Organizacja stanowisk dowodzenia brygady logistycznej i pułku logistycznego[90]

Brygadą logistyczną/pułkiem logistycznym dowodzi osobiście dowódca, a sztab jest głównym organem dowodzenia. Sztab BLog/plog jest przeznaczony do utrzymania zdolności bojowej pododdziałów brygady/pułku, ich terminowego przygotowania do realizacji zadań zabezpieczenia logistycznego na rzecz wojsk prowadzących operację/walkę. Ponadto powi-

---

[90] Podrozdział opracowany na podstawie: E. Nowak, S. Smyk, P. Górski, *Funkcjonowanie brygady logistycznej korpusu wojsk ladowych w operacjach. Cz. II. Procedury funkcjonowania brygady logistycznej w operacjach*, AON, Warszawa 2003, s. 62-68.

nien zapewnić skuteczne dowodzenie pododdziałami logistycznymi w każdej sytuacji operacyjnej/taktycznej i logistycznej.

Dowodzenie BLog/plog jest realizowane ze stanowisk dowodzenia, przy czym zasadniczym miejscem pracy dowództwa jest mobilne stanowisko dowodzenia. Stanowisko dowodzenia przeznaczone jest do planowania realizacji zadań logistycznych na rzecz wojsk korpusu/dywizji oraz bezpośredniego dowodzenia pododdziałami logistycznymi. W zależności od sytuacji (w ważnych okresach operacji/walki) rozwijane jest wysunięte stanowisko dowodzenia (WSD)[91], szczególnie wówczas, gdy pododdziały i urządzenia logistyczne realizują zadania znacznie oddalone od sił głównych BLog/plog lub SD.

W skład głównego SD BLog/plog wchodzą:

- zespół dowodzenia (ZD),
- zespół planowania działań (ZPDz),
- zespół wsparcia dowodzenia (ZWD)
- sekcja S1/S4.

Brygada logistyczna/pułk logistyczny rozwija swoje stanowisko dowodzenia w oparciu o własny batalion dowodzenia. Strukturę organizacyjno-funkcjonalną SD BLog/plog przedstawia rys. 6.3.2.1.

Zespół dowodzenia tworzony jest na bazie komórki S2/S3 sztabu, przy czym pododdziałami jego skład wchodzą:

- sekcja dowodzenia,
- sekcja rozpoznania logistycznego.

Zespół dowodzenia przeznaczony jest do zapewnienia dowódcy BLog/plog realizacji bieżących przedsięwzięć logistycznych, a także koordynacji pracy całego SD. Zespół ten jest zasadniczym miejscem pracy dowódcy BLog/plog. Poszczególne sekcje realizują poniższe zadania.

Sekcja dowodzenia utrzymuje stały kontakt z CZDz GSD korpusu/dywizji w celu wymiany informacji operacyjno-logistycznych; śledzi bieżącą sytuację operacyjno-logistyczną oraz istotne dla pracy dowódcy BLog/plog treści decyzji, rozkazów i zarządzeń dowódcy korpusu/dywizji, a także wytyczne szefa CZDz GSD korpusu/dywizji; prowadzi ewidencję stanu sił i środków realizujących zabezpieczenie logistyczne; monitoruje zaangażowanie sił i środków logistycznych w realizację wcześniej postawionych zadań oraz wypracowuje i przekazu-

---

[91] WSD powinno także mieć charakter mobilny.

je zasadnicze wnioski w tym zakresie dla dowódcy BLog/plog i do CZDz GSD korpusu/dywizji; gromadzi informacje operacyjno-logistyczne otrzymywane z CZDz GSD korpusu/dywizji i udostępnia je zespołom funkcjonalnym SD; opracowuje i przekazuje meldunki operacyjne o działaniu pododdziałów logistycznych; opracowuje bieżące zarządzenia i rozkazy operacyjne dla pododdziałów logistycznych; koordynuje pracę SD BLog/plog; zapewnia bezpośrednie dowodzenie pododdziałami logistycznymi BLog/plog; rozwiązuje bieżące problemy wynikłe w toku realizacji zadań logistycznych, a także prowadzi mapę roboczą dowódcy BLog/plog.

Sekcja rozpoznania logistycznego zdobywa, gromadzi i analizuje informacje rozpoznawcze (ze wszystkich dostępnych źródeł) mające wpływ na działanie pododdziałów logistycznych (własnych i przydzielonych); prowadzi ciągłą ocenę warunków terenowych i klimatycznych; dostarcza informacje rozpoznawcze pozostałym zespołom (sekcjom) SD BLog/plog; koordynuje przedsięwzięcia z zakresu przeciwdziałania rozpoznawczej działalności przeciwnika; organizuje i prowadzi rekonesans logistyczny dla potrzeb dowódcy BLog/plog.

Zespół planowania działań[92] prowadzi ciągłą ocenę sytuacji operacyjnej/taktycznej i logistycznej; planuje użycie pododdziałów logistycznych (własnych i przydzielonych) adekwatnie do zadań opracowanych przez CZDz GSD korpusu/dywizji; opracowuje rozkazy i zarządzenia operacyjne dla własnych i przydzielonych pododdziałów logistycznych; monitoruje bieżącą sytuację wojsk pod kątem jej wpływu na działanie pododdziałów i urządzeń logistycznych. Zespół planowania przeznaczony jest do szczegółowego planowania realizacji dowozów zaopatrzenia i usług gospodarczo-bytowych oraz specjalistycznych na rzecz walczących wojsk. Odpowiada za efektywne użycie własnych i przydzielonych pododdziałów logistycznych funkcjonujących zgodnie z planem zabezpieczenia logistycznego wojsk korpusu/dywizji.

Zespół wsparcia dowodzenia (składający się z węzła łączności, zespołu komendanta SD BLog/plog, i kancelarii) przeznaczony jest do wspomagania dowódcy i sztabu w procesie dowodzenia poprzez planowanie i organizowanie systemu dowodzenia pododdziałami logistycznymi BLog/plog, realizację przedsięwzięć zapewniających utrzymanie ciągłości dowodzenia i kierowanie przepływem informacji wewnątrz SD BLog/plog.

---

[92] ZPDz tworzony jest na bazie komórki S3 sztabu BLog/plog i składa się z: sekcji planowania, sekcji materiałowej, sekcji technicznej, sekcji medycznej i sekcji transportowej.

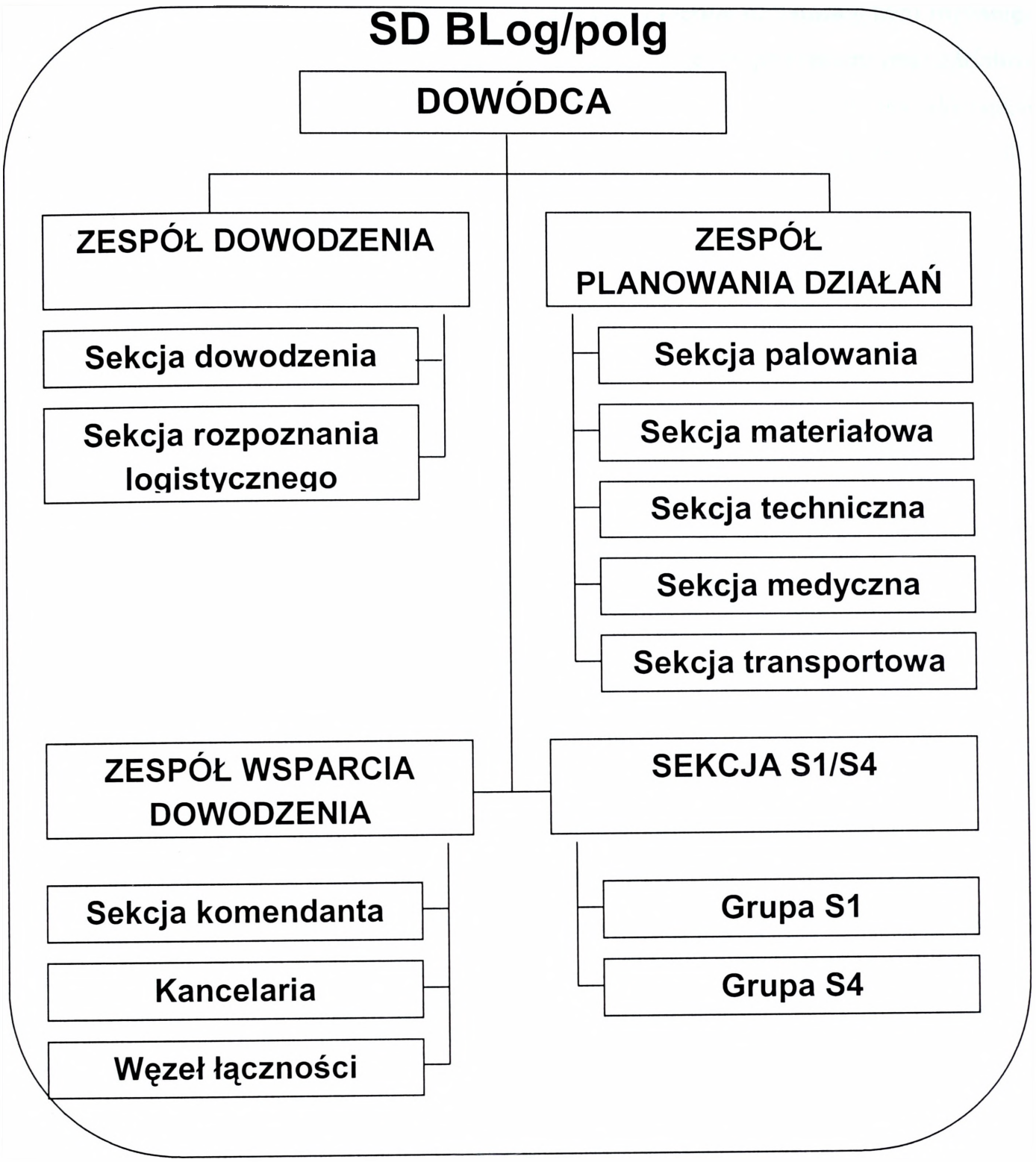

Rys. 6.3.2.1. Struktura organizacyjno-funkcjonalna COper z TSD BLog.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: E. Nowak, S. Smyk, P. Górski, *Funkcjonowanie brygady logistycznej ...,* op. cit., s.64.

Sekcja S1/S4 (składająca się z grupy S1 i grupy S4) kieruje mobilizacyjnym rozwinięciem BLog/plog oraz składa meldunki z jego przebiegu; kieruje uzupełnianiem pododdziałów logistycznych; zbiera i analizuje meldunki o sytuacji uzupełnieniowej w pododdziałach BLog/plog oraz potrzebach uzupełnieniowych; kieruje zabezpieczeniem logistycznym realizowanym na potrzeby BLog/plog[93].

Z głównego SD BLog/plog wydzielana jest także obsada personalna na WSD BLog/plog. Bazę kadrową stanowi grupa operacyjna oraz grupa rekonesansowo-przygotowawcza wraz z mobilnymi środkami łączności. Zadaniem WSD BLog/plog jest bezpośrednie dowodzenie pododdziałami logistycznymi w newralgicznych etapach operacji/walki, a także nadzór nad realizacją zadań zabezpieczenia logistycznego, koordynacja manewru pododdziałów logistycznych oraz zgłaszanie potrzeb do głównego SD. Rozwijanie WSD umożliwia szybką zmianę rejonu rozwinięcia SD BLog/plog (może przejąć rolę tego stanowiska z chwilą przemieszczenia się na nie większości sił i środków głównego SD).

6.3.3. Organizacja stanowisk dowodzenia pododdziałów logistycznych

Istota przepływu informacji w logistycznym systemie dowodzenia zobrazowana jest na rys. 6.3.1., 6.3.3., 6.3.5.. Można stwierdzić, że na tyłowym obszarze korpusu funkcjonują pododdziały logistyczne BLog (bataliony i samodzielne kompanie) oraz samodzielne bataliony i kompanie logistyczne przydzielone przez przełożonego.

W tyłowym pasie dywizji zadania logistyczne realizują bataliony plog oraz samodzielne kompanie logistyczne przydzielone przez przełożonego.

W tyłowym rejonie brygady funkcjonują kompanie blog, przy czym w ich skład wchodzą siły i środki logistyczne przydzielone przez przełożonego. Tym samym można stwierdzić, że na tyłowym obszarze wojsk rozwijane są SD batalionów logistycznych oraz punkty dowodzenia (PD) kompanii logistycznych. Punkty dowodzenia organizowane są na ogólnych zasadach obowiązujących przy organizowaniu punktów dowódczo-obserwacyjnych (PDO) w kompaniach ogólnowojskowych i rodzajów wojsk. Tym samym zespół autorski swoje badania skoncentrował na SD batalionów logistycznych.

Batalionami logistycznymi osobiście dowodzą ich dowódcy a wspiera ich główny organ dowodzenia – sztab. W dowodzeniu biorą także udział kierownicze osoby funkcyjne do których należą: szef sztabu i szef logistyki. Dowodzenie odbywa się ze stanowiska dowodze-

---

[93] Grupa S4 BLog zajmuje się problematyką zabezpieczenia logistycznego tylko batalionów i samodzielnych kompanii BLog.

nia, przy czym w sytuacji, gdy zadania logistyczne realizowane są w dużym oddaleniu od SD lub sił głównych batalionu może być zorganizowany dodatkowo PD. W takiej sytuacji SD pełni rolę głównego stanowiska dowodzenia.

Główne stanowisko dowodzenia batalionu logistycznego składa się z:

- grupy dowodzenia;
- grupy wsparcia dowodzenia;
- grupy zabezpieczenia działań;
- węzła łączności.

Grupa dowodzenia (GD) stanowi zasadniczy element stanowiska dowodzenia. Podstawowe jej zadania związane są z planowaniem działań podległych sił i środków adekwatne do postawionych zadań przez przełożonego. Ponadto GD koordynuje funkcjonowanie pozostałych elementów składowych SD batalionu logistycznego, określa potrzeby informacyjne i pozyskuje dane niezbędne do podjęcia decyzji przez dowódcę.

Grupa wsparcia dowodzenia (GWD) organizuje, zabezpiecza i nadzoruje przepływ i bezpieczeństwo informacji wykorzystywanych w procesie decyzyjnym. Informacje te wykorzystywane są przez poszczególne komponenty SD, a także kierowane są do SD przełożonego[94].

Grupa zabezpieczenia działań (GZDz) realizuje funkcje planistyczno-koordynujące zabezpieczenia logistycznego funkcjonowania batalionu logistycznego. Ponadto kieruje działalnością personalną batalionu i wspiera jego dowodzenie. Podporządkowane jej siły i środki przeznaczone są do obrony i ochrony bezpośredniej SD oraz realizacji przedsięwzięć związanych ze zwijaniem, przemieszczaniem i rozwijaniem SD batalionu. Grupa zabezpieczenia działań odpowiada także za przygotowanie i obsługę miejsc pracy osób funkcyjnych oraz zapewnienie personelowi SD należytych warunków socjalno-bytowych.

Węzeł łączności przeznaczony jest do zapewnienia dowiązania stanowiska dowodzenia do sieci łączności przełożonego oraz łączności z sąsiednimi jednostkami współdziałającymi, a także zapewnienia łączności wewnętrznej na SD i z PD (o ile jest organizowany).

Łączność organizuje się zgodnie z decyzją dowódcy i zarządzeniem sztabu nadrzędnego (przełożonego). Jednym z uwarunkowań stosowanych rozwiązań w tym zakresie jest ilość i jakość posiadanych środków łączności.

---

[94] W wypadku korpusu do SD BLog lub TSD korpusu: jego COper – dotyczy samodzielnych batalionów przydzielonych przez przełożonego i nie podporządkowanych dowódcy BLog; w wypadku dywizji do SD plog.

Podstawowe relacje łączności to: SD batalionu – PD pododdziału liniowego (przekazywane są rozkazy i zarządzenia oraz meldunki operacyjne). Za organizację łączności odpowiedzialny jest dowódca batalionu logistycznego; SD batalionu – SD (PD) sąsiadów i pododdziałów (elementów) logistycznych współdziałających z batalionem. Siły i środki łączności wydzielają zainteresowane sztaby oraz organizują bezpośrednie relacje łączności.

Na SD batalionu logistycznego pracę organizuje się w systemie całodobowym. Tym samym obsadę etatową SD dzieli się na dwie zmiany, a czas pracy i odpoczynku obsady SD ustalają szefowie jego komórek organizacyjnych.

7. KONCEPCJA DZIAŁANIA I DOWODZENIA W TYŁOWEJ STREFIE DZIAŁAŃ SZCZEBLA TAKTYCZNEGO I OPERACYJNEGO WOJSK LĄDOWYCH

płk dr hab. inż. Józef Władysław MICHNIAK

7.1. Działania w obszarze tyłowym w ujęciu amerykańskich wojsk lądowych[95]

Przedstawione poniżej rozwiązanie (na bazie korpusu) przewiduje, iż w obszarze tyłowym funkcjonuje TSD o następującej strukturze:

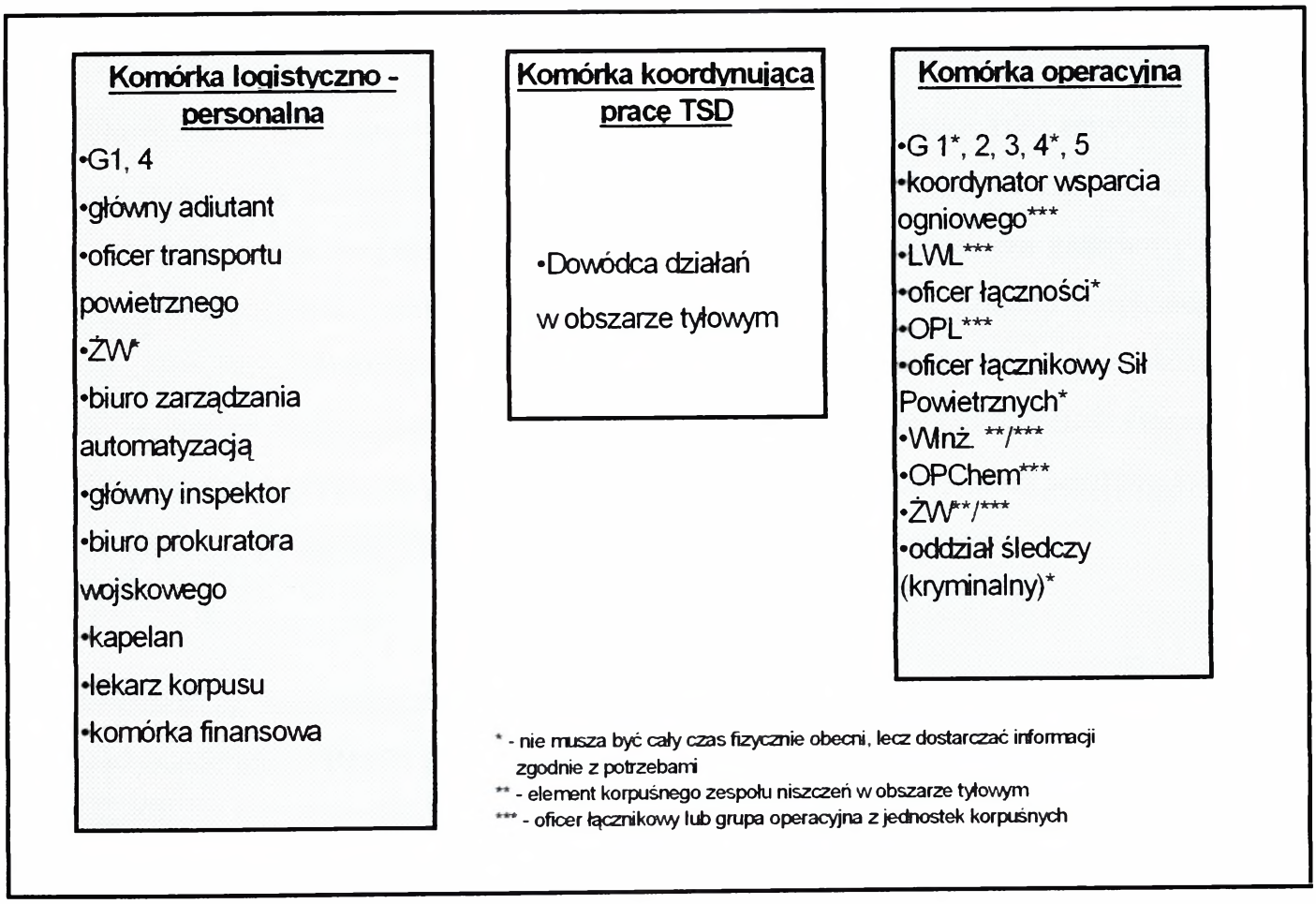

Zasadnicze elementy tyłowego stanowiska dowodzenia korpusu Wojsk Lądowych USA

Źródło: Opracowano na podstawie *FM 100 - 15*

---

[95] ***Dokumenty odniesienia:*** ***STANAG 2079***

Do jego zadań należy:

- podział terenu w obszarze tyłowym dla jednostek i urządzeń (instalacji) wojskowych;
- planowanie i koordynacja działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa w tym obszarze;
- zapewnienie wszelkiego dostępnego wsparcia i zabezpieczenia na rzecz wszelkich działań korpusu;
- planowanie i kontrola przemieszczeń (ang. *Administrative* lub *Nontactical Movement*).

W zakresie zabezpieczenia logistycznego i wsparcia personalnego tyłowe stanowisko dowodzenia korpusu:

- gromadzi, analizuje i dostarcza do adresatów informacje niezbędne dla zabezpieczenia działań bezpośrednich, głębokich i tyłowych;
- kontroluje prowadzenie działań zabezpieczenia logistycznego oraz wsparcia personalnego i na tej podstawie dostarcza odpowiednie dane do komórki logistyczno - personalnej na GSD korpusu.

Tyłowe stanowisko dowodzenia korpusu może służyć jako stanowisko zapasowe wobec głównego stanowiska dowodzenia (GSD), toteż jest tam w sposób ciągły monitorowana sytuacja w zakresie działań bezpośrednich i głębokich. TSD jest stanowiskiem mobilno – stacjonarnym, rozmieszczanym zazwyczaj w głębi obszaru tyłowego, w pobliżu korpuśnego dowództwa tyłów (ang. *Corps Support Command – COSCOM*). COSCOM to dowództwo największej jednostki logistycznej korpusu, które sprawuje uprawnienia Kontroli Operacyjnej (ang.OPCON) nad wszystkimi jednostkami i instalacjami logistycznymi na szczeblu korpusu. Praca na TSD kierowana jest zazwyczaj przez zastępcę dowódcy korpusu.

7.2. Koncepcja sprawowania dowodzenia w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego na przykładzie korpusu wojsk lądowych SZ RP

Działania w obszarze tyłowym obejmują:

- zarządzanie terenem,
- ochronę i obronę jednostek i instalacji,
- podtrzymywanie działań bezpośrednich i głębokich,
- przemieszczenia/przegrupowania.

Realizacją tych zadań kierują wyspecjalizowane organy (komórki rozmieszczone na głównym stanowisku dowodzenia (GSD) – patrz rys. 7.2.1. i tyłowym stanowisku dowodzenia (TSD) – patrz rys. 7.2.2. Wersja uogólniona nie przypisana do poziomu dowodzenia,

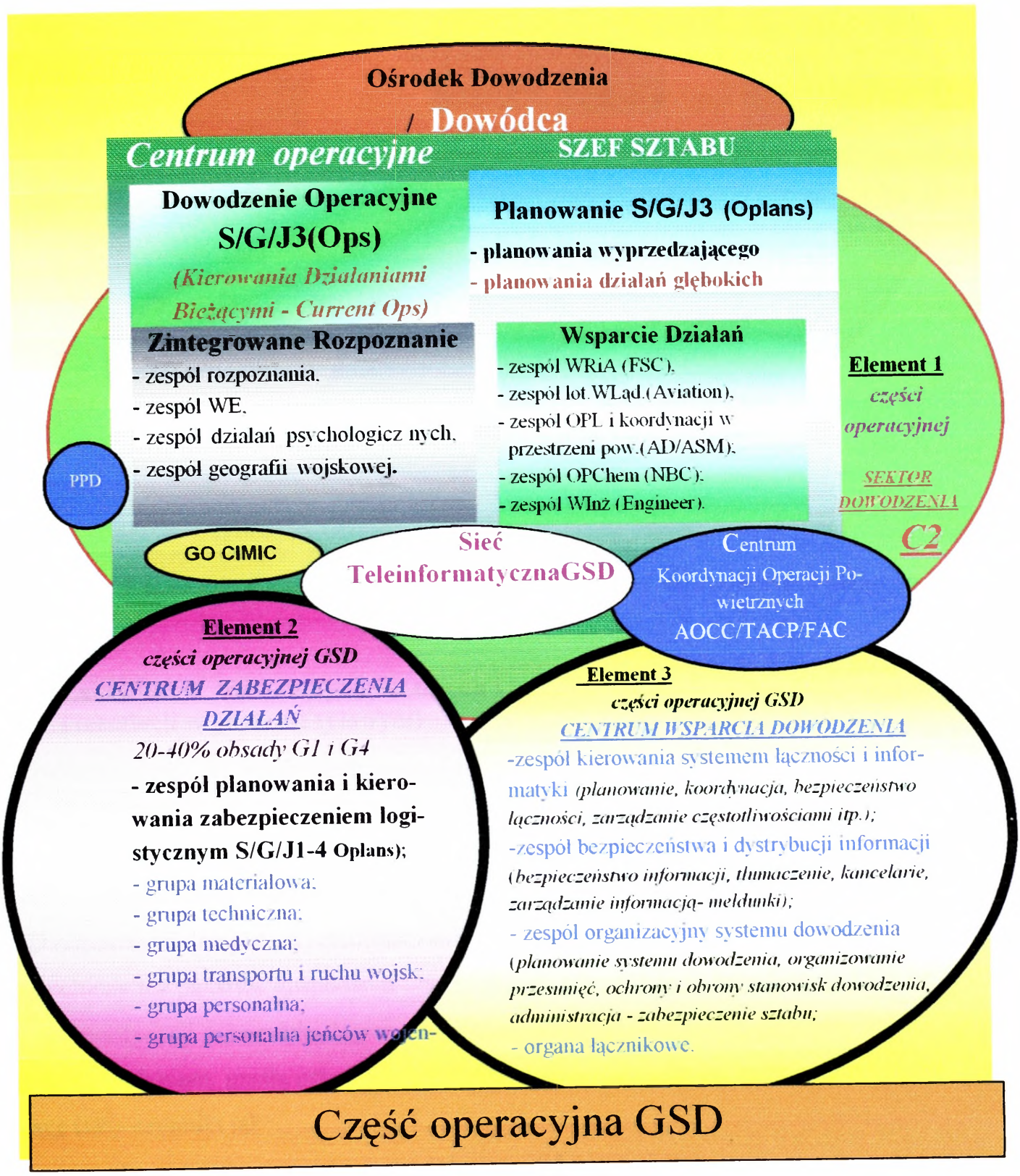

Rys. 7.2.1. Grupy funkcyjne części operacyjnej głównego stanowiska dowodzenia

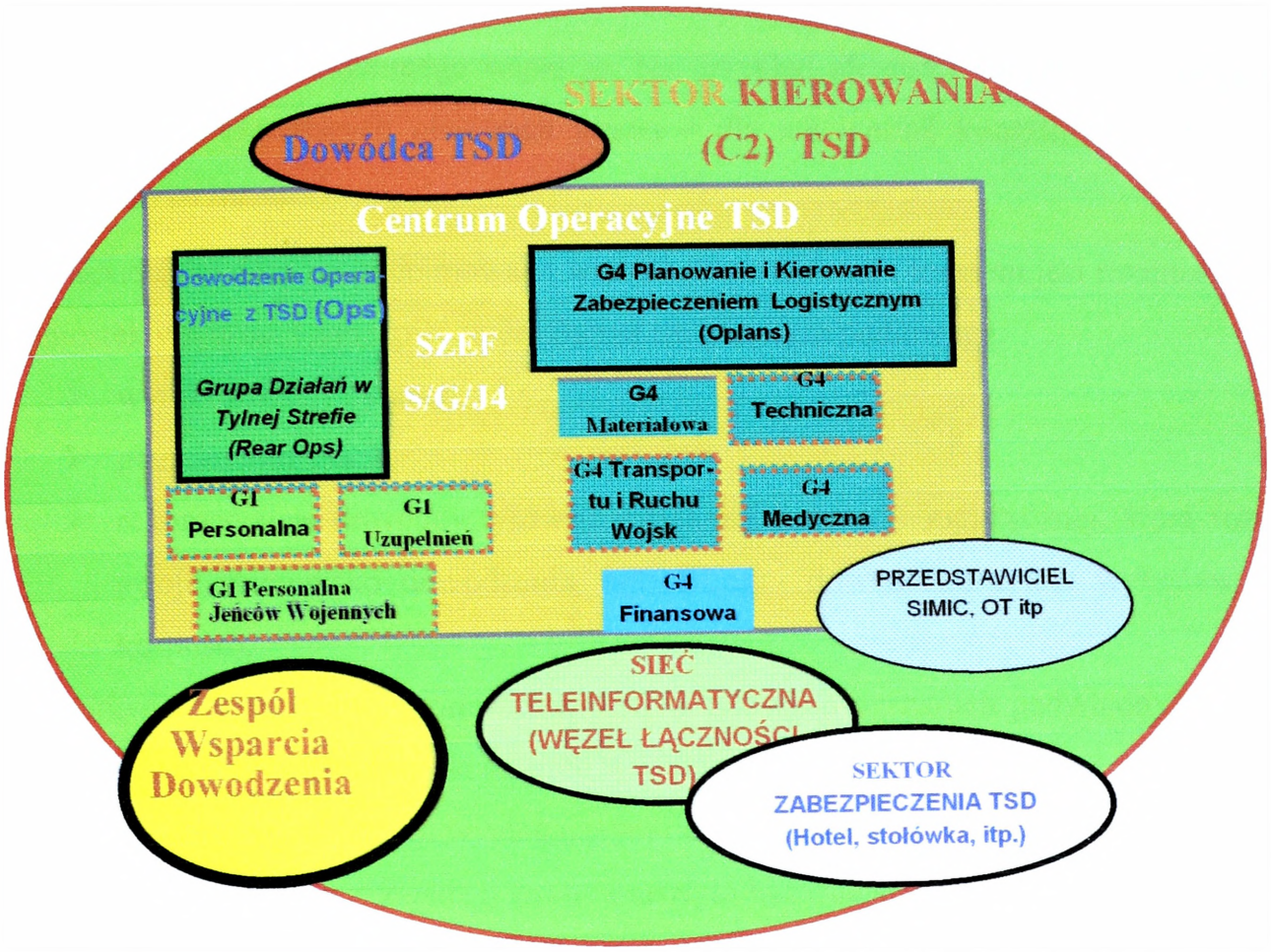

Rys. 7.2.2. Grupy funkcyjne tyłowego stanowiska dowodzenia (TSD)

7.2.1. Zarządzanie terenem (podział terenu i kontrola rozmieszczenia sił i instalacji w obszarze tyłowym)

Za problematykę zarządzania terenem odpowiedzialna jest komórka operacyjna G3 GSD. Część jednostek o charakterze bojowym, na przykład odwody, lotnictwo wojsk lądowych (LWLąd) i inne rozmieszczane są właśnie w obszarze tyłowym. Komórka operacyjna TSD odpowiedzialna jest za rozmieszczenie tam innych sił, np.: EAC, środków działań połączonych czy też państwa gospodarza – wszystko to oczywiście w koordynacji z G3 na GSD. G3 w koordynacji z komórką logistyczną rozmieszcza poszczególne elementy ugrupowania zgodnie z zadaniem, myślą przewodnia i zamiarem dowódcy. Brane są przy tym ponadto pod uwagę takie czynniki jak:

- sytuacja rozpoznawcza w obszarze tyłowym,
- potrzeby wynikające z zadań podwładnych,
- inne oparte na wynikach oceny sytuacji.

Wnioski z oceny sytuacji pozwalają na decyzję, czy siły rozmieszczane w obszarze tyłowym będą rozśrodkowane dla zwiększenia odporności na oddziaływanie przeciwnika, czy

też ześrodkowane dla wzajemnego wsparcia. Na przykład elementy inżynieryjne mogą być ześrodkowane w kluczowych obszarach terenu – dla ich lepszej kontroli oraz ułatwienia obrony własnych instalacji.

Zasadniczą decyzją podejmowaną w zakresie zarządzania terenem jest rozmieszczenie jednostek wsparcia i zabezpieczenia. Bierze się przy tym pod uwagę:

- wyniki z oceny sytuacji,
- plan dezinformacji,
- rekomendacje dowódcy tyłów (największej jednostki logistycznej, która rozwija swoje stanowisko dowodzenia, np.: BLog - dowództwo tyłów wykonawczych korpusu).

W przypadku potrzeby rozmieszczenia sił w tyłowych obszarach podwładnych, należy to uzgodnić z tyłowymi stanowiskami (TSD) tychże sił.

Innym istotnym problemem wymagającym decyzji jest rozmieszczenie jednostek odtwarzających zdolność bojową. Z jednej strony muszą to być miejsca, gdzie proces ten może być prowadzony w miarę dogodnie, z drugiej zaś tak, aby siły te (lub ich część) można było w miarę potrzeby wykorzystać w działaniach w obszarze tyłowym.

Rozmieszczone w obszarze tyłowym siły i instalacje tworzą, pod kontrolą komórki operacyjnej TSD bazy (jedna lub kilka jednostek / instalacji rozmieszczonych w określonym obszarze) lub grupy baz (kilka baz połączonych podobnymi zadaniami i/lub potrzebami ochrony i obrony. TSD określa dowódcę każdej takiej bazy (grupy baz). Dowódcy ci odpowiadają za rozmieszczenie sił w wyznaczonych dla baz rejonach terenu. Każda z tych baz podlega pod TSD na zasadzie uprawnień Kontroli Operacyjnej (ang. OPCON), zaś bezpośrednio, w aspekcie działań w obszarze tyłowym – komórce operacyjnej TSD. Jednak pozostają w podporządkowaniu swoich macierzystych dowódców, którzy stawiają im zadania. Np.: batalion ŻW działający w obszarze tyłowym otrzymuje zadania od brygady ŻW, nie zaś z TSD.

Na podstawie wytycznych z G3 GSD, komórka operacyjna TSD współpracując z logistyką TSD, kontroluje zmiany rozmieszczenia sił w obszarze tyłowym. Konieczne jest, dla zachowania ciągłości realizacji zadań, koordynowanie takiego manewru z przełożonymi jednostek, których dotyczy. Zmiany rozmieszczenia muszą być ściśle koordynowane z G3 GSD dla uniknięcia konfliktów w aktualnych i planowanych operacjach. Sprawy wykorzystania w każdym zakresie HNS muszą być uzgadniane z G5 GSD (CIMIC).

7.2.2. Ochrona i obrona

Ochrona i obrona obszaru tyłowego ma za zadanie zapewnić siłom własnym swobodę manewru i ciągłość działań. Działania tego rodzaju oparte są na czterech zasadniczych komponentach:

- rozpoznaniu,
- samoobronie baz i grup baz,
- działaniach sił ochrony i obrony,
- wydzielonych zgrupowaniach broni połączonych (ogólnowojskowych) do działań w obszarze tyłowym – (ang. Tactical Combat Forces – TCFs)

Rozpoznanie

Za gromadzenie i rozpowszechnianie informacji rozpoznawczych odpowiada G2, ale G3 z TSD musi gromadzić dane ze wszystkich dostępnych źródeł. Natychmiast po uzyskaniu informacji o zagrożeniu obszaru tyłowego G3 z TSD powiadamia zgrupowanie broni połączonych(ogólnowojskowych - ang.TCFs) oraz podległe bazy o zaistniałej sytuacji.

Samoobrona baz i grup baz

Każda baza przygotowuje plan obrony, łącznie z OPBMR na wypadek ataku na poziomie I (można go odeprzeć własnymi siłami) i częściowo II (konieczna pomoc z zewnątrz od sił ochrony i obrony). Plan powinien zawierać przynajmniej:

- organizację dowodzenia,
- podział sektorów obrony,
- organizację systemu ognia całej dostępnej broni,
- określenie sił, które mogą wzmocnić obronę (z zewnątrz),
- systemy alarmowania,
- plan zapór,
- użycie dymów,
- planowanie niszczeń oraz naprawę zniszczeń wykonanych przez przeciwnika,
- integracje sił i środków HNS w planie obrony,
- własne środki OPL,
- plan wsparcia ogniowego – na co można liczyć.

Plany dostarczane są do Centrum Oper TSD (tzw TSD ops, do jednostek ŻW zapewniających bezpieczeństwo bazom, gdy te nie mogą same się obronić . Plany obrony baz łączone są w jeden plan działań w obszarze tyłowym przez G3 z TSD uwzględniając użycie wsparcia

ogniowego na rzecz działań tyłowych. W każdej bazie organizuje się centrum operacyjne i system łączności niezbędne do dowodzenia działaniami obronnymi.

Działania sił ochrony i obrony

G3 z TSD wyznacza siły, zwykle ŻW, do działania na rzecz baz w wypadku zagrożenia na poziomie II. Ich głównym zadaniem jest umożliwienie bazom wykonywania ich funkcji, nie zaś przewlekłe walki, toteż istotą działania jest reakcja tak szybka, aby zmusić przeciwnika do przerwania jego działań przeciwko bazom. Na rzecz tych sił działają wszelkie dostępne środki wsparcia.

Siły te to zazwyczaj ŻW. Ich wielkość zależy od oceny zagrożenia. Jeżeli siły ochrony i obrony nie mogą poradzić sobie z zagrożeniem, powinny wiązać walką przeciwnika i opóźniać jego działania do momentu, gdy do akcji mogą wejść zgrupowania broni połączonych (ang. TCFs).

Działania wydzielonych zgrupowań broni połączonych (ZBP - ang. TCF)

Zgrupowanie broni połączonych (ang. TCF) jest normalna częścią ugrupowania operacyjnego, wyznaczoną przez G3 dla zwalczania zagrożeń na poziomie III w obszarze tyłowym. Ponadto uwzględnia się plany alternatywne co do wykorzystanie zgrupowań broni połączonych (ang. TCF) w obszarach tyłowych jednostek podległych (także przy zagrożeniu III).

W zależności od sytuacji zgrupowanie broni połączonych (ang. TCF) może być z góry wyznaczone i przewidziane do działań w obszarze tyłowym lub też mogą to być siły, które staną się zgrupowaniem broni połączonych (ang. TCF) „na rozkaz". Po wyznaczeniu, zgrupowanie broni połączonych (ang. TCF) przechodzi pod władzę dowódcy do spraw działań w obszarze tyłowym z uprawnieniami Kontroli Operacyjnej (ang. OPCON). W korpusie powinny to być siły wielkości brygady, obejmujące jednostki bojowe, wsparcia bojowego, LW-Ląd, podległe najwyższemu dowódcy ogólnowojskowemu wśród tworzących zgrupowanie broni połączonych. Zgrupowanie broni połączonych (ang. TCF) nawiązuje łączność z TSD i korzysta z ich informacji. Zgrupowanie broni połączonych (ang. TCF) rozmieszcza się w takim rejonie, z którego najlepiej przeciwdziałać może zagrożeniom na poziomie III. Zgrupowanie broni połączonych organizuje współdziałanie z ŻW.

Wykorzystanie zgrupowania broni połączonych do działania w obszarze tyłowym pod Kontrolą Operacyjną (ang. OPCON) TSD następuje na podstawie **decyzji DOWÓDCY**.

Sytuacją typową jest, że zgrupowanie broni połączonych nie jest na stałe przydzielane pod Kontrolę Operacyjną TSD. Zazwyczaj, w skali korpusu jest to typowa brygada (z odwodu

korpusu) gotowa do realizacji swoich zadań zgodnie z decyzja dowódcy. Jest jednak wyznaczona jako potencjalne zgrupowanie broni połączonych i planuje także takie działanie. Jej użycie jako zgrupowania broni połączonych następuje wówczas, gdy dowódca TSD stwierdzi, iż zagrożenia nie da się powstrzymać samoobroną baz lub siłami ochrony i obrony. Po decyzji o użyciu zgrupowania broni połączonych (ZBP) wyznacza się mu rejon działania, w którym ZBP przejmuje Kontrolę Operacyjną (ang. OPCON) nad wszystkimi znajdującymi się tak siłami. Dla uniknięcia zakłóceń w ruchu transportów logistycznych G3 z TSD współpracuje ściśle z komórką logistyczną. W razie potrzeby na GSD może być podjęta decyzja o wzmocnieniu ZBP dodatkowymi siłami. Siły ochrony i obrony (ŻW) mogą przejść pod Kontrolę Operacyjną ZBP lub być użyte oddzielnie do swoich zadań – sposób wykorzystania rekomenduje dowódca ZBP.

Wsparcie ogniowe

G3 z GSD oraz koordynator wsparcia ogniowego są odpowiedzialni za całokształt planowania wsparcia ogniowego na rzecz obszaru tyłowego, włączając w to zapotrzebowanie na bezpośrednie wsparcie lotnicze. Wsparcie ogniowe nie jest zazwyczaj planowane dla zagrożeń poziomu I. ZBP planuje szczegółowo użycie swojej artylerii w zagrożeniach poziomu III, zaś G3 i koordynator wsparcia ogniowego planują wsparcie ogniowe środkami korpusu dla wsparcia działań tyłowych przy zagrożeniach poziomu II i III.

Ochrona i obrona baz sił powietrznych.

Na terenie obszaru tyłowego mogą funkcjonować bazy sił powietrznych, których obrona musi być włączona do planu działań w obszarze tyłowym. Dowódca bazy sił powietrznych jest w takiej sytuacji odpowiedzialny za ochronę i obronę przed zagrożeniem na poziomie I. W przypadku zagrożenia na poziomie II siły ochrony i obrony (zwykle ŻW) mogą przejść pod Kontrolę Operacyjną dowódcy bazy lotniczej do czasu likwidacji zagrożenia. Jeżeli do walki wejdzie ZBP (poziom III), na rozkaz dowódcy działań tyłowych ZBP przejmuje Kontrolę Operacyjną nad wszystkimi siłami w swoim rejonie działania, włączając w to siły ochrony bazy (czyli żołnierzy ochrony z sił powietrznych) do czasu, aż zagrożenie minie.

7.2.3. Podtrzymywanie działań bezpośrednich i głębokich

Komórka logistyczna (ang. CSS) TSD planuje i kontroluje działania zmierzając do „zasilania:" działań bezpośrednich i głębokich. Główne przedsięwzięcia w tym zakresie to:

- analiza myśli przewodniej i zamiaru dowódcy,
- integracja niezbędnych przedsięwzięć w planie podtrzymywania działań,

- rekomendacja rozmieszczenia jednostek i instalacji logistycznych,
- identyfikacja i przekazanie dla G3 z TSD tych instalacji logistycznych i innych które są szczególnie ważne i wymagają specjalnej ochrony,
- sporządzenie planu wsparcia logistycznego oraz koordynacja działań logistycznych dla jednostek w obszarze tyłowym,
- monitorowanie sytuacji w zakresie utrzymania zdolności do działania (pod względem zabezpieczenia logistycznego).

Rozmieszczenie sił logistycznych musi uwzględnić potrzebę rozmieszczania ich przy głównych drogach zaopatrywania ale jednocześnie poza prawdopodobnymi kierunkami uderzeń przeciwnika, w głębi ugrupowania, dla zmniejszenia zagrożeń. Wykonawcą tych planów jest dowództwo tyłów (dowództwo największej jednostki logistycznej, która przejmuje kontrolę Operacyjną (ang. OPCON) nad wszystkimi siłami logistycznymi przydzielonymi do danej struktury (tu – korpuśna brygada logistyki przejmuje dowodzenie nad innymi przydzielonymi jeśli nie zostały przekazane dywizjom). Stanowisko dowodzenia (SD) takiego dowództwa rozwija się zazwyczaj w bezpośredniej bliskości TSD korpusu, dla ułatwienia współdziałania oraz ochrony.

7.2.4. Przemieszczenia / przegrupowania

Przemieszczenia przez obszar tyłowy mają szczególne znaczenie dla całokształtu działań. Mogą obejmować przemieszczenia w przewidywaniu wejścia do walki oraz o charakterze administracyjnym (przemieszczenie z jednego rejonu do drugiego, transporty logistyczne i inne). Kontrola przemieszczeń obejmuje:

- planowanie,
- koordynowanie,
- realizację (kontrolę) przemieszczeń sił własnych (etatowych) oraz innych przez obszar działania.

Przemieszczenia w przewidywaniu wejścia do walki są obszarem odpowiedzialności G3 z GSD, który kieruje nimi w koordynacji z TSD. G3 z GSD ustala priorytety i drogi marszu. TSD jest odpowiedzialne za inne przemieszczenia oraz upewnienie się, iż nie będą one przeszkadzały w realizacji przemieszczeń w przewidywaniu wejścia do walki. Jeżeli zajdzie potrzeba przemieszczenia zgrupowania broni połączonych (ZBP ang. TCF) do rejonu działania

podwładnego (tu – dywizji) do wykonywania tam zadań, podwładny przejmuje na ten czas Kontrolę Operacyjną (ang. OPCON) nad ZBP oraz planuje jego marsz przez swój rejon.

Inne przemieszczenia

Komórka logistyczna TSD wyznacza główne drogi zaopatrzenia (ang. Main Supply Routes – MSR) wewnątrz obszaru tyłowego. Z tego obszaru do sił kontrolowanych przez korpus, a działających w przedzie (np.: siły przesłaniania). Planuje też drogi zapasowe oraz ocenia, które punkty (rejony) są szczególnie zagrożone i wymagają specjalnej uwagi podczas realizacji przemieszczeń. Ta problematyka jest koordynowania z ŻW oraz wojskami inżynieryjnymi w ramach kontroli zniszczeń.

Komórka logistyczna TSD ustala priorytety dla innym przemieszczeń głównymi drogami zaopatrzenia. Priorytety te oddają zarówno istotę głównego wysiłku wsparcia logistycznego, jak i uwzględniają ewentualne plany dezinformacji przeciwnika.

ZAKOŃCZENIE

płk drab. inż. Józef Władysław MICHNIAK

Problem nowoczesności w mniejszym lub większym stopniu dotyczy każdej organizacji, ale najbardziej jest uwidoczniony w organizacjach w których informacja stanowi podstawę do dalszych działań (funkcjonowania). Taką organizacją są min. siły zbrojne. Wyposażenie sił zbrojnych w najnowsze komputery i oprogramowanie do przechowywania, przesyłania i przetwarzania informacji (zautomatyzowane systemy dowodzenia) nie zapewni odpowiedniego poziomu nowoczesności ani efektywności dowodzenia w tyłowej strefie działań. Niezbędne jest przede wszystkim zidentyfikowanie potrzeb tego dowodzenia i powzięcia decyzji o jego strukturze organizacyjno-funkcjonalnej wraz z wyposażeniem prawnym w odpowiednie kompetencje i uprawnienia. Z tego też względu niniejsza praca stanowi doskonałe źródło wiedzy dla specjalistów zajmujących się organizacją dowodzenia w strefie tyłowej.

Praca ta nie wyczerpuje wszystkich aspektów związanych z dowodzeniem w tyłowej strefie działań szczebla taktycznego i operacyjnego. Niezbędne są dalsze badania w tym zakresie, przede wszystkim nad strukturą personalną i funkcjonalną wraz z uprawnieniami komórek tyłowych stanowisk dowodzenia szczebla taktycznego i operacyjnego ponieważ sam suchy zapis o ich organizacji w tymczasowej instrukcji WSyD jest niewystarczający, a także nad ilością sił i środków niezbędnych do wystarczającej obrony i ochrony w tyłowej strefie działań.

Przeprowadzone badania pozwoliły rozwiązać problem badawczy na poziomie adekwatnym do rzeczywistości. Stosując procedurę badawczą, potwierdzono hipotezę roboczą i osiągnięto cel pracy.

Rozważania przedstawione w pracy były opracowane na podstawie szerokiego wachlarza materiałów teoretycznych. Wykorzystywano opracowania polskiej myśli wojskowej oraz dostępne materiały w języku angielskim.

Obszar badań obejmował opracowania z zakresu tyłowego obszaru działań na poziomie taktycznym i operacyjnym zgromadzone w Sztabie Generalnym WP, Dowództwie Wojsk Lądowych, materiały z ćwiczeń i opracowania naukowo-badawcze w Akademii Obrony Narodowej.

BIBLIOGRAFIA

1. Brzeziński M., *Zabezpieczenie logistyczne oddziałów i pododdziałów wojsk lądowych w działaniach taktycznych. Podręcznik*, SG WP, Zarząd Planowania Logistyki, Warszawa 1999.
2. Boczkowski W., *Policja jako ogniwo systemu obronnego państwa. Wykonywanie ustawowych zadań przez Policję w warunkach zagrożenia i wojny we współdziałaniu z Siłami Zbrojnymi RP, Biuro Służby Prewencji KGP,* Warszawa 2003, materiał w zbiorach ZOTiOC.
3. Cieślak Z, Lipowicz, J.,Niewiadomski Z., *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Warszawa 2000,
4. Clausewitz C. V., *O wojnie*, Lublin 1995
5. *Dwuszczeblowe ćwiczenie nr 142. Planowanie i proces kierowania operacją obronną korpusu. Dokumentacja ćwiczenia,* AON Warszawa 2000.
6. Jakubczak R., *Wojska Obrony Terytorialnej. Militarne bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej u progu trzeciego tysiąclecia,* Warszawa 2002.
7. JP 3-10: Jonit Doctrine for Rera Area Operations, Washington 1996.
8. *Koncepcja eksperymentu „GARNIZON",* Sztab Generalny WP, Warszawa 1998 r.
9. Koncepcja podsystemu kierowania obroną terytorialną i dowodzenia wojskami Obrony Terytorialnej (projekt), SG WP Warszawa 2000 – materiały w zbiorach ZOTiOC.
10. Kotlicki A.,, *Podstawy teorii dowodzenia*, Rozprawa habilitacyjna, Koszalin 1993,
11. Kurasiński Z., *Funkcjonowanie mobilnych jednostek logistycznych szczebla operacyjnego wojsk lądowych w operacjach. Cz. I. Funkcjonowanie mobilnych jednostek materiałowych wojsk lądowych w operacjach,* AON, Warszawa 2001.
12. Kurasiński Z., *Funkcjonowanie mobilnych jednostek logistycznych szczebla operacyjnego wojsk lądowych w operacjach. Cz. II. Funkcjonowanie mobilnych jednostek technicznych wojsk lądowych w operacjach,* AON, Warszawa 2002.
13. Kurasiński Z., *Funkcjonowanie mobilnych jednostek logistycznych szczebla operacyjnego wojsk lądowych w operacjach. Cz. III. Funkcjonowanie mobilnych jednostek medycznych wojsk lądowych w operacjach,* AON, Warszawa 2003.
14. Marczak J., *Strategia Obrony Terytorialnej III RP*, Warszawa 2001.

15. Marczak J. (kier.), *Obrona Terytorialna w realizacji zadań państwa gospodarza*, pk. „GOSPODARZ". Studium analityczne, cz. II, Warszawa 2002.
16. Marczak J.(kier.), *Monitoring zagrożeń niemilitarnych RP*, pk. „MONTOR", cz. II, Warszawa 2002
17. *Materiały szkoleniowe 2 KZ do ćwiczenia dowódczo-sztabowego pk. „GRANICA".*
18. *Monitoring zagrożeń niemiltarnych RP*, część druga (opracowanie końcowe) pod red. J. Marczaka, Warszawa 2002.
19. Mulinen F.,*Podręcznik prawa wojennego dla sił zbrojnych,* Warszawa 1994,
20. Nowak E., Smyk S., Górski P., *Funkcjonowanie brygady logistycznej korpusu wojsk lądowych w operacjach. Cz. II. Procedury funkcjonowania brygady logistycznej w operacjach,* AON, Warszawa 2003.
21. Nowak E., Szeląg K., *Zabezpieczenie logistyczne brygady zmechanizowanej w obronie i natarciu*, AON, Warszawa 1998.
22. Nowak E., Kurasiński Z., Szeląg K., *Zabezpieczenie logistyczne dywizji zmechanizowanej w walce*, AON, Warszawa 1999.
23. Pindel K., *Obrona Narodowa 1937-1939*, Warszawa 1979 FM 100-16: Army Operational Suport, Washington 1995.
24. *Ramowa instrukcja o zabezpieczeniu technicznym związku taktycznego (oddziału) w działaniach taktycznych,* MON, SG WP, Warszawa 1999.
25. *Regulamin Działań Wojsk Lądowych,* DWLąd, Warszawa 1999.
26. Sikorki W., *Przyszła wojna*, Warszawa 1984.
27. Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Warszawa 1994.
28. System Obrony Terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej, Zeszyty Naukowe AON, Numer specjalny 1998,
29. Szulc B., *O wojnie, wojsku i żołnierzach – dla żołnierzy*, Toruń 1995.
30. Tomaszewski A., *System dowodzenia wojsk obrony terytorialnej*. Warszawa 2001,
31. Węgrzyn J., *Pozycja prawna policji oraz funkcjonariuszy policji w czasie wojny i okupacji ze stanowiska Deklaracji o Policji* [w:} Międzynarodowe prawo humanitarne. Pod red. T. Jasudowicza. Toruń 1997.
32. Wierciak R., *Państwowa Straż Pożarna w działaniach ratowniczych w przypadku zagrożeń niemilitarnych i militarnych RP,* Komenda Główna PSP, Warszawa 2003, materiał w zbiorach ZOTiOC.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA I ARCHIWUM
Nr ewid. 57820
Akademii Obrony Narodowej